

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hüsniye AKILLI

**“KATILIMCI SULAMA YÖNETİMİ”
DEVLET SULAMA İŞLETMECİLİĞİNDEN YEREL VE ÖZEL SULAMA
İŞLETMECİLİĞİNE: ANTALYA SULAMA BİRLİKLERİ ÖRNEĞİ**

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2011

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hüsniye AKILLI

**“KATILIMCI SULAMA YÖNETİMİ”
DEVLET SULAMA İŞLETMECİLİĞİNDEN YEREL VE ÖZEL SULAMA
İŞLETMECİLİĞİNE: ANTALYA SULAMA BİRLİKLERİ ÖRNEĞİ**

Danışman
Prof. Dr. Gülser ÖZTUNALI KAYIR

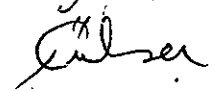

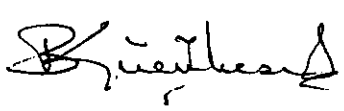

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2011

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hüsniye AKILLI'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ayşegül YARAHAN
Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Gülser Kayır
Üye : Yrd. Doç. Dr. Ferihtepe H. Topçu
Üye : Yrd. Doç. Dr. Bilgi Kadirhan
Üye : Yrd. Doç. Dr. Halit YILMAZ

Tez Konusu:

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi 30/06/2011

Mezuniyet Tarihi : 8/7/2011

Prof. Dr. Mehmet ŞEN
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IV
TABLOLAR LİSTESİ.....	V
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VII
ÖZET.....	IX
SUMMARY.....	X
ÖNSÖZ.....	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SULAMA YÖNETİMİNDEN "KATILIMCI SULAMA YÖNETİMİNE"

1.1	Suyun Metalaşması: Küresel Ağlar, Örgütler, Şirketler ve Etkinlikler.....	8
1.2	Katılımcı Sulama Yönetimi.....	13
1.2.1	Kavramsal Çerçeve.....	13
1.2.2	Katılımcı Sulama Yönetimi ve Dünya Bankası.....	16
1.2.3	Katılımcı Sulama Yönetimi Uluslararası Ağı (INPIM).....	17
1.2.4	Sulama Yönetiminde Neden Üretici Katılımı?.....	21
1.2.5	Sulama Yönetiminin Devri Konusunda Ülkelere Özgü Nedenler.....	24
1.2.6	Katılımcı Sulama Yönetimi Biçimleri.....	25
1.2.7	Katılımcı Sulama Yönetimi Konusunda Ülke Deneyimleri.....	28
1.2.8	Sulama Yönetimine Üretici Katılımı ve Madalyonun Diğer Yüzü.....	32
1.2.8.1	Katılım: Sorunlar ve Riskler.....	32
1.2.8.2	Katılım: Çelişkiler ve Dünya Bankası.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KATILIMCI SULAMA YÖNETİMİNİN YAPILANDIRILMASI

2.1	Türkiye'de Tarımsal Sulama.....	40
2.2	Türkiye'de Sulama İşletmeciliği.....	43
2.3	Türkiye'nin Su ve Sulama Yönetimi ve Kurumsal Değişimler.....	48
2.3.1	Sulama Yönetiminde Ana Kuruluş: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü.....	50
2.3.1.1	DSİ'nin Kurumsal Hafızasının ve Yatırımcı Kuruluş Olma Niteliğinin Aşınması.....	53
2.3.1.1.1	DSİ'nin Personel Sayısında Azalma.....	53
2.3.1.1.2	DSİ'nin Görev ve Yetki Alanında Daralma: Kurumun Çevre ve Orman Bakanlığı'na Bağlanması.....	56
2.3.1.1.3	DSİ'nin Genel Bütçe İçine Alınması ve Yatırım Bütçe Payının Azalması.....	57
2.3.1.1.4	DSİ'nin Finansman Sorununu Aşma Çabaları: Dış Kaynaklara, Kredilere ve Yeni Hizmet Sunum Modellerine (YİD) Yöneliş.....	58
2.3.1.2	DSİ'nin Küresel Su Kuruluşlarıyla İlişkileri.....	60
2.3.2	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Tasfiyesi.....	63

2.3.3	İller Bankası'nın Kamusal Niteliğinin Zayıflatılarak Anonim Şirket Haline Getirilmesi	64
2.4	Sulama İşletmeciliğinde Merkezden Yerele	65
2.4.1	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'ne Ait Sulama Tesisleri İşletmesinin Devri	65
2.4.2	Sulama Tesisi Devir Çalışmalarının Kalkınma Planlarından İzlenmesi.....	67
2.4.3	Tesislerin Devrinde İtici Güç: Dünya Bankası.....	77
2.4.3.1	Drenaj ve Tarla İçi Geliştirme Projesi (1986).....	77
2.4.3.2	Sulama Yönetimi ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi (1998)	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SULAMA BİRLİKLERİNİN "KATILIMCI SULAMA YÖNETİMİ" ÖRGÜTÜNE DÖNÜŞÜMÜ

3.1	Sulama Birliklerini Düzenleyen Mevzuat: Anayasal ve Yasal Dayanaklar.....	85
3.2	Sulama Birlikleri Kanunu'nun Olgunlaşma Evresi: Dünya Bankası'nın İzleri	88
3.3	Sulama Birliklerindeki Yönetmelik, Yapısal ve İşlevsel Dönüşümün Mevzuat Üzerinden Yorumlanması ve Sorunların İrdelenmesi	93
3.3.1	Sulama Birliklerinin T.C. Yönetim Yapısı İçindeki Yeri.....	93
3.3.2	Sulama Birliklerinin Tabi Olduğu Hukuksal Rejim	98
3.3.3	Sulama Birliklerinin Görev Alanı ve Çalışma Konuları.....	101
3.3.4	Sulama Birliklerinin Tüzel Kişilik Kazanmaları	101
3.3.5	Sulama Birliklerinin Organları	103
3.3.5.1	Birlik Meclisi.....	103
3.3.5.2	Birlik Yönetim Kurulu	107
3.3.5.3	Birlik Denetim Kurulu.....	110
3.3.5.4	Birlik Başkanı.....	110
3.3.6	Sulama Birliklerinin Gelir ve Gider Bütçeleri.....	112
3.3.7	Sulama Birlikleri Kanunu'ndaki Cezai Hükümler.....	119
3.3.8	Sulama Birliklerinin Alacaklarının Tahsili.....	119
3.3.9	Sulama Birliklerinin Personeli.....	119
3.3.10	Sulama Birliklerinin Denetimleri.....	120
3.3.11	Sulama Birliklerinin Tüzel Kişiliklerinin Sona Ermesi.....	121
3.3.12	Sulama Birliklerinin Üst Örgütlenmeleri.....	121
3.4	Sulama Birliği İşletmeciliğinden Yap İşlet Devret Modeline (Yerelden Özele)	122
3.4.1.1	Kamu İmtiyazından Yap İşlet Devret Modeline: Modelin Ülkemizdeki Hukuki Gelişim Süreci	124
3.4.1.2	Yap İşlet Devret Modeli ve Tarımsal Sula(ma)	132

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA SULAMA BİRLİKLERİ

4.1	Araştırma İle İlgili Ön Bilgiler.....	136
4.1.1	Sulama Birlikleri Konusunda Yapılmış Alan Araştırmalarından Bazıları	136
4.1.2	Antalya Sulama Birlikleri Araştırması Yöntemi	138
4.2	Antalya Kenti Hakkında Genel Bilgiler	142
4.3	Antalya Sulama Birlikleri Örneği	152
4.3.1	Aksu Perge, Boğaçayı Sağ Sahil, Karaman Duraliler ve Kırkgöz Sulama Birlikleri	153
4.3.1.1	Sulama Birliklerine Ait Varlıklar	156

4.3.1.1.1	Bina Varlıkları.....	156
4.3.1.1.2	Makine Araç Alet ve Ekipman Varlıkları	156
4.3.1.2	Sulama Birliklerinin Su Kaynakları ve Sulama Yöntemleri	157
4.3.1.3	Sulanan Alan Miktarları	157
4.3.1.4	Fiziksel Etkinlikleri: Sulama Oranları.....	158
4.3.1.5	Personel Durumları.....	159
4.3.1.6	Kurumsal Etkinlikleri Açısından Personel Yoğunlukları.....	160
4.3.1.7	Sulama Birliklerinin Gelir ve Giderleri.....	160
4.3.1.8	Sulama Birliklerinin Su Ücret Tarifeleri	162
4.3.1.9	Ekonomik Etkinlikleri: Su Ücreti Toplama ve Mali Olarak Kendilerine Yeterlilik Oranları	164
4.3.1.9.1	Su Ücreti Toplama Oranları.....	164
4.3.1.9.2	Mali Olarak Kendilerine Yeterlilik Oranları.....	167
4.3.1.10	Sulama Birliklerinde Sorunlar	167
4.3.1.10.1	Su Ücretlerinin Tahsilâtı-Bütçe Sorunu	167
4.3.1.10.2	Devlet Desteğine Gereksinim	169
4.3.1.10.3	Bakım Onarım Hizmetleri Sorunu	175
4.3.1.10.4	Üreticilerin Sulama Yönetimine Katılımı Sorunu.....	179
4.3.1.10.5	Denetim Sorunu	187
4.3.1.11	Sulama Birlikleri Dönem Başı Meclis Toplantıları Gözlem Notları.....	190
SONUÇ		196
K A Y N A K Ç A.....		203
E K L E R		219
Ek - 1	Sulama Birliği Başkanlarına Yönelik Görüşme Formu.....	219
Ek - 2	Üreticilere Yönelik Görüşme Formu	220
Ek - 3	Gözlem Formu	221
Ek - 4	TBMM Sulama Birliklerine İlişkin Yazılı ve Sözlü Önergeleri (23. Dönem 2. ve 5. Yasama Yılları- Nisan 2008-Ekim 2010 Arası Döneme Ait)	222
Ö Z G E Ç M İ Ş		229

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Sulama İşletmeciliği Yöntemleri.....	44
Şekil 4.1 Antalya DSİ 13. Bölge Müdürlüğü Aşağı Aksu I-II Projesi - Aksu Sulama Birliği Görev Alanı	154
Şekil 4.2 Antalya DSİ 13. Bölge Müdürlüğü Boğaçay Sulaması – Boğaçayı Sağ Sahil ve Karaman Duraliler Sulama Birlikleri Görev Alanları	155

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Birleşmiş Milletlerin Su Konusundaki Üye ve Ortakları	8
Tablo 1.2 Su Konusunda Küresel Toplantılar ve Forumlar.....	12
Tablo 1.3 INPIM Tarafından Gerçekleştirilen Katılımcı Sulama Yönetimi Seminerleri Dizisi ...	18
Tablo 1.4 Çiftçilerin Yönetim Kararlarına Katılım Dizgesi.....	26
Tablo 2.1 Türkiye’de Sektörel Bazda Su Kullanımı (1990–2000–2004).....	40
Tablo 2.2 DSİ 2010 Yılı Sulama ve Kurutma Tesisleri İşletme ve Bakım Ücret Tarifesi.....	47
Tablo 2.3 Türkiye’de Su ve Sulama Yönetimi: Merkezi ve Yerel Kurumlar	50
Tablo 2.4 DSİ Örgüt Şeması	52
Tablo 2.5 Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Yıllar İtibariyle Personel Sayıları	55
Tablo 2.6 Yıllar İtibariyle Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi ve Payları	58
Tablo 2.7 DSİ Genel Müdürlüğü Belirsizlik Analizi Tablosu.....	59
Tablo 2.8 DSİ Genel Müdürlüğü’nün Kurumsal Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar.....	60
Tablo 2.9 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Sulamayla İlgili Yer Alan Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler	70
Tablo 2.10 Kalkınma Planlarında Sulama Örgütlenmesine İlişkin Kavramsal Farklılaşma	71
Tablo 2.11 Kalkınma Planlarında “Sürdürülebilirlik”, “Katılım” ve “Çevre” Kavramları.....	72
Tablo 2.12 Kalkınma Planlarında Sulama Tesislerinin Devrine İlişkin Hedefler ve Hedeflerin Gerçekleşme Durumu	73
Tablo 2.13 Beş Yıllık Kalkınma Planlarına Göre Kamu Kuruluşlarının İnşa Edilerek İşletmeye Açılan Sulama Alanları.....	74
Tablo 2.14 Dönemler İtibariyle Devredilen Sulama Alanları	74
Tablo 2.15 2009 Yılı Sulama Tesis Adedi ve Sulamaya Açılan Alan Miktarı	75
Tablo 2.16 Devredilen Sulama Alanlarının Devralan Kuruluşlara Göre Dağılımı (2009)	75
Tablo 2.17 Ülkemizde Yıllar İtibariyle Kurulan Sulama Birliği Sayısı	75
Tablo 2.18 Ülkemizde Kurulan İlk Sulama Birlikleri	76
Tablo 2.19 İkraz Hasılasından Yapılacak Çekimler	80
Tablo 2.20 Projeye İlişkin İtfa Tablosu	80
Tablo 2.21 Sulama Yönetimi ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi Yönetim Göstergeleri	81
Tablo 2.22 Katılımcı Sulama Yönetimi Konusunda Eğitim Çalışmaları	81
Tablo 3.1 Sulama Birliklerinin T.C. Yönetim Yapısı İçindeki Yeri	95
Tablo 3.2 Yıllar İtibariyle Kurulan Birlik Çeşitleri ve Sayıları.....	97
Tablo 3.3 Mevzuat Hükümlerine Göre Birliklerin Hukuki Niteliği.....	99
Tablo 3.4 Mevzuat Hükümlerine Göre Sulama Birliklerinin Tüzel Kişilik Kazanması	102
Tablo 3.5 Birlik Meclisinin Oluşumu İle İlgili Değişim ve Dönüşüm.....	104
Tablo 3.6 Birlik Meclisine Üyelik Şartları	104
Tablo 3.7 Birlik Yönetim Kurulunun Oluşumu	107
Tablo 3.8 Kalkınma Planlarında Sulama Tesislerine İlişkin “Bakım Onarım” ve “Geri Ödemeye” Yönelik Hedefler	109
Tablo 3.9 Tarımsal Sulamada Elektrik Borçlarına İlişkin Kanun Teklifleri	118
Tablo 3.10 Yap İşlet Devret Modelinin Ülkemizdeki Hukuki Gelişim Süreci ve Kanunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararları	131
Tablo 4.1 Uzun Yıllara Ait Antalya İklimi Ortalama Verileri	143
Tablo 4.2 2008 Yılı Antalya Nüfus Verileri.....	143
Tablo 4.3 Antalya’da Gelir Dağılımı (2003 Yılı İtibariyle).....	144
Tablo 4.4 Antalya’da İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı (%).....	144
Tablo 4.5 Antalya’ya Gelen Turist Sayıları.....	145
Tablo 4.6 Antalya’da Bitkisel Üretim (Ton) (2008).....	145

Tablo 4.7 Antalya’da Su Potansiyeli	146
Tablo 4.8 Antalya İli Yıllık Su Tüketimi	146
Tablo 4.9 Antalya İli Tarımsal Arazi Varlığı	147
Tablo 4.10 Antalya İli Yerüstü Su Kaynakları ve Akarsuları	148
Tablo 4.11 Antalya İli Sulama Amaçlı Baraj ve Göletleri	149
Tablo 4.12 Antalya İli İlçeler İtibariyle Tarımsal Sulama Alanları (2007).....	150
Tablo 4.13 Antalya’da DSİ Tarafından İnşa Edilen Sulama Tesisleri ve Toplam Sulama Alanları (2009)	151
Tablo 4.14 Antalya Sulama Birlikleri	152
Tablo 4.15 Antalya Merkezde Yer Alan Sulama Birlikleri.....	153
Tablo 4.16 Sulama Birliklerinin Bina Varlığı	156
Tablo 4.17 Sulama Birliklerinin Makine Araç Alet ve Ekipman Varlıkları	157
Tablo 4.18 Sulama Birliklerinin Yararlandıkları Su Kaynakları.....	157
Tablo 4.19 Sulama Birliklerinin Sulanan Alan Miktarları (ha).....	158
Tablo 4.20 Sulama Birliklerinin Sulama Oranları (2010).....	158
Tablo 4.21 Sulama Birliklerinin Personel Durumları.....	159
Tablo 4.22 Sulama Birliklerinin Personel Yoğunlukları	160
Tablo 4.23 Sulama Birliklerinin 2010 Yılı Gelirleri (Kesin Tutar/TL).....	160
Tablo 4.24 Sulama Birliklerinin 2010 Yılı Giderleri (Kesin Tutar/TL).....	161
Tablo 4.25 Sulama Birlikleri 2010 Yılı Bütçeleri (TL).....	161
Tablo 4.26 Aksu Perge Sulama Birliği 2000–2009 Yılları Arası Birlik Bütçesi (TL).....	162
Tablo 4.27 Su Ücretlerinin Belirlenme Şekli	162
Tablo 4.28 Ortalama Su Ücreti (2010 / TL/da)	163
Tablo 4.29 Aksu Perge Sulama Birliği 2010 Yılı Su Tarifesi (da / Yıllık / TL).....	163
Tablo 4.30 Karaman Duraliler Sulama Birliği Su Ücret Tarifesi.....	164
Tablo 4.31 Kırkgöz Sulama Birliği Su Ücret Tarifesi.....	164
Tablo 4.32 Su Ücreti Tahsilât Zamanı.....	164
Tablo 4.33 Su Ücreti Tahakkuk ve Tahsilat Miktarlarına İlişkin Bilgiler (2010 / TL).....	164
Tablo 4.34 Sulama Birliklerinin Su ücreti Toplama Oranları (2010).....	165
Tablo 4.35 Aksu Perge Sulama Birliği 2000–2010 Yılları Arası Birlik Sulama Ücretleri Tahakkuk ve Tahsilâtı	166
Tablo 4.36 Sulama Birliklerinin Mali Olarak Kendilerine Yeterlilik Oranları	167
Tablo 4.37 Sulama Birliklerinin 2010 Yılı Bakım ve Onarım Harcamaları (TL).....	175
Tablo 4.38 Aksu Perge Sulama Birliği Yıllar İtibariyle Yapılan Bakım ve Onarım Giderleri ...	176
Tablo 4.39 Sulama Birliklerinin Meclis Üye Sayıları	180

KISALTMALAR LİSTESİ

%	Yüzde Değeri
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANTSU	Antalya Su İşletmeleri
ATSO	Antalya Ticaret ve Sanayi Odası
BELDES	Belediye Altyapısını Destekleme
BM	Birleşmiş Milletler
BOT	Build-Operate-Transfer (Yap İşlet Devret)
BŞB	Büyükşehir Belediyesi
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemi
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
Çev.	Çeviren(ler)
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
da	Dekar
DB	Dünya Bankası
Der.	Derleyen(ler)
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşleri
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
Ed.	Editör
EMWIS	Mediterranean Information System on Know-How in The Water Sector (Avrupa Akdeniz Su Bilgi Sistemi)
EUWI	European Union Water Initiative (Avrupa Birliği Su İnisiyatifi)
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)
FSA	Fiilen Sulanan Alan
GAP	Güneydogu Anadolu Projesi
GDO	Genetiği Değiştirilmiş Organizma
GEF	Global Environment Facility (Küresel Çevre Fonu)
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GWP	Global Water Partnership (Küresel Su Ortaklığı)
ha	Hektar
HES	Hidroelektrik Santral
IAH	International Association of Hydrogeologists (Uluslararası Hidrojeologlar Birliği)
ICID	International Commission on Irrigation and Drainage (Uluslararası Sulama ve Drenaj Komisyonu)
IFAD	International Fund for Agricultural Development (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu)
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
INPIM	International Participatory Irrigation Management (Uluslararası Katılımcı Sulama Yönetimi Ağı)
İSKİ	İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
IWA	International Water Association (Uluslararası Su Birliği)
IWMI	International Water Management Institute (Uluslararası Su Yönetimi Enstitüsü)
IWRA	International Water Resources Association (Uluslararası Su Kaynakları Örgütü)
KHGM	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü

KHK	Kanun Hükümünde Kararname
KÖYDES	Köy Altyapısını Destekleme
KSY	Katılımcı Sulama Yönetimi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MOKYO	Mali Olarak Kendine Yeterlilik Oranı
OECD	Organisation for Economic Co-Operation and Development (İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
PIM	Participatory Irrigation Management (Katılımcı Sulama Yönetimi)
PPP	Public-Private Partnership (Kamu Özel Ortaklığı)
PY	Personel Yoğunluğu
RG	Resmi Gazete
s.	Sayfa
SA	Sulamaya Açılan Alan
SIWI	Stockholm International Water Institute (Stockholm Uluslararası Su Enstitüsü)
SKB	Su Kullanıcı Birlikleri
SO	Sulama Oranı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SÜTO	Sulama Ücreti Toplama Oranı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
TEFE	Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TİGEM	Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TMMOB	Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TZOB	Türkiye Ziraat Odaları Birliği
UN	United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı
UNICEF	United Nations Educational Scientific and Cultural Organizations (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
USD	United States Dollar (Amerikan Doları)
USİAD	Ulusal Sanayici ve İş Adamları Derneği
v.d.	ve diğerleri
WB	World Bank (Dünya Bankası)
WEF	Water Environment Federation (Su ve Çevre Federasyonu)
WHO	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
WISE	Water Information System for Europe (Avrupa İçin Su Bilgi Sistemi)
WMO	World Meteorological Organization (Dünya Meteoroloji Örgütü)
WUA	Water User's Association (Su Kullanıcı Birliği)
WWC	World Water Council (Dünya Su Konseyi)
WWF	World Wild Foundation (Doğal Hayatı Koruma Vakfı)
YAS	Yeraltı Suyu
YİD	Yap İşlet Devret

Ö Z E T

Devletin kamu yararı çerçevesinde üstlenmesi gereken hizmetlerin ve yatırımların, üreticiye yüklenmesinin ve sulama hizmetlerinin fiyatlandırılmasının Dünya Bankası tarafından formüle edilen adı; “katılımcı sulama yönetimi” olmuştur. Ülkemiz sulama yönetiminde katılımcı bir yapının oluşturulması adı altında gerçekleştirilen, kurumsal ve hukuksal bir yeniden yapılandırma süreci dikkati çekmektedir.

Sulama hizmetlerinin önce yerelleştirilmesiyle başlayan, yakın gelecekte de özelleştirileceği kaygısıyla yazılan tezin amacı, ülkemiz sulama yönetimi alanında meydana gelen dönüşüm sürecini, resmi-kurumsal raporlara ve hukuki araçlara dayalı olarak somutlaştırmaya çalışmaktır.

Sorunların uygulamada tespiti amacıyla, Antalya ili merkezinde yer alan; Karaman-Duraliler, Aksu Perge, Kırkgöz, Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birlikleri’nde alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı tezde araştırma verileri, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi yöntemleri aracılığıyla elde edilmiştir.

Dönüşüm sürecininin sorunlu olduğu, gerçek bir katılımcı yapının oluşturulamadığı, sulama alt yapısının korunamadığı, hizmet için yeterli kaynağın yaratılmadığı, üreticilerin mali sorunlarının derinleşeceği, vatandaşa hizmetin kamu yararı çerçevesinde, kamusal ilkeler doğrultusunda verilmesi gerektiği araştırmanın temel bulgu ve sonuçları arasında yer almaktadır.

S U M M A R Y

“PARTICIPATORY IRRIGATION MANAGEMENT” FROM PUBLIC IRRIGATION MANAGEMENT TO LOCAL AND PRIVATE IRRIGATION MANAGEMENT: THE CASE OF ANTALYA IRRIGATION ASSOCIATIONS

Participatory Irrigation Management could be seen as the formula of the World Bank to transfer service and investment costs from the state to the producers. In the name of creating a participatory structure in irrigation management, a significant institutional and legal transformation process is experienced in Turkey.

The aim of this thesis is to examine the transformation process within the light of institutional reports and legal documents, and to investigate the outcomes for the producers.

In order to spot practical problems in implementation, a field study was carried out at Karaman-Duraliler, Aksu Perge, Kırkgöz, Boğaçayı Sağ Sahil Irrigation Associations in Antalya. The data used in the thesis was acquired through observations, interviews with the farmers and documents of the associations and DSİ.

The main result and findings of the study show that there are important problems about the transformation process. A truly participatory structure has not been achieved, resources have been inadequate for the services, and the financial burdens of the producers have become deeper. Thus it is suggested that a reconsideration of irrigation services within the principals of public good is strongly needed.

ÖNSÖZ

Çok sayıda kişinin katkısı ve yardımı ile bu tez çalışması hazırlanmıştır. Kendisinde her zaman hissetmiş olduğum akademik heyecanı taşımak arzusunu duyduğum, toplumsal duyarlılığı örnek almaya çalıştığım, lisans mezuniyet, yüksek lisans ve doktora tez danışmanlığımı yürüten, akademik basamakları tırmanmaya çalışırken bana destek ve güç veren, zaman sınırı olmaksızın tüm içtenliğiyle yardımını esirgemeyen çok değerli hocam Prof. Dr. Gülser Öztunalı Kayır'a öncelikli ve ayrıcalıklı teşekkürü bir borç bilirim.

Değerli bilgi ve görüşleriyle bu tez çalışmasının gerçekleştirilmesindeki katkılarından dolayı Prof. Dr. Ayşegül Yaraman ve Yrd. Doç. Dr. Bilgi Küçükcan'a; katkılarıyla ufkumu genişleten, tezin son halini almasında her türlü destek ve ilgileriyle yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Ferhunde Hayırsever Topçu ve Yrd. Doç. Dr. Halit Yılmaz'a teşekkürlerimi sunarım.

Nevşehir'de yaşamıma devam edecek olduğum için, bölümden ayrılma burukluğunu içimde hissederek, "cübbeni giydirdiğim günleri görmek isterim" sözlerini hatırlayarak beni akademik yolda cesaretlendiği için Bölüm Başkanımız Prof. Dr. Ali Öztekin'e ve bölümdeki hocalarımın tümüne bana verdikleri emeklerden dolayı ne kadar teşekkür etsem az olacağını düşünüyorum. Ayrıca destekleri için Dr. Hülya Kendir Özdiç, Kadriye Okudan Dernek, Funda Kemahlı'ya ve her konuda sonsuz desteğini hissettiğim Deniz Parlak'a çok teşekkür ediyorum.

Uzakta olsa da bu süreçte varlığını her zaman yanımda hissettiğim, Hakkâri'de askerlik görevini yerine getiren değerli eşim Serkan Akıllı en büyük destekçim olmuştur. Babasının ve tezi yazdığım dönemdeki yoğunluğum arasında benim eksikliğimi, canım oğlum İbrahim Mete Akıllı'ya hissettirmeyen sevgili aileme her türlü destekleri için minnettarlığımı belirtmek isterim.

GİRİŞ

Son yıllarda uluslararası kuruluşların politika, program, toplantı, forum, yayın gibi araçlarla odaklaştıkları ve önemsedikleri konuların başında su konusunun geldiği ve çalışmaların şebekeleşme, çok paydaşlılık, yoğun organik, politik ilişkiler ve işbirlikleri çerçevesinde yürütüldüğü dikkati çekmektedir. Su kıtlığı, küresel ısınma, su kaynaklarının kirlenmesi konuları bu çabaların nedenleri arasında gösterilmektedir. Dünyadaki tatlı su kaynaklarının yüzde 67'sinin tarımda kullanılıyor olması, sulanan arazi toplamının günümüzde yaklaşık 275 milyon hektara ulaşması sulama suyunun nasıl yönetileceği konusunu daha da önemli ve dikkat çekici kılmaktadır. Suyun temini, üreticiye dağıtımı, sulama sistemlerinin bakım ve onarımı gibi teknik boyutlu olarak görülen hizmetlerin politik yönü, her şeyden önce suya olan muhtaçlığın yaşamsallıkla ilintili olması nedeniyle önem taşımaktadır. Sulama hizmetinin kim tarafından, nasıl, hangi yöntem ve araçlarla yerine getirildiği konusu, sulamanın artan nüfusun beslenme sorununun güvencesi olup olmadığını da tayin etmektedir. Üretim, verimlilik ve istihdam konuları çerçevesinde sulama, özellikle gelişmekte olan ülkelerin iktisadi geleceğinin de belirleyicisi olmaktadır. Hizmetin kamusal politikalara dayalı olarak ve kamu yararı gözetilerek yerine getirilmesi elzem iken, küresel politikalarla yürüyen ve işleyen süreç bu bağları dönüştürmekte ve zayıflatmaktadır.

Temel öğretisi, kaynakların kıt ve ihtiyaçların sonsuz olduğu üzerine kurulu olan kapitalizmde, kıt bir kaynak olarak değerlendirilen su, fiyatı belirlenmesi gereken ticari bir meta olarak değerlendirilmektedir. Su kaynaklarının korunması, tasarruflu kullanılması, hükümetlerin bütçe yükünden kurtulması gibi içselleştirme araçlarıyla sürece ilişkin ikna çabaları sürdürülmekte, ekolojik ve toplumsal bir değer olan su, yerleşme ve özelleştirmeler çerçevesinde değerlendirilmekte ve kamusal hizmet anlayışı terk edilmektedir. Su krizi ve sorunları gündeme getirilerek neoliberal bir anlayışla arz yönlü politikalardan talep yönlü su politikalarına doğru gerçekleştirilen dönüşümde, su hakkının yerini özel şirketlerin kâr maksimizasyonu almakta, “kullanan öder” ilkesine işlerlik kazandırılmaktadır. Bilimsel çalışmalarda daha çok kentsel su yönetimi çerçevesinde ele alınan dönüşümün izdüşümleri, kırsal su yönetimi alanında da görülmektedir. Dünya Bankası'nın önderliğinde “katılımcı sulama yönetiminin” oluşturulması adı altında gerçekleştirilen tarımsal sulama yönetimi reformları doğrultusunda, meşruiyet aracı olarak kullanılan “katılımcılık” aracılığıyla, üreticilerin rızası alınmakta; katılımın, zihindeki “çok iyi bir şey” olarak soyut ve genel tasarımı ile demokratik olmaktan çok, iktisadi bir talep olduğu gizlenmektedir.

Bu noktada da tezin temel sorunsalını; neoliberal politikalar doğrultusundaki söylemlerle gerçekleştirilen sulama yönetimindeki dönüşümün asıl amacının irdelenmesi oluşturmakta; yönetimin her aşamasında üreticinin yer alacağı iddiası sorgulanmaktadır. Özellikle 1990 yılından itibaren Türkiye’de sulama yönetiminde bir değişim ve dönüşüm sürecinin yaşandığı kabulüne dayanan bu tez; sürecin nasıl işlediği, hangi politikalara dayalı olarak geliştiği konusuna odaklanmaktadır. Dönüşümün temel olarak; “Devlet Sulama İşletmeciliğinden; Sulama Birlikleri İşletmeciliğine (merkezden yerele) ve Sulama Birliklerinden, Yap İşlet Devret Yöntemiyle Şirketlere (yerelden özele)” doğru aşamalı bir şekilde gerçekleştiği; modelin “katılım” vurgusunda üreticinin mali katılımının yer aldığı, yani, hizmete ilişkin mali yükün üreticiye devredildiği, araştırmanın temel varsayımını oluşturmaktadır. Sulama hizmetlerinin merkezi yönetim tarafından sağlandığı 1990’lı yıllarda, işletme-bakım ve yatırım hizmetlerinin yetersiz olduğu yönündeki, sorunların kaynağını ve sorumlusunu da işaret ederek ortaya konan gerekçeler, bugün sulama birlikleri için öne sürülmekte, hizmetlerin artık kamu özel ortaklığı yöntemlerinden biri olan yap işlet devret modeliyle şirketlerce yerine getirilmesi öngörülmektedir. Tez çalışmasında, katılımçılık adına gerçekleştirilen, giderek özelleşen bu yapıdan küçük üreticinin nasıl etkilendiği, gerçekten söz sahibi olup olmadığı, yasal ve yönetsel değişikliklerin mevcut sorunlara çözüm getirip getirmediği sorularının yanıtları önemsenmektedir.

Tez üç temel amaç doğrultusunda şekillenmiştir: Katılımcı sulama yönetimini kavramsal ve kuramsal boyutlarıyla ele alarak, ülke deneyimlerine yer vermek. Mevzuat ve kurumsal raporlar üzerinden sulama hizmetinin hangi kurumlara devredildiğini ortaya koyarak, tarihsel gelişim ve niteliksel farklılıklarıyla Türkiye’de sulama yönetiminde yaşanan değişim ve dönüşüm sürecini incelemek. Sulama yönetimindeki dönüşümü, üreticiler açısından ve geçiş sürecindeki sorunlar bağlamında Antalya örneği üzerinden değerlendirmektir.

İlgili akademik yazın, kurumsal raporlar, yasal ve yönetsel resmi metinler yukarıdaki amaçların somutlaştırılması araçları olmuşlardır. Türkiye’de sulama yönetimine ilişkin tarihsel süreci, izlenen politikaları, amaçlanan hedefleri saptayabilmenin yollarından biri olarak beş yıllık kalkınma planları incelenmiştir. Kalkınma planları Anayasa’da da belirtildiği gibi ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma, özellikle sanayinin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesi, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesinin yapılarak verimli şekilde kullanılması amacıyla devlet tarafından hazırlanan planlardır. Bu amaçlarla hazırlandıkları için de, dönemin özelliklerini ve mevcut durumu, ulaşılması düşünülen hedefleri içeren temel resmi metinlerdir. Planlar, “su, sulama, sulama alanı, mahalli idare birlikleri, sulama birliği, su kullanıcıları, sulayıcı gruplar, Devlet

Su İşleri, tarım, devir, katılım, katılımcı özelleştirme, Dünya Bankası, sürdürülebilirlik” gibi analiz birimi olarak saptanan kavramlar çerçevesinde incelenmiştir.

Araştırmada aynı özneyi temsilen su kullanıcısı, üretici ve çiftçi gibi farklı kavramlar kullanılmıştır. Resmi metinlerin diline sadık kalmak ve aynı zamanda değişik bakış açılarını da vurgulamak amacıyla bu yöntem izlenmiştir. Dünya Bankası terimi olan su kullanıcısı kavramı müşteri algısını içinde barındırmaktadır. Çiftçi, 5448 sayılı Tarım Kanunu’na göre, mal sahibi, kiracı, yarıcı veya ortakçı olarak devamlı veya en az bir üretim dönemi veya yetiştirme devresi tarımsal üretim yapan gerçek ve tüzel kişilerdir. Üretici ise, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre, üretimle uğraşan kimse, yetiştiricidir. Üretici hem geçimini tarımsal üretim yaparak sağlayan çiftçileri, hem de farklı meslek gruplarında olup üretim yapanları içermektedir. Bu nedenle kanun, kanun teklifi, önerge, kurum raporları gibi resmi metinlerden söz ederken, bu metinlerde yer alan kavramlar olduğu gibi kullanılmakla birlikte, tez çalışmasının genelinde sulama birliklerinden sulama suyu hizmetini alanları ifade etmek için daha kapsayıcı bir kavram olan üretici kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

Araştırma çerçevesinde TBMM 23. dönem 2. ve 5. yasama yılları (Nisan 2008-Ekim 2010) arası döneme ait sulama birliklerine ilişkin yazılı ve sözlü önergeleri taranarak meclis tartışmaları da irdelenmeye çalışılmıştır.

Antalya merkezde yer alan sulama birliklerinin personeli ve birliklere üye üreticilerle görüşme yapılmış, birlik meclis toplantılarında gözlem yöntemi uygulanmış ve birliklere ait kurumsal belgeler incelenmiştir. Antalya örneğinin seçilmesi, tarım sektörünün, turizmin yanı sıra temel ekonomik sektör olması ve kentin su ve sulama yönetimi konusunda önemli bir inceleme alanını oluşturmasından kaynaklanmıştır. Antalya, sulama hizmetlerinde yaşanan dönüşüme diğer kentlerden daha önce tanıklık etmiştir. Çünkü ülkemizde sulama birliği ilk kez Antalya’da kurulmuştur ve Dünya Bankası projesi - ANTSU deneyimi ile ülkemizde içme suyu özelleştirmesinin önde gelen örneğini oluşturmaktadır. Antalya Dünya Bankası ile imzalanan “Sulama Yönetimi ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi”nin ilk uygulandığı ülkemizin en verimli tarım merkezlerinden biridir. Antalya 1997 yılında Adana, Konya ve İzmir ile birlikte Dünya Bankası’nın hızlandırılmış devir programları için pilot bölge olarak seçilmiştir. Dünya Bankası, katılımcı sulama yönetiminin yaygınlaştırılması konusuna hizmet eden “Katılımcı Sulama Yönetimi Uluslararası Ağı” uluslararası seminerini 1996 yılında Antalya’da gerçekleştirmeyi tercih etmiştir.

Tez çalışması tümden gelime dayalı olarak dört bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde öncelikle suyun ve sulamanın önemi üzerinde durularak, küresel ölçekte suyun yönetimi konusunda genel bir giriş yapılmıştır. Bu bölümde temel olarak, birçok ülkede Dünya Bankası kredileri ile uygulamaya geçirilmiş olan “katılımcı sulama yönetimi”nin nasıl bir yönetim biçimi olduğu, neden ve nasıl uygulandığı sorularına yanıt aranmıştır. Dünya Bankası kuruluşu olan Katılımcı Sulama Yönetimi Uluslararası Ağı’nın işlevlerine, ülke deneyimlerine, modelin ortaya çıkardığı sorunlara yer verilmiş, Dünya Bankası’nın katılımcılık anlayışı sorgulanmıştır. İkinci bölümde ülkemiz sulama yönetimi kuruluşlarındaki örgütsel, işlevsel, hukuki dönüşüm süreci irdelenmiş, sulama hizmetlerinin merkezden yerele, yani devlet sulama işletmeciliğinden, sulama birliklerine devredilmesi konusu kalkınma planlarından ve kurumsal raporlardan izlenmiş, Dünya Bankası politika ve projelerine yer verilerek Türkiye’de katılımcı sulama yönetiminin yapılandırılması süreci irdelenmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde süreç odaklı bir bakış açısı nedeniyle sulama birlikleri konusu sulama hizmetlerinin nasıl devralındığı ve sayıca ne kadar arttırıldıkları betimlemeleriyle sınırlandırılmış, ancak hizmeti üstlenen örgütün özelliği, yapı ve işleyiş biçimi, dönüşümün ne yönde olduğunu ortaya koyacağı için sulama birlikleri bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Sulama hizmeti sulama birliklerine devredilirken, hukuki düzenlemelerle birliklerin yapı ve işleyişleri de değiştirilmiştir. Tezin yazıldığı dönemde, çalışmanın varsayımını da somutlaştıran 6172 sayılı Sulama Birlikleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. Dönüşümün daha iyi irdeleneceği düşünüldüğünden üçüncü bölümde sulama birlikleri, dayandıkları eski ve yeni mevzuat üzerinden karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Sulama birliklerinin hizmetlerinin, yap işlet devret yöntemiyle şirketlerce yerine getirilebileceği 6172 sayılı kanunla hükme bağlandığından, sulama yönetiminin öngörülen geleceğinin irdelenmesi açısından, araştırmanın üçüncü bölümünde yap işlet devret modeline de ayrı bir başlık altında yer verilmiştir. Tezin son bölümü Antalya ili merkezinde yer alan dört sulama birliğinde (Karaman-Duraliler, Aksu Perge, Kırkgöz, Boğaçayı Sağ Sahil) gerçekleştirilen alan araştırmasına ayrılmıştır. Sulama hizmetinin nasıl yerine getirildiği, birlik ve üreticilerin ne gibi sorunlarla karşılaştığı irdelenmiş, elde edilen bulgular üzerinden, tezin varsayımına dönük yorumlarda ve sorunlara ilişkin saptamalarda bulunulmuştur.

Tezin nihai hedefini; araştırma bulgularının, tarımsal sulama hizmetlerini kamu hizmeti-yurttaş ilişkisinden koparan süreçlerin yeniden değerlendirilmesine katkı sağlaması oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SULAMA YÖNETİMİNDEN “KATILIMCI SULAMA YÖNETİMİNE”

Tarih boyunca su kaynaklarını koruyup, iyi yöneten iktidarlar, tarımsal üretimlerini ve dolayısıyla güçlerini artırmışlar, tersi durumlarda da, tarımsal üretimlerini düşürmekle kalmamışlar, su ve toprak kaynaklarını da yitirmişlerdir (DPT ÖİK: 571, 2001, s.5). Sulama ve içme suyu hizmetlerine yönelik etkinlikler insanlık tarihi ile başat gitmekte ve bu alanda yapılan çalışmalar medeniyetlerin varoluşu ve yok oluşunun izlerini taşımaktadır. Medeniyetler Nil, Dicle, Fırat, İndüs Nehirleri ve çevresinde gelişmiş ve yükselmiş yine bu bölgelerde aşırı sulama suyu uygulamaları sonucunda ortaya çıkan drenaj ve tuzluluk sorunları nedeniyle zayıflamış ve dağılmışlardır. Çin’de 4000 yıl önce ilk olarak Sarı Nehir Deltası’nda arazi ıslah çalışmaları başlatılmış ve sonradan diğer bölgelere yayılmıştır. Bu ülkede kralların başarı ve becerileri taşkın koruma aktivitelerine gösterdikleri önemle ölçülmüştür. Örneğin Kral Yu, M.Ö. 2200 yılında su taşkınları kontrolü ile ilgili yapmış olduğu önemli çalışmalar sonucu halk tarafından kral seçilmiştir. Babil Hanedanlığı’nın 6. Kralı Hammurabi M.Ö. 2000 yılında kendi ismiyle anılan sulama sistemlerinin oluşturulması, bunların devlet eliyle işletilmesi, su kaynaklarının korunması ile ilgili kanunlar çıkarmıştır. M.Ö. 2000 yıllarında Mısır’da Nil suları, kurak mevsimlerde kullanılmak üzere yaklaşık 22 km uzunluğunda bir kanal ile taşınarak Moeris Gölü’nde depo edilmiştir. Anadolu’nun iklim koşulları tarımsal sulamayı zorunlu kılmakta olup, yörede 7000–8000 yıllarından beri tarım yapılmaktadır. Bu nedenle Anadolu’nun çeşitli yörelerinde eski medeniyetlerden kalma 2800 yıl öncesine kadar uzanan, su ve sulama yapıları bulunmaktadır (Hakgören, 1996, s.1–3).

Yenigün’ün (2002, s.10) hayatımızın, diriliğimizin ilk yapı harcı olarak nitelendirdiği, medeniyetin kaynağı olan su, yani “ab” Urdu dilinde insan yerleşimi anlamına gelen “abadi” sözcüğünün kökünü oluşturmaktadır (Shiva, 2007, s.40). Su; hayattır, ortak mülk ve ikamesi olmayan bir yaşam hakkıdır, dönemlere ve kültürlere göre değişen anlamı ve kendine özgü tarihçesi olan, hem arındırma hem de temizleme yeteneğiyle toplumsal niteliğe sahip bir değerdir (Illich, 2007, s. 27, 48). Suyun eylemsel türevi olan sulama kavramı ise en basit şekilde “bitkinin gelişmesi için gerekli olan ve yağışlarla doğal olarak karşılanamayan suyun verilmesi” olarak tanımlanabilir. Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğü’nde sulama; “sulamak işi”, “arklar veya savaklar yardımı ile su akıtarak herhangi bir toprak bölgesini kuraklıktan kurtarma” şeklinde tanımlanmaktadır (<http://tdkterim.gov.tr>, 2010).

Dünyadaki tatlı su kaynaklarının yaklaşık olarak üçte ikisi yani yüzde 67'si tarımda, yüzde 23'ü sanayide ve yüzde 10'u da konutlarda kullanılmaktadır. Sulama suyunun toplam su tüketimi içindeki payı kıta ve bölgelere göre farklılık arz etmektedir. Asya ülkelerinde sulama suyu toplam su tüketiminin yüzde 82'sini; ABD'de yüzde 41'ini Avrupa'da yüzde 31'ini oluşturmaktadır (Yılmaz, 2009, s.301).

Dünyada sulanabilir alan toplamı 20. yüzyıl başında 50 milyon hektar iken, 1990 yılında yaklaşık dünya tahılının üçte birini sağladığı tespit edilen 250 milyon hektara ulaşmıştır. Günümüzde, dünya genelindeki toplam işlenebilir alanın yüzde 20'sini oluşturan 275 milyon hektar alan sulanmakta ve bu alanlarda tarımsal üretimin yüzde 40'ı gerçekleştirilmektedir (Günaydın, 2009, 49). Sulanan tarım alanlarının 2025 yılında ise 330 milyon hektara ulaşması beklenmektedir (USİAD, 2007, s.25). Nüfus büyümesi, değişen yaşam standartları ve sulu tarımın yaygınlaşması gibi ana dinamikler 20. yüzyılda su kaynakları alt yapısının yayılma nedenleri olarak ortaya konmakta, sulanan arazi miktarındaki artış bu analizin özellikle tarımsal sulamayla ilgili kısmını doğrulamaktadır (Yılmaz, 2009, s.301).

Dünyada tarımsal üretimin artırılması amacı ile tarım arazilerinin genişletilmesi olanağı çok sınırlıdır. Bu koşullarda tarımsal üretimin miktar ve kalite yönlerinden artırılabilmesi için, özellikle kurak bölgelerde sulama önem taşımaktadır (Özçelik vd., 1999, s.1). Sulama; gıda ve beslenme gibi yaşamsal bir gereksinim için bir üretim girdisi olup; diğer üretim faktörlerinden beklenen faydanın sağlanması, tarımda iş yoğunluğunun ve verimliliğin artması, sektörü iklim şartlarından bağımsız kılması, hayvancılığın gelişmesi, kırdan kente göçün azalması, gıda güvenliği ve sosyo ekonomik kalkınma gibi birçok açıdan önemli bir etkidir. Sulama aynı zamanda kırsal alanın temel ilişki ağıdır, hidrolojik çevrimin insan hayatıyla ilgili önemli bir unsurdur. Toprak ve hava ısısının denetimi, bitki zararlılarıyla savaş, fazla tuzların yıkanması, taban taşının yumuşatılması, üreticinin gelirin artırılması, ağaçlandırmanın sağlanması gibi açılardan da faydaları olan sulama, su yapılarının tesisi, su kaynaklarının değerlendirilmesi, suyla ilgili alet ve ekipmanların geliştirilmesi gibi yönlerden önemli bir hizmet alanı (İpek, 2006, s.1) ve bu faydalarının yanı sıra ekosistemlerin yaşam kaynağı olması nedeniyle de gerekli bir kamusal hizmet aracıdır.

1970'li yıllarda, gelişmiş ülkelerde kâr oranlarının düşmesi, sabit sermaye yatırımlarında azalmaların baş göstermesi sanayide üretken kapasite kullanımının daralması, işsizlik ve enflasyon oranlarının artma eğilimine girmesi gerekçesiyle, kamusal alanının daraltılması, devletin bazı alanlardan tamamen çıkartılmasının koşulları yaratılmaya çalışılmıştır. Bu gelişmeler, Amerika Birleşik Devletlerinde Reaganizm ve İngiltere'de Thatcherizm olarak adlandırılan toplumsal bölüşüm düzenini, devletin ekonomiye müdahale biçimini değiştiren

ekonomik süreçlerin küreselleşmesine hız kazandıran, yerel yönetim anlayışını özelleştirme ve sivilleşme kavramlarıyla bağdaştıran politikalar ile karşılanmıştır (DPT, ÖİK:554, s. 8). Bu dönemde küresel durgunluğa paralel olarak bütçe açıkları bahane edilerek hizmetler kısıtlanmış, 1980’li yıllarda bu uygulamaları talep yönlü politikalar izlemeye başlamış, devletin elindeki ortak mülkiyete dayalı değerler piyasaya sürülmüştür. Nüfus artışı, çevre kirliliği, tatlı su kaynaklarının yetersizliği gibi öne sürülen nedenlerle kârlı alanların arasına su da dahil edilmiştir (Çınar, 2008, s.14–15). 21. Yüzyıl, dünya genelinde ve özellikle az gelişmiş ülkelerde su kaynaklarının nasıl yönetileceği üzerine uzun erimli strateji belirleme çabaları ile açılmıştır (USİAD, 2007, s.88). Illich’e göre bu yüzyılın imgeleminde su; içinde barındırdığı yüce arılık verme yeteneğini yitirmiş, teknik ve sınaî bir temizlik maddesi, teknik işlem gerektiren zehirli bir içecek, zor bulunur bir zenginlik odağı, kaynakları özel şirketlere tahsis edilen, şişelenip satılan ticari bir metaya ve H₂O’ya (maddeye) dönüştürülmüştür (Illich, 2007, s.92). DSİ 2009 yılı Faaliyet Raporu’nda da (2010, s.54) su arzının giderek artan dünya nüfusunun taleplerini karşılayamaması ile suyun stratejik bir meta haline geldiği ifade edilmiştir. Yılmaz (2009, s.407) çalışmasında suyun metalaştırılmasında başvurulan temel argümanın su kaynaklarındaki kısıtlama olgusunun olduğunu dile getirerek, bunun su kıtlığının aşılmasında bir çözüm olmayacağını, hatta tersine su kıtlığını çok daha kronikleştireceğini, dünyada giderek daha fazla hissedilen su kıtlığının sermayenin farklı sektörleri arasında suyun yeniden paylaşımını zorunlu hale getireceğini, bu bağlamda suya erişim konusunda en sert gerilimlerin yaşanacağı sektörlerden birinin de tarım olacağını ifade etmiştir.

Türkiye’de 1980’li yıllara kadar sulama yönetimi kavramından “sulama suyunun kaynaktan alınarak bitki köküne kadar izlediği yoldaki tüm yapı ve yöntemler” anlaşılmaktayken, o yıllardan bu yana kavramın içeriğine ek olarak “sulama suyunun ve tesislerinin işletilmesi ve yönetimi ile bunları üstlenen örgütler” de kastedilir olmuştur (www.yerelnet.org.tr, 2009). Kavram algısının değişmesinin altında yatan nedeni; yerelleştirme, özelleştirme yönlü küresel politikaların etkisiyle tarımsal sulama yönetiminde meydana gelen değişim oluşturmaktadır.

Suyun ticarileşmesine koşut olarak su fiyatlarının hızla yükselmesi, su iletim maliyetleri nedeniyle gündeme gelebilecek su kesintileri, küçük üreticiliğin tasfiyesi, kırdan kente göç, buna bağlı olarak işsizlik, kentsel alt yapı yetersizliği (Yılmaz, 2009, s.416) gibi ortaya çıkabilecek sorunlarla birlikte, yukarıda tarihsel perspektifle atfedilmeye çalışılan önemi, tüm ekosistemler için yaşamsallıkla ilintili olan değeri düşünüldüğünde, suyun kamusal olma zorunluluğu gün yüzüne çıkmaktadır.

1.1 Suyun Metalaşması: Küresel Ağlar, Örgütler, Şirketler ve Etkinlikler

Su konusunda politika üreten, faaliyet gösteren, uluslararası toplantılar ve konferanslarla ülkelerin su yönetimine yön veren küresel ölçekli kuruluşlar kendilerini çok paydaşlı (multi-stakeholder), network, ağ, şebeke, şemsiye örgüt olarak tanımlamakta (Salihoğlu, 2010, s.41), devletler, sivil toplum örgütleri, şirketler ve uluslararası örgütler, ademi merkeziyetçi, enformel, esnek, heterarşik ve yatay ilişkilere dayalı bu esnek örgütlerin çatısı altında hareket etmektedir. Küresel su örgütleri, Castells'in "Ağ Toplumunun Yükselişi" adlı eserine de atıf yapılabilecek (aktaran Öztunalı Kayır, 2008, s.29) bir değişim sürecini de yansıtan, eskinin uluslararası örgütlerinden farklı özelliklere sahip, şebekeleşmiş yapılar olarak dikkati çekmektedir. Girişim, birlik, forum, konsey olarak da örgütlenen bu kuruluşlar aynı ideolojik arka planı paylaşmakta, yoğun organik-politik ilişkiler ve işbirliği içinde bulunmaktadır (Salihoğlu, 2006, s.5). Örneğin Dünya Su Konseyi'nin üye yapısına baktığımızda 300'e yakın örgütü, yani çeşitli devletlerin ilgili bakanlıklarını ve devlet kurumlarını, çokuluslu / yerel su şirketlerini¹, Birleşmiş Milletler'e bağlı çeşitli kuruluş ya da programları, enstitü ve vâkifi birada görmek olanaklıdır². İç içe geçmiş küresel yapılar düzeninde, Birleşmiş Milletler Dünya Su Konseyi'nin, Konsey de Birleşmiş Milletler'in üyeleri arasında yer almaktadır (Salihoğlu, 2010, s.42). Örnek olması açısından Birleşmiş Milletler'in su konusundaki üye ve ortaklarına yer verilen Tablo 1.1, küresel örgütlerin birbirleri arasındaki bağ ve ilişkililik durumlarına işaret etmektedir.

Tablo 1.1 Birleşmiş Milletler'in Su Konusundaki Üye ve Ortakları

(BM örgütleri ile BM fonları, programları, uzman kuruluşları, bölgesel komisyonları, sözleşmeler, toplantılar ifade edilmektedir.): CBD (Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi), FAO (BM Gıda ve Tarım Örgütü), IAEA (BM Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IFAD (Tarımsal Kalkınma İçin Uluslar arası Fon), UNICEF (BM Çocuklara Yardım Fonu), UNCTAD (BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNCCD (BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi), DESA (BM Ekonomik ve Sosyal İşler), UNDP (BM Kalkınma Programı), ECA (BM Afrika Ekonomik Komisyonu), ECE (BM Avrupa Ekonomik Komisyonu), ECLAC (BM Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu), ESCAP (BM Asya Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu), ESCWA (BM Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu), UNESCO (BM Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı), UNEP (BM Çevre Programı), UNFCCC (BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi), UN HABİTAT (BM İnsan Yerleşimleri Program), UNHCR (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği), UNIDO (BM Sınai Kalkınma Örgütü), UNISDR (Uluslar arası Afet Önleme Stratejisi), United Nations University (BM Üniversitesi), WB (Dünya Bankası), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), UNWTO (Dünya Turizm Örgütü), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IWA (Uluslararası Su Birliği), IWMI (Uluslararası Su Yönetimi Enstitüsü), PSI (Uluslararası Kamu Hizmetleri), RAMSAR (Sulak Alanlar Sözleşmesi), SIWI (Stokholm Uluslararası Su Enstitüsü), UNSGAB (BM Genel Sekreterliği Su ve Sanitasyon Danışma Kurulu), AQUAFed (Özel Su İşletmecileri Uluslararası Federasyonu), The Global Compact (BM Küresel İlkeler Sözleşmesi), GWP (Küresel Su ortaklığı), IAH (Uluslararası Hidrojeologlar Birliği), IAHS (Uluslararası Hidrolojik Bilimleri Birliği), ICID (uluslararası Sulama ve Drenaj Komisyonu), WSSCC (Su Temini ve Sanitasyon İşbirliği Konseyi), WBCSD (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Dünya İş Konseyi), IUCN (Dünya Koruma Birliği), WWC (Dünya Su Konseyi), WWF (Dünya Doğayı Koruma Vakfı), WaterAid, Stakeholder Forum (Paydaş Forumu).

¹ Konsey dünyanın büyük su şirketlerinin kontrolü altındadır. Suez, Evian, Mitsubishi, PricewaterhouseCoopers, Sardar Sarovar Narmada Nigam Ltd., Severn Trent Plc, Aguas de Barcelona bu şirketlerden bazılarıdır. Konsey Başkanı Loic Fauchon aynı zamanda su şirketi "Group des Exaux de Marseille"nin de başkanıdır (Hayırsever Topçu, 2008, s.43).

² DSK'nın Türkiye'den de 40'a yakın üyesi vardır. Bu üyeler arasında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ), İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ), Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) gibi kamu örgütleri, Su Vakfı gibi vakıflar ve su alanında faaliyet gösteren inşaat şirketleri vardır (Kilim ve Şener, 2008).

Küresel ağlar şeklinde örgütlenen bu uluslararası su kuruluşlarının, su şirket ve tekellerinin, küresel toplantıların son yıllarda kentsel ve kırsal su yönetiminin özelleştirilmesi, suyun metalaşması sürecinde devlet politikalarını yönlendirme konusundaki güç ve etkinlikleri göze çarpmaktadır. Dünya nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 5'inin kullandığı suyun yönetimi artık; ulus ötesi şirketler tarafından yapılmaktadır. Fiyatlandırma, piyasa mekanizmalarının geliştirilmesi için başlıca araç olarak değerlendirilmektedir. Gerekçe, insanların bedelini ödemedikleri şeyin sorumluluğunu üstlenmeyecekleri inancı ve fiyatlandırmanın halkı su yönetimine katmanın etkili bir yolu olduğu savıdır. Böylece hem su kaynaklarına dönük duyarlılık geliştirilecek, hem de finansman yetersizliği nedeniyle var olan yatırım açığı kapatılabilecektir. Bu doğrultuda su yönetiminin kamu mülkiyeti ve kamu işletmeciliğine dayanan, gücünü merkeziyetçi örgütlenmeden alan ve suyu ekonomik mal olarak değil toplumsal değer olarak gören, sistemi arz-odaklı işleten yapı; uluslararası politikalar doğrultusunda, özel mülkiyet ve işletmeciliğe dayanan, yerelleşmiş, temel ilkeyi fiyatlandırma olarak benimseyen, sistemi talep odaklı işletmeyi amaçlayan bir yapıya dönüşmektedir (USİAD, 2007, s. 89–91).

Birleşmiş Milletler Dünya Su Kalkınma Raporu'nda (UN, 2009), sürdürülebilir kalkınma için birçok yolun suyla ilişkili olduğu ifade edilerek, su kaynakları kullanımına ilişkin kesintili ve süreklilik arz etmeyen karar alma mekanizması yerine, su sektörü yöneticileri ve diğer sektör yöneticilerinin başlangıç kararları hakkında bilgilendirildiği, katılımlarının sağlandığı etkileşimli bir sistem öngörülmektedir. Su hizmetlerinde kamu özel işbirliği süreçlerini içeren bu sistemde, sosyo ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmak için su kaynaklarının kullanılması kararlarında döngünün hükümet, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin yer aldığı siyasal süreç aktörleriyle başlaması gerektiği, karar alma sürecinde tekrar başa dönülmemesi için de dışsallıklar, su kaynakları, arazi üzerindeki baskı, geçim koşullarına yönelik beklentiler ve su kullanım taleplerinin, hesaba katılması gereken süreçler olduğu belirtilmektedir

Dünya Bankası ve diğer yardım kuruluşları tarafından finanse edilen özelleştirme projeleri genellikle “kamu-özel” ortaklığı şeklinde adlandırılmakta, özelleştirme önerisi büyük ölçüde kamu sektörü hizmetlerinin başarısızlığına dayandırılmaktadır. DB'nin su konusundaki temel tezi; “su sektöründe gelecekte karşılaşılabilecek olan sorunlara etkin ve eşitlikçi çözümler bulunması, bu sektörde piyasa güçlerinin kabul edilmesine bağlıdır” şeklindedir (Küçük, 2007, s.79, 81). Dünya Bankası'na göre bugün dünya çapındaki hükümetler mantıklı bir şekilde fiyatlandırılmış, iyi-kaliteli su ve kanalizasyon hizmetini vatandaşlarına nasıl sağlayacakları konusunda bir takım problemlerle karşı karşıyadırlar. Artan nüfusla hizmet

alanının genişlemesi, kötü çevresel koşullar ve etkiler bu sorunlardan bazılarıdır. Gün geçtikçe hükümetler suyun özel sektör eliyle yürütülmesini, bu sorunların çözümü olarak görmektedir³.

Avrupa Birliği su politikalarının gelişimi su kaynakları yönetimindeki değişen eğilimleri bütünüyle yansıtmaktadır. Politika hedefleri suyun ticarileşmesi su hizmetlerinin özelleştirilmesi ve buna uygun hukuki ve yönetsel değişikliklerin yapılması yönündedir (Kendir Özdiç, 2006, s.176–177).

1996 yılında kurulan uluslararası çok paydaşlı (multi-stakeholder) bir platform olarak tanımlanan Dünya Su Konseyi tarımsal sulama finansmanının çözümüne yönelik şunları önermektedir (Yılmaz, 2009, s. 290): Sivil toplum kuruluşlarının sulama projelerine aktif olarak katılımının teşvik edilmesi, kamusal sulama birliklerine daha geniş bir mali özerkliğin verilmesinin yanında bu kurumların kredi ihtiyaçlarına öncelik verilmesi, uygun olan bölgelerde özel ayrıcalıkların devreye sokulması, küçük ölçekli çiftliklerin sermaye piyasalarından yararlanmalarının sağlanması, mikro kredi sisteminin kullanılması. Dünya Su Konseyi tarımsal sulama konusunu; “Tarımsal Sulama Kaynak Yönetimi” yaklaşımıyla, drenajdan su kalitesinin yönetimine, iklimsel yağışa dayalı tarımın genişletilmesinden, su kullanım kültürüne; kırsal hane halkının evsel kullanımından, taşkın kontrolü ve hidrolik enerji elde etmeye varan çok amaçlı projelerle, geniş kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Konsey tarafından, yeni sulama tesislerinin giderek yükselen maliyetleri, tarımsal metallerin iktisadi kazançları baskılayan düşük fiyatları, nehir ve akiferlerden elde edilen suyun çevresel maliyetlerinin çok yüksek olması, kötü yönetilen sulama sistemlerinden kaynaklanan ciddi kirlilik, kamu finansmanının mali sınırına ulaşmış olması gibi nedenler sıralanarak yakın gelecekte Afrika dışında Dünya’da yeni inşa edilmiş kamusal sulama sisteminin sadece birkaç tane ile sınırlı olacağı ifade edilmektedir (Yılmaz, 2009, 287–288).

Su Yönetiminde Küresel Şirketler: Küresel örgütlerin su yönetimi konusunda uygulamaya koydukları başlıca üç model; altyapının özel şirketlere satılması, uzun süreli kiralama ve şirketlerin belli bir ücret karşılığında işletme görevini yüklenmesidir (Karadal, 2009, s.6). Barlow (2009, s.53–54) temiz suyun tüketildiği bir dünyada, onu kontrol edenlerin hem iktidarı hem de serveti kontrol edecek olduğunu ifade etmektedir. Dünyanın pek çok yerinde artık kentsel su hizmetlerini kâr amaçlı su şirketleri sağlamakta, çok büyük miktarlarda tatlı su şişelenip satılmakta, özel sektör tarım, madencilik, enerji üretimi, bilgisayar, araba endüstrisi

³ Dünya Bankası’nın yayınladığı “Toolkits For Private Participation in Water And Sanitation The World Bank” adlı çalışmanın yöneticilere su yönetiminde özel sektör katılımının nasıl sağlanacağı konusunda rehberlik yapması öngörülmüştür.

ve diğ er su yo ğ un endüstrilerde kullanılan suyun çok büyük miktarını, sanal su ticaretini denetim altında bulundurmakta, çok sayıda baraj, boru hattı, nano teknoloji, su arıtma sistemi, deniz suyu arıtım tesisini işletmekte, yeraltı sularını ve havzaları satın almaktadır. Fransız Vivendi Universal ve Suez (150 civarında ülkede 200 milyondan fazla müşterisi vardır), Bouygues Saur, RWE-Thames Water, Bechtel-United Utilities su özelleştirmelerinin başında sıralanabilecek dev şirketlerdir. Avrupa ve gelişmekte olan ülkelerde yapılan araştırma sonuçlarına göre bu şirketlerin performanslarına ilişkin değerlendirmeler şu şekilde kavramsallaştırılmaktadır (Barlow, 2002): Yüksek kâr, en yüksek fiyat, ödeme yapamayanların suyunun kesilmesi, su kalitesinde azalma, rüşvet ve yozlaşma. Zat (2009, s.7–9) çalışmasında su özelleştirmelerine ilişkin şu örnekleri vermektedir; Arjantin Hükümeti ve Suez tarafından su özelleştirmesi sözleşmesi imzalanmış, Suez sözleşmenin bir hükmüne dayanarak yüksek kârı garanti altına almak için su fiyatlarını Amerikan dolarına endekslemiş ancak bu hüküm Arjantin hükümetinin acil kararnamesiyle geçersizleştirilmiştir. Bunun üzerine 2002 yılında, o tarihe kadar alt yapıya hiçbir katkıda bulunmayan Suez zarar ettiğini açıklamış, Arjantin hükümetiyle mahkemelik olmuş ve hükümete karşı tazminat davası açmıştır. Suez'in alt şirketi United Water ile Atlanta kent yönetimi 428 milyon dolar karşılığında yirmi yıllık sözleşme imzalamış, ancak sözleşme uzun hukuk savaşları sonunda 2003 yılında kent yönetimi tarafından iptal edilmiştir. Çok geçmeden şirket sözleşmeye 80 milyon dolar daha eklenmesi için belediyeye baskı uygulamış, belediye talebi reddetmiş, bunun üzerine su şirketi ek maliyetleri belediyeye fatura etmiştir. Manila Filipinler'de, Cochabamba Bolıvy'a da benzer deneyimler yaşanmıştır.

Küresel Toplantı, Forum ve Etkinlikler: Uluslararası su kuruluşlarının politikalarının işlerlik kazanması ve yayılmasında su konusunda yapılan küresel toplantı, etkinlik ve forumların önemli bir işleve sahip olduğu söylenebilir. Tablo 1.2'de, 1972 yılından itibaren gerçekleştirilen etkinliklere yer verilmiştir.

Birleşmiş Milletler 5–16 Haziran 1972 tarihinde Stockholm'de çevre konusunda bir konferans düzenlemiş, konferans sonunda Stockholm Deklarasyonu adında bir bildiri yayınlanmıştır. Deklarasyon'da diğ er doğal kaynaklarla birlikte su konusuna, çevre ile ilgili 26 ilked en yalnızca birinde yer verilmiştir. Bunun dışında su kaynaklarına özel bir hükmün bulunmaması, su sorununun o günlerde uluslararası planda çok ön planda olmadığını göstermektedir (USİAD, 2007, s. 91). İrlanda'nın Dublin kentinde 26–31 Ocak 1992 tarihleri arasında Uluslararası Su ve Çevre Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans 1977'de Mar del Plata'daki (Arjantin) Birleşmiş Milletler Su Konferansı'ndan sonra, su konusunda yapılmış en

önemli konferans olmuştur. Haziran 1992’de Rio de Janerio (Brezilya)’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nın da temel savlarını ortaya koymuştur.

Tablo 1.2 Su Konusunda Küresel Toplantılar ve Forumlar

1972	BM Konferansı, İnsan Çevresi, Stockholm İsveç
1977	BM Konferansı, Su, Mar del Plata, Arjantin
1981–1990	Uluslar arası İçmesuyu Arzı ve Sağlığı On Yılı
1990	Güvenli Su ve Sağlığı Küresel Dayanışması, New Delhi, Hindistan
1990–2000	Doğal Afetlerin Azaltılması On Yılı
1992	Uluslar arası Su ve Çevre Konferansı, Dublin, İrlanda
1992	BM Çevre ve Kalkınma Konferansı
1994	İçmesuyu Arzı ve Çevresel Sağlık Bakanlar Konferansı, Nordwijk, Hollanda
1994	BM Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı, Kahire, Mısır
1995	Dünya Sosyal Kalkınma Toplantısı, Kopenhag, Danimarka
1995	BM 4. Dünya Kadın Konferansı, Pekin, Çin
1996	BM İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II), İstanbul, Türkiye
1996	Dünya Gıda Zirvesi, Roma, İtalya
1997	I. Dünya Su Forumu, Marakeş, Fas
1998	Su ve Sürdürülebilir Kalkınma Uluslar arası Konferansı, Paris, Fransa
2000	Milenyum Deklarasyonu, New York, ABD
2000	II. Dünya Su Forumu, Lahey, Hollanda
2001	Uluslar arası Temiz Su Konferansı, Bonn, Almanya
2002	Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Toplantısı, Johannesburg, Güney Afrika
2003	III. Dünya Su Forumu, Kyoto, Japonya
2003	G8 Evian Zirvesi, Fransa
2005–2015	Yaşam İçin Su On Yılı
2006	IV. Dünya Su Forumu, Mexico City, Meksika
2009	V. Dünya Su Forumu, İstanbul, Türkiye

Kaynak: The United Nations World Water Development Report 3, 2009, s. 302–305.

3–4 Haziran 1992 tarihinde Rio de Janerio’da toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, çalışmalarına 16 Haziran 1972’de Stockholm’de kabul edilen deklârasyonu teyit ederek başlamıştır. Gündem 21’in 18. bölümü “tatlı su kaynaklarının temini ve kalitesinin korunması ve su kaynaklarının geliştirilmesi, yönetimi ve kullanımında entegre yaklaşımların uygulanması”na; 21. bölümü de “katı atıkların ve atık su ile ilgili sorunların çevresel açıdan sağlıklı yönetimi” ne ayrılmıştır. Su kaynakları, asıl olarak Rio’dan sonra dikkat çekmiş, 1997’de Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumu, Gündem 21 Uygulamaları İçin Program Oluşturma çağrısı yapmış, bu kapsamda tatlı su kaynaklarına ilişkin bir strateji çizmek üzere 1998–2002 yıllarında araştırmalar yapacak bir çalışma grubu oluşturulmuştur (USİAD, 2007, s.94).

Dünya Su Konseyi tarafından gerçekleştirilen Dünya Su Forumu’nun ilki Fas Marakeş’de gerçekleştirilmiştir, forumun sponsor ve temsilcilerinin önemli bir kısmı büyük su şirketlerinden oluşmuştur. İkinci forum 2000 yılında Hollanda Lahey’de düzenlenmiştir. Forumda temel su ihtiyacının karşılanması, su kaynaklarının paylaşımı, risk yönetimi ve suyun yönetilmesi tartışılarak bir bildiri yayınlanmıştır. Üçüncü forum 2003 yılında Japonya Kyoto’da yapılmış, su kıtlığıyla mücadele, su kaynaklarının yönetiminde verimlilik, su

kirliliğinin önlenmesi gibi konular ele alınmıştır. 2006 yılında Meksika-Mexico City’de gerçekleştirilen dördüncü forumda “Daha İyi Bir Su Yönetimi İçin Diyalog” adı altında toplantılar yapılmış, forumun asıl gündemini suyun ticarileştirilmesi oluşturmuştur (Karadal, 2009, s.5). Konsey; forumda su yönetiminin geleceğinin, giderek şiddetlenen su kıtlığı, suyun farklı kullanımları konusunda artan rekabet koşulları ve tarımın çevre üzerinde etkileriyle ilgili giderek büyüyen kaygılar tarafından belirleneceğine işaret etmiş ve aşağıdaki şu soruları tartışmaya açmıştır: Tarımsal sulama alt yapısının finansmanı için karşılanması gereken ihtiyaçlar nelerdir? Sulama yatırım harcamalarını kimler finanse etmelidir? En uygun mekanizmalar nelerdir? Bu süreçte merkezi hükümete önemli rollerin verildiği, hükümetlerden görev ve sorumluluklarını, kaynak ve varlıklarını merkezden yerele doğru kaydırmalarının beklendiği ifade edilmiştir (Yılmaz, 2009, s.289). Sulu tarımın sınırlandırılması, su kaynakları yönetim kurumlarının reforme edilmesi, hizmetlerin fiyatlandırılması gibi politikaları benimseyen Dünya Su Konseyi tarafından Dünya Su Forumu’nun beşincisi 2009 yılında 16–22 Mart tarihleri arasında İstanbul’da gerçekleştirilmiştir. Hayırsever (2008, s.53), Su Forumu’nun sonucunda ülkemizde su yönetiminde dönüşüm sürecinin hızlanacağını öngörmüştür.

1.2 Katılımcı Sulama Yönetimi

Katılımcı Sulama Yönetiminin, hizmetin devlet tarafından yerine getirildiği geleneksel sulama yönetimden farklı bir model olduğu varsayımı nedeniyle bu başlık altında katılımcı sulama yönetiminin ne anlama geldiği, hangi kuruluşlarca uygulamaya geçirildiği, nasıl bir yönetim biçimi olduğu ve neden uygulandığı irdelenerek ve modelin sorunlu yönleri ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.2.1 Kavramsal Çerçeve

Katılımcı Sulama Yönetimi (Participatory Irrigation Management) konusunda alan yazına hakim olan iki temel kavram; “Sulama Yönetiminin Devri (Irrigation Management Transfer)”, “Su Kullanıcı Örgütleri (Water Users Association)”dir ve kavramlar ekonomi-politik perspektifle irdelenmeye çalışılmıştır.

Dünya Bankası “katılımcı sulama yönetimi elektronik öğrenme rehberinde” katılımcı sulama yönetimi şöyle tanımlanmıştır (www.worldbank.org, 2010): Başlangıç planları, yeni sulama projeleri, inşaat-denetim, finans, karar alma, bakım onarım izleme, sistemin değerlendirilmesi gibi bileşenlerden oluşan her aşamaya su kullanıcılarının katılımını işaret eden sulama sistemlerinin verimliliğini ve sürdürülebilirliğini geliştiren bir süreçtir. Katılım,

yönetimsel kararlarda sürekli bir dahil olma dizgesini, kullanıcıların işletim ve bakım faaliyetlerinde kontrol ve sorumluluk sahibi olmasını içerir.

Sulama sistemlerinde karşılaşılan yönetimsel ve ekonomik sorunlar öne sürülerek uluslararası finansal kuruluşlar ve özellikle de Dünya Bankası tarafından 1980’li yıllardan bu yana ağırlığını hissettiren reformlar çerçevesinde, Katılımcı Sulama Yönetimi (KSY) anahtar kavramı altında su kullanıcı örgütleri giderek su tahsisi, bakım ve ücret toplanması alanlarında daha fazla yer almaya başlamış, üreticilerin de işletme bakım giderlerine daha fazla katılımı amaçlanmıştır (Hoering, 2011, s.1).

Groenfeldt (2000, s.11) çalışmasında sulama yönetimi alanında katılıma olan ilginin yönetimsel işlevlerle ilgili kaygılardan kaynaklandığını ifade ederek katılımcı sulama yönetiminin, idari kuruluşlar ve çiftçiler arasındaki asimetrik yönetim düzenlemelerini akılcılaştırmak için yapılan bir girişim olduğunu vurgulamaktadır. Katılım kavramıyla yöneltilen sorunun “kim hangi yönetimsel işlevi en iyi yerine getirebilir” sorusu olduğunu ifade eden Groenfeldt, çiftçilerin sulama alanında mühendislik işlevlerini büyük olasılıkla yapamayacaklarını, sulama sistemini işletmek için gerekli karmaşık işlevleri yerine getiremeyeceklerini, bu nedenle de aslında bu noktada yönetimin rolünden ne anlaşıldığının önemli olduğunu ifade etmekte ve şu örneği vermektedir: Zaten hiç birimiz büyük çaplı bir onarım gerektiğinde kendi arabalarımızın motorlarını tamir edemeyiz. Mekanik mühendislik konusundaki bilgi eksikliğimiz bizi kendi arabamızı kullanmaktan veya bir arabaya sahip olmaktan alıkoymaz. Kimden ve ne zaman teknik yardım isteyeceğimize kendimiz karar veririz. Aynı türden ilişkiler kendi sulama sistemlerini kontrol eden çiftçiler için de geçerlidir. Teknik işleri kendileri yapmak zorunda değildirler. Kendileri adına uzmanları çalıştırabilirler.

Katılımcı sulama yönetiminin; çiftçilerin katılım düzeyi, biçimi ve yoğunluğuna ilişkin bir kavram olduğunu ve Dublin subsidiarite ilkesini⁴ vurguladığını ifade eden Raymond’a (2004, s.2) göre katılımcı sulama yönetimi; yönetim paradigması çerçevesinde hükümetler, idari kuruluşlar ve kullanıcılar arasında kurulan bir ortaklıktır. Katılımcı sulama yönetiminin daha derin biçimi sulama yönetiminin devridir. Sulama yönetiminin devri ise; sulama sistemlerinin yönetim, yönetim, finansman, sorumluluk ve yetkilerinin kısmen veya tamamen devletten; su kullanıcı birliklerine transferidir.

Katılımcı sulama yönetimi kavramı sulama yönetimi devri kavramıyla yakından ilintilidir. Raymond’dan farklı olarak “sulama yönetiminin devri”ni katılımcı sulama

⁴ Katılımcı sulama yönetimiyle bağdaştırılırsa; sulama hizmetlerine ilişkin sorumluluk ve yetkinin halka en yakın birimler tarafından yerine getirilmesi, sulama hizmetinde yerel yönetimlerin ön plana çıkması.

yönetiminin bir alt dizgesi olarak tanımlayan Vuren ve arkadaşları (2005, s.3) katılımcı sulama yönetimin, sulama sisteminin yönetimindeki sorumluluk ve yetkilerin yönetsel kuruluşlardan su kullanıcı birliklerine veya diğer özel sektör kişiliklerine devredilmesi olarak tanımlanabileceğini dile getirmektedirler. Hoering'e (2011, s.1) göre ise sulama yönetimi devri kavramıyla katılımcı sulama yönetimi yaklaşımı genişlemiştir. Bu kavram temel birimlerin güçlendirilmesini; yetkililerin ve kamusal kuruluşların işletim, bakım ve yönetimde maliyetleri omuzlayıp yönetimi profesyonelleştirecek olan su kullanıcı örgütlerine çok daha fazla sorumluluk yüklenmesini ifade etmektedir.

Groenfeldt ve Sun'a (1996, s.5) göre sulama yönetiminin devri, sulamanın kamu sektöründen kullanıcılara yönelik bir geçişini anlatmaktadır. Ancak yönetimin kullanıcılara geçmesi katılımcı sulama yönetimi paradigmasının yalnızca bir parçasıdır; kullanıcılar aynı zamanda kendi sistemlerinin yönetiminde anlamlı bir katılıma da sahip olmalıdır. Devir işlemi kendi başına çiftçilerin katılımını güvence altına almaz, ancak katılımı kolaylaştırıcı koşullar yaratır. Benzer biçimde kamu kuruluşları tarafından yönetilen sulama sistemleri de talep yönelimli bir yönetim anlayışı sergileyerek daha katılımcı bir yapıya kavuşabilir. Burada kullanılan "talep yönetimi" kavramı yönetim sorumluluk ve yetkisinin formel olarak devrini ve tüm çiftçi topluluğunun yönetime katılımını ifade etmektedir. Sulama sistemlerinin yeni yöneticileri üçüncü şahıslar değil kullanıcıların kendileridir. Teknik olarak bir tür özelleştirme olsa da kullanıcı-yönetiminin şu özelliği daha doğru bir ifadeyle "kullanıcılık" olarak isimlendirilebilir: "yalnızca kullanıcılardan oluşan özel bir kişilik tarafından yönetim." Kullanıcı örgütlerinin özellikleri ülkeler arasında hatta ülke içinde farklılık gösterebilir ve farklı biçimlerde adlandırılabilir. Bu durum Vuren ve arkadaşlarına (2005, s.3) göre suyun kullanıcılar tarafından çok değişik biçimlerde kullanılabilir olmasından kaynaklanmaktadır. Sulama yönetimin devri karar alma yetkisinin (veya yönetim) devrini içerebilir. Aynı zamanda sulama sisteminin sahipliğinin devrini de içerebilir (bu genelde özelleştirme olarak değerlendirilmektedir). Su haklarının idareden su kullanıcı birliklerine devrini de içerebilir. Veya yalnızca su temini, kanal tamir ve bakımı, su ücretlerinin belirlenmesi gibi yönetim sorumluluklarının bir bölümünü kullanıcılara aktaran, plan ve bütçelerin idarenin onayına tabi olduğu bir biçim de olabilir.

Salman (1992, s.5), çiftçilerin kendi hidrolik bölgelerindeki suyun yönetiminde önemli roller üstlenerek varolan suyun optimal kullanımının sağlanması amacıyla su kullanıcı örgütleri kurması sürecini "katılımcı sulama yönetimi" olarak adlandırmakta ve su kullanıcı örgütlerini şöyle tanımlamaktadır: "Genellikle bir hidrolik birim, bölge veya sulama bölgesinde bulunan çiftçilerin sulama sisteminin bazı bölümlerini yönetmek için bir resmi

kurum altında toplanmalarıdır. Bu oluşum, su kullanıcı örgütü dışında “su kullanıcı birlikleri”, “çiftçi konseyi”, “çiftçi örgütü”, “sulama sendikası”, veya “sulama bölgesi kullanıcı birliği” şeklinde adlandırılmaktadır.

Svendsen (2001, s.10) çalışmasında su kullanıcı örgütleri dışında sulayıcı gruplar tanımına da yer vermiştir. Su Kullanıcı Örgütleri (Water User’s Association); sulama işletme ve bakım sistemlerinin işletilmesi amacı için bir araya gelmiş su kullanıcılarının aktif katılımı temelinde genellikle yerel seviyede bir örgütlenmedir. Sulayıcı Gruplar (Irrigator Groups) ise; su kullanıcı örgütlerine göre daha az düzeyde işletme ve bakım sistemlerinin işletilmesi amacıyla bir araya gelmiş daha az formel olan gruplardır.

1.2.2 Katılımcı Sulama Yönetimi ve Dünya Bankası

Dünya Bankası’na göre, öngörüler dünyanın gıda ve enerji ihtiyacının karşılanabilmesi için 1997–2030 yılları arasında sulanan alan miktarında yaklaşık yüzde 18’lik bir artışa ihtiyaç olabileceğini göstermektedir. Gıda gereksinimine dayalı küresel talebin artıyor olması ve sulama yatırımlarının bu açıdan yaşamsal bir rol oynamaya devam etmesi, Dünya Bankası’nın bu alandaki etkinliğini artırmaktadır. Banka’nın sulama ve drenaj için hali hazırdaki portföyü 3.7 milyar dolardır (<http://wbwater.worldbank.org>, 2010).

Dünya Bankası’nın sulama alanında büyük miktarlarda kredi sağlamaya başlaması 1960’lardaki gıda krizleri, yüksek tarımsal fiyatlar ve neo-malthusçu kaygılara bir tepki olarak başlamıştır. 1950’den 1993’e kadar olan sürede sulama yatırımlarına ilişkin sağladığı borçlanma miktarı sabit fiyatlarla 31 milyon dolara ulaşmıştır. Banka bu süreçte sulama bileşenlerini içeren toplam 614 projeye destek vermiştir. Asya, bankanın sulama için verdiği borçların yüzde 69’undan yararlanmıştır. Dünya Bankası 1950’lerde yılda ortalama bir, sulama projesini onaylarken, 1960’larda 4, 1970 ve 80’lerde 26 ve 1990’larda 15 proje onaylamıştır. 1950’lerde bankanın sağladığı yıllık ortalama sulama kredisi (1991 yılı dolar değerine göre) 37 milyon dolar iken, 1960’larda 343 milyon dolar, 1970’lerde 1.120 milyon dolar, 1980’lerde 1.273 milyon dolar ve 1990’larda 1.032 milyon dolar olmuştur (Jones, 1995, s.10).

Katılımcı sulama yönetimi, Dünya Bankası’nın desteklediği sulama etkinliklerinin başında yer almakta, tarımsal sulama yönetimini geliştirmek için bankanın desteklediği müdahaleler şunları kapsamaktadır (<http://wbwater.worldbank.org>, 2010):

- Sulanan ve yağmurla beslenen alanlarda su üretkenliğinin artırılması,
- Su kullanıcı birliklerinin kurulması ve güçlendirilmesi,
- Sulama yönetimine özel sermaye katılımının teşvik edilmesi,

- Sulama sistemlerinin mali olarak güvenilir bir yapıya kavuşturulması,
- Girdi arzı ve pazarlama zincirlerine bağlantıların geliştirilmesi,
- Çiftçilerin iklim değişikliğine uyum sağlamasına yardımcı olunması,
- Fakirlik ve cinsiyetle ilgili sorunların sistemli bir biçimde tarımsal su kaynaklarına eklenmesi.

Dünya Bankası'na göre sulama projeleri bütünleşik bir su kaynakları yönetimi çerçevesinde ele alınmalı ve uygun olduğu durumlarda özel sermayenin katılımıyla gerçekleştirilmelidir. Banka'nın danışmanlık çalışmaları arasında tarımsal gelişme, yönetimde kamu-özel ortaklığı, tarımsal sulama faaliyetlerinde fakirlik etkisi analizleri, su yatakları yönetimi ve tarımsal sulama yönetimi projelerinin değerlendirilmesi bulunmaktadır (<http://wbwater.worldbank.org>, 2010).

1.2.3 Katılımcı Sulama Yönetimi Uluslararası Ağı (INPIM)

Toplam sulanan alan miktarları, küresel sulanan alan miktarının yüzde 80'ini oluşturan 60'tan fazla ülke, katılımcı sulama yönetimi reformunu uygulamaya koymuş durumdadır (www.inpim.org, 2009). Katılımcı Sulama Yönetimi, ülkelerin sulama konusunda Dünya Bankası'ndan aldıkları kredilerin ön koşulu olarak uygulamaya geçmekle birlikte, Katılımcı Sulama Yönetimi Uluslararası Ağı'nın (International Participatory Irrigation Management- INPIM) bu modelin yaygınlaştırılması konusundaki payı büyüktür. INPIM 1994 yılında Dünya Bankası tarafından kâr amacı gütmeyen, hükümet-dışı, siyaset-dışı, uluslararası bir örgüt olarak kurulmuştur. Örgüt sulama yönetimi konusundaki uygulamaların aktarımı, öğrenilen derslerin, eğitim materyallerinin ve bilgilerin paylaşımı açısından uzmanlar, araştırmacılar, politika belirleyicileri, planlamacılar, uygulayıcılar ve çiftçiler arasında ağlar kurulması yoluyla su kaynakları yönetiminde katılımcı sulama yönetimini ve kamu-özel sektör ortaklığını savunan küresel bir ağıdır. Kuruluşundan bu yana ulusal çalıştaylar düzenleyerek ve katılımcı sulama yönetimi üzerine kapasite geliştirme programları uygulayarak uluslararası alanda katılımcı sulama yönetiminin öncülüğünü üstlenmiş durumdadır. Uluslararası tanınırlığa sahip uzmanlardan oluşan uluslararası bir direktörler kurulu tarafından yönetilmektedir. Dünya Bankası ve sulama sektöründe aktif olan kamusal veya özel kalkınma örgütleriyle yakın bir işbirliğinde bulunmaktadır. Kuruluşundan itibaren INPIM'in sekreterliği ABD Washington'da yer almıştır. Ancak maliyet etkinliğinin sağlanması, operasyonların etkinliği ve araziye yakınlık gibi nedenlerle INPIM kurulu sekreterliğinin, gelişmekte olan bir Asya ülkesine taşınması kararı alınmış, sulama alanındaki gelişmelere paralel olarak yapılan müzakereler sonucu sekreterlik stratejik olarak Pakistan'ın başkenti İslamabad'a taşınmıştır (Hussain and Naseer, 2007, s.1).

Resmi web sayfasında INPIM'in misyonu (www.inpim.org, 2009): “Sulama sektöründe aktif olan kamu özel kalkınma örgütleri ve Dünya Bankası ile yakın ilişki içinde çalışarak, özel paydaşların, su kullanıcı birliklerinin ve çiftçilerin kapasitelerini artırarak ve geniş katılımlarını sağlayarak, kurumsal reformları destekleyerek sulama sistemlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak” şeklinde ifade edilmiştir.

“Ömürboyu”, “Yıllık” ve “Kurumsal” gibi farklı üyelikleri söz konusudur. Örgütün en fazla Pakistan’dan (180 üye) üyesi vardır. Morocco (155), Hindistan (138), Arnavutluk (120), Vietnam (84), Mısır (68), ABD (61), Türkiye (17), İtalya (4), Fransa (3), Almanya (3) olmak üzere birçok ülkenin üye olduğu INPIM’in 2007 yılı itibariyle toplam 1172 üyesi bulunmaktadır (Hussain and Naseer, 2007, s.3–5).

Tablo 1.3 INPIM Tarafından Gerçekleştirilen Katılımcı Sulama Yönetimi Seminerleri Dizisi

Uluslararası Katılımcı Sulama Yönetimi Seminerleri	Yer	Tarih
1. Seminer	Meksiko Meksika	Şubat 1995
2. Seminer	Antalya Türkiye	Nisan 1996
3. Seminer	Tokyo Japonya	26 Mayıs–01 Haziran 1997
4. Seminer	Bali Endonezya	Temmuz 1998
5. Seminer	Haydarabad Hindistan	14–21 Aralık 1999
6. Seminer	Pekin Çin	21–26 Nisan 2002
7. Seminer	Tiran Arnavutluk	13–18 Haziran 2004
8. Seminer	Tarbes Fransa	9–13 Mayıs 2005
9. Seminer	Lahor Pakistan	4–8 Aralık 2006
10. Seminer	Tahran İran	2–5 Mayıs 2007
11. Seminer	Mısır	2009

Kaynak: <http://www.inpim.org/leftlinks/Seminars.htm>, erişim tarihi:29.06.2009.

INPIM tarafından 1994 yılından bu yana Katılımcı Sulama Yönetimi konusunda, sponsorluğunu Dünya Bankası ile birlikte üstlendiği Tablo 1.3’de yer verilen uluslararası seminerler düzenlenmektedir (www.inpim.org/leftlinks, 2010):

Katılımcı sulama yönetimi konusundaki seminerlerin ilki, 1995 yılı Şubat ayında Meksika’da düzenlenmiştir ve su kullanıcı birliklerinin büyük ölçekli sulama sistemlerini nasıl yönettiğini ilk elden görmesi için seminere beş ülkeden üst düzey heyet gönderilmiştir. Seminer aynı zamanda Dünya Bankası’nın Hindistan ve Pakistan’da başlattığı çok ülkeli eğitim programının ikinci aşamasını oluşturmuş, Hindistan, Pakistan, Fas, Mısır, Endonezya, Meksika ve Dünya Bankası’ndan 87 katılımcıya ev sahipliği yapmıştır. Etkinliğe çeşitli ülkelere katılan politikacılar, sulama sistemlerinin özelleştirilmesine dayalı Meksika’nın politikaları konusunda bilgilendirilmişlerdir. Ülke heyetleri tarafından seminerin finalinde ulusal düzeydeki seminerlerde geliştirilmek üzere spesifik eylem planları hazırlanmıştır.

Katılımcı sulama yönetimi üzerine daha önceki yıl Meksikada gerçekleştirilen uluslararası seminer, yıllık bir etkinlik haline gelmiş ve ikincisi 1996 yılı Nisan ayında

Antalya’da gerçekleştirilmiştir. Seminer ile sulama sistemlerinin köy, belediye ve sulama birlikleri gibi çeşitli yerel örgütlere devrinin öngörüldüğü Türkiye’deki reformlara dikkat çekilmek istenmiştir. Meksika’ya oranla daha çok katılımcıya (124), daha çok ülke temsilcisine (13) ev sahipliği yapılmıştır. INPIM tarafından, seminerdeki bu çeşitlilik ve sayıca genişlemenin katılımcı sulama yönetiminin küresel bir trend olduğunu ortaya koyduğu dile getirilmiştir. Dünya Bankası Ekonomik Kalkınma Kuruluşu ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından finanse edilen seminerin ilk yarısında, sulama birliklerinin saha ziyaretlerini ve sunumları kapsayan Türkiye deneyimine, ikinci yarısında da katılımcıların ülke deneyimlerine odaklanılmıştır. Seminerdeki tartışmalar, Dünya Bankasının Ekonomik Kalkınma Kuruluşu (EDI), Uluslararası Sulama Yönetimi Kurumu (IIMI) ve DSİ tarafından ortaklaşa yaptırılan bir arka plan çalışması (Türkiye devir programı) çerçevesinde dönmüştür. Bahsi geçen çalışma “Türkiye’de Katılımcı Sulama Yönetimi” olarak başlıklandırılmıştır. Raporun baş yazarı Dr. Mark Svendsen seminerde devir programına ilişkin bir sunum yapmış ve hızlandırılmış devir programı altında oluşturulan sulama birliklerinin katılımcı mı?, yoksa ademi merkezîyetçi mi?⁵ olarak daha doğru tanımlanabileceğini sorgulamıştır. Bu temel kurumsal soru katılımcıların ilgi odağı olmuş ve canlı bir tartışma ortamı yaratmıştır. Köprüçay Sağ Sahil ve Manavgat Sol Sahil sulama birliklerine saha gezileri düzenlenmiştir

Üçüncü uluslararası katılımcı sulama yönetimi semineri, çeşitli uluslararası örgütlerden ve 14’ün üzerinde ülkeden 80’in üzerindeki katılımcı ile 1997 yılı Haziran ayında Tokyo’da gerçekleştirilmiştir. Katılımcı sulama yönetimi ile ilgili politika reformları tartışılmış, damla ve yağmurlama sistemleri, otomatik kontrol kapıları gibi yeni teknolojiler, daha etkili su dağıtım teknolojilerinin yaygınlaşması konuları ele alınmış, katılımcı sulama yönetimi ile daha şeffaf ve sorumlu bir yönetim kültürüne ulaşmak yanında su tasarrufunun da sağlanacağı vurgulanmıştır. Shizuoka ve Gumna bölgelerine alan gezileri yapılmıştır. Seminerde Arnavutluk, Makedonya, Filipinler, Viyetnam, Çin, Hindistan, Yemen gibi ülkelerin kendi ülkelerinde katılımcı sulama yönetimi politikalarının uygulanması için geliştirdikleri eylem planları tartışılmıştır.

İlk seminerler, katılımcı sulama yönetiminin önemi ve rolü konusunda genel bir farkındalık yaratmaya yönelik olmuşken, dördüncüsünden itibaren spesifik temalar çerçevesinde biçimlenmişlerdir.

Dördüncü uluslararası seminer 1998 yılı 14–19 Temmuz tarihleri arasında Endonezya Bali’de gerçekleştirilmiştir. Bayındırlık Bakanlığı Su Kaynaklarını Geliştirme Genel

⁵ Merkezi hükümetin yerine yerel yönetimlerin kontrolündeki yönetim- “PIM: Participatory Irrigation Management or DIM: Decentralized Irrigation Management”

Müdürlüğü, Endonezya INPIM Birimi, Küresel INPIM, Uluslararası Sulama ve Drenaj Komisyonu, Dünya Bankası Ekonomik Kalkınma Kuruluşu seminerin sponsorları olmuşlardır. Bu seminerde, INPIM'in sulamayla ilgili faaliyette bulunan dünya örgütlerinin arasında yer almaya hazır olduğunu gösterdiği ifade edilmiştir. Seminerin odaklandığı aşağıdaki dört temanın, Uluslararası Sulama ve Drenaj Komisyonu ile bağlantılar, mevzuat değişiklikleri ve INPIM'in yeni ülkelere genişleme potansiyeli konularında etkili olacağı dile getirilmiştir:

1. Tarımsal verim ve sistem performansı üzerinde Katılımcı Sulama Yönetiminin etkisi
2. Yoksul kırsal nüfus üzerinde Katılımcı Sulama Yönetiminin etkisi
3. Yasal çerçeve değişikliği için lobi faaliyetleri, çiftçileri birlikler içinde örgütlenme çabalarıyla nasıl en iyi şekilde birleştirilir?
4. Rehabilitasyonla devirler nasıl birleştirilir?

Andhra Pradesh hükümeti ve INPIM tarafından organize edilen beşinci seminer Hindistan Haydarabat'ta 1999 yılı Aralık ayında Dünya Bankası ve Hindistan Hükümeti'nin sponsorluğunda gerçekleştirilmiştir.

2002 yılı Nisan ayında Çin Pekin'de düzenlenen altıncı seminere 28 ülke⁶ temsilcisi katılmıştır. "Sulama ve Drenaja Kullanıcı Katılımının Seçenekleri" konusunu tartışmak üzere çeşitli disiplinlerden kamu-özel birçok farklı organizasyondan sulama yönetimiyle ilgili çalışmaları olan uzmanlar bir araya gelmiştir.

Yedinci seminer 13–18 Haziran tarihleri arasında 2004 yılında 27 ülkeden 93 temsilcinin katılımıyla Arnavutluk'ta gerçekleştirilmiştir. Seminerin teması: "Üretken ve Sürdürülebilir Su Kullanıcı Örgütleri İçin Etkin Bir Çevre Yaratmak" şeklinde belirlenmiştir. Seminerde "Kapasite Geliştirme" konulu özel bir oturumda "Sulama ve Su Kaynakları Yönetiminde Çiftçi Ağlarının Rolü" konulu özel bir sunum yapılmış, katılımcılar, KSY'nin uygulanması konusunda sorun analizi yapmak üzere beş gruba ayrılmış, çok sayıda ülkenin deneyimleri paylaşılmış, çiftçilerle etkileşim için bir günlük saha gezisi yapılmıştır.

Fransa'da 2005 yılı Mayıs ayında 32 ülkeden 120 temsilcinin katılımıyla gerçekleştirilen sekizinci seminerde ana temayı "Sulama Sektöründe Kamu Özel Ortaklığı Konusunda Ortaya Çıkan Eğilimler" oluşturmuştur.

⁶ Almanya, Amerika, Arnavutluk, Avustralya, Çin, Endonezya, Fas, Filipinler, Fransa, Gürcistan, Hindistan, Hollanda, İngiltere, İran, Jamaika, Japonya, Kamboçya, Kırgızistan, Meksika, Mısır, Nepal, Pakistan, Romanya, Sri Lanka, Suudi Arabistan, Tayland, Vietnam.

Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler (UN), Japon Uluslararası İşbirliği Bankası (JBIC), Pakistan Hükümeti, Gıda Bakanlığı, Pencap Sulama ve Drenaj Kurumu (PIDA) gibi ulusal ve uluslararası ortakların bir dizi ile işbirliği çerçevesinde düzenlenen dokuzuncu Uluslararası Katılımcı Sulama Yönetimi Semineri 4–8 Aralık 2006 tarihinde Pakistan Lahor’da düzenlenmiştir. Seminerde “Yeni Binyılda Daha İyi Sulama Yönetimi İçin Kurumsal ve Teknolojik Müdahaleler” teması şu alt başlıklar altında tartışılmıştır: Katılımcı Sulama Yönetimi, Sulama Finansmanı, Kaynak Koruma Teknolojileri.

Onuncu seminer ve 4. Asya Bölgesel Konferansı, Uluslararası Sulama ve Drenaj Komisyonu (ICID) ve INPIM tarafından ortaklaşa 2–5 Mayıs tarihleri arasında İran’da 40 ülkeden, uzman, politikacı, araştırmacı ve yöneticilerden oluşan 900’ün üzerinde temsilcinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Seminerde aşağıdaki 3 alt tema çerçevesinde 110’un üzerinde bildiri sunulmuştur.

- Sulamada katılımcılık önlemlerinin incelenmesi (başarı öyküleri, deneyimler ve öneriler)
- KSY için gerekli dayanak ve araçlar (kurumsal reformlar, yasal çerçeveler, normlar, sosyo-kültürel ve politik zeminler)
- KSY’nin sürdürülebilirliği için sistemin desteklenmesi (politika ve stratejiler, izleme, değerlendirme ve kapasite geliştirme çalışmaları)

Son olarak onbirinci uluslararası seminer 2009 yılında Mısır’da düzenlenmiştir.

Yukarıda özetle yer verilen seminerler çerçevesinde INPIM’in giderek daha çok ülkeye, katılımcıya hitap ettiği, ülkelerin sulama yönetimlerini yönlendirme çabası içinde olduğu ve uluslararası ağlarla arasındaki ilişkileri güçlendirdiği dikkati çekmektedir. Örgüt katılımcı sulama yönetimi modelini geliştirme, yayma, sürdürülebilir kılma amacına dönük etkinliklerini sürdüreceği gibi görünmektedir.

1.2.4 Sulama Yönetiminde Neden Üretici Katılımı?

Dünya Bankası’nın katılımcı sulama yönetimi modeli, “kamusal sulama kuruluşlarının yönetim performanslarındaki hayal kırıklıklarından bir kaçış” olarak nitelendirilmektedir (Groenfeldt, 2007, s.9). Vuren ve arkadaşları (2005, s.4) ademi merkeziyetçi bir bakış açısıyla katılımcı sulama yönetiminin hükümetin rolünün azaltılması, ekonominin liberalleştirilmesi ve yönetişimde bireysel ve demokratik ilkelere daha fazla yer ayrılmasını sağlayabileceğini dile getirmektedir.

Katılımcı sulama yönetiminin amaçları konusunda, Dünya Bankası, INPIM raporlarında ve bilimsel çalışmalarda ileri sürülen başlıklara aşağıda yer vermeye çalışılmıştır.

Sulama Alt Yapısının Korunması ve Kurtarılması: Sulama yönetimine su kullanıcılarının katılımını sağlamaya çalışmanın temel nedeni; sulama alt yapısını korumak ve kurtarmak, su kaynaklarının sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Bu neden de şu gerekçelere dayandırılmaktadır; sulama alt yapısı birçok ülkede kötü durumdadır; bütçe kısıtlamaları, çalışanlarda durgunluk, yolsuzluklar, uygunsuz tasarımlar, kalitesiz inşaatlar söz konusudur (www.inpim.org, 2009).

Dünya Bankası'nın "katılımcı sulama yönetimi elektronik öğrenme rehberi"nde sulama yönetimiyle ilgili evrensel problemlerden birinin; herkesin sıraladığı alt yapıyla ilgili olarak ertelenmiş bakım ve onarım hizmeti olduğu belirtilmektedir. Sistemin kullanıcıları bakım ve onarımdan sorumlu tutulduklarında ve kendilerini sistemin sahibi gibi hissettiklerinde, zamanında tamir, çalışma kapasitesinin izlenmesi, vandalizmden yapıların korunması konularında teşvik edilmiş olacaklar ve maliyetleri de geri ödeyeceklerinden tüm yapısal maliyetleri azaltmaya çalışacaklardır. Yeni sistemler veya eski sistemlerin rehabilitasyonu tasarlanırken, çiftçilerin katılımı tasarım için yararlı bir girdi olacak ve kullanacakları sistemin tasarımının mantığını anlamış olacaklardır. İnşaa aşamasında çiftçi katılımı kalite kontrol (standartların karşılanması), maliyet tasarrufu (gereksiz harcamaların önlenmesi ve çiftçilerin emeklerinin kullanılarak bazı harcamalardan kaçınılması yoluyla) ve inşaat bilgisi sağlayacaktır. Sistemin nasıl inşaa edildiğinin bilinmesi, daha sonra sistemdeki arızaların giderilmesini kolaylaştıracaktır. (www.worldbank.org, 2010). Öğrenme Rehberi'ndeki üretici katılımının; -tezin varsayımını da doğrulayar nitelikte- maliyetleri azaltmayı, yeni sistemlerin kabulünü ve arızaların üretici tarafından giderilmesini hedeflediği görülmektedir.

Ulusal hükümetler açısından anahtar pozitif etki; özellikle işletim ve bakım maliyetleri konusunda verilen sulama teşviklerinin azaltılmasıdır. Bu, genellikle yönetimlerin katılımcı sulama yönetimini benimsemelerinin birincil nedeni olmaktadır (Groenfeldt and Sun, 1996, s.9).

Devletin Sulama Sistemlerinin Yönetim ve İşletiminden Kaynaklanan Mali Yükten Kurtulması: 1970'ler ve 1980'lerde dünya "yeşil devrim"nin bir uzantısı olarak sulama alanındaki sermaye yatırımlarının önemli ölçüde artışına tanıklık etmiştir. Bu sermaye yatırımları genellikle devlet tarafından yönetilen büyük ölçekli sulama projeleridir. 1980'lerin sonlarında sulama sistemlerinin yönetim ve işletimlerinden kaynaklanan mali yükün bir çok yönetimi zora sokması ve verimsiz işletim, yetersiz bakım nedeniyle bazı altyapı sistemlerinin bozulmaya yüz tutması gibi gerekçelerle yatırımları iyileştirme ve arazi geliştirme faaliyetlerine kaymıştır. Birçok yerde işletim ve bakım maliyetlerinin karşılanabilmesi amacıyla sulama hizmet bedelleri devreye girmiştir (Xie, 2007, s.23). İdare tarafından işletilen

sistemlerde bakıma ayrılan ödeneklerin yetersiz kalması ve sistemlerin giderek yıpranarak işletimi zorlaştırması yönünde ortaya konan nedenlerle, idari sulama kurumlarına düşen maliyetlerin azaltılması düşüncesi, sulama politikası reformlarının temel itici gücünü oluşturmuştur (www.worldbank.org, 2010). Yönetim sorumluluğunun çiftçilere devredilmesi aynı zamanda mali yükün de devredilmesinin bir yolu olarak görülmüştür. Ücretlerin ödenmesi, personelin azaltılması, maaşların düşürülmesi ve personelin denetimi vs. konularında su kullanıcılarının daha istekli olacağı düşünülmüştür (Vuren vd., 2005, s.4).

Çiftçilerin kendi başlarına yapabilecekleri bazı sulama yönetimi fonksiyonlarını, idari kuruluşların elinde tuttuğu ülkelerin, yüksek bir mali ve sosyal maliyete katlanmak durumunda olduğunu dile getiren Groenfeldt (2000, s.11) katılımcı sulama yönetiminin bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde çok daha önemli olabileceğini vurgulamaktadır. Birçok ülke örneğinde görüldüğü gibi devletin mali yükten kurtulmasının üreticiler açısından en önemli negatif etkisi ise su ücretlerinin artmasıdır.

Hizmette Etkinliği Yaratması: Yönetim kullanıcılara devredildiğinde sistemdeki değişikliklere veya sorunlara daha hızlı cevap verebilecektir (Groenfeldt, 2000, s. 11).

Sosyal ve Ekonomik Gelişimi Sağlaması: Çiftçilerin sulama sistemlerini yönetmek için kurdukları örgütlerin, sosyal ve ekonomik hayatın diğer alanlarında önemli değişiklikler yarattığı düşünülmektedir. Kuruluş yetkilileri ve kullanıcılar arasındaki ağlar çiftçi topluluklarını kredi, eğitim ve hatta siyasal erişim gibi alanlardaki hizmetlere yakınlaştırmaktadır. Çiftçilerin muhasebe, bütçe, planlama ve örgütlenme gibi konularda su kullanıcı birliklerinde edindikleri tecrübeler daha başka birçok girişimde kullanabilecekleri bilgileri kazandırmaktadır (www.worldbank.org, 2010). KSY, sulama hizmetleri ile ilgili kararlarda çiftçilerin gücünü arttıracak ve anahtar karar alıcılar olmalarını sağlayacaktır. Su dağıtımını geliştirilecek, su çatışmaları azalacak, tarımsal üretkenlik artacaktır. Kapasite geliştirme ve sulama sistemlerinin yerel topluluklara devriyle kırsal kesimdeki fakirler güçlenecektir. Ürün çeşitliliğinin sağlanmasında, tarımsal işletmeciliğin gelişiminde ve özel sektörün daha fazla rol oynamasında kolaylaştırıcı olacaktır. Devlet kaynaklarının daha etkin kullanılmasını sağlayacak, rehabilitasyon projeleri için gerekli borçlanma programlarına olan ihtiyacı azaltacaktır (Vermillion, 2007, s.20). Öz gelişim, daha etkin bir yönetim, demokratik bir toplum anlayışını tetikleme (Vuren vd., 2005, s.4) gibi olumlu etkilerinin olabileceği dile getirilmektedir.

Çevrenin Korunması: Su kullanıcı birliklerinin su kaynaklarının kalite, miktar ve güvenilirliklerinin geliştirilmesinde doğal bir çıkarları olduğu düşünülmektedir. Birlikler sulama sistemlerinin geleceklerinin su kaynaklarının sağlıklı olmasına bağlı olduğunun

bilinciyle su havzalarını iyileştirme çalışmalarına katılmaktadır. Önümüzdeki yıllarda büyüme ve ekonomik baskılar su kaynakları üzerinde daha çok baskı yaratacağı için su kullanıcı birliklerinin (SKB) çevresel kaygıları da daha fazla artacaktır. Koordinasyon amaçlı örgütlerin olmadığı yerel su havzalarında SKB'ler havzanın yönetiminde önemli roller üstlenebilecektir. SKB'lerin yönetimindeki su kaynağı, sulama sistemi ve uygulama alanı yetiştirilen ürünler, balık, kuş, böcek ve hayvanlardan oluşan birer ekosistemdir. SKB'lerin üyeleri olan çiftçi aileleri de bu ekosistemin birer parçasıdır. Kendi ekosistemleri hakkında özgün bilgilere sahiptirler. Aynı zamanda o yerel ekosistem için önemli yerel tohum çeşitlerine de sahiptirler ve küresel biyoçeşitliliğe katkıda bulunmaktadırlar. Bu nedenle SKB'ler tüm yerel ekosistemler üzerinde bir ekosistem yönetimi rolü üstlenebilecektir (Groenfeldt, 2007, s.9–10).

Yeni Teknolojilerin Kullanılması: Birçok SKB belirli bir miktar su karşılığında sulama kurumlarıyla sözleşme imzalamaktadır. Bu su tasarrufuna yönelik teknolojilerin kullanımı ve su tasarruflu ürünlerin yetiştirilmesi için önemli bir teşviiktir (örneğin, damla sulama ve kapalı sistemler gibi). SKB'ler su tasarrufu için yeni yöntemler buldukça ve belirli miktarlardaki su üzerinde yasal haklarını yeniden tanımladıkça yeni teknolojilere olan ilgi de artacaktır (Groenfeldt, 2007, s.9).

1.2.5 Sulama Yönetiminin Devri Konusunda Ülkelere Özgü Nedenler

Ekonomik Kalkınma Kuruluşu (Economic Development Institute- EDI) ve Uluslararası Sulama Yönetimi Kuruluşu (International Irrigation Management Institute- IIMI) tarafından Meksika, Arjantin, Kolombiya, Türkiye ve Filipinlerde yürütülen bir çalışmada aşağıda yer verilen koşulların sulama yönetimlerinde gerçekleştirilen devir politikalarını tetiklediği düşünülmektedir (Groenfeldt and Sun, 1996, s.7):

- Ulusal Bütçe Krizleri: Bir kriz olmadan değişiklik yapma ihtiyacı olmayacaktır.
- En Üst Düzeyde Siyasal İrade ve Kararlılık: Güçlü bir siyasal kararlılık olmadığı sürece yönetimin kamu idarelerinden devri çok fazla yol alamayacaktır.
- Sulama Altyapısının İyi Durumda Olmaması: Sistem çalıştığı sürece çiftçiler yönetimi devralmak istemeyecektir. Devir öncesi hangi onarım işlerinin yapılacağı veya onarımların zamanlaması konusunda bile geniş bir pazarlık alanı bulunmaktadır.
- İşleyen Bir Yasal Çerçeve: Devir programını desteklemek üzere yürürlüğe konulacak yasalar olması gerekmez de “işler” bir yasal çerçevenin olması gerekmektedir. Yasal dayanak su kullanıcı örgütlerinin kuruluşunu, su haklarını, sulama idaresinin rolünü ve su kullanıcı örgütlerini destekleyici önlemleri içerir.

Xie (2007, s.23–24) sulama yönetimi konusunda gerçekleştirilen reformları ve devirleri tetikleyen özgül nedenleri ülkelere göre aşağıdaki gibi belirlemektedir;

- Meksika’da su kullanıcı örgütleri aracılığı ile sulama yönetiminin kullanıcılara devrinin nedeni 1980’lerin sonlarındaki ekonomik kriz olmuştur ve reform sonrasında sulama idaresinin personeline önemli azalışlar yaşanmış, devletin rolünde değişiklikler olmuştur.

- Arjantin’de KSY süreci ülke ekonomisinin 1990’ların başlarında tümenden özelleştirilmesinin bir parçası olmuştur.

- Türkiye’de devir konusunda itici neden sulama yönetimini yerelleştirme; işletim ve bakıma ayrılan bütçedeki düşüşlerle boğuşan devlet bürokrasisini (DSİ) yeniden yapılandırma ve Doğu Anadolu’da yeni sulama alanları oluşturma ihtiyacı olmuştur.

- Filipinler’de reformun temel nedeni ulusal su kurumunun işletim ve bakım maliyetlerinin önemli bir bölümünü karşılayan sulama hizmet bedellerinin toplanmasıyla ilgili sorunlar ve ülkenin içinde olduğu mali krizdir.

- Hindistan’daki Andhra Pradesh eyaletinde, en büyük kamusal kurum olan sulama biriminin reformu ve su kullanıcı örgütlerinin kurulması reform yanlısı yöneticilerin girişimleriyle başlamış ve kısmen Dünya Bankası tarafından karşılanan sulama yatırımları ile kolaylaştırılmıştır.

- Çin’de kanal sistemlerinin sorumluluğu köy veya kasaba yönetimindeydi. 1980’lerden beri süregelen dışa açılma ve reform sürecinde yetkililer önemli ölçüde güçlerini yitirmişler ve sulama yönetimi başıboş kalarak bozulmaya yüz tutmuştur. Su kullanıcı birlikleri ve diğer alt düzey sulama yönetimi düzenlemeleriyle de bu kurumsal boşluk doldurulmuştur.

- Arnavutluk’ta komünist sistemin çöküşü ve büyük devlet çiftliklerinin bireysel küçük çaplı çiftçilere devredilmesi su kullanıcı örgütlerinin sulama yönetimini ele almaları için gerekli alanı açmıştır.

- Özbekistan, Vietnam vb. yerlerde su kullanıcı örgütlerinin gelişimi dışsal yatırım projelerine dayanmıştır.

Her bir ülkede reformların ardındaki itici gücün bilinmesi o ülkelerin sundukları dersler ve tecrübelerin anlaşılması için önemlidir. Çünkü bunlar SKB’lerin benzeri hizmetlere olan talepleri, örgütlenme ve sürdürülebilirlikleri konusunda önemli bilgiler sağlamaktadır.

1.2.6 Katılımcı Sulama Yönetimi Biçimleri

Çoğu ülkede su kullanıcı örgütleri sulama altyapısındaki kanalet ve daha alt düzey kanal sistemlerinin yönetim sorumluluğunu üstlenmektedir. Bu gibi durumlarda devlet kurumları temel ve üst düzey yapıların yönetimini almakta, mülkiyete sahip olmakta ve su kullanıcı örgütlerine destek olarak sistemin denetimini yapmaktadır. Su kullanıcı örgütleri tipik olarak

kapıların işletilmesi, kanalların temizlenmesi, su bedellerinin toplanması, muhasebe kayıtlarının tutulması ve hizmet karşılığında devlet kuruluşuna yapılacak ödemelerden sorumlu olmaktadır. Bazı ülkelerde ise kendi masraflarını karşılayabilmek için ek ücretlerin belirlenmesinde özgürken, bazılarında toplanan tüm paranın idareye verilmesi gerekmektedir. Bazı yerlerde devlet kurumu tamamen destekleyici bir rol üstlenirken işletim, bakım, ücretlerin toplanması gibi tüm sulama sisteminin yönetimi su kullanıcı örgütlerinin sorumluluğuna verilmektedir. Sulama altyapısının mülkiyetinin devrine ise az rastlanılmaktadır (Xie, 2007, s.24).

Devlet ve su kullanıcıları arasındaki ilişkiler devletin kullanıcılar adına herşeyi yapmaktan sorumlu olduğu türden bir ilişki ile devletin hiç bir şey yapmadığı bir ilişki arasındaki bir dizge bağlamında değerlendirilebilir. Bu iki uç arasında idarenin veya çiftçilerin bazı işlevleri üstlendiği büyük bir gri alan bulunmaktadır. Dünya Bankası'na göre üreticilerin yönetim kararlarına katılım dizgesi Tablo 1.4'de yer aldığı gibi dört biçimde olabilmektedir (www.worldbank.org, 2009).

Tablo 1.4 Çiftçilerin Yönetim Kararlarına Katılım Dizgesi

<p>Tip 1: İdare her şeyi yapar. Malezya'daki sulama ve drenaj kurumu temel ikincil kanalların işletim ve bakımını yaparken idarenin sponsorluğunu yaptığı kullanıcı birlikleri suyu bireysel kullanıcılara ulaştırmakla sorumludur. Çiftçilerin herhangi bir sorumluluğu yoktur ve kendi kanaletlerinin dışında kalan su konusunda hiç bir yönetsel karar almazlar.</p>	<p>Tip 2: Devlet baskındır, çiftçiler yardım eder. Büyük çaplı sulama sistemlerinde kullanılan konvansiyonel yönetim bölüşümü: Devletin barajlar, akarsu düzenlemeleri, temel, ikincil ve büyük kanalların işletme ve bakım sorumluluklarını üstlenirken, çiftçilerin daha alt düzeydeki kanallarda suyun yönetim ve dağıtımını üstlenmesidir.</p>
<p>Tip 3: Kullanıcılar baskındır, devlet kolaylaştırıcıdır. Bazı ülkelerde su kullanıcıları bazı sulama hizmetlerinin denetlenmesi konusunda devletin su kurumları ile sözleşme yaparlar. Meksika örneğinde Ulusal Su Komisyonu temel işleri ve temel kanalları yönetirken hukuksal olarak tanınmış su kullanıcı örgütleri ikincil kanal sistemlerinin yönetimi için kendi teknik personelini kullanmaktadır. Çiftçiler su karşılığında birliklerine bir ücret ödemekte ve bu paranın küçük bir kısmı hizmetleri karşılığında Ulusal Su Komisyonuna ayrılmaktadır.</p>	<p>Tip 4: Çiftçiler herşeyi yapar: Nepal'in Hill bölgesinde sulanan arazilerin çoğu kendi kanal sistemlerini kurmuş olan yerel toplulukların elindedir.</p>

Kaynak: <http://www.worldbank.org/wbi/pimelg/index.htm>, erişim tarihi: 10.03.2009.

Groenfeldt (2007, s.5) KSY anlayışının ulusal, kültürel ve ekonomik sınırları aştığını ifade etmekte, her bir katılımcı sulama yönetimi örneğinin yerel koşulları ve ulusal öncelikleri yansıttığını vurgulamaktadır. Ancak katılımcı sulama yönetiminde üç genel kategoriden söz edilebileceğini belirtmektedir:

Tip 1 – varlıklar ve yönetimin çiftçilere devri

Tip 2 – varlıkların değil yalnızca yönetimin çiftçilere devri

Tip 3 – yönetim devri yapılmadan çiftçilerin yönetim kapasitelerinin güçlendirilmesi.

Tip 1 – Varlıklar ve Yönetimin Çiftçilere Devri: Yalnızca yönetim fonksiyonlarının değil aynı zamanda sulama tesislerinin sahipliğinin de (kanallar, pompalar, barajlar ve rezervler gibi) üreticilere devredilmesidir. Bu bir tür özelleştirmedir, ancak kendi kullandıkları sistemlerin mülkiyetini alan üreticilere yönelik bir özelleştirmedir. Yönetimin tüm sulama tesislerinden çekilip yalnızca düzenleyici bir rol aldığı Yeni Zelanda, bu tip katılımcı sulama yönetimi için oldukça iyi bir örnektir. Bu yaklaşımın temel özelliği yönetimin kendisinin inşa edip sahibi olduğu ve yönettiği 105.000 ha sulanan alandaki altyapılarda hiçbir hak iddia etmemiş olmasıdır. 1990 tarihli *Sulama Kanunu* yönetime tüm sulama projelerini satma imkânı sağlamış ve sulama konusunda tarımdaki kamusal katılım sona erdirilmiştir. Satış bedelleri sulama temsilcileri ve hükümet yetkilileri arasında gerçekleştirilen doğrudan görüşmelerle belirlenmiştir.

Tip 2 – Varlıkların Değil Yalnızca Yönetimin Çiftçilere Devri: Meksika, Türkiye, Andhra Pradesh, Arnavutluk ve diğer ülkelerde görülen "standart" tip sulama yönetimi devri düzenlemelerini içerir. Yönetimin ve bazı varlıkların yasal devri söz konusudur. Çoğu durumda yönetimin devri var olan idari yönetime karşı bir seçenek olarak sunulmaktadır. Ancak bu seçenek her zaman üreticilere hitap eden teşviklerle birlikte gelmektedir (örneğin, rehabilitasyon sözleri, daha güvenilir su arzı vb.) ve çok az durumda çiftçiler bu programa katılmayı reddetmektedir. Katı bir reddiyetçilikten daha sık karşılaşılan durum; çiftçilerin katılımcı sulama yönetiminden tam anlamıyla yararlanabilmeleri için gerekli yerel örgütlenmeleri sağlayamamalarıdır.

Tip 3 – Yönetim Devri Yapılmadan Çiftçilerin Yönetim Kapasitelerinin Güçlendirilmesi: Birçok katılımcı sulama yönetimi reformu çabasında sonuç, çiftçilere gerçek bir denetimin devredilmesinden çok bir kapasite geliştirme ve ortak-yönetim içinde daha fazla çiftçi katılımının sağlanması olmuştur. Filipinlerin tecrübesine dayanan bu tür bir yaklaşım katılımcı bir kalkınma modelini benimsemektedir. 1980'lerin başından bu yana Filipin programının ikincil kanal sistemlerinin tamamen devredilmesi gibi bir amacı bulunmaktadır, katılımcı yaklaşım çerçevesinde çiftçilere yönelik yoğun eğitim programları nedeniyle Filipinlerdeki sulama yönetiminde birçok değişiklik olmuştur ancak; hala bu kanalların yüzde beşinden azı devredilmiş durumdadır. Katılımcı sulama yönetimi tiplerine ilişkin çıktılarının çeşitliliği amaçlara ulaşmaktaki başarı ve başarısızlıklardaki farklılıkları yansıtmaktadır. Birçok katılımcı sulama yönetimi örneğinde birincil amaçlara ulaşamamış olmakla birlikte sulama yönetiminin yapısında, çiftçilerin ve sulama kurumlarının konumlarında değişiklikler söz konusu olmuştur (Groenfeldt, 2007, s.7).

1.2.7 Katılımcı Sulama Yönetimi Konusunda Ülke Deneyimleri

Katılımcı sulama yönetimi programları Arnavutluk, Ermenistan, Azerbeycan, Kazakistan, Kırgızistan, Romanya, Tacikistan ve Özbekistan gibi ülkelerde sulama rehabilitasyon kredilerinin bir bileşeni olarak başlatılmıştır. ABD, Kanada, Fransa, Japonya, Avusturalya ve Yeni Zellanda gibi birçok OECD ülkesinde de uygulanan katılımcı sulama yönetimi modeline Hindistan, Pakistan, Çin, Sri Lanka, Endonezya, Vietnam, Tayland gibi Asya kıtasındaki ülkeler de ilgi duymuştur. Türkiye, Meksika, Andhra Pradesh ve Endonezya bu konuda kapsamlı reformların yapıldığı ülkelerdir (Raymond, 2004, s.3–5).

Meksika’da KSY: 1980’lerin başında yaşanan mali kriz ve sonrasında büyük çaplı sulama bölgeleri devletin sorumluluğundan alınıp bu amaçla yeni kurulan kullanıcı örgütlerine devredilmiştir. Bu reformlara yol açan krizler süresince sulama sistemlerine yapılan yatırımlar önemli ölçüde azalmış, bu nedenle sulama sistemleri yıpranmış, kanal, drenaj, yol ve altyapılar önemli derecede hasara uğramıştır. Sulama alanlarının yönetiminin devri daha çok zorunluluk nedeniyle uygulanmak durumunda kalmıştır. 1989 yılında su sektöründen sorumlu idari yönetim Ulusal Su Komisyonu altında yeniden yapılandırılmıştır. Ağır işletim ve bakım masraflarının çiftçilere yüklenmesi mali gücün kazanılmasındaki en hızlı ve etkili yol olarak görülmüştür. İlk sulama bölgesi 1990 yılında kullanıcılara devredilmiştir. 1993 yılında ülkenin 80 sulama bölgesine bölünmüş olan 3.2 milyon hektarlık sulama ağının üçte ikisinden fazlası, 316 adet sulama örgütüne devredilmiştir. Bu süreçte çiftçi liderlerinden pazarlama birliklerine, kullanıcılarla yüz yüze olmak üzere değişik düzeylerde sayısız toplantılar yapılmıştır. Devir programı ilk aşamalarda en üretken ve en çok ticari yönetime sahip çiftçilerin olduğu sulama bölgelerine odaklanmıştır. Bölge seçimindeki en önemli kriterlerden biri olarak; kullanıcı örgütünün üyelerinden işletim bakım ve yönetim giderleri için alacağı ücretlerle mali olarak kendi kendine yeterli olabilme potansiyeli göz önünde bulundurulmuştur (Groenfeldt ve Sun, 1996, s.3).

Groenfeldt ve Sun (1996, s.3) çalışmasında “Yönetim çiftçilerin daha fazla ücret ödemeyi kabul etmeleri için onlara ne önerebilirdi?” sorusunu yönelterek şu yanıtı vermektedir: “Aslına bakılırsa sopanın yanında bir de havuç bulunuyordu. Havuç yönetiminde özerklik ve mekanize ekipmanın idareden birliğe transferiydi. Çiftçiler bu ekipmanların sahibi olabiliyor ve kendi kanallarını temizleme, suyun dağıtımını ve teknik personel konularında kendi kararlarını alabiliyorlardı. Kanal 20 yıllığına onlarındı ve bu pratikte sahipliğin onlara geçmesiydi. Ama aynı zamanda bir de sopa vardı. Çiftçiler yönetimi devralmak istemediklerinde yönetim kanal ağının sağlam kalacağı konusunda bir garanti vermiyordu. Çiftçilerin çoğu, ve özellikle ticari yönelimli olanlar, sulama altyapısının çökme riskini göze

alamadılar. Yönetimi devralmayı tercih ettiler ve birkaç istisna dışında bu adımdan geriye dönmediler.”

Meksika’da sulama sistemleri 5000 ile 20.000 hektarlık modüllere bölünmüştür ve tipik olarak her bir modül bin ile dört bin çiftçiden oluşmaktadır. Çiftçiler bir yönetim kurulu seçmekte, bu kurul da sulama sistemini işletecek profesyonel personeli seçmektedir. Personel genellikle işletim yöneticisi olarak görev yapan bir yüksek mühendis, bir kaç arazi asistanı mühendis ve ofis çalışanlarından oluşmaktadır. Yönetim kurulu her iki veya üç yılda kendisini seçen çiftçilere karşı sorumludur. "Meksika Modeli" özellikle Dünya Bankası’nın seminerleri ve eğitim toplantılarında dile getirilen reformları ve devir sürecinin hızı çerçevesinde uluslararası şöhrete sahip bir model olmuştur (Groenfeldt and Sun, 1996, 3).

Raymond’ın (2010, s. 7–8) çalışmasında, KSY’nin nasıl benimsendiği, örgütlendiği, uygulandığı ve ne gibi sorunlarla karşılaştığını irdelediği Srilanka, Filipinler, Andra Pradesh, Japonya, Birleşik Devletler, Asya ülkeleri örneklerine özetle aşağıda yer verilmiştir.

Srilanka’da KSY: Srilanka’da KSY yüksek harcamaları azaltmak ve üretkenliği arttırmak amacıyla 1988 yılında bir politika olarak benimsenmiştir. Sulama sistemlerinin dağıtım, kanallarının işletim ve bakım faaliyetleri çiftçi örgütlerine devredilmiştir. Bu devire rağmen işletim ve bakım bütçeleri, su ücretleri ve personelin denetimi sulama idaresinin elinde kalmış, su kullanıcı örgütlerinin özel tamirler yapmadan önce idareden izin alması gerekmiştir.

Filipinler’de KSY: Filipinlerde yaklaşık toplam 1.37 milyon hektar sulanan alan bulunmaktadır. Bu alanların 510.417 hektarını komünal sulama programları ve 689.010 hektarını NIS (Ulusal Sulama Sistemi) tarafından sulanan sistemler oluşturmaktadır. 174.200 ha ise özel kişilere ait sulama sistemleri ile sulanmaktadır. Filipinler sulama sistemlerinin yönetim sorumluluğunu Ulusal Sulama İdaresinden su kullanıcı birliklerine devrederken gönüllü bir yaklaşım uygulamıştır. Devirlerin gerçekleştirilmesi üç tür sözleşme ile yapılmıştır. Bunlardan birincisi bakım sözleşmesi, ikincisi bakım ve ücret toplama sözleşmesi ve üçüncüsü toptan yönetim devri sözleşmeleridir. 1990’ların sonlarında sulama sistemlerinin yüzde 10-15’inde toptan devir; yarıdan fazlasında ise bakım sözleşmesi uygulanmıştır. Ulusal su idaresi her ne kadar özerk olsa da su ücretlerinin toplanmasına dayalı sürdürülebilirliği oldukça zayıf olduğu için hükümetin mali desteğine bağımlılığı söz konusudur.

Andhra Pradesh’de KSY: Andhra Pradesh 73 milyonluk nüfusu ve 4.84 milyon ha sulanan arazisiyle Hindistan’ın beşinci büyük eyaletidir. Yıpranan altyapı, bozulan düzen ve yüzde 80’den fazlası personel harcamalarına ayrılan bütçe, giderek artan bakım masrafları

sulama sektöründe reformlara girişilmesine yol açmıştır. Çiftçilerle gerçekleştirilen yoğun görüşmeler sulama sistemlerinin çiftçiler tarafından yönetimi hakkındaki kanunun yasalaşmasına yol açmış ve su ücretleri üç katına çıkmıştır. 1997’de (ve 2002’de) büyük (10.000 hektardan büyük), orta (2000-10.000 hektar arası) ve küçük çaplı (2000 hektardan küçük) sulama alanlarının yönetimi için 10.000 üzerinde su kullanıcı örgütünde seçimler yapılmıştır. Su kullanıcı örgütleri bakım işlerini üstlenmiş ve özellikle son üç kurak mevsimde su yönetimine katılmışlardır. Reformların sağladığı en önemli başarılar sulanan alanların birbirine bağlanması, bakım hizmetlerinin sistemin geneline yaygınlaşması, küçük kanaletlerin inşası ve mali denetimin sağlanması olmuştur.

Japonya’da KSY: Japonya’nın topluluk katılımına ve öz yönetime dayalı sulama sistemi gelenekleri II. Dünya Savaşı sonrasında *Toprak Reformu Kanunu* (1947) ve *Arazi İyileştirme Kanunu* (1949) ile düzenlenmiştir. Bu kanunlar ile Japonya, arazilerin iyileştirilmesini Geliştirme Bölgeleri kurarak gerçekleştirmiştir. Çiftçiler sulama sistemleri için bir proje veya geliştirme önerilerini kasaba, şehir veya köy yönetimine sunmak zorundadır ve proje, çiftçilerin üçte ikisinin onayını almalıdır. Detaylı istişarelerden sonra mühendisler tarafından kanunlara ve tüzüklere uygun bir plan hazırlanmaktadır. Yerel yönetimler bu süreci kolaylaştırmaktadır. Son olarak arazi geliştirme bölgesinin oluşturulması için o bölgenin mülki idare amirliğine başvuru yapılmaktadır. Sulama sistemi bir kez kurulduğunda, sistemden yararlanan tüm çiftçilerin bu birliğe katılması zorunlu hale gelmektedir. Arazi Geliştirme Bölgeleri sulama, drenaj, iyileştirme, işletim ve bakım, su ücretlerinin toplanması ve anlaşmazlıkların çözümünü üstlenmektedir. Arazi Geliştirme Bölgeleri, Japon sulama yönetiminin; İnşaat Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Orman- Balıkçılık Bakanlığı ve yerel yönetim birimleriyle yakın işbirliği sergileyen kurumsal bir parçasını oluşturmaktadır.

Birleşik Devletlerde KSY: Sulama özellikle Birleşik Devletler’in kurak batı bölgesinde ekonomik kalkınmanın temelini oluşturmuştur. Batıda sulama ile ilgili gelişmeler başlangıçta kâr amaçlı özel su şirketleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak bunlar genellikle mali olarak başarılı olamamış ve varlıklarını sürdürmemişlerdir. Yaklaşık 100 yıl öncesine dayanan modern sulama alanlarının kuruluşu Kaliforniya eyaletinde yasalaşan *Sulama Bölgesi Kanunu* sonrasında olmuştur ve genelde sulamanın finansmanı için geliştirilmişlerdir. Su kullanıcı örgütleri “sulama alanları” ve “kanal şirketleri” olmak üzere iki türden oluşmaktadır. Sulama alanları yerel yönetim birimleriyle, kanal şirketleri kâr amacı gütmeyen kuruluşlar statüsündedir. Bu kuruluşların her ikisi de seçilmiş bir yönetim kurulu tarafından yönetilmektedir. Su kullanıcı örgütleri vergi tahsilâtı yöntemiyle ücretleri toplamaktadır. Su kanal bazında yönetilmektedir. Tarımsal genişleme devlet üniversiteleri ile mümkündür. Özel

şirketler girdi, ekipman, pazarlama ve işle ilgili konularda destek sağlamaktadır. Güçlü destek sistemine rağmen Birleşik Devletlerdeki su kullanıcı örgütleri gelişmekte olan ülkelerdeki yetersiz bakım, su konusunda artan rekabet gibi benzer sorunlarla karşılaşmaktadır.

Asya'da KSY: Geniş alanlara ve yüksek işletim ve bakım maliyetlerini karşılayabilecek gelirlere sahip batılı su kullanıcı örgütlerinin tam tersine Asya'daki sulama sistemlerinin belirgin özellikleri yoğun yerleşimli ve geçimlik tarım yapan çiftçilerden oluşmasıdır. Asyalı çiftçiler arasında ortalama tarla büyüklüğü batının büyük ticari tarlalarına göre oldukça küçüktür, çiftçiler ekonomik açıdan güçsüzdürler ve ek gelirlerini genellikle tarım dışı faaliyetlerden sağlamaktadırlar. Su kullanıcı örgütleri genellikle 500–750 hektarlık bir alana sahiptir ve 500–600 çiftçiden oluşmaktadır. Hindistan'da olduğu gibi bazı ülkelerde topluluk kast sistemine dayalı olarak tabakalaşmıştır. Tarla büyüklüğü, kredi alma, piyasaya erişim ve kast sistemi gibi nedenlerden kaynaklanan eşitsizlikler Asya'da sulama işini son derece karmaşıklştırmaktadır. Asya'daki sulamanın çoğu pirinç ve temel gıda ürünlerine dayalı bir mono kültürle karakterize edilebilir. Japonya hükümeti 3. Dünya Su Forumu sonrasında INWEPF'i (Çeltik Tarlalarında Su Ekosistemleri Uluslararası Ağı) kurmuştur. Ağ, Çin'de özel sektör yönetim anlayışıyla yönetilen, suyu kullanıcı örgütlerine satarak ücret alan kendi kendisini finanse eden sulama ve drenaj alanlarının pilot çalışmalarını yürütmektedir. Vietnam'daki sulama yönetimi şirketleri giderek sulama kooperatifleri ve su kullanıcı örgütlerine dönüşmektedir. Kamboçya'da katılımcı bir sulama yönetimi ve kalkınma sekreterliği kuruluş aşamasındadır. Tayland çiftçi komiteleri ve federasyonlarıyla bir takım deneyler gerçekleştirmektedir. Pakistan ise Bölgesel Su Kurulları adı altında su kullanıcı örgütlerini federe bir yapıda toplamaktadır.

Orta Asya ve Güney Doğu Avrupa'da KSY: Arnavutluk, Makedonya ve Romanya reabilitasyon projeleri kapsamında KSY programları uygulamaktadır. Benzer biçimde Kırgızistan, Ermenistan, Tacikistan, Gürcistan ve Kazakistan çiftçilere merkezi roller veren programlar geliştirmektedir. Örneğin Orta Asya ülkelerinden biri olan Özbekistan'da sulama sistemleri yapısal uyum çerçevesinde 2000 yılında çiftçilere devredilmiş ve aynı yıl kâr amacı gütmeyen hükümet-dışı örgütler olarak su kullanıcı örgütleri kurulmuştur. Oldukça yeni olan su kullanıcı örgütlerinin yönetsel ve yapısal sorunları bulunmaktadır. Var olan koşullarda su kullanıcı örgütlerinin başarılı bir şekilde yönetildiğini söylemek zordur. Birçok durumda iyi bağlantıları olan en güçlü ve en hızlı kullanıcılar suya daha iyi erişimi sağlamaktadır. Su kullanıcı örgütlerinin yönetsel örgütlenmesindeki istikrarsızlıklar, yasal temellerinin zayıf olması, kayırmacılık ve enformel kurallar kaynakların kötü kullanılmasına yol açmaktadır (Holm-Müller ve Zavgorodnyaya, 2011, s.1–3).

1.2.8 Sulama Yönetimine Üretici Katılımı ve Madalyonun Diğer Yüzü

Sulama sistemlerindeki yönetsel ve ekonomik sorunlar gerekçesiyle Dünya Bankası tarafından bu alanda politikalar üretilmekte, reform çalışmaları gerçekleştirilmekte, katılım konusunda projeler geliştirmektedir. Ancak uygulamada “katılımın” gerçek içeriğinden soyutlanarak araçsallaştırıldığı dikkati çekmektedir. Devletin bütçe yükünde meydana gelen hafifleme, reformların faydaları arasında öncelikli olarak belirtilmekte, fakat bu yük üreticiye yüklenmektedir. Bu nedenle bu başlık altında madalyonun diğer yüzünde saklı kalan katılımcı sulama yönetiminin oluşturulması adı altında gerçekleştirilen çalışmaların yarattığı sorunlar ve riskler irdelenmeye ve Dünya Bankası’nın katılım anlayışı sorgulanmaya çalışılacaktır.

1.2.8.1 Katılım: Sorunlar ve Riskler

Yerel seçkinlerin kontrolü ellerine alması, devletin desteğini çok fazla çekmesi, rehabilitasyon finansmanının çözümsüz kalması, su verimliliğinin çok çabuk yükselmemesi Doraiswamy ve arkadaşları (2005, s.71) tarafından katılımcı sulama yönetimi konusunda dile getirilen riskleri oluşturmaktadır.

Suyun Üreticilere Olan Maliyetinin Artması: 1980’li yıllardan bu yana “katılımcı sulama yönetimi” kavramı altında çiftçiler sulama giderlerinin karşılanması boyutunda; su kullanıcı örgütleri ise su tahsisi, bakım-onarım ve ücretlerin toplanması hizmetlerinde daha fazla yer almaya başlamışlardır (Hoering, 2011, s.1). Sistemin devir süreci gerçekleştirildiğinde, devletin (sulama yönetiminin) rolü, sulama hizmetinden su kullanıcı örgütlerine rehberlik, izleme ve teknik destek vermeye kaymakta, devirlerden en kazançlı çıkan, sulama sektörüne daha az para harcayan yönetimler olmaktadır.

Sulama Yönetimi Personel Sayısının Azalması: Sulama yönetimi perspektifinden en önemli olumsuz etki arazi personeli ve işletme ve bakım elemanı sayısındaki keskin düşüşte yaşanmaktadır. Örneğin, Meksika’da 7000 personelin 5000’i sulama kuruluşundan ayrılmış, Filipinlerde Ulusal Sulama Kurumu’nun personel sayısı devir programı nedeniyle 19.353’ten 10.368’e düşmüştür. Personel sayısındaki azalma sancılı bir süreci yaratabilmektedir (Groenfeldt and Sun, 1996, s.6–7).

Yerel Seçkinlerin Kontrolü Elleri Alması: İdari bir sistemden, yerleşmeye dayalı bir sisteme geçiş son derece karmaşık ve sorunlu bir süreçtir. Birçok durumda bu ansızın, kaotik bir biçimde, yukarıdan aşağıya, çiftçilerle yeterli koordinasyon sağlanmadan, onları yeni görevlerine hazırlamadan ve sıkça altyapıları rehabilite etmeden gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak ortaya çıkan dengesiz ekonomik ve siyasal güç sıklıkla göz ardı edilmiş, örneğin Hindistan’da zengin çiftçiler karar alıcı konuma yükselirken, ekonomik durumu kötü olanlar

ise tamir işlerine bakar hale gelmiş; böylelikle ödeme istekliliği düşük düzeyde kalmıştır. Sonuç olarak bu görevlerin devri beklenenin tam tersi etkiler yapmıştır. Hoering'e (2011, s.2) göre, sulama yönetimi devrinin ekonomik durumu iyi olmayan çiftçilerin durumunu olumsuz etkileyebileceğini gösteren kanıtlar giderek artmaktadır – ve aşırı örneklerde sulama sisteminin çökmesine dahi yol açabilecektir.

Devletin Sulama Hizmetinden Desteğini Çok Fazla Çekmesi: Daha önce sulama hizmetini yerine getiren devletin yatırımcı iken, devirlerle birlikte izleyici ve denetleyici bir statüye geçmesi ve devralan örgüte hizmeti bırakması söz konusudur. Dolayısıyla bu kuruluşların nitelikleri, hizmeti yerine getirme kapasiteleri önem kazanmakta, güçlerinin sınırlı olduğu durumda da yerine getirilmesi gereken sulama hizmetleri aksamaktadır.

Su Kullanıcı Örgütlerinin Başarısız Olması: Katılımcı sulama yönetimi oluşturmak adına genellikle yerel ve köy düzeyindeki küçük kullanıcı örgütleri sulama hizmetini üstlenmişler ve sıklıkla yalnızca Dünya Bankası'nın “katılımcılık” isteğini yerine getirmek için kâğıt üzerinde var olmuşlardır. Birçok durumda yetkililer yalnızca kanalların temizlenmesi ve ücretlerin toplanması gibi kısıtlı ve zor işleri bu örgütlere vermiştir. Bu projelerin çoğu da başarısız olmuştur. Dünya Bankası Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Birimi Su Uzmanı Salah Darghouth “çözüm olarak su kullanıcı örgütlerini sattık” şeklinde açıklama yapmıştır. Destekleyici bir çerçevenin yaratılmasındaki yetersizlikler, uygulamaların siyasetçiler ve sivil toplum tarafından desteklenmemesi ve kapasite yaratılmadan görevlerin erken bir aşamada devri gibi sorunlar Dünya Bankası tarafından su kullanıcı örgütlerindeki başarısızlıkların en önemli nedenleri olarak görülmektedir (Hoering, 2011, s.1).

Su Kullanıcı Örgütlerinin Sürdürülemezliği: Su kullanıcı birliklerinin mali olarak sağlamlığı bu kuruluşların ve sulama altyapısının sürdürülebilirliği için kritik öneme sahiptir. Bu nedenle su kullanıcı birliklerinin üstlenmek zorunda olduğu personel giderleri, araç-gereç, hükümet yetkilileriyle görüşmeler için gerekli olan seyahat ücretleri ve idari kuruluşlara yapılması gereken ödemeler gibi tüm maliyetlerin dikkate alınması gerekmektedir. Eğer kullanıcıların bu masrafları karşılamak için yapmaları gereken ödemeler, sulamadan elde edilen gayri safi veya net gelirin önemli bir payına karşılık geliyorsa, su kullanıcı birliklerinin başarılı olma şansı zayıftır. Bu, özellikle birliklerin çiftçilerden toplayabildiklerinden daha fazla enerji ve bakım maliyetlerinin olduğu pompalı sulama sistemlerinde önemli bir sorundur. Bazı durumlarda su kullanıcı birlikleri sulama faaliyetlerini karşılamak için başka gelir türlerine ihtiyaç duymaktadır. Örneğin Batı Amerika'daki bazı sulanan alanlarda sulama bütçelerinin dengelenmesi için elektrik satışlarından elde edilen gelir kullanılmaktadır (www.worldbank.org, 2010).

Groenfeldt ve Sun (1996, s.9) çalışmalarında, “su kullanıcı örgütleri sulama sektöründe kalıcı olabilecekler mi, yoksa bu ileride devletin kurtarmasını gerektirecek bir yönetim modası mıdır?” sorusunu yönelterek, finansal özerklik ve şeffaf yönetim koşulu ile bu örgütlerin uzun dönemli bir sürdürülebilirlik sağlayabileceklerini ifade etmektedirler. Su kullanıcı örgütlerinin çoğunun birincil gelir kaynağı sulama ücretidir. Uygun bir ücretlendirme yapısının ve etkili bir ücret toplama sisteminin kurulması, kurumun finansal sağlığı için kritik öneme sahiptir. Şeffaf bir yönetim hem kurumun dürüst bir biçimde çalışması hem de üyelerin ödedikleri paraların düzgün harcandığına güven duymaları açısından gereklidir.

Xie’e (2007, s.33) göre bir sulama sisteminin sürdürülebilir olması için su kullanıcıları arasında arazi büyüklüğü ve tarla üretkenliği açısından çok büyük farklılıklar olmamalı, birkaç büyük arazi sahibi kararları kontrol altında tutmamalıdır, su kullanıcı örgütlerine teknik destek ve kapasite geliştirme yardımları yapılmalıdır. Ayrıca alt yapıyla ilgili işletim ve bakım maliyetlerinin tamamen karşılanabilmesi gerekmektedir; yani su kullanıcılarının sulama hizmetleri için ödedikleri ücretler bu maliyetleri karşılayabilmelidir. Ancak, Güney Doğu Asya’da gerçekleştirdiği çalışmasında Xie (2007, s.23) yönetimlerin işletim ve bakım faaliyetleri için sulama hizmet bedellerinden yeteri kadar gelir sağlayamadıklarını ve böylelikle altyapıların yıprandığını, suyun ise verimsiz biçimlerde kullanıldığını ortaya koymuştur.

Su kullanıcı örgütlerinin sürdürülebilir olmasını sağlayan koşulların her bölge ve ülke için farklı olduğunu dile getiren Vermillion (2007, s. 20–21), KSY reformlarının uluslararası tecrübeler ışığında, yerel durumlara uygun olarak tasarlanması ve uygulanması için gerekli olan koşulları aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

- Katılımcı sulama yönetimi için açık ve yüksek düzeyli bir desteğin verilmesi,
- Su kullanıcı örgütlerinin temeli için açık ve güçlü yasal statülerin oluşturulması,
- Su kullanıcı örgütleri ve çiftçilerin açıkça belirlenmiş su kullanım haklarının olması,
- Karar alma yetkilerinin tamamen su kullanıcı örgütlerine devredilmesi,
- Su kullanıcı örgütlerinin temel sistem düzeyinde eklemlenmesi,
- Sulama idaresinin kendisini sektörün düzenlenmesi, kapasite geliştirme ve destek hizmetlerine yöneltmesi,
- İşletim ve bakım faaliyetlerinin çiftçiler tarafından finanse edilmesi, büyük çaplı rehabilitasyon, modernizasyon ve iyileştirme çalışmalarında maliyetlerin ortaklaşa paylaşımı,
- Paydaşlar arası danışma ve kamusal bilinçlendirme kampanyalarının düzenlenmesi,
- Kurumsal reformun rehabilitasyondan önce gerçekleştirilmesi,

- Tarım, tarımsal işletmecilik ve pazarlamaya yönelik paralel programların uygulanması.

Çözüm Yolu: Sulama Hizmetinde Kamu Özel Ortaklığı: Su kullanıcı örgütlerinin sürdürülebilirliği konusunda Dünya Bankası'nın çözümü, sulama hizmetinde kamu özel ortaklığı modeli olmaktadır. Hoering (2011, s.2) sulama sistemlerinde toplam performans azalmaya veya en iyi ihtimalle sürüncemede kalmaya başlamış olduğu için, Dünya Bankası'nın, "mantıksal bir gelişim" için kamu-özel sektör ortaklıkları yoluyla sulama hizmetine özel şirketlerin katılımını önerdiğini dile getirmektedir. Dünya Bankası; sulama hizmetleri konusunda devletin daha fazla kolaylaştırıcı ve düzenleyici bir rol alırken, üreticilerin ve şirketlerin yönetimde ve finansmanda rolünü artıran yeni bir kamu-özel paradigmasına geçişi talep etmektedir.

1.2.8.2 Katılım: Çelişkiler ve Dünya Bankası

Kavram olarak "katılım", Türk Dil Kurumu'na göre iştirak, bir süreç ya da bir durum içinde istençli ve eylemli olarak bir işi üstlenme ya da bir olayda etkin olma, iletişim ya da ortak eylemde bulunma yoluyla belirli bir toplumsal duruma girme, bu durumla özdeşleşme süreci olarak tanımlanmaktadır (<http://tdkterim.gov.tr>, 2010). Katılımcılık; "iktidara ortak olma ve erkten pay alırken pazarlık yollarını öğrenme; aynı zamanda nasıl isteyeceğini ve aldıktan sonra nasıl örgütleneceğini öğrenme, bilginin birlikte üretiminin gücünü ortaya çıkartma" metodudur (Özgen, 2004).

Kavram bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut, genel tasarımı ve nesnel gerçekliğin bir yansımasıdır, ancak günümüzde kavramlar bambaşka bir gerçeklik tasarımı hayata geçirme aracı olarak kullanılmaktadır (Yılmaz, 2009, s.1).

Türkiye'de Sosyal ve İktisadi Bilimler "katılım" ve "katılımcılık" literatürüne son yıllarda aşına olmuştur. Katılımcılık, daha çok "iyi bir şey" anlayışı ile geliştirilmiş ve içerik olarak; Batı'dan ithal edilen tüm kavramlar gibi, fazlaca sorgulanmadan uygulanmıştır. Çeşitli sivil toplum kuruluşları, uluslararası projelerine "katılımcı" sözcüğünü koyarlarsa daha çok destek alacaklarını çabuk fark etmişler, böylece "katılımcılık" yukarıda tanımlanan içeriğinden büyük oranda soyutlanarak; projelerde yer alması, destek alınması için elzem görülen terimlerden birisi haline gelmiştir. Katılımcılık, "göstermelik" olarak kullanılmakta, çeşitli uzmanların 'halk için neyin doğru olduğuna karar vermesinin ardından, yerel halkı bu doğrunun uygulanma biçimlerine onay vermeye çağırması yönünde bir araca dönüşmektedir (Özgen, 2004).

Cooke ve Kothari (2002, s.19) katılımcı kalkınmanın, gücün gayri meşru ve haksız kullanımını kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Mosse (2002, s.35) ise katılım kavramının bir

zamanlar sahip olduğu içeriğe sahip olmadığını, günümüzde katılım konusunda en önde gelen hususların “düşük maliyetle daha fazla verimlilik, hizmet sunumunda yeterli mekanizma ya da azaltılmış bakım maliyetleri” gibi siyasal çıkarlar olduğunu belirtmektedir.

Mosse (2002, s.38) Hindistan’da yapılan bir projeden yola çıkarak Dünya Bankası projelerinde sıkça kullanılan Katılımcı Kırsal Değerleme yaklaşımı konusunda şu sorunlara işaret etmektedir:

- Bilginin yerel güç ilişkileri tarafından biçimlendirilmesi (yerel bilgi yerel iktidarı yansıtır)
- Dışsal gündemlerin yerel bilgi olarak ifadesi,
- Planlama oydaşmasındaki gizli yerel anlaşmalar (yerel bilgi hem yerel olarak baskın gruplarca hem de proje çıkarlarınınca biçimlenir.)
- “Halkın planlamasının” proje öznelere tarafından doğrudan manipülasyonu.

Karahanoğulları’na (2004, s.255) göre ise “katılım ilkesi” kamu hizmeti işleyişinde oluşmuş klasik yapının dönüştürülmesi ilkesi olup, kamu hizmetinin modernleştirilmesi ve hizmetin iyi işlenmesinin sağlanması gerekçeleriyle kullanıcı hizmetin kalbine yerleştirilmektedir.

Neoliberalizm ve katılım ilişkisini irdeleyen Akdoğan (2009) aşağıdaki saptamalarda bulunmaktadır:

- Neoliberalizmin katılım talebi demokratik olmaktan çok, iktisadi bir taleptir.
- Yeni katılım anlayışı, Antik Yunan Uygarlığının eşit konumda olan vatandaşlarının, vatandaş olmalarının doğası gereği katıldıkları şehir devletlerinin karar-alma sisteminden ayrılmaktadır.
- Neoliberalizmin katılımı ve katılım aracılığıyla demokrasiyi sahiplenmesi, bu ideolojinin tarihsel gelişimi dikkate alındığında çelişkili bir durumdur.
- Neoliberalizmin katılım anlayışı, neoliberal iktisatla doğrudan ilişkili performans yönetimi, stratejik yönetim, özelleştirme, yerelleştirme, kamu-özel ortaklıklarının artması, daha fazla yerel siyasi ve mali özerklik ve daha fazla ademi merkezileşme çerçevesinde formüle edilmektedir.
- Neoliberal katılım modeli, vatandaşların merkezi düzeydeki karar-alma mekanizmalarına katılımı için herhangi bir yöntem öngörmemekte, toplumsal hareketleri yerel düzeye kanalize ederek, muhalefeti parçalamakta ve etkisizleştirmektedir. Muhalif hareketlerin yönelebileceği iktidarın merkezini hedeften uzaklaştırmakta ve gizlemektedir.

- Yerel yönetim hizmetlerinin birçoğunun özelleştirildiği dikkate alındığında, vatandaşların katılımı da anlamını yitirmekte, ticari faaliyete dönüşen hizmete katılmak bir yana hizmet hakkında bilgi sahibi de olunamamaktadır. Müşteri olarak tanımlanan vatandaşa sadece hizmetlerle ilgili görüş sorulmakta, katılım kendilerini “yönetime katılıyorlarmış” gibi hissetmeleri amacıyla meşruiyet aracı olarak kullanılmaktadır.

- Katılımın esas aktörü özel sektördür, özel sektörden beklenen hizmete katılması, kamu özel sektör ortaklıklarının yaratılmasıdır.

- *Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı*’nda kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde katılımcılığın esas olduğu vurgulanmaktadır. Böylece öngörülen reform sürecinin, “Türk Kamu Yönetimini, AB’de olduğu gibi, temel prensipler ışığında yeniden şekillendirmeyi hedeflediği” anlaşılmaktadır.

Ayman Güler ise (2009(a), s.1) neoliberal ve yeni sağcı yaklaşımın katılımcılığı son derece somut mekanizmalara dönüştürerek –bunlardan birinin adı yönetişimciliktir- katılımcı olduğunu göstermeye çalıştığını ifade etmektedir. Bireyler yönetime ve yönetimin kararlarına karşı duyarsızdır; ama eğer kendilerine sunulan hizmetlerin bedelini doğrudan öderlerse “benim paramı nereye harcıyorsun?” sorusunu sorma sorumluluğunu sergileyeceklerdir. Aksi halde yönetim denetlenmeyecektir. Bu basit önerme bütün bir toplumsal kuruluş ve işleyişi değiştirme gücüne sahiptir: vergilendirmenin yerini fiyatlandırma; kamu hizmetinin yerini piyasa işi; kamu örgütlenmesinin yerini de kâr amaçlı şirket örgütlenmesi alacaktır. “Kamu özel ortaklığı” ile kamu hizmetini toplum katılımıyla sunmanın yolu da bulunmuştur: Kamu hizmetini yarım yüzyıllık sözleşmelerle özel sektöre imtiyazen vermekten başka bir şey olmayan bu sözde yeni katılımcı mekanizma, özellikle yerel yönetimleri vurmak üzere genişlemiş ve yaygınlaşmıştır (Ayman Güler, 2009 (a), s.3–4).

Günümüzde ise, neoliberalizmin en büyük temsilcilerinden biri olarak gösterilen Dünya Bankası birçok belgesinde katılım ilkesine olan bağlılığını ifade etmekte, bu konuda rehber kitaplar hazırlatmaktadır. Dünya Bankası metinlerinde katılım, reformun ekonomi politikası içerisinde DB’nin zedelenen imajından doğan sosyal tepkilerin önüne geçmek amaçlı olarak yer almakta, çözümün katılım mekanizmasında olduğu belirtilmektedir: “özel sektörle gelen işten çıkarmalar, ücret artışları DB imajına zarar veriyor.” Bu sorunların üstesinden gelmek üzere reformun başından itibaren katılım sağlanmalı ve katılım ile sahiplenme duygusu artırılmalıdır. Bunun sağlanması durumunda tüketicilerin ödeme isteğinin artacağı da belirtilmektedir (Yılmaz, 2009, s. 25–28).

Çalışmalarında, Dünya Bankası tarafından katılımcı yaklaşımlara verilen desteklerin, yerel halkın demokratik haklarının geliştirilmesi kaygısı ile değil, katılımın, projenin işletim

maliyetlerini düşüreceğine ilişkin varolan inançtan kaynaklandığını ifade eden Hilyard ve arkadaşları (2002, s. 92) daha önce bankanın katılımcı projelerinden nasibini almış olanların duruma ihtiyatlı yaklaşmasının şaşırtıcı olmadığını belirtmektedirler. “Banka neyi amaçlamaktadır? Neden durduk yere insanlara danışma sevdasına düşmüştür?” sorularını yöneltmekte ve yanıtların ya bankanın hazırladığı proje belgelerinde ya da sayısız cilalı katılım projesinde bulunabileceğini dile getirmektedirler. Hilyard ve arkadaşlarına (2002, s. 92-93) göre, proje toplantılarında yerel halkın söyledikleri doğru düzgün dinlenmektedir, ancak yerel halk planlama sürecinde varlığı ile yokluğu eşit bir hayalet gibi dolanmaktadır ortada-oradadırlar, dinlenirler ama asıl varlık gerekçeleri çoktan alınmış kararları meşru ve güvenilir kılacak olmalarıdır. Yerel halkın da karar alma süreçleri üzerinde denetimini arttıracak, dönüşümü sağlayacak bir süreçten çok uzak olan katılım, sanki aşağıdan yukarıya bir karar alma düzeneğiymiş gibi görünen ama tersine yukarıdan aşağıya dayatılan bir araca dönüşmektedir. Böylelikle en az muhalefetle karşı karşıya kalınacaktır. Katılım artık ekonomiyi canlı tutma araçlarından biridir. Aynı çalışmada, DB’nin ormancılık politikasının “ormanda yaşayan insanları korumak, onların gereksinimlerini göz önünde bulundurmak ve bu yöndeki yaklaşımlara önem vermek” biçiminde olduğu, ancak gerçeğin böyle olmadığı şu sözlerle vurgulanmaktadır: DB Uygulama Raporu’nda yer verilen Tayland’daki önemli bir koruma alanına ilişkin proje (GEF Projesi) bunun bir kanıtıdır. Taylandlılardan ayrı bir dil konuşan Karen halkının, yaşadığı bölgeden çıkartılması amaçlanmış, proje bürokratik bir İngilizce ile yazılmış, Karen dili olmasa da tek bir sayfası bile Tayland diline çevrilmemiş, duyurulmamış, tartışılmamış, durum Karen halkına anlatılmamıştır. Konuyla ilgili olarak GEF yetkililerinden biri de Karen halkının yaşadığı bölgedeki tapınak önderinin tam da karşı çıktığı biçimde “kılıç, havuç, sopa” yöntemiyle de olsa bölgenin boşaltılacağını söylemiştir (Hilyard v.d., 2002, s. 91). Benzer bir örnek de, yine Dünya Bankası tarafından, Türkiye’de Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Hattı’nın geçeceği yerlerdeki Sosyal Etki Değerlendirmesi Raporu’nun, katılımcıların okuması için, sadece Valiliklere, Kaymakamlıklara ve Üniversitelere gönderilmiş olması, bu kadarının da ondan etkilenecek olan halkın bilgilenebilmesi için yeterli olduğunun düşünülmesidir (Özgen, 2004).

Dünya Bankası Başkanı James D. Wolfensohn 1998 yılında bir toplantıda yaptığı konuşmada katılım konusunda şunları söylemiştir (akrataran Aycrigg, 1998, s.1): “Katılım, son çalışmalarımızdan bildiğimiz gibi yalnızca kalkınmanın verimliliğini artırma aracı olarak değil, uzun vadeli sürdürülebilirliğin anahtarı olması nedeniyle de önemlidir. Dünya Bankası Türkiye Yardım Stratejisi Raporu’nda (2003, s.26) ise katılımın, politika etkinliğini ve vatandaşın gözünde hükümetin çalışmalarının uygunluğunu artırdığı ifade edilmiştir.

Ülkemizde sulama tesislerinin devri Dünya Bankası'nın önderliğinde "katılımcı sulama yönetimi" oluşturma adı altında gerçekleştirilmektedir (Çınar, 2007, s.85). Katılımcı özelleştirme, DB sulama yönetiminin temel kavramlarından olup sulama yönetimi reformu yönetsel modelidir ve Türkiye'de "Sulama Yönetiminde Katılımcı Özelleştirme Projesi" bağlamında gündeme gelmiştir. Reform kapsamında sulama birlikleri, DB tarafından verimlilik ve üretkenlik, hesap verebilirlik ve finansal sürdürülebilirlik için en önemli araçlar olarak öne sürülmektedir. Sulama birlikleri su bedelini toplayacak, uzmanlar atayacak ve su haklarını yönetecektir. Sulama birlikleri aracılığıyla su kullanıcılarının ödeme istekleri artırılacak, toplanan tarifeler su alanına yatırımlar olarak geri dönecektir ve kalite artacaktır (Yılmaz, 2009, s. 25–28). Dünya Bankası'na göre yerleşme sayesinde (yerleşme için her türlü teknik ve mali desteği de Banka sağlamaktadır) katılımın sağlanması ve sahiplenme duygusu geliştirilecektir, çünkü bu duygu tüketicilerin hizmet bedelini sorunsuz ödemeleri için gerekli bir unsurdur. Aslında katılımcılık, ilkelerin uygulanabilmesi ve içselleştirilebilmesi, bir anlamda yatırım risklerinin giderilmesi ve uygun yatırım koşullarının yaratılması için bir araçtır (Yılmaz, 2008, s.28). Bu noktada üreticinin sulama yönetiminde neye katılacağı sorusunun yanıtı ortaya çıkmaktadır. "Neye katılım?" sorusunun somut yanıtı: "Harcamalara katılım"dır; bedeli ödendiği takdirde hizmet alımıdır (Ayman Güler, 2009 (a), s.3). Katılımcılık adına gerçekleştirilen bu yapıda küçük üretici gerçekten söz sahibi olabilmekte, yönetim kararlarına katılabilmekte ve demokratik bir ortamda isteklerini dile getirebilmekte midir, bu soruların yanıtı önemlidir. Soylu ve arkadaşlarına (2006, s.342) göre bu yapıda üretici abonman statüsünde yer almaktadır ve söz hakkı yoktur. Yani sonuç olarak sulama yönetimine üreticinin asıl katılımı karar alıcı ve karar verici sıfatıyla değil, müşteri sıfatı ile olmaktadır. Katılımcı özelleştirme formülünde asıl vurgu özelleştirme sözcüğündedir; katılımcılık geçici, özelleştirme kalıcı olan unsurdur. Sulama hizmetlerinde "katılımcı özelleştirme", karar mekanizmasında üreticiden ziyade yerel çıkar gruplarını ve şirketleri söz sahibi haline getirmektedir (www.yerelnet.org.tr, 2009). Karahanoğulları'na (2004, s.412) göre; yerleşmeye piyasanın hakim olduğu bir kamusal alanın eşlik etmesi katılımı anlamsızlaştırmakta ve çıkar gruplarının yoğun ve aktif lobicilik faaliyetlerinden oluşan bir demokrasiyi ortaya çıkarmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KATILIMCI SULAMA YÖNETİMİNİN YAPILANDIRILMASI

Bu bölümde ülkemizde tarımsal sulama ve sulama işletmeciliği konularına yer verilerek DSİ, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve İller Bankası gibi sulama yönetimi kuruluşlarındaki örgütsel, işlevsel ve hukuki değişim ve dönüşüm irdelenmiştir. Sulama hizmetlerinin merkezden yerele, yani devlet sulama işletmeciliğinden, sulama birliklerine devredilmesi süreci kalkınma planlarından ve kurumsal raporlardan izlenmiş, Dünya Bankası politika ve projelerine yer verilerek Türkiye’de katılımcı sulama yönetiminin yapılandırılması konusu irdelenmeye çalışılmıştır.

2.1 Türkiye’de Tarımsal Sulama

Ülkeler ekonomik göstergeleriyle sanayileşmeye koşut gelişmiş sayılmasına karşın, tarım sektörü, artan dünya nüfusunun besin ihtiyacının karşılanmasında her zaman önemini ve önceliğini koruyacaktır. Halen nüfus ve istihdam açısından ülkemizde ilk sırayı alan tarım kesimi toplumsal refahın yaratılmasının ekonomik ve sosyal boyutunda ciddi işlevlerini yürütmektedir. Tarımsal faaliyetlerde en önemli girdi olma özelliğini koruyan su, ülkenin vazgeçilemez ve çoğaltılamaz kıt kaynaklarını oluşturmaktadır (Soylu, 1995, s.215).

Ülkemizde 1990’lı yıllardan bu yana Tablo 2.1’de görüldüğü üzere su kaynaklarının yüzde 70’den fazlası tarım sektörüne ayrılmakta, içme ve kullanma suyuna oranla sanayi sektöründe daha az su kullanılmaktadır.

Tablo 2.1 Türkiye’de Sektörel Bazda Su Kullanımı (1990–2000–2004)

	1990		2000		2004	
	Milyon Metreküp	Oran	Milyon Metreküp	Oran	Milyon Metreküp	Oran
Sulama	22.016	% 72	29.300	% 75	29.600	% 74
İçme Kullanma	5.141	% 17	5.800	% 15	6.200	% 15
Sanayi	3.443	% 11	4.200	% 10	4.300	% 11

Kaynak: DPT, ÖİK:671, 2007, s.122.

Ülkemizde Cumhuriyet’in kuruluşunun ilk yıllarında bataklık alanların ıslah edilmesine ağırlık verilmiş olup, tarımsal üretim iklimsel yağışlara bağlı bir şekilde yapılmıştır. Kamu tarafından geliştirilen ilk sulama ve drenaj projesi 1908–1914 yılları arasında inşa edilerek işletmeye açılan Çumra Sulama Projesi’dir. Türkiye’de modern anlamda sulama projelerinin geliştirilmesi, 1950’li yılların başında DSİ ve TOPRAKSU gibi kuruluşların kurulması ve ülke genelinde teşkilatlanması ile hız kazanmıştır. 1960’lı yıllarda sulama, devletin iktisadi

kalkınmasının temeli olan bir hizmet olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde sulama tesisi yatırımlarına devletin önderlik etmesi gerektiği anlayışı hakimdir ve tarım sektörüne ayrılan yatırımların yarısı sulama hizmetine ayrılmıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda toprak toplulaştırması, tarla içi sulama tesislerini tamamlayıcı yatırımların yapılması gibi hedefler, sulamadan azami faydanın sağlanmasının koşulları olarak sıralanmıştır. Türkiye'de tarımın geleneksel olarak özel teşebbüse bırakılan ve aile işletmelerinin yaygın olduğu bir iktisadi faaliyet kolu olduğu belirtilerek, devletin bu sektöre önderlik etmesi gerektiği, aksi halde gelişmenin olmasının şüpheli olacağı vurgulanmıştır. Tarımsal üretimin artması için devletin bu sektöre sulama, enerji, yol, haberleşme tesisleri, kredi ve pazarlama imkânları sağlamanın gerekli olduğu ifade edilmiştir (DPT, 1963, s. 59–61). Ülkemizde ekilebilir araziler limitine 1970'li yıllarda ulaşılmış, bu tarihten itibaren ise tarımsal verimin artırılması ülke genelinde geliştirilen modern sulama projeleri ile mümkün olabilmıştır. Ancak sulamaya açılan alanlarda henüz sulama ekonomisinin gerektirdiği yeni bir ürün dokusu oluşturulamamış, sulama alanlarında tarla içi hizmetlerine gerekli ağırlığın verilmemesi nedeniyle sudan yararlanma oranı yüzde 70 dolayında kalmıştır (DPT, 1972, s.211). 1970'li yılların sonlarında sulamanın yaygınlaştırılmasının tarımda verimliliği olumlu yönde etkilediği görülmüş, tarım sektöründe, devlet düzenlemesi ve desteği sürdürülmüştür (DPT, 1979, s.121). Sulama sistemlerinin yapımında ise yeterli düzeye ulaşamamış, tarla içi yapıları ve tarımsal geliştirme çalışmaları, ana inşaat yapılarının gerisinde kalmaya devam etmiştir (DPT, 1979 s.658). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, 1980'li yıllarda sanayinin özellikle sulama alanlarına yayılmasının önlenmeye çalışıldığı vurgulanmıştır (DPT, 1984, s.39).

Merkeziyetçi bir anlayışla ve kamu kaynaklarıyla yürütülen devlet eliyle sulama hizmetinden 1990'lı yıllardan sonra vazgeçilmiş, tarıma ayrılan bütçe payı ve DSİ'nin yatırım payı azaltılmıştır. Altıncı Beş Yıllık Planda, sulamaya açılmış alanlarda suyun bilinçsiz kullanımının ve ilave altyapı yatırımlarının zamanında yapılmamasının, drenaj problemini ortaya çıkardığı ve dolayısıyla tarım arazilerinin çoraklaşmasına neden olduğu belirtilmiştir. Bu tür sorunların çözülmesi için Plan döneminde 250 bin hektar alanda tarla içi geliştirme ve 70 bin hektar alanda drenaj hizmetlerinin yapılmasının öngörüldüğü ifade edilmiştir (DPT, 1989, s.51).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise sulama yönetimine ilişkin şu sorunlar sıralanmıştır (DPT, 1995, s. 158–159):

- Su kaynaklarının kullanımının planlanması ile yönetimi konusunda ülke genelinde belirlenmiş kapsamlı bir politika bulunmamaktadır.

- Su kaynakları potansiyelinin tespitine ilişkin veri toplama, etüd ve araştırma çalışmalarına yeterince önem verilmemektedir.
- Sınırlı olan su kaynaklarının tahsis, kullanım ve yönetimine yönelik yeterli mevzuatın bulunmayışı doğal ve ekonomik kaynakların israfına yol açmaktadır.
- Yatırım politikalarının oluşturulmasında, yatırımdan faydalanacakların fikirsel, fiziksel ve mali katılımları sağlanamamaktadır.
- Yatırımcı kuruluşların aynı ve birbirini tamamlayıcı nitelikteki hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde yeterli koordinasyon sağlanamamaktadır.
- Tarımsal altyapı yatırımlarını gerçekleştiren kurumların havza bütünlüğü yaklaşımına uygun olarak yapılanmamış olmaları, kaynakların rasyonel kullanımını engellemektedir.
- Sulama altyapısının tamamlanması aşamasında, tarım teknolojilerindeki gelişmelere uygun olarak çiftçi eğitiminin yeterli düzey ve kalitede sağlanamaması sonucu beklenen faydalara ulaşılamamaktadır.
- Kontrollü sulama sistemlerinin yaygınlaştırılmaması ve uygulanan sulama bedellerinin düşük olması, suyun israfına, bilinçsiz kullanımına ve drenaj problemlerine neden olmaktadır.

Türkiye'nin 77,95 milyon hektar olan yüzölçümünün yaklaşık olarak 1/3'ünü teşkil eden 28,05 milyon hektarlık kısmı ekilebilir arazilerdir ve bunun da 25,85 milyon hektarlık kısmı sulanabilir arazilerden oluşmaktadır (DPT, ÖİK:571, s.41). Ancak, yapılan etütler sonucunda Türkiye'de mevcut su potansiyeli ile teknik ve ekonomik olarak 2023 yılına kadar açılacak yeraltı ve yerüstü sulanabilecek alan miktarı 8,5 milyon hektar olarak belirlenmiştir. 2023 yılında ekonomik olarak sulanabilir 8,5 milyon hektar arazinin 6,5 milyon hektarının DSİ tarafından işletmeye açılması hedeflenmiş olup; kalan 1,5 milyon hektar alanın diğer kamu kuruluşları tarafından işletmeye açılacağı ve 0,5 milyon hektarının ise halk sulamaları bünyesinde sulanacağı tahmin edilmektedir. 2009 yılı sonu itibarı ile toplam 5,42 milyon hektar arazi sulamaya açılmıştır. Türkiye'nin ekonomik olarak sulanması uygun olan tarım sahasının yaklaşık yüzde 37'si, yani 3,13 milyon hektarı DSİ tarafından geliştirilmiştir. Bu alan ülkemizin toplam tarım alanının yaklaşık yüzde 11,2'sini oluşturmaktadır. 1,29 milyon hektar mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) ve İl Özel İdarelerince işletmeye açılmıştır. Ayrıca yaklaşık 1 milyon hektar alanda halk sulaması yapılmaktadır. Ülkemizde halen, ekonomik olarak sulanabilecek 8,5 milyon hektar tarım alanının yaklaşık yüzde 64'ü sulanabilmektedir (DSİ, 2010(a), s.56).

Mevcut sulanan alanın yüzde 92'sinde yüzeysel sulama metotları (karık, tava ve salma) geri kalan kısımda basınçlı sulama (yağmurlama ve damla) yapılmaktadır. Geleneksel (elle

boru taşıma) yağmurlama sulaması çiftçiler arasında bütün ülke genelinde yaygın olup, 264.200 hektarın bu metotla sulandığı tahmin edilmektedir. DSİ sulamalarında ise 90.000 hektar alan yağmurlama ve damla sulama metodu ile sulanmaktadır (DSİ, 2010(a), s.56).

DSİ Genel Müdürlüğü, Yatırım Programı'nı oluştururken aday sulama projelerini aşağıda belirtilen kriterlere göre değerlendirmekte, bunları sağlayan projelere, "5 Yıldızlı Sulama Projeleri" adı verilmektedir (DSİ, 2010(a), s.58):

- Çiftçilerin sulama talebinin olması,
- Arazinin verimli olması,
- Su kaynağının (baraj veya gölet) hazır olması,
- Cazibe sulaması yapılabilmesi,
- Toplulaştırmanın yapılmış olması.

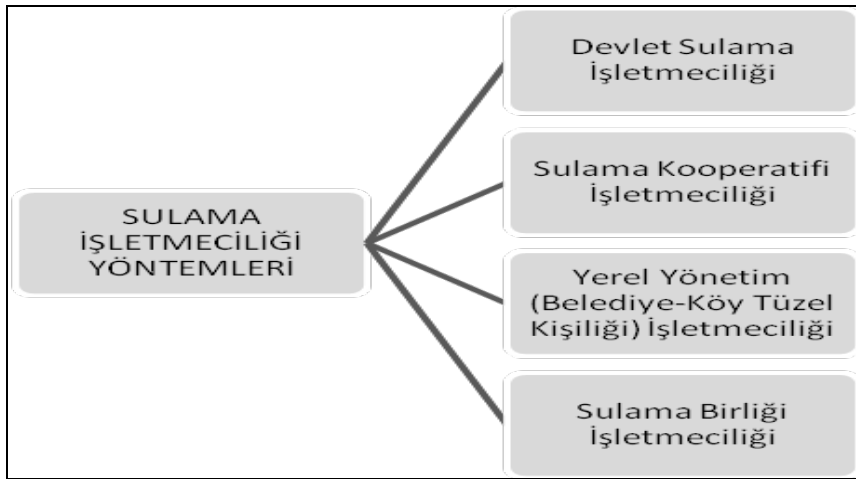
Türkiye'de tarımsal sulama başlığı altında yer verilmesi gereken konulardan birisi ülkemizin en büyük sulama projesi olarak kabul edilen Güneydoğu Anadolu Projesi'dir. Fırat ve Dicle Havzaları ve Gaziantep, Adıyaman, Kilis, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Batman ve Şırnak illeri olmak üzere 9 ili kapsayan proje DSİ tarafından geliştirilmiş olup 7'si Fırat, 6'sı da Dicle Havzası'nda olmak üzere 13 adet alt projeden oluşmaktadır. Yılda 27,4 milyar kWh hidroelektrik enerjisinin üretilmesi ve 1,058 milyon hektar tarım arazisinin sulama imkânına kavuşması, bölgenin ekonomik ve sosyo-kültürel gelişimi GAP projesinden beklenen önemli hedeflerdir. Hazırlanan GAP Eylem Planı, 27/05/2008 tarihinde kamuoyuna açıklanmış, 18/06/2008 tarih ve 2008/11 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile uygulamaya konulmuş ve planda 2012 yılı sonuna kadar toplam 1.058.000 hektar tarım arazisinin sulamaya açılması hedefine yer verilmiştir (DSİ, 2010(a), s.66–67).

2.2 Türkiye'de Sulama İşletmeciliği

Sulama işletmeciliği, sulama sistemi adı altında belirtilen sulama şebekesi, tesisi, yönetimi, tarla içi sulama ve geliştirme hizmetlerini kapsayan tüm unsurları kullanarak su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesidir. Bununla birlikte arazideki ürünün; ne kadar, nasıl, niçin, hangi yöntemler kullanılarak yetiştirileceğinin; bu yetiştirme sürecinde üretim faktörlerinin, girdilerin ve zamanlamanın dikkate alınarak en uygun yöntemlerin saptanması, üretim, verim ve gelir artışına paralel olarak ekonomik ve sosyal refaha katkılarının yaratılması sürecidir (Soylu, 1995, s.221).

DSİ Genel Müdürlüğü 2009 yılı Faaliyet Raporu'nda (DSİ, 2010 (a), s.61) sulama yönetimi çalışmaları kapsamında başarılı bir sulama işletmeciliği yapabilmek için gerekli olan asgari şartlar aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

- 1/5.000 ölçekli işletme haritalarının mevcut olması,
- Eğitimli ve yeterli sayıda personel istihdamı,
- Bakım-onarımının zamanında yapılması,
- Sulama mevsiminden önce sulama alanı su ihtiyacının tahmini ve kaynak ile karşılaştırılması,
- Ulaşım araçlarının (binek aracı, motosiklet vb.) temini,
- Haberleşme araçlarının (telsiz, telefon vb.) temini.

Şekil 2.1 Sulama İşletmeciliği Yöntemleri

Sulama işletmeciliği yöntemleri genel olarak dört grupta incelenebilir:

1. Devlet Sulama İşletmeciliği
2. Sulama Kooperatifi İşletmeciliği
3. Yerel Yönetim İşletmeciliği
4. Sulama Birliği İşletmeciliği

Devlet Sulama İşletmeciliği: Devlet sulama işletmeciliği; devlet yatırımı olarak sulama tesislerinin tamamlanmasından sonra işletme, bakım ve onarımlarının da DSİ Bölge Müdürlüklerine bağlı işletmeler tarafından yürütüldüğü sulama hizmetleridir. Artık bu tür sulama işletmeciliği büyük sulama tesislerinde görülmektedir. Sulama tesisleri işletme mühendisinin sorumluluğunda işletme ve su dağıtım teknisyenleri, operatör, şoför ve bekçilerden oluşan devlet personeli ile yönetilir. Devlet sulama işletmeciliği yönetsel çalışmaları; sulama mevsiminden önce genel sulama planlaması yapılmasını, sulama mevsiminde su dağıtım programlarının hazırlanması, uygulanması ve izlenmesini, sulama sezonu sonrasında da değerlendirme çalışmalarını kapsar. Devlet sulama alanlarında işletme hizmetlerindeki aksaklıkların giderilmesi amacıyla, sulama yapan üreticiler ve yerel birimlerle işbirliği içinde sulayıcı gruplar oluşturulmuştur. Köy tüzel kişiliği bünyesinde yönetim ve

kararları muhtar ve ihtiyar heyetinin yetkisinde, üreticilerin 2/3'sinin isteğiyle kurulan bu gruplar genelde tersiyer kanallar bazında hizmet vermektedir (Soylu, 1995, s.219).

Devlet sulama işletme alanında her yıl sulama mevsimi sonunda (Ekim, Kasım, Aralık) bakım ve onarım gereksinimi belirlenerek, muayene raporları hazırlanır. Bu raporlar, DSİ Genel Müdürlüğü'ne gönderilerek bir sonraki yıl için bütçeden ödenek talep edilir. Yıl içinde tahsil edilen ödenek miktarına bağlı olarak bakım ve onarım hizmetleri gerçekleştirilir (Özçelik vd., 1999, s.16). Sulama oranı, randımanı ve sulama ücretleri tahsilâtının düşüklüğü, bakım onarım hizmetlerinin yeterli düzeyde sağlanamaması, sulama alanlarında bireysel ve siyasal güçlerin ön plana çıkması, devletin belirlediği tek yanlı iradeyle hareket edilmesi devlet sulama işletmeciliği konusunda eleştirilen temel sorunları oluşturmaktadır. DSİ sulamalarında uzun yıllar ortalaması olarak sulama oranı yüzde 65, sulama randımanı ise yüzde 45 olmuştur (DSİ, 2010(a), s.61).

Sulama Kooperatifi İşletmeciliği: Ülkemizde sulama işletmeciliği alanında 1163 sayılı *Kooperatifler Kanunu*'na göre kurulan sulama kooperatifleri yeraltı veya yerüstü su kaynaklarından faydalanmak isteyen üreticilerin ekonomik güçlerini birleştirerek oluşturdukları sulama kooperatiflerinin yönetimi; genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulundan oluşan tüzel kişiliklerdir.

Sulamadan faydalanacak olan üreticiler sulamanın başlayacağı tarihten en az bir ay önce sulanması istenen araziye ilişkin bilgileri içeren bir beyannameyi doldurarak kooperatife verir. Yönetim kurulu beyannamedeki bilgiler ve KHGM'nün teknik danışmanlığı altında planlı su dağıtım cetvellerini hazırlar ve uygular. Kooperatifin gücünü aşan ve DSİ ya da KHGM tarafından yerine getirilen bakım ve onarım hizmetleri dışındaki hizmetler ortaklar ve kooperatif yönetimi tarafından yerine getirilir (Özçelik vd., 1999, s.28).

Yerel Yönetim İşletmeciliği (Belediyeler ve Köy Tüzel Kişilikleri): Sulama tesislerinin işletilmesi, bakım ve onarımının fazla masraf gerektirmediği durumlarda, işletme köy muhtarlıkları veya belediyelere devredilerek yürütülebilmektedir. Yerel yönetimlerce işletilen sulama tesislerinde, tesisin işletmeciliği yerel yönetim (belediye ve/veya muhtarlık) organları tarafından yürütülmektedir. Sulama yönetimi köylerde muhtar - ihtiyar heyeti; belediyelerde ise belediye başkanı, meclis ve encümen kararları ile sağlanmaktadır. Personel yapısı, tesisin önemine, büyüklüğüne ve durumuna göre değişmektedir. Yerel yönetimlerde genellikle sulama ile ilgili yasal bir birim oluşturulmamakta ve istenilen sağlıklı sulama düzeni kurulamamaktadır. Bu sulamalarda gerektiğinde yeteri kadar geçici ve daimi işçi istihdam edilebilmektedir. Sulama hizmetleri, sulamadan faydalanan üreticilerin aralarında yaptıkları anlaşmalara göre yürütülmekte veya idarenin görevlendirdiği bir kişi tarafından

yönlendirilmektedir. Genel olarak yerel yönetimlerde su dağıtım planlaması ile ilgili bir çalışma yapılmamakta ve sulama tamamen rezerve göre su talep eden üreticilere su verilmesi biçiminde yönlendirilmekte ve bakım, onarım için gerekli malzemeler yatırımcı kuruluşlarca ve işçilik ise köylülerce sağlanmaktadır (Özçelik, 1999, s.32). Belediye ve muhtarlıkların sulu tarım konusunda bilgili, uzman kadrolara sahip olmaması, toplanan su ücretlerinin sulama hizmeti dışında harcanması, sulama hizmetine yeterli personel ve kaynağın ayrılmaması, hizmete siyasetin karışması gibi sorunlar, yerel yönetim işletmeciliğinin eleştirilen yönleridir.

Sulama Birliği İşletmeciliği: Sulama tesislerinin işletmesi hizmet yerinden yönetim kuruluşu olan sulama birlikleri tarafından da yerine getirilmektedir. Tesisin işletilmesi yeter sayıdaki su dağıtım elemanları tarafından yürütülmekte, sulama mevsiminden önce, şebeke içinde sulamadan faydalanacak üreticilerin listeleri çıkarılarak, su dağıtımının planlaması yapılmakta, mevcut su rezervine göre, kaç defa su verileceği ve suyun birliğe üye belediye ve muhtarlıklara nasıl dağıtılacağı kararlaştırılmaktadır. Sulama birliklerinde sulama hizmetleri mühendis, teknisyen ve sulama işçileri ile yürütülmektedir. Sulama planlamasının yapılması, uygulanması, su ücretlerinin tahakkuku ve tahsili, bakım ve onarım hizmetlerinin yerine getirilmesi birliğin teknik ve ekonomik imkânları ölçüsünde yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Büyük ölçekli bakım ve onarım hizmetleri için ise DSİ'den yardım alınmakta, diğer hizmetler birlik tarafından işgücü veya makine kiralanarak yapılmaktadır. Bu amaçla her yıl sulama mevsiminin bitiminden sonra, DSİ'den görevlendirilen teknik elemanlar ve birlik tarafından görevlendirilen elemanlar birlikte tesisin bakım ve onarım ihtiyaçlarını tespit etmekte, DSİ tarafından yapılan harcamalar, birlikten tahsil edilmektedir (Özçelik, 1999, s.21, 22).

Türkiye'de Sulama İşletmeciliğinde Sulama Ücretlerinin Belirlenmesi: 6200 sayılı kanuna göre; DSİ'ce inşa edilerek işletmeye açılan sulamalarda bir yıl önce yapılmış olan işletme ve bakım masraflarının tamamı faydalananlardan işletme ve bakım ücretleri (üretici tabiriyle sulama ücreti) şeklinde geri alınmaktadır. Sulama suyu ücretinin tahakkukunda Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan tarifeler (DSİ Sulama ve Kurutma Tesisleri İşletme ve Bakım Ücret Tarifeleri) kullanılmaktadır. 6200 sayılı kanun, Bakanlar Kurulu'na işletme ve bakım ücretlerinde indirim yapma yetkisi de vermiştir. DSİ 2009 yılı Faaliyet Raporu'nda, yapılan değerlendirmelere göre sulama ücretlerinin zirai üretim değerinin yüzde 3-5 civarında olduğu ifade edilmektedir (DSİ, 2010 (a), s.61).

24 Nisan 2010 tarih ve 27561 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “2010 Yılı Sulama ve Kurutma Tesisleri İşletme ve Bakım Ücret Tarifesi”ne⁷ göre bazı bitki çeşitlerinin dekar başına işletme ve bakım ücretlerine Tablo 2.2’de yer verilmiştir. Tabloda Grup 1 olarak sınıflandırılan ücretler sulanan arazinin dekar büyüklüğüne göre, Güldürcek, Eleşkirt, Işıktepe, Van, Erciş, Koçköprü, Kars ve Gökçeada sulama tesislerinden; Grup 2’de yer verilen ücretler Hasanağa, Zamantı, Ayvacık, Tahtaköprü, Süksün, Kültepe, Beyler sulama tesislerinden alınmıştır. Suyun metreküp olarak ölçülebildiği sulama şebekelerinde, suyun Tablo 2.2’de gösterilen metreküp su ücretleri üzerinden uygulanması esası getirilmiştir.

Tablo 2.2 DSİ 2010 Yılı Sulama ve Kurutma Tesisleri İşletme ve Bakım Ücret Tarifesi

2010 YILI SULAMA TESİSLERİ İŞLETME VE BAKIM ÜCRET TARİFELERİ			
BİTKİ ÇEŞİTLERİ	İŞLETME VE BAKIM ÜCRETİ TL/da		
	CAZİBE		POMPAJ
	Grup 1	Grup 2	Grup 3
Hububat	10,13	15,20	38,60
Baklagiller (Tar.Zir.)	16,36	24,52	61,02
Bostan	16,36	24,52	61,02
Şeker Pancarı	31,56	46,78	124,32
Pamuk	31,56	46,78	124,32
Tütün	20,30	30,42	81,46
Narenciye	52,84	77,38	205,46
Sera	31,56	46,78	124,32
1000 m³ Su Ücreti (TL/1000 m³)	11,35	22,69	68,08

Kaynak: 24 Nisan 2010 tarih ve 27561 sayılı Resmi Gazete.

DSİ Stratejik Raporu’nda hacim esasına dayalı ücretlendirme yöntemi önerilmekte, kullanılan her metreküp suyun üreticiye ilave ödeme getireceği ve suyun bilinçli kullanılmasını sağlayacağı vurgulanmakta, yöntemin “kullanan öder” prensibine de uygun

⁷ Ücret Tarifesinin Uygulama Esaslarına İlişkin Genel Hükümlerden bazıları şunlardır:

- İşletme ve bakım ücreti, her bitkinin yıl içindeki yetiştirme süresine göre tespit edilir. Bu nedenle, bir yıl içinde aynı parselde, biri kalktıktan sonra yenisi ekildiğinde, bu bitkilerin her biri için ayrı ayrı işletme ve bakım ücreti uygulanır.
- Yıllık işletme ve bakım ücretleri; sulama sayısına bakılmaksızın, sulanan veya kurutmadan yararlanan parsel sahibine, kiracı veya ortakçıya (gerçek kişiler, kamu hukuku ve özel hukuk tüzel kişilikleri dahil) uygulanır.
- Ücret tahakkukunu, suyun m³ su ücreti üzerinden yapıp yapmamakta Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü serbesttir. İşletme ve bakım ücretleri, sulamaların bir kısmında bulunabilen kadim su kullanma haklarına bakılmaksızın eşit olarak uygulanır.
- İşletme ve bakım ücretlerinin uygulanmasında, sulanan alan ölçümünde hesaplamaya giren en küçük alan birimi 0,1 dekar = 1 ar olarak kabul edilir.
- Aynı parselde aynı zamanda karışık olarak çeşitli bitkiler sulandığında, parselin tamamına, bunlardan işletme ve bakım ücreti en yüksek olan bitkinin ücreti uygulanır.
- Sulama yapacak olanlar, sulama mevsimi başlamadan önce sulayıcı bilgi formlarını doldurup idareye vermekle yükümlüdürler. Bilgi formu vermeden sulama yapanlara işletme ve bakım ücreti % 10 zamlı uygulanır. İdare, sulayıcı bilgi formu vermeyenlere veya bu formdaki yükümlülüklerini yerine getirmeyenlere sulama suyu verip vermemekte serbesttir.
- DSİ’ce işletilip tarife uygulanmayan sulama ve kurutma tesislerine yapılan işletme, bakım ve onarım giderleri her tesisin kendi yatırımlarına eklenir.

olduğu, üretici katılımının sağlanması için yönetim ilişkin uluslararası alanda önemli çalışmaların yürütüldüğü dile getirilmektedir (DSİ, 2010 (b), s.57).

Sulama kooperatiflerinde ise sulama suyu ücreti, yönetim kurulunca hazırlanan tarifeye bağlı olarak, saat (TL/saat) ve ölçülen sulama suyu kullanım miktarı (TL/metreküp) esas alınarak saptanmaktadır. Sulama birliklerinde ise, birlik yönetim organlarınca hazırlanan tarife göre tahakkuk ettirilmekte ve birimi ise, TL/dekar, TL/saat veya TL/metreküp olabilmektedir. İşletmeciliği yerel yönetimlere bırakılan sulama tesislerinden, köy tüzel kişiliklerine devredilenlerde genellikle sulama suyu ücreti alınmamakta ve belediyelere devredilenler de ise, sulama ücreti genellikle TL/saat veya TL/metreküp üzerinden tahakkuk ettirilmekte ve üreticilerden tahsil edilmektedir (Özçelik vd., 1999, s.35).

Yatırım Masrafı-Geri Ödeme: DSİ’ce inşa edilerek işletmeye açılan sulamalara yapılan kamulaştırma dahil yatırım masrafları da 6200 sayılı kanun gereği faydalananlardan geri alınmaktadır. Kanununun 24. maddesinde “tesislerin meydana getirilmesi için ihtiyaç olunacak bütün masraflar 25. maddede yazılı esaslar dairesinde bu tesislerden yararlanacaklar tarafından ödenir” hükmü yer almakta ve buna dayanılarak üreticilere geri ödeme yükümlülüğü verilmektedir.

Bugüne kadar yatırım bedellerinin alınmasında defaten ödeme ya da 15 yıla kadar taksitlendirme gibi yöntemler uygulanmıştır. Yatırım geri ödeme tutarları Başbakanlık Olur’u ile belli dönemlerde yenilenmektedir. En son olarak, yıllık yatırım ücreti geri ödemeleri, başlangıç yılı 2002 yılı olmak üzere 07/05/2001 tarihli Başbakanlık Olur’u ile 0,15 – 0,75 TL/da arasında belirlenmiştir. Geri ödeme süresi ortalama 11 yıldır (DSİ, 2010(a), s.61).

Özçelik ve arkadaşlarına (1999, s.40) göre ülkemizde devlet tarafından inşa edilerek işletmeye açılan ve devredilen tesislerde yeterli ve etkili bir geri ödeme sistemi gerçekleştirilememiştir. DSİ yerüstü sulama tesislerinde geri ödeme, Geri Ödeme Kararnamesi ile sulama tesisi ve bundan yararlananların özelliklerine göre saptanan süre içinde, faizsiz ve eşit taksitler halinde ve tarihi maliyetler üzerinden yapılmaktadır.

2.3 Türkiye’nin Su ve Sulama Yönetimi ve Kurumsal Değişimler

Türkiye’deki su kaynakları, devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunmaktadır. Su kaynaklarının içme-kullanma, tarım, endüstri, enerji üretimi, su ürünleri üretimi, turizm ve rekreasyon faaliyetleri amacıyla tüm kullanıcıların hizmetine sunulması ve korunması devletin önemli görevleri arasında yer almakta ve kamu hizmeti olarak adlandırılmaktadır. Su kaynakları yönetiminde, idari sınırlar (il, ilçe, köy, belediye, vb.), arazi kullanımları (orman, tarım, içme suyu, vb.) ve kurumsal yetkiler kanunlara göre belirlenmektedir. Bu nedenle

yönetim, birden fazla kurum arasında paylaşılarak, parçalı bir yapıya dönüşmektedir. Kurumlar, yetkileri çerçevesinde su kaynaklarına ilişkin faaliyetleri yürütmektedir. Yönetimde yer alan kurum ve kuruluşlar, merkezi ölçekten, yerel ölçeye doğru (taşra teşkilatları) geliştirilmiş bir hiyerarşik yapıya sahiptir. Su kaynaklarında görevli olan kurumlar, uygulamacı-yatırımcı ve izleyici-denetleyici olmak üzere, iki gruba ayrılmaktadır (Karadağ, 2008, s.390):

Uygulamacı-yatırımcı kurumlar

- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
- İçişleri Bakanlığı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı

İzleyici-denetleyici kurumlar

- Çevre ve Orman Bakanlığı
- Sağlık Bakanlığı
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
- Devlet Planlama Teşkilatı

Su kaynakları ile ilgili 1920'lerden beri 70'in üzerinde kanun ve yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Kanun ve yönetmelikler, su kaynaklarının korunması, kullanılması, planlanması, yönetimi, gerekli yatırımların yapılması, yönetimde yer alan kurum ve kuruluşların görev sorumluluk ve yetkilerinin belirlenmesi vb. konularına açıklık getirmektedir. Ayrıca su kaynaklarını kirletenlere karşı ceza ve yaptırımları belirlemektedir. Su kaynakları yönetiminin temelini oluşturan öncelikli 6 kanun bulunmaktadır (Karadağ, 2008, s.391):

- 2872 sayılı Çevre Kanunu (RG Tarih: 11.08.1983, Sayı: 18132)
- 831 sayılı Sular Hakkında Kanun (RG Tarih: 10.05.1926, Sayı:368)
- 7478 sayılı Köylerin İçme ve Kullanma Suları Hk. Kanun (RG Tarih: 16.05.1960, Sayı:10506)
- 167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun (RG Tarih: 23.12.1960, Sayı: 10688)
- 3621 sayılı Kıyı Kanunu (RG Tarih: 17.04.1990, Sayı: 20495)
- 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu (RG Tarih: 04.04.1971, Sayı: 13799)

Tablo 2.3'den görüldüğü üzere Türkiye su ve sulama yönetiminde merkezi ve yerel düzeyde çok sayıda görevli kurum ve kuruluş yer almaktadır. Duran (2010, s.186) çalışmasında Türk su yönetim sisteminde yer alan kurum ve kuruluşların görev yetki -

sorumluluk dengesinin başarılı ve bütüncül bir şekilde kurulamadığını, hukuki düzenlemelerin sayıca çok fazla olduğunu dile getirmekte ve bu iki nedenden dolayı uygulamada görev ve yetki çakışmalarının doğduğunu, hizmetlerin etkin bir şekilde yerine getirilemediğini belirtmektedir.

Tablo 2.3 Türkiye’de Su ve Sulama Yönetimi: Merkezi ve Yerel Kurumlar

MERKEZİ TEŞKİLAT	TAŞRA TEŞKİLATI
Çevre ve Orman Bakanlığı DSİ Genel Müdürlüğü Orman Genel Müdürlüğü Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı	DSİ Bölge Müdürlüğü İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Ormancılık İşletme Bölge Müdürlüğü
Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri
Bayındırlık ve İskân Bakanlığı	İl Bayındırlık ve İskân Müdürlüğü
İller Bankası A.Ş.	İller Bankası Bölge Müdürlüğü
İçişleri Bakanlığı	Valilik Kaymakamlık Muhtarlık İl Özel İdareleri Belediyeler Birlikler
Sağlık Bakanlığı	İl Sağlık Müdürlüğü İlçe Sağlık Grup Başkanlığı
Kültür ve Turizm Bakanlığı	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	
Dış İşleri Bakanlığı	
Devlet Planlama Teşkilatı Müs.	
Türkiye İstatistik Kurumu	
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü	

Son yıllarda küresel su kuruluşlarının etkisiyle su kaynakları yönetimi alanında kamu yararı, öz gereksinim ve kaynaklara dayalı kamu hizmeti anlayışının yerine, yerel ve özel örgütlenme modellerine dayalı bir yapılanma desteklenmekte ve teşvik edilmektedir. Bu anlamda ülkemizde tarımsal sulama hizmeti ile ilintili temel kuruluşların yapı, işleyiş ve hizmet anlayışlarında gerçekleştirilen yeniden yapılanma süreci dikkat çekicidir.

2.3.1 Sulama Yönetiminde Ana Kuruluş: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

Ülkemizde su yapılarının inşası; Osmanlı Dönemi’nde vakıflar tarafından yürütülmüş olup, Konya Ovası Sulaması, bazı suyolları ve bentler dışında inşa edilmiş büyük su yapıları bulunmamaktadır. Türkiye’de su işlerinin örgütlü-kurumsal bir düzeyde ele alınmasının tarihsel süreci 1914 yılında kurulan Umum-u Nafia Müdüriyet-i Umumiyesi (Bayındırlık İşleri Genel Müdürlüğü) ile başlamış, müdürlük çatısı altında sulama, kurutma, taşkın koruma, nehir ulaşımı, su biriktirme ve dağıtımı gibi suya ilişkin temel görevler yerine getirilmiştir. 1925 yılında Umum-u Nafia Müdüriyet-i Umumiyesi’ne bağlı bir Sular Fen

Heyeti Müdürlüğü kurularak Bursa, Adana, Ankara, Edirne ve İzmir Su İşleri Müdürlükleri oluşturulmuştur. Ancak gözlem yetersizliği, ödenek azlığı, şiddetli kuraklık gibi nedenlerle beklenen verim elde edilememiş, suya ilişkin sorunların çözümü için 1929 yılında Sular Umum Müdürlüğü kurulmuştur. 1939 yılında ise Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı olarak Su İşleri Reisliği kurulmuş ve su kaynaklarının araştırılması, etütleri ve planlamaları ile su ölçümleri yapılmıştır. Söz konusu kurumlara ek olarak, çıkarılan bazı yasalar da su kaynaklarının düzenlenmesinde etkili olmuştur. 1936 yılında çıkarılan *Çeltik Ekimi Kanunu*, 1943 yılında çıkarılan *Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu*, 1950 yılında çıkarılan *Bataklıkların Kurutulması ve Bunlardan Elde Edilecek Topraklar Hakkında Kanun* bunlardan bazılarıdır. Bu kanunlar 6200 sayılı *DSİ Kuruluş Kanunu*'nun öncüleri olmuştur. Cumhuriyet'in kuruluşu ile başlayan su işlerine ilişkin çalışmalar açısından en önemli kurumsal yapılanma 1953 yılında gerçekleştirilmiştir. 1953'te Su İşleri Teşkilatı'nın yeniden düzenlenmesinin ardından, 18.12.1953 tarihinde kabul edilen ve 28.02.1954 tarihinde yürürlüğe giren 6200 sayılı *Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun* ile teşkilatın yetkileri artırılarak, Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı, katma bütçeli, tüzel kişiliğe sahip Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü⁸ kurulmuştur (www. dsı.gov.tr, 2010).

Ülkemizde su sistemlerinin kurulması ile ilgili görevin ve finansmanın bazı belediyelerden ve tüm köylerden alınarak bir merkezi kuruluşa devredilmesi, 1960 yılında 7478 sayılı yasa ile gündeme gelmiş ve bu düzenleme ile köylerin ve nüfusu üç binin altında olan belediyelerin içme suyu işlerinin yürütülmesi DSİ Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Böylece küçük yerleşmelerin içme ve kullanma suyu giderleri doğrudan Hazine gelirlerinden karşılanmaya başlanmıştır. DSİ bu görevlerini 1964 yılında Köy İşleri Bakanlığı'na devretmiştir. Artan nüfus ve ayrıca köylerden şehirlere olan büyük göç, özellikle büyük kentlerin içme ve kullanma suyu koşullarını çok kritik bir duruma getirmiştir. Bu nedenle 1968 yılında yürürlüğe giren 1053 sayılı kanun ile DSİ'ye nüfusu yüz binden fazla olan şehirlere su sağlama yetkisi verilmiş; DSİ belediyelerin 30 yıl süreyle borçlandırılması

⁸ Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün Amerika'daki merkezi kamu kuruluşu Bureau of Reclamation'ın⁸ kuruluş kanunundan esinlenilerek (Anonim, 2009, s.19) kurulduğu düşünülmektedir. Bureau of Reclamation Amerika'nın 17 eyaletine hizmet veren, 31 milyon kişiye su ulaştıran, web sayfasında kendisini ülkenin en büyük su toptancısı ve 2. büyük hidroelektrik enerjisi üreticisi olarak tanımlayan, 1902 yılında faaliyete geçmiş bir kuruluştur (www.usbr.gov/main/about/, 2011). Kurum DSİ'nin kurulduğu yıldan 1992 yılına kadar yedi defa kendi yasasını günün şartlarına göre revize etmiştir (Anonim, 2009, s.19). Yılmaz çalışmasında Türkiye'de belli başlı su kurumlarının yapısının ve kadrolarının oluşumunda özelde ABD'nin, genelde ise batılı ülkelerin etkili olduğunu, DSİ personelinin 1950'lerin sonlarından itibaren Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatının teknik yardım programı çerçevesinde sağlanan burslarla ABD'de staja gönderildiğini, sulama projelerinin Marshall planı çerçevesinde ABD'nin direkt yardımları ile yürütüldüğünü vurgulayarak günümüzde de mevcut su kurumlarının nasıl reforme edileceği sorusunun yanıtlarının batılı örneklerde arandığını ifade etmektedir (Yılmaz, 2009, s. 321–322).

yöntemiyle tesislerin yapımı için yetkili kılınmıştır (Çınar, 2006, s.72). Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerine başlayan DSİ, 1964 yılında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlanmış, ancak İhale Yasası, uygun bedel tebliği, müteahhit sicilleri gibi idari ve teknik sorunların yaşanması nedeniyle 1986 yılında yeniden Bayındırlık ve İskan Bakanlığı bünyesine alınmıştır. Daha sonra ülke kalkınmasında önem kazanan enerji yatırımları konusundaki koordinasyon yetersizliği göz önüne alınarak 1996 yılında tekrar Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlanmıştır. Son olarak da 31.08.2007 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 26629 sayılı *Kuruluşların Bağlı ve İlgili Olduğu Bakanlıkların Değiştirilmesi İle İlgili İşlem* ile Başbakanlık tarafından DSİ Genel Müdürlüğü, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'ndan ayrılarak Çevre ve Orman Bakanlığı'nın bağlı kuruluşu haline getirilmiştir (www.dsi.gov.tr, 2010).

DSİ üç aşamalı bir organizasyon yapısına sahiptir. Üst yönetim birimi Ankara'daki Genel Müdürlük makamıdır. Organizasyonun ikinci basamağında Daire Başkanlıkları ve eşdeğer statüdeki merkez teşkilatı birimleri ile DSİ Bölge Müdürlükleri yer almaktadır.

Kurumun resmi web sayfasındaki -Tablo 2.4'de yer verilen- örgüt şemasına göre merkez teşkilatı birimleri (başkanlık, müşavirlik, müdürlük, daire başkanlıkları) kurmay; bölge müdürlükleri ise kendi görev sahaları kapsamında fonksiyonların tümünü merkez teşkilatı adına yürüten kumanda birimleri olarak tanımlanmaktadır. Türkiye genelinde akarsu havzaları dikkate alınarak yapılandırılmış durumda 26 adet Bölge Müdürlüğü bulunmaktadır.⁹ Organizasyonun üçüncü kademesi ise Bölge Müdürlükleri teşkilatında belli bir coğrafi alanda görevli ve/veya entegre bir projeyi/işletmeye alınmış tesisleri sevk ve idare etmekten sorumlu şube müdürlükleri veya müstakil başmühendisliklerden oluşmaktadır (www.dsi.gov.tr, 2010).

Tablo 2.4 DSİ Örgüt Şeması

		GENEL MÜDÜR		MERKEZ SAYMANLIK MÜDÜRLÜĞÜ	
		GENEL MÜDÜR YARDIMCILARI			
MERKEZ TEŞKİLATI					
Teftiş Kurulu Başkanlığı	Hukuk Müşavirliği	Savunma Uzmanlığı	Büro Müdürlüğü	Dış İlişkiler Müşavirliği	Umumi Münasabetler
Etüd ve Plan Dairesi Başkanlığı	Proje ve İnşaat Dairesi Başkanlığı	Barajlar ve HES Dairesi Başkanlığı	İçmesuyu ve Kanalizasyon Dairesi Başkanlığı	Emlak ve Kamulaştırma Dairesi Başkanlığı	
Jeoteknik Hizmetleri Yeraltı Suları Dairesi Başkanlığı		Makina İmalat ve Donatım Dairesi Başkanlığı	İşletme ve Bakım Dairesi Başkanlığı	Teknik Araştırma ve Kalite Kontrol Dairesi Başkanlığı	
Teknoloji Dairesi Başkanlığı		Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı	Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı	İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı	
TAŞRA TEŞKİLATI					
		26 Adet Bölge Müdürlüğü	DSİ Kıbrıs Projeleri Grup Amirliği Ankara		

Kaynak: <http://www.dsi.gov.tr/kurumsal/org.htm>, erişim tarihi: 15.04.2010.

⁹ Bölge Müdürlükleri: Bursa, İzmir, Eskişehir, Konya, Ankara, Adana, Samsun, Erzurum, Elazığ, Diyarbakır, Edirne, Kayseri, Antalya, İstanbul, Şanlıurfa, Van, Isparta, Sivas, Kahramanmaraş, Aydın, Trabzon, Kastamonu, Kars, Balıkesir, Artvin.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü çalışmalarını dört sektörde yürütmektedir. Bunlar tarım, enerji, hizmetler ve çevre sektörleridir. DSİ bu sektörlerde gözlem, ölçüm, etüt, planlama, projelendirme, inşaat ve işletme aşamalarında faaliyet göstermektedir. Tarım alanlarının sulanması, belediye teşkilatı olan yerleşim yerlerine içme suyu temini, tarım alanlarının ve meskûn alanların taşkınlardan korunması ve su potansiyelinden yararlanılarak hidroelektrik enerji üretimi maksadıyla ülkemizin tüm yerüstü ve yeraltı su kaynaklarının değerlendirilmesi çalışmalarını yürütmekte ve projeler geliştirerek planlama (fizibilite) raporları hazırlamaktadır. DSİ yeraltı suyu tahsisi yapmak, yeraltı sularının korunması ve tescili, arama, kullanma ve ıslah-tadil belgesi vermek görevlerini de yürütmektedir. DSİ bünyesinde planlama raporu hazır olan projeler kalkınma planı hedefleri doğrultusunda ihtiyaçların önceliği ve mali kaynaklar dikkate alınarak, her türlü tesisin (barajlar, göletler, regülâtörler, sulama ve drenaj sistemleri, içme suyu isale hatları, su arıtma tesisleri, taşkın koruma yapıları ve hidroelektrik santrallerin vb.) uygulama projeleri hazırlanmakta ve yatırım programına teklif edilmektedir. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü yatırım programında yer alan projeleri bütçesinden (öz kaynak+kredi) karşılanmaktadır (DSİ, 2010(b), s. 18).

2.3.1.1 DSİ'nin Kurumsal Hafızasının ve Yatırımcı Kuruluş Olma Niteliğinin Aşınması

Ülkemizde tüm su kaynaklarının planlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesinden sorumlu, su konusunda yatırımlar yapan, teknik destek ve finansman kaynağı sağlayan tüzel kişiliğe sahip birinci derecede yetkili kuruluş olan DSİ Genel Müdürlüğü'nün kurumsal hafızası ve yatırımcı kuruluş olma niteliği kendi kurumsal resmi raporlarında da dile getirildiği gibi erozyona uğramış durumdadır. Personeli, bütçesi ve hizmetleri konusunda son yıllarda gerçekleşen değişim ve dönüşüm bu başlık altında betimlenmeye ve irdelenmeye çalışılacaktır.

2.3.1.1.1 DSİ'nin Personel Sayısında Azalma

DSİ birçok önemli projeyi ülkemize kazandırmış ve bu projeleri geliştirirken de su mühendisliği alanında bir gelenek yaratarak merkez ve taşra teşkilatlarının tümünde ülke çapında çok sayıda birikimli, deneyimli ve yetişmiş uzmanların ortaya çıkmasını sağlamıştır (Göksoy, 2007, s.326). 2010-2014 DSİ Stratejik Planı'nda (DSİ, 2010(b) s. 33) hizmetlerin yönetiminde ihtiyaç duyulan usûl ve esasların; kurumsal hafızaya, geçmişten aktarılan bilgi ve tecrübeye, mesleki değerler ile kurumsal ilkelere dayandığı, çalışanların mesleki gelişiminin akademik alanda aldıkları eğitimin yanı sıra usta-çırak ilişkisi ile de pekiştirildiği ifade edilmiştir. Son dönemde kurumdan personel göçünün yaşanmış olduğu ve bu durumun da kurum kültürünün aktarılmasında sorun yarattığı dile getirilmiştir.

Stratejik Planda (DSİ, 2010(b), s. 28) kurumun zayıf yönlerine ilişkin tabloda personel konusunda aşağıdaki ifadeler yer almıştır:

- Maaş ve özlük hakları yetersizliğinden dolayı personel göçü,
- Kalifiye personel sayısının her geçen gün azalması,
- Makine ve teçhizatın etkin kullanılmaması,
- Görevde yükselme ve atamalarda mevzuatın uygulanmasında yaşanan zorluklar,
- Personelden tam randıman alınamaması,
- Çalışanların kendi aralarında ve yönetim kademeleri ile iletişim ve koordinasyonunda noksanlıklar,
- Diğer kuruluşlardaki ücretlerin daha cazip olması nedeniyle oluşan personel erozyonu.

DSİ Genel Müdürlüğü'nde yaşanan personel göçüne ilişkin tespitler akademik ve çeşitli meslek odalarının çalışmalarında da belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yıldız (2007, s.68) araştırmasında DSİ Genel Müdürlüğü'nün tasfiye edilme sürecinde olduğunu, bilgi, birikim ve deneyime sahip olan DSİ personelinin kurumdan ayrılmak zorunda bırakıldığını, DSİ'nin hafızasının boşaltıldığını dile getirmektedir. Göksoy (2007, s. 327), 2003 yılından itibaren bölge müdürlerinin yüzde 120'sinin, daire başkanlarının yüzde 100'ünün, şube müdürlerinin yüzde 87'sinin ve mühendis olarak görev yapan 270 personelin büyük bir çoğunluğunun sürgün edildiğini, yönetici konumunda görev yapan personelin yüzde 74'ünün değiştirildiğini, bu sürede DSİ teşkilatında 691'i genel idare hizmetleri ve 1569'u teknik hizmetler sınıfından olmak üzere toplam 2260 personelin emekli edildiğini ifade etmektedir.

Kurumun faaliyet raporlarındaki verilerle oluşturulan Tablo 2.5'de, 2005 yılından 2010 yılı sonuna kadar kurumun toplam personel sayısında bir azalma olduğu dikkati çekmektedir. 2005 yılında 27.900 olan toplam personel sayısı 2010 yılı sonu itibariyle 21.504'e düşmüş, personel sayısında yaklaşık yüzde 35 oranında bir azalma olmuştur. 2006 yılı sonunda 1746 olan genel idari hizmetler sınıfı personel sayısı 2008 yılı sonuna kadar 1621'e, 4625 olan teknik hizmetler sınıfı personel sayısı 4441'e düşmüş; 2010 yılında da 2006 yılındaki personel sayısına yaklaşık olarak tekrar ulaşılmıştır. Diğer sınıflardaki personel sayısındaki azalmaya karşın, sözleşmeli personel sayısı artırılmış, 2005 yılında 8 iken, 2009 yılında 204'e yükseltilmiştir. Daimi işçi sayısı ise 21.307'den 14.718'e düşmüştür.

Tablo 2.5 Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Yıllar İtibariyle Personel Sayıları

	31.12.2005 Tarihi İtibariyle			31.12.2006 Tarihi İtibariyle			31.12.2007 Tarihi İtibariyle			31.12.2008 Tarihi İtibariyle			31.12.2009 Tarihi İtibariyle			31.12.2010 Tarihi İtibariyle		
	Merkez	Taşra	Toplam	Merkez	Taşra	Toplam	Merkez	Taşra	Toplam	Merkez	Taşra	Toplam	Merkez	Taşra	Toplam	Merkez	Taşra	Toplam
Genel İdari Hizmetler	406	1084	1490	416	1330	1746	403	1235	1638	397	1224	1621	442	1258	1700	459	1.267	1.726
Teknik Hizmetler	756	3737	4493	782	3843	4625	829	3767	4596	807	3634	4441	874	3727	4601	870	3.744	4.614
Sağlık Hizmetleri	23	71	94	24	73	97	23	67	90	19	59	78	24	57	81	24	54	78
Yardımcı Hizmetler	39	51	90	35	60	95	23	45	68	19	45	64	19	43	62	19	40	59
Devlet Memurları TOPLAMI	1236	5006	6242	1257	5306	6563	1278	5114	6392	1242	4962	6204	1359	5085	6444	1.372	5.105	6.477
Sözleşmeli Personel	3	5	8	2	5	7	1	3	4	1	3	4	1	203	204	1	147	148
Daimi İşçi	725	20582	21307	665	19139	19804	610	18012	18622	559	16322	16881	509	15162	15671	469	14.249	14.718
Toplam Daimi Personel	1964	25530	27482	1924	24450	26374	1889	23129	25018	1802	21287	23089	1869	20450	22319	1.842	19.501	21.343
Part Time Rasatçı	-	418	418	-	367	367	-	288	288	-	288	288	-	184	184	0	161	161
GENEL TOPLAM	1952	25948	27900	1924	24817	26741	1889	23417	25306	1802	21575	23377	1869	20634	22503	1.842	19.662	21.504

Kaynak: 2005 ve 2010 yılı verileri DSİ resmi web adresinden (www.dsi.gov.tr, 2010), diğer yıllara ait veriler DSİ Faaliyet Raporları'ndan -2006, s.123; 2007, s.45; 2008, s.35; 2009, s.20 - derlenmiştir.

2.3.1.1.2 DSİ'nin Görev ve Yetki Alanında Daralma: Kurumun Çevre ve Orman Bakanlığı'na Bağlanması

Ülkemizde tüm su kaynaklarının planlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesinden sorumlu birinci derecede yetkili kuruluş olan DSİ, 31.08.2007 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 26629 sayılı *Kuruluşların Bağlı ve İlgili Olduğu Bakanlıkların Değiştirilmesi İle İlgili İşlem* ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'ndan ayrılarak Çevre ve Orman Bakanlığı'nın bağlı kuruluşu haline getirilmiştir. Çevre ve Orman Bakanlığı; 01.05.2003 tarihinde kabul edilen 4856 sayılı kanun çerçevesinde, Çevre ve Orman Bakanlıkları'nın birleştirilmesi suretiyle kurulmuş bir bakanlıktır. DSİ Genel Müdürlüğü'nün, yapılanması, bütçesi ve politikalarının halen tartışıldığı Çevre ve Orman Bakanlığı gibi bir bakanlığa bağlanması konusu önemlidir. Çünkü ülkemizde tüm su kaynaklarının planlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesinden sorumlu, birinci derecede yetkili ve yatırımcı bir kuruluş olan DSİ'nin bu bakanlığa bağlanması, yakın zamanda kurumun görev ve yetki alanının daraltılacağı anlamını taşımaktadır (Haspolat, 2008, s.45). Tüm su ve toprak kaynaklarının planlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesinden ve hidroelektrik enerji üretiminden sorumlu olan DSİ Genel Müdürlüğü'nün görev alanı ile doğrudan ilgili Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'ndan ayrılarak, görevi daha çok genel anlamda çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi olan Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlanması, her şeyden önce görev alanları ve mantıkları farklı iki yapıyı aynı bünye içinde zorla birleştirmektir. DSİ Genel Müdürlüğü su kaynakları konusunda doğrudan yatırımcı kuruluş konumunda iken, Bakanlık su kirliliğinin ve genel olarak çevre kirliliğinin önlenmesi konusunda izleyici-denetleyici kuruluş vasfına sahiptir. DSİ Genel Müdürlüğü'nün bütçesi 2007 Yılı *Bütçe Kanunu*'na göre 3.957.852.000 YTL iken Bakanlığın bütçesi 968.610.000 YTL'dir. Çevre ve Orman Bakanlığı ile bağlı kuruluşunun bütçeleri arasındaki bu fark ve görev alanlarındaki farklılıklar dikkate alındığında, Çevre ve Orman Bakanlıklarının birleşmelerinden sonra bakanlık personeli arasında yaşanan ormancılar-çevreciler ayrımının bir benzerinin (sucular-çevreciler) yaşanacağını söylemek mümkündür (Haspolat, 2008 (c)).

Yılmaz (2009, s.333) DSİ nezdinde yapılan yeni görev tanımlamaları arasında HES yatırımlarının bulunduğunu vurgulamakta, DSİ'nin bu konudaki görevlerine ilişkin eşgüdüm ve denetime doğru kayan, görevlerindeki daralmayı da niteleyen yeni işlevlerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır;

- Özel sektörece hazırlatılan Fizibilite raporlarının incelenip, görüş bildirilmesi,
- Su Kullanım Hakkı Ön Anlaşması'nın hazırlanması ve imzalanması,
- Kesin ve uygulama projelerinin çok dikkatle kontrolü ve onaylanması,

- İnşaat aşamasında karşılaşılabilecek sorunlar ve bunların çözümü,
- İşletme döneminde karşılaşılabilecek sorunların izlenmesi ve çözümü,
- Üretim şirketlerinin Su Kullanım Hakkı Anlaşmaları'ndan doğacak yükümlülüklerinin ve bunların yerine getirilmesinin takibi ve sonuçlandırılması,
- Hidrolojik gözlem, ölçüm ve kontrollerin sürdürülmesi,
- Bütün bu iş ve işlemlere ait yazışmaların yapılması, takip edilmesi ve arşivlenmesi.

2.3.1.1.3 DSİ'nin Genel Bütçe İçine Alınması ve Yatırım Bütçe Payının Azalması

10.12.2003 tarih ve 5018 sayılı *Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu* ile 2006 yılında DSİ'nin mali sistemi Katma Bütçeli Kurum Statüsünden Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri statüsüne taşınmıştır. Salihoğlu ve Bayram'a (2009) göre yapılmak istenen; DSİ gibi yatırımcı kuruluşların tüzel kişiliklerinin zayıflatılarak yatırım olanaklarının sınırlandırılması Göksoy'a (2007, s.325) göre ise bu süreç kamunun eski tarz örgütlenmesinin değiştirilmesinin gündeme getirilmesi, teknik olanakları fazla, iş yapan üreten kamu örgütlenmesi yerine daraltılmış bir kamu örgütlenmesinin giderek belirginleşmesidir.

DSİ 2006 yılı faaliyet raporunda (2007, s.150) 2023 yılına kadar tarım sektöründe 28, enerji sektöründe 25, hizmetler sektöründe 22, çevre sektöründe 3 milyar ABD Dolar olmak üzere toplam 78 milyar ABD Dolar tutarında ilave yatırımın gerekli olduğu belirtilmiştir. Raporla DSİ projelerinin, ülke kalkınması ve refahı açısından ekonomik yararları yanında sosyal yararları olan yatırımlar olduğu; kullanılan elektriğin, gıdaların, içilen suyun ana kaynağının su kaynaklarını geliştirme projelerine dayandığı; DSİ'nin sulama gelişimini sağladığı, çiftçi üretimini, gelirini artırdığı, sanayiye girdi oluşturduğu ifade edilerek işsizliğin ve göçün azaltılması gayesiyle DSİ yatırımlarına gereken kaynağın sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

DSİ'nin finansman kaynağını öncelikle milli bütçeden ayrılan pay oluşturmaktadır. DSİ'nin yatırım bütçesi uzun yıllar devlet yatırım bütçesinin ortalama üçte biri (1/3) civarında seyretmiştir. Tablo 2.6'da, 1980-2009 yılı aralığı itibariyle DSİ bütçe rakamlarına yer verilmiştir. Tablodan DSİ'nin devlet bütçesinden aldığı payın genel olarak yıllar itibariyle düşüş gösterdiği görülmektedir. 1986 yılında yaklaşık yüzde 11'lerde olan bu oran 2009 yılı itibariyle yüzde 2'ye gerilemiştir. 2007 yılı bütçesinde ise yüzde 1,97'ye düşmüştür. Aynı durum yatırım bütçesinde de görülmektedir. DSİ yatırım bütçesinin 1986 yılında devlet yatırım bütçesinden aldığı pay yüzde 53,86'ya kadar yükselmiş ancak daha sonraki yıllar düşüş göstermiştir. 2007 yılında bu oran yüzde 18.68, 2009 yılı bütçesinde ise yüzde 24.48

olmuştur. 2009 yılında 5,2 milyar TL'lik DSİ bütçesi, 260,37 milyar TL'lik devlet bütçesi içerisinde yüzde 2 oranında bir pay almıştır (www.dsi.gov.tr, 2010).

Tablo 2.6 Yıllar İtibariyle Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi ve Payları

	TOPLAM BÜTÇELER			YATIRIM BÜTÇELERİ		
	DEVLET	DSİ BÜTÇE	% PAYI	DEVLET	DSİ BÜTÇE	% PAYI
1980	770.140	57.278	7.44	195.995	50.920	25.98
1981	1.558.743	119.067	7.64	377.500	99.201	26.28
1982	1.804.708	121.173	6.71	446.700	108.712	24.34
1983	2.600.000	177.469	6.83	653.600	157.564	24.11
1984	3.285.000	268.776	8.18	744.500	231.898	31.15
1985	5.542.182	486.517	8.78	1.004.891	427.740	42.57
1986	7.254.100	783.855	10.81	1.303.100	701.844	53.86
1987	11.050.700	1.028.116	9.30	1.854.000	881.206	47.53
1988	20.881.900	1.721.955	8.25	3.471.000	1.571.456	45.27
1989	32.933.400	2.713.768	8.24	5.287.600	2.422.221	45.81
1990	64.400.400	3.796.645	5.90	9.814.400	3.237.147	32.98
1991	104.780.000	7.140.564	6.81	14.650.000	6.048.392	41.29
1992	207.800.000	12.386.750	5.96	27.000.000	10.029.724	37.15
1993	397.179.000	21.058.598	5.30	47.000.000	17.691.798	37.64
1994	818.840.000	28.581.232	3.49	86.000.000	23.687.435	27.54
1995	1.330.920.000	57.766.236	4.34	88.500.000	34.354.414	38.82
1996	3.510.989.000	116.516.709	3.32	239.000.000	83.659.126	35.00
1997	6.254.921.000	282.523.494	4.52	711.433.000	201.412.281	28.31
1998	14.789.475.000	431.887.990	2.92	1.260.461.000	303.089.929	24.05
1999	27.143.467.000	764.113.392	2.82	1.781.131.000	502.964.142	28.24
2000	46.713.341.000	1.334.367.946	2.86	3.093.035.000	878.971.445	28.42
2001	48.359.962.000	2.031.941.480	4.20	5.010.051.000	1.380.616.844	27.56
2002	98.131.000.000	3.422.687.629	3.49	8.810.865.000	2.539.078.272	28.82
2003	145.949.120.000	3.094.977.229	2.12	8.281.439.000	2.030.712.506	24.52
2004	149.945.082.000	3.125.765.987	2.08	8.665.197.000	2.043.013.216	23.58
2005	155.627.544.000	3.854.660.205	2.48	10.586.171.000	2.657.195.491	25.10
2006	174.321.617.000	3.829.564.309	2.20	13.315.754.638	2.595.632.309	19.49
2007	204.988.546.000	4.031.740.471	1.97	14.152.024.000	2.643.669.722	18.68
2008	222.553.217.000	5.252.118.583	2.36	14.215.531.854	3.546.206.083	24.95
2009	260.369.794.516	5.204.153.420	2.00	14.895.191.000	3.646.058.020	24.48

Kaynak: DSİ, 2010(b), s.37.

2.3.1.1.4 DSİ'nin Finansman Sorununu Aşma Çabaları: Dış Kaynaklara, Kredilere ve Yeni Hizmet Sunum Modellerine (YİD) Yöneliş

Son yıllarda devlet yatırım bütçesinin küçülmesi ve buradan DSİ'ye ayrılan payın yeterli olmaması gibi nedenler inşaatların tamamlanma süreleri uzamaktadır. DSİ 2009 yılı faaliyet raporunda (2010(a), s.60) beklenen fayda gerçekleşemediğinden vatandaşın güveninin sarsıldığı, maliyetler arttığı için teknik sorunların meydana geldiği dile getirilmektedir. 9. Kalkınma Planı, Toprak ve Su Kaynaklarının Kullanımı ve Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda (DPT, ÖİK:671, 2007, s.65) DSİ'nin, görev alanına giren hizmetlerin belirlenen hedefler ve programlar çerçevesinde 2030 yılında tamamlanabilmesi için; yapısal, yasal, yönetsel ve teknolojik önlemlerin alınması ve uygun finansman imkânlarının sağlanması gerektiği, bu veriler ışığında, DSİ'nin yeniden katma bütçeli bir kuruluş durumuna getirilmesi ve ürettiği hizmetlerden sağlayacağı katma gelirlerle, Devlet Bütçesi'ne olan bağımlılığının azaltılması ve yatırımlarını daha rahat gerçekleştirme olanağına kavuşturulması önerilmiştir.

DSİ'nin mali yapısındaki değişime bakıldığında kurumun sistem içindeki etkinliğinin azaltıldığı, artık öz kaynağa dayalı kamu kredisiyle kamu hizmet yatırımlarının karşılanması politikasının yerini hızla dış finansmana dayalı politik tercihlerin aldığı dikkati çekmektedir (Çınar, 2006, s. 77).

Nitekim kurumun resmi web sayfasında, “milli bütçeden ayrılan payın yetersiz olması mevcut yatırımların gerçekleştirilmesi yönünde dış finansman kaynaklarının aranmasını zorunlu kılmaktadır” ifadesine yer verilerek, dış finansman sağlanabilen kaynaklar şöyle sıralanmıştır; Dünya Bankası (WB), Avrupa Yatırım Bankası (EIB), Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (CEDB), Kuveyt Fonu, İslam Kalkınma Bankası (IDB), Japon Uluslararası İşbirliği Bankası (JBIC), Fransız ve Alman Kredileri, Anahtar Teslimi İkili İşbirliği Proje kredileri (Eximbank kredisi, Ticari krediler ve Hükümet kredileri). Daha önceki yıllarda kredi ödenekleri bütçe tavanının dışında tutulduğundan, DSİ'nin yatırım bütçesine ilave bir kaynak sağladığı, ancak 2003 yılından itibaren dış kredi kaynakları da bütçe tavanı içine alındığından ve yılı içinde krediden ek ödenek temini kanunla kısıtlandığından, bazı projelerde ödenek sıkıntısı ile karşılaşıldığı şeklinde de açıklamalara yer verilmiştir.

DSİ'nin hizmet sunumunda finansman sorununu aşma çabası olarak özellikle sulama ve HES projelerinde Yap-İşlet-Devret (YİD) Modeli'ne işlerlik kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bölge müdürlüklerinde personel, araç ve ödenekler sürekli azaldığından, işletme ve bakım çalışmaları da aksamaktadır. Bu durum su israfını da beraberinde getirdiği için yapımı biten ve işletmeye açılan tesisleri devlet eliyle çalıştırmak her geçen gün daha da güçleşmektedir. Bu nedenlerle de işletmeler hızla devredilmekte ve yeni yapılacak projelerde de yeni finans kaynakları yaratma düşüncesiyle, yap işlet devret yöntemine başvurulmaktadır (DSİ, 2010(b), s.54).

Tablo 2.7 ile gösterilmiş olan DSİ Stratejik Planı'nda (DSİ, 2010(b), s.30) yer verilen kuruma ilişkin “belirsizlik analizi” tablosu bunu doğrulamakta; yeni finans modellerinin “mahsurlar” başlıklı sütunda yer verilmesi de aslında bu yola başvurma sakıncalı olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Tablo 2.7 DSİ Genel Müdürlüğü Belirsizlik Analizi Tablosu

BELİRSİZLİK	MAHSURLARI
Ödeneklerin yetersizliği ve zamanında verilmemesi	İşlerin planlanan sürede bitirilememesi, projenin faydaya dönüşmemesi
	Yeni Finans Modelleri

Kaynak: DSİ, 2010(b), s.30.

DSİ Stratejik Planı’da “kamu hizmet arzının özelleştirilmesi ve suyun ticari mala dönüşmesi” konuları da artık kurumun tehdit unsurları arasında sıralanmaktadır (DSİ, 2010(b), s.28).

2.3.1.2 DSİ’nin Küresel Su Kuruluşlarıyla İlişkileri

DSİ’nin su hizmetlerine ilişkin politikalarının belirlenmesinde ilişkide bulunduğu uluslararası kuruluşların rolü önemlidir. Kurumun aşağıdaki Tablo 2.8’de yer alan küresel su kuruluşlarına üyelikleri söz konusudur. DSİ 16.08.1949 tarih ve 3/9725 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Uluslararası Büyük Barajlar Komisyonu (ICOLD), 1998 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile de Dünya Su Konseyi’nin kurumsal üyesi haline gelmiştir. Dünya Su Forumlarını ev sahibi ülke ile beraber her üç yılda bir düzenleyen Dünya Su Konseyi Türkiye’de, 5. Dünya Su Forumu’nu 2009 yılında İstanbul’da gerçekleştirmiştir. Forum hazırlıkları Çevre ve Orman Bakanlığı, DSİ, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İSKİ ve Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülmüştür. Bölgesel Hazırlık Süreci çerçevesinde 2008 yılı boyunca Türkiye’de onbeş konferans düzenlenmiştir. DSİ’nin üye olduğu bir diğer kuruluş Uluslararası Katılımcı Sulama Yönetimi Ağı- International Participatory Irrigation Management (INPIM)’dir. Katılımcı ve yerel sulama yönetimi geliştirmek ve teşvik etmek gibi konularda faaliyet gösteren Dünya Bankası örgütlenmesi olan bu ağ ile olan ilişkiler çerçevesinde 2004, 2006 ve 2007 yıllarında İzmir’de Uluslararası Kapasite Geliştirme programları düzenlenmiştir (DSİ, 2009(b), s.96). Çalışma konuları arasında sulama, drenaj, taşkın kontrol ve nehir ıslahı uygulamaları ile su ve toprak kaynaklarının yönetimi bulunan Uluslararası Sulama ve Drenaj Komisyonu’nun 22. Kongresi’nin Türkiye’de düzenlenmesi için DSİ başvuruda bulunmuştur (DSİ, 2009(b), s.95).

Tablo 2.8 DSİ Genel Müdürlüğü’nün Kurumsal Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

	Üyelik Tarihi ve Bakanlar Kurulu Kararı
Uluslararası Büyük Barajlar Komisyonu Türk Milli Komitesi(ICOLD)	16.08.1949 tarih ve 3/9725 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
Dünya Su Konseyi (WWC)	12.11.1998 tarih ve 98/12024 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
Uluslararası Katılımcı Sulama Yönetimi Ağı (INPIM)	12.11.1998 tarih ve 98/12024 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
Uluslararası Sulama ve Drenaj Komisyonu (ICID)	29.08.2001 tarih ve 2001/3018 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Kaynak: DSİ, 2009(b), s.95–96.

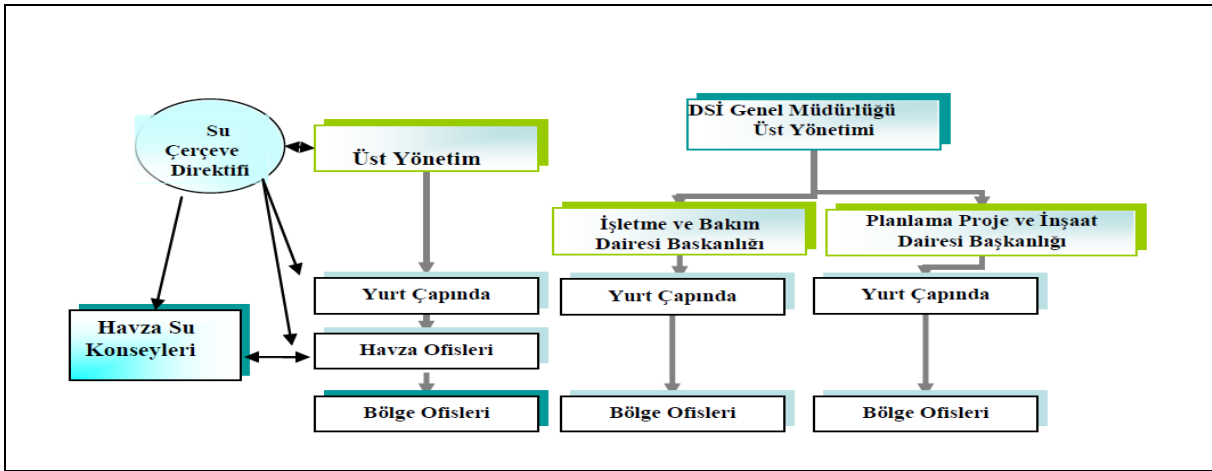
DSİ Genel Müdürlüğü 1985 yılından beri Türkiye’de düzenlenen “Uluslararası Sediment Teknolojisi” kursunun sediment, izotop ve erozyon konularını da kapsayacak şekilde geliştirilerek Bölgesel Merkeze dönüştürülmesi konusunda Dışişleri Bakanlığı kanalıyla UNESCO bünyesinde girişimlerde bulunmuştur (DSİ, 2009(b), s.96).

DSİ Genel Müdürlüğü'nün Başkanlığındaki “Türkiye Ulusal Hidroloji Komisyonu”, Uluslararası Hidroloji Bilimleri Derneği (IAHS)'nin Türkiye ayağını oluşturmaktadır. Su ve DSİ Raporu'nda (2009, s.103) bu oluşumla ilgili faaliyetlerin “Uluslararası Hidrolojik Faaliyetler” çatısı altında yürütüldüğü, DSİ Genel Müdürlüğü'nün Dünya Meteoroloji Teşkilatı (WMO) nezdinde "hidrolojik danışman (hydrological advisory)” sıfatıyla temsil edilmesinin sağlanmış olduğu ifade edilmiştir. DSİ Genel Müdürlüğü, Dünya Meteoroloji Teşkilatı (WMO)'nın “Su Kaynakları ve Hidroloji Programı” başlıklı faaliyeti kapsamında uluslararası hidrolojik programlarda ulusal temsilcilik faaliyetlerini yürütmektedir. Ayrıca, UNESCO bünyesindeki “Uluslararası Hidroloji Programı” ile ilgili Ulusal Komite Başkanlığı faaliyetlerini de sürdürmektedir (dsi.gov.tr/uhf/bilgiagi.htm).

Uluslararası kuruluşlardan Dünya Bankası'nın DSİ politikaları üzerinde özellikle sulama konusunda etkin bir rolü söz konusudur. Dünya Bankası'nın sulama özelleştirmesine yoğunlaştığı 2006 yılında yayınladığı rapor (DB, 2006) Türkiye açısından kilit önemdedir. DSİ Genel Müdürlüğü'nün kurumsal yapısına ilişkin önerilerin yanı sıra, Türkiye'de gerek sektörel su kullanım öncelikleri gerekse, ekonomik olarak, sulanabilir alanın sınırına gelinmiş olduğu, bu nedenle de DSİ'nin sulama projelerinden uzaklaşması gerektiği ifade edilmiştir (Yıldız ve Özbay, 2009, s.144). Oysa yapılan etütlere göre ekonomik olarak Türkiye'de sulanabilecek alan 8,5 milyon hektar olarak saptanmış ve 2023 yılına kadar da tamamlanması hedeflenmiştir. DSİ 2009 yılı Faaliyet Raporu'nda (2010(a), s.56–57) 8,5 milyon hektar tarım alanının yaklaşık yüzde 64'ünün sulanabildiği, beslenme ihtiyacının karşılanması, sanayinin ihtiyacı olan tarımsal ürünlerin dengeli ve sürekli üretilebilmesi, tarım kesiminde çalışan nüfusun işsizlik sorununun çözülmesi ve hayat seviyesinin yükseltilmesi için geri kalan yaklaşık 3,08 milyon hektarın da sulanmasının ve bunun için gereken sulama tesislerinin bir an önce inşa edilmesinin özel bir önem taşıdığı vurgulanmıştır. Sulanan alanların 6,5 milyon hektara çıkması sonucunda 2 milyon kişiye istihdam sağlanarak ekonomik faydanın yanında sosyal faydanın da temin edileceği ve büyük şehirlere göç olayının büyük ölçüde önleneceği dile getirilmiştir. DSİ tarafından oldukça önemsenen bu konuda, Dünya Bankası tarafından yapılan öneri, Dünya Su Forumları'nda da ele alınan konulardan biri olarak “sulu tarımın sınırlandırılması” politikasının benimsetilmeye çalışıldığının da bir göstergesi olmaktadır. Aynı zamanda personel ve mali durumu zayıflayan, DSİ'nin, HES yapımı konusundaki işlevi azaltılmıştır ve kurumun sulama faaliyetlerinin de zayıflatılacağını düşündürmektedir (Göksoy, 2007, s.329).

Dünya Bankası Sulama Raporu'nda ülkemiz su kaynakları yönetimine ilişkin model önerilerinde de bulunulmuştur. Dünya Bankası'nın yeni su yasası ve su kaynakları

kurumlarında yeniden yapılanma konusu üzerine ABD, Fransa, İngiltere, Almanya gibi ülke temsilcilerinin katılımlarının da sağlanacağı bir konferans düzenlenmesi hususunda Türk Hükümetine yardımcı olabileceği ifade edilmiştir. Raporda yer verilen modellerden biri Şekil 2.3’de gösterilmiştir. Modelde Su Kaynakları Yönetim Birimi; diğer İşletme ve Bakım Planlama, Projelendirme ve İnşaat gibi birimlerden ayrı olarak düşünülmüştür (Yıldız, 2008, s.70). Modelde Havza Ofislerine ve Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi doğrultusunda oluşturulacak Havza Su Konseyleri’ne yer verilmiştir.

Kaynak: Yıldız, 2008, s.70.

Şekil 2.2 Dünya Bankası Tarafından Önerilen Su Kaynakları Yönetim Kuruluşu Modeli

DSİ'nin uluslararası kuruluşlardan Avrupa Birliği'nin bazı politikalarına da uyum sağlama çabası içinde olduğu gözlenmektedir. Kurum tarafından Avrupa Birliği (AB) Mevzuatı uyum çalışmaları kapsamında "Su Çerçeve Direktifinin Türkiye'de Uygulanması Projesi" sürdürülmekte olup, pilot proje olarak seçilen Büyük Menderes Nehir Havzası için entegre su yönetim planı hazırlanması çalışmaları devam etmektedir (DSİ, 2010(b), s. 19). "Entegre Havza Yönetimi" yaklaşımı suyun metalaştırılması yönünde gündemde olan bir yaklaşımdır.

DSİ'nin sulama ücretleri konusunda uluslararası alanda benimsenen hacim esasına dayalı ücretlendirmeyi desteklemekte olduğu Stratejik Planı'nda (DSİ, 2010(b), s. 57) yer alan ifadeden açıkça anlaşılmaktadır; "...her metreküp su kullanıcıya ilave ödeme getirmektedir. "Kullanan Öder, Kirleten Öder" prensibine uygun olan bu yöntemin yaygınlaştırılması hem suyun bilinçli kullanılmasına hem de yeni projelere kaynak yaratılmasına imkân verecektir."

DSİ'nin son dönemde en fazla yoğunlaştığı konuların başında yeni bir *Su Kanunu Taslağı* gelmekte; uluslararası kuruluşlarca benimsenen; entegre havza işletmeciliği, su özelleştirmeleri, su kaynaklarının imtiyaz haklarının devirleri gibi konuların kanunda yer

alması öngörülmektedir (Yılmaz, 2009, s.336). Hazırlanmış olan Taslağın “Su Bedeli” başlıklı 7. maddesi şöyledir: “Su Kaynaklarından faydalanan gerçek ve tüzel kişiler kullandıkları suyun bedelini öderler. Kullanılan suyun bedelinin kullanıcılara yansıtılması esasları bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içerisinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nca çıkartılacak bir yönetmelikle düzenlenir.” Kurum görüşlerine sunulan taslağın bu maddesine istinaden Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı-Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (www.tigem.gov.tr, 2010) tarafından, bu düzenlemenin su kaynağı tanımı nedeniyle sorunlara yol açabilecek nitelikte olduğunu belirtilmiştir. Sulama birliklerinin koordinesi dışında olan, yani kendi mecrasında akan sulardan da (ırmak, dere gibi) bir bedel istenilmesi sonucunu doğuracağını dile getirmiştir. Tarımsal üretimde girdi maliyetlerinin çok fazla olup, bir de bu maliyetlere sulama suyu bedelinin ilave edilmesinin, kısıtlı imkânlarla faaliyet gösteren küçük çiftçi, bağ ve bahçe sahiplerini etkileyebileceğini, geçmişten beri bu tür sulamalarda ücret alınmaması nedeniyle, getirilmesi düşünülen ücretlendirme sistemine ilişkin bu durumun, küçük tarım işletmelerini ve bunların sahiplerini olumsuz yönde etkileyeceği ifade edilmiştir.

2.3.2 Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün Tasfiyesi

08.06.1984 tarih ve 235 sayılı *Kanun Hükmündeki Kararname* ile kırsal alana ait hizmetlerin bir bütün olarak götürülmesi gerekçesiyle, Yol Su Elektrik, Toprak Su, Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlükleri ile Orman Genel Müdürlüğü’nün Orman Yolları ünitesi birleştirilmiş ve 09.05.1985 tarihinde kabul edilen 3202 sayılı kanun ile Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı’na bağlı, katma bütçeli bir kamu kurumu olan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) kurulmuştur.

10 yıl sonra -2005 yılı itibarıyla- 5286 sayılı *Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*’un 6. maddesi ile Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kaldırılmış, kanunun aynı maddesi ve geçici 1. maddesine göre de kurumun hizmetleri, taşra teşkilâtı kadro ve pozisyonları, personeli, tüm varlıkları, araç, gereç ve taşınırları İstanbul ve Kocaeli illerinde büyükşehir belediyelerine, diğer illerde il özel idarelerine devredilmiştir. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün yetki ve görevleri il özel idareleri ve Köylere Hizmet Götürme Birlikleri aracılığıyla İçişleri Bakanlığı’nın koordinasyonunda yürütülen, sürdürülebilirliği belirsiz olan Köy Altyapısını Destekleme (KÖYDES) ve Belediye Altyapısını Destekleme (BELDES) Projelerine aktarılmış, böylece yerleşme-özelleştirme-taşeronlaştırma süreçleri somut bir biçimde tamamlanmıştır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kaldırılmadan önce istisnai olarak hizmet satın alımı söz konusuysen, değişim süreciyle birlikte personel ve makine yetersizliği gibi gerekçelerle

işlerin tamamına yakını ihale yoluyla piyasadan satın alınır hale gelmiştir. Devir sonrası hizmetlerde aksaklıklar yaşanmış, uygulamanın başarısı yerel yöneticilerin iyi niyet ve başarılarına bırakılmıştır (Pınar v.d., 2008, s.7,8).

Tarımsal alt yapı, kaynaklar ve tarımın geleceği açısından büyük önem taşıyan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kurumsal bilgi birikimi ve envanter çalışmaları kurumun tasfiyesi ile kesintiye uğramıştır (Pınar v.d., 2008, s.25). Temel alt yapı hizmetlerinin sorunlu olduğu ve henüz tamamlanmadığı ülkemizde, bölgelerarası farklılıklar ve yerel siyasete aktarılan kaynakların nasıl değerlendirilebileceği göz önünde bulundurulduğunda, su ve sulama politikalarının mahalli ölçekli politikalar olarak değerlendirilmemesi, ulusal ölçekli, merkezden eşgüdümlü, uzmanlığa dayalı araştırmaların ve çalışmaların devam etmesi gerekmektedir.

2.3.3 İller Bankası'nın Kamusal Niteliğinin Zayıflatılarak Anonim Şirket Haline Getirilmesi

1945 yılında kurulan İller Bankası kentsel yerel yatırımları finanse eden ve gerçekleştiren bir kurum olarak, yerel yönetim maliyesi sisteminde yönetici, yönlendirici, üretici, yüklenici, denetleyici gibi çeşitli işlevleri üstlenerek varlık göstermiş, belediyelerin teknik uygulamaya dönük görevlerinde temel destekleyici kurum olmuştur (DPT, ÖİK:554, s. 65). Kurulduğu yıldan itibaren içme suyu, kanalizasyon genel olarak altyapı inşaat ve harita plan yapımında uzman kadrolarıyla göz ardı edilemeyecek bir birikime sahip olan Banka, Çınar'a göre (2006, s.72), 1980'li yıllardan başlayarak yeniden yapılanma adı altında kentsel altyapı finansmanı için etkin kamu kredileri sağlama işlevinden uzaklaştırılmış, kamu kredilerine dayalı yatırım sistemi ve yeteneği yok edilmiştir. Kendir Özdiñç'e göre ise (2009, s.13-14) 1980'li yıllarda Banka'nın yatırım alanını yerel yönetimler devralmış, alt yapı yatırımları yerelleştirilmiş, ihaleye çıkma yetkisi 1984 yılından başlayarak bölge müdürlüklerine de tanınmıştır. 1986–1995 yılları arasında belediyelere İller Bankası'nca 7.8 trilyon TL kredi kullanılırken, belediyeler aynı dönemde ticari bankalardan 14.2 trilyon TL kredi kullanmışlardır. İller Bankası bu dönemden itibaren kredi kuruluşları ile yerel yönetimler arasında güvence sağlayan bir aracı kuruluş niteliğine bürünmüştür (DPT, ÖİK:554, s.66). Kentsel alt yapı alanında kamusal kredi sağlanmasına ilişkin olarak Banka'nın boşalttığı alan uluslararası finansman kuruluşları tarafından doldurulmuştur (Çınar, 2006, s.72). Belediye yatırımlarının yüzde 90'ını belediye fonundan sağlayan İller Bankası'nın 1993 yılında bu kaynağını (Fon'un 1993 yılında *Bütçe Kanunu* ile müşterek fon hesabına alınmasıyla) yitirmiş, kurum belediyelere verdiği kredilerin geri ödemeleri ile kendi etkinliklerinden elde ettiği gelirlerle;

oldukça zayıf bir mali duruma düşmüş, kredi faiz oranlarını yükseltmek durumunda kalmıştır (DPT, ÖİK:554, s. 67).

İller Bankası 26.01.2011 tarihinde kabul edilen 6107 sayılı kanunla "İller Bankası A.Ş." ismini almıştır. Kabul edilen kanunun taslağı Dünya Bankası'ndan alınan kredi karşılığında hazırlanmıştır (www.yayed.org.tr, 2011). Kanun hakkında Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası tarafından yapılan basın açıklamasına göre (HKMO, 2010); İller Bankası, kendi tüzüğüne göre belediyelere kredi verirken; artık Bankacılık esaslarına göre kredi verecektir. Bugüne kadar en düşük faizli krediyi veren İller Bankası'nın, A.Ş.'ye dönüşmesi ve yurtiçi ve yurtdışı kredilerine aracılık etmesi ile birlikte, Banka temel amacı olan, yerel yatırımların gerçekleştirilmesini sağlayamayacaktır. Altyapı hizmetlerinde düşük faizli ve uzun vadeli kredi dönemi bitecek; bu nedenle de yerel yönetim hizmetlerinin belediyelere olan maliyetleri artacak, vatandaş artık sadece yatırımların maliyetini değil, alınan kredilerin yüksek faizlerini de ödemek zorunda kalacaktır. Belediyeleri ve belediye alt yapı hizmetlerini doğrudan etkileyen bu olumsuz yansımaların da sonuçlarını yurttaşlar öder hale gelecektir.

2.4 Sulama İşletmeciliğinde Merkezden Yerele

1950'lerden bu yana su hizmetlerini yürütmekte olan DSİ Genel Müdürlüğü inşa ettiği sulama tesislerinin büyük bir kısmını 1990'lı yıllara kadar doğrudan kendisi işletmiş (devlet sulama işletmeciliği), sulama tesislerinin işletme ve bakım hizmetleri DSİ işletme ve bakım personeli tarafından yerine getirilmiştir. Ancak tesislerin küçük, dağınık ve işletme ünitelerinden uzakta bulunması, DSİ tarafından işletilmesinin ekonomik olmaması gibi nedenlerle tesislerin yerel yönetimlere ya da üretici örgütlerine devri söz konusu olabilmıştır. Genel olarak istisnai ya da zorunlu durumlara ait bir uygulama olan bu devir yöntemi 1993 yılında DSİ tarafından başlatılan "Hızlandırılmış Devir Programı" ile genel kurala dönüşmüş, bütün tesislerin devri amaçlanmıştır (www.yerelnet.org.tr, 2009).

2.4.1 Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'ne Ait Sulama Tesisleri İşletmesinin Devri

DSİ Genel Müdürlüğü'ne ait sulama tesislerinin devri konusunda izlenen ana kural, sulama tesislerinin mülkiyetinin değil, işletme bakım ve yönetim sorumluluğunun devri olmaktadır.

Bütçe olanaklarındaki kısıtlılık, sorunların yerinde çözümü, hizmetlerin daha düzenli süratli ve ekonomik yapılması; sulama tesislerinin devri ile ilgili olarak sıralanan ilk gerekçelerdir. Dünya Bankası raporlarında katılımcı sulama ile ilgili ifade edilen amaçlarla birebir örtüşen; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ülkemizdeki devir çalışmalarının amacına ilişkin olarak yer verilen bileşenler şunlardır (DPT, ÖİK:571, 2001, s.59):

- Çiftçi Katılımı ve Yerinden Yönetim
- Mülkiyet Duygusu
- Özdenetim
- İşletme ve Bakım Giderlerinin Azaltılması (personel giderleri, enerji giderleri, bakım ve onarım giderleri).

6200 sayılı kanununun 2. maddesinin (k) fıkrası bu konuyu şu şekilde düzenlemektedir: "Umum müdürlüğün yaptığı veya devraldığı tesislerden işletmelerini bizzat deruhte etmediklerinin işlemelerini sağlamak üzere işletmeler kurmak ya doğrudan doğruya veyahut da işletmeler marifetiyle ortaklıklar teşkil etmek ve lüzumu halinde tesisleri hakiki ve hükmi şahıslara devretmek üzere Vekaletle teklifte bulunmak."

Birden fazla idari birim arazilerine hizmet eden sulama tesisleri, sulama birliklerine sulama kooperatiflerine, köy tüzel kişiliklerine ve belediyelere devredilebilmektedir.

DSİ Genel Müdürlüğü'ne ait tesislerin; engel bir durumları olmadığı sürece kamu veya özel hukuk tüzel kişileri ile gerçek kişilere devredilmesinde yasal açıdan bir sakınca bulunmamaktadır. 6200 sayılı kanunun uygun gördüğü ve tüzel kişiliği oluşmuş her kurum/örgüt doğal olarak sorumlu olduğu alandaki tesisi devralmaya gönüllü olsa da; bu kurum/örgütlerde bazı nitelikler aranmaktadır. Devir için aranan niteliklerden bazıları şöyledir (DPT, ÖİK:571, 2001, s.59–61);

- DSİ'nin belirleyeceği standartlara uygun bir işletme ve bakım düzeni kuracak nitelik ve imkânlara sahip olması,
- Hukuki esaslar çerçevesinde geri ödeme güvencesi verebilmesi,
- Tesisten faydalananların çoğunluğunu temsil edebilmesi,
- Faydalananlara yürütülecek hizmetler için güven vermesi.

DSİ tarafından sulama işletme bakım ve yönetim sorumluluğunun devir biçimi "yönetime ortak katılım" ve "tam devir" olmak üzere ikiye ayrılabilir (DPT, ÖİK.571, 2001, s.58–59).

Yönetime Ortak Katılım; DSİ'nin inşa ederek işletmeye açtığı sulama tesislerinde 1960'lı yıllardan bu yana uygulanan ve uygulama alanı giderek gelişen, bir ölçüde hizmetlere üretici katılımını sağlayan, genelde yedek ve tersiyer kanal kademesindeki işletme ve bakım hizmetlerinin üreticiler tarafından yürütülmesi amacını güden bir çalışmadır. Sulayıcı grubunu; DSİ tarafından işletilen bir sulama tesisinin bir bölümünde (yedek ve/veya tersiyer kanal seviyesinde), sulama mevsiminde su dağıtım hizmetleri ile güçleri dahilindeki temizlik bakım ve onarım işlerini yapmak üzere, DSİ ve sulayıcıların taraf olduğu bir sözleşme ile saptanan ilkelere göre kurulmuş organizasyonlar veya bunlar gibi çalışan tüzel kişilikler

şeklinde tanımlamak mümkündür. Sulayıcı gruplar; su dağıtım hizmetleri çalışmaları içerisinde, su taleplerinin toplanmasından, kaçak ya da program dışı su alımının engellenmesine, mahsul sayımı çalışmalarından sahaya kadar birçok konuda DSİ'ye katkı sağlamaktadır. Bakım onarım faaliyeti olarak ise sorumluluklarındaki yedek veya tersiyer kanallar ile bu kanallar üzerindeki sanat yapıları ve servis yollarının güçleri dahilindeki bakım ve onarımını yapmaktadırlar. Sulayıcı grupların bu hizmetleri yürütmesine karşılık olarak, DSİ tarafından alınacak işletme ve bakım ücretlerinde yüzde 40'a varan indirim yapılmakta ve böylece ekonomik açıdan da desteklenmektedirler.

Tam Devir ise; DSİ tarafından inşa edilmiş, edilmekte veya edilecek olan tesislerin işletme bakım ve yönetim sorumluluğunun; karşılıklı olarak imzalanan sözleşme hükümleri uyarınca ve Çevre ve Orman Bakanlığı'nın onayı ile o tesisten faydalananlarca kurulmuş ya da kurulacak olan kamu veya özel hukuk tüzel kişiliklerine devredilerek bu örgütler tarafından yerine getirilmesi olarak tanımlanabilir.

Tesislerin devredilebilmesi için birliğin dayandığı yasaya göre kuruluşunu tamamlamış olması, devirle ilgili kararın alınmış olması gerekir. Birliğin devralmak istediği tesisin durumuna uyan ve "DSİ Devir Talimatında" bulunan sözleşme taraflar arasında imzalanarak Genel Müdürlüğe iletilir. 6200 sayılı yasa gereği bu sözleşmeler ekleri ile birlikte "olur" alınması için Çevre ve Orman Bakanlığı'na gönderilir. Alınan olur ile devir kesinleşir. Son olarak devralan örgüt ile DSİ arasında "Devir Teslim Tutanağı" imzalanarak tesis fiilen örgüte teslim edilir. Bu belgede devredilen tesisin ayrıntıları ve özellikleri belirtilir. Ayrıca tesisin ekinde vaziyet planı da bulunur. Tesis devralan örgüt bu noktadan itibaren her türlü işletme ve bakım hizmetini kendi kararları ve personeli ile, imzalanan devir sözleşmesi ve DSİ tarafından sözleşme hükümlerine uygun olarak gösterilen ana ilkeler paralelinde kendisi yürütür. Birlik verdiği hizmetlerin karşılığını belirlediği ücret tarifesi üzerinden üreticilerden alır (Erdoğan, 1995, s. 199–200).

2.4.2 Sulama Tesis Devir Çalışmalarının Kalkınma Planlarından İzlenmesi

Her ne kadar 1990'lı yıllarda hız kazanmış olsa da ülkemizde devir çalışmaları ve üreticilerin örgütlenmesinin sağlanmasına yönelik politikalara daha ilk kalkınma planlarında yer vermeye başlandığı görülmektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (DPT, 1963, s.176) birlik kuracak çiftçilerin yatırım ve kredi yönünden destekleneceği belirtilmiş, devlet sulama şebekelerinde sulamadan yararlanabilmeleri için çiftçilerin sulama birlikleri kurmalarının ön şart haline getirilmesi hedeflenmiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (DPT, 1968, s.310, 312) sulama

tesislerinde, tamamlayıcı tarla içi yatırımlarının zamanında yapılmadığı, çiftçilerin sulama birlikleri kurmalarını sağlayacak ve su haklarını düzenleyecek mevzuatın çıkarılmadığı ifade edilmiş, devletçe sulama tesislerine yapılan yatırımların faydalananlar tarafından geri ödenmesinin esas olacağı, tamamlanan tesislerin faydalanacaklara devredilmesi, bu amaçla birliklerin kurulması ve hukuki mevzuatın hazırlanması hedefler arasında yer almıştır. 1973–77 döneminde (Üçüncü Planı Dönemi) sulama projelerinin önemli bir kesiminde sulayıcı gruplarının kurulmasının; kamu gözetimi saklı kalmak kaydıyla, bazı tesislerin işletmelerinin yararlananlara devredilmesinin sağlanarak işletmeye ve özellikle küçük su yatırımlarına katılma konusunda belirli sonuçlar elde edildiği belirtilmiştir (DPT, 1972, s.218). Daha önceki planda sulama tesislerinin işletilmesi ve bakımı hizmetlerinin çiftçilere devri öngörülmüşken, bu planda ek olarak, tarla içi geliştirme hizmetlerinin de bütünüyle çiftçilerce yürütülmesi hedefine yer verilmiştir. *Su Hakları ve Toprak Su Birlikleri Tasarıları*'nın kanunlaşacağı, sulama yatırımlarının geri ödenmesi konusunun, yararlananların ödeme gücü ve arazi varlığı göz önünde tutularak “kademeli katılma” esasına göre yeniden düzenleneceği diğer hedefler olarak sıralanmıştır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (DPT, 1979, s.331) sulama alanlarında tarla içi gelişme hizmetlerine çiftçilerin katkısı beklenen ölçüde sağlanamadığı ifade edilmiştir. 1980'li yıllarda sıkça vurgulanır hale gelen çevre sorunlarının Planda göz önünde bulundurulduğu görülmektedir. Planda sulama sistemlerinde yağmurlama borulu sistemler gibi su tasarrufu sağlayan tekniklerin yaygınlaştırılacağı (DPT, 1979, s.229), büyük su projelerinin ekonomik ve toplumsal etkileri yanında çevresel etkilerinin de dikkate alınacağı, uzun dönemde çevre dengesini bozmayacak seçenekli çözümlerin araştırılacağı (DPT, 1979, s.344) yönünde ifadeler yer verilmiştir. Tarımda toprağı işleyenlerin suyu kullanmasının, sulama yatırımlarından yararlanmasının ve geri ödemelerin eşitlik ilkelerine göre yeniden düzenleneceği, sulama ile ilgili tüm tesislerin hakça ve etkin bir geri ödeme düzenine kavuşturulacağı, bu amaçla gerekli yasaların çıkartılacağı belirtilmiştir.

Sulama yatırımlarının artırılması, tarla içi geliştirme hizmetlerine çiftçi katkısının artırılması, sulama yatırım ve hizmetlerinin faydalananlar tarafından geriye ödenmesi konusunun düzenlenmesi gibi daha önceki planlarda ele alınan konular Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da tekrarlanmıştır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (DPT, 1989, s.51) ülkemiz sulama yönetimine ilişkin öngürülen hedefler özetle şunlardır:

- Sulama şebekesi götürülmesi planlanan alanlarda öncelikle arazi toplulaştırmasına gidilmesi,

- Sulama projelerinden yeterli faydanın temin edilebilmesi konusunda devlet eliyle işletilen alanlarda yeterli sayıda sulayıcı grupların oluşturulması,
- Sulama tesislerinin işletilmesi için kurulmuş olan birlik ve kooperatiflerin etkinliklerinin artırılması,
- Sulama yatırımlarıyla işletme, bakım ve onarım giderlerinin faydalananlarca karşılanması hususunda ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesine yönelik çalışmaların tamamlanması, mevzuat düzenlemelerinin yapılması.

Yedinci Planda sulama hedefleri ise şöyledir (DPT, 1995, s. 157–161):

- Bir su yasasının hazırlanması, Yap-İşlet-Devret modeline işlerlik kazandırılması, arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerinin sulamaya açılmış alanlarda hızla tamamlanması, sulu tarım yapılan alanların tarım dışı amaçlarla kullanımının önlenmesi, faydalananların fikirsel, fiziksel ve mali katılımları sağlanarak yeni yatırımlara kaynak yaratılması, kamunun bu alandaki yükünün azaltılması, devir ve geri ödeme uygulamalarının sağlanması,
- Kamu eliyle işletilen sulama şebekelerinde, yatırımlar ile işletme ve bakım-onarım masraflarının tespit ve tahsilinde ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesi amacıyla Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün 6200 sayılı Teşkilat Kanunu'nda gerekli değişikliklerin yapılması,
- İçişleri Bakanlığı'nca hazırlanan Tip Birlik Tüzüğü'nün bazı maddelerinin değiştirilerek, özel nitelik taşıyan sulama hizmetlerinin yapısına uygun hale getirilmesi ve gerçekleştirilme sürecinin kısaltılması için sulama birlik tüzüğü tasdikinin Bakanlar Kurulu yerine İçişleri Bakanlığı'nca yapılmasının sağlanması ve böylece, sulama bedelinin gerçekçi baza oturtulması, geri ödemenin ve devrin teşvik edilmesi,
- Tarımsal altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesine faydalananların her aşamada katılımını sağlayacak ve yatırımlara kaynak yaratılmasını mümkün kılacak şekilde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün 6200 sayılı Teşkilat Kanunu'nda düzenleme yapılması.

Tablo 2.9'da geri ödeme, çiftçi katılımı ve su kaynaklarının yönetimi konularına ilişkin Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öngörülen ve gerçekleştirilmesi planlanan hukuki düzenlemelere; yukarıda sayılan plan hedefleriyle örtüşen, geri ödemenin gerçekçi, sürekli, benimsenmiş ve yaygınlaştırılmış duruma getirilmesi, çiftçi örgütlerinin kurulması, su yasasının hazırlanması konularına odaklanan açıklamalara yer verilmiştir.

Tablo 2.9 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Sulamayla İlgili Yer Alan Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

KONU	YAPILACAK DÜZENLEME	İLGİLİ MEVZUAT	AÇIKLAMA
Sulama Yatırımlarının Kullanıcılarca Geri Ödenmesi	Mevcut uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi, benzer ve tamamlayıcı nitelikteki hizmetlerde aynı uygulamanın sağlanması	6200 sayılı DSİ ve 3202 sayılı KHGM Kuruluş Yasalarında değişiklikler - 2032 sayılı Köye Götürülen Hizmetlerden Gönüllü Katkıları Dışında Katılma Payı Alınmaması Hakkında Kanun'un kaldırılması	Gerçek ödeme gerçekçi baza oturtulacak, yaygınlaştırılacak ve yatırımların kullanıcılarca benimsenmesi ile yatırımdan beklenen gerçek fayda temin edilecek ve yatırımlarda süreklilik sağlanacaktır.
Çiftçi Katılımı	Çiftçi organizasyonlarının kurulmasının yaygınlaştırılması ile yatırımlara kaynak yaratılması ve kamunun yükünün azaltılması	6200 sayılı DSİ ve 3202 sayılı KHGM Kuruluş Yasalarında değişiklikler - 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'na dayalı Tip Birlik Tüzüğünde düzenlemeler	Mevcut altyapının etkin kullanımı ve tarımsal altyapı yatırımlarının ülke ihtiyacı doğrultusunda gerçekleştirilmesi için yetki ve sorumlulukları artırılmış çiftçi organizasyonlarının oluşturulması sağlanacak, kamu eliyle yürütülen bu hizmetlere kullanıcıların her aşamada katılımı temin edilecektir.
Su Kaynakları Planlaması, Korunması, Tahsisi ve Yönetimi	Su Yasası'nın hazırlanması	6200 sayılı Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun - 167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun - 2560 sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun - 1053 sayılı Ankara, İstanbul ve Nüfusu Yüz binden Yukarı Olan Şehirlerde İçme, Kullanma ve Endüstri Suyu Temini Hakkında Kanun - 831 sayılı Sular Hakkında Kanun - 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu - 2872 sayılı Çevre Kanunu	Su Yasası ile su konusundaki mevzuat dağılımı, mevzuat boşluğu ve mevzuat çatışmasının giderilmesi, su kaynaklarının planlanması, yönetimi ve korunmasında kurumsal yapının geliştirilmesi, DSİ'ye daha etkin bir görev verilmesi, DSİ'nin yatırım geri dönüş sisteminin yeniden düzenlenmesi, yap-işlet-devret modelinin DSİ'ce yürütülen projelere uygulanması gibi hususlar amaçlanmaktadır.

Kaynak: DPT, 1995, s.296,298.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (DPT, 2000, s.184–186) sulama yönetimi açısından yeterli mevzuatın bulunmaması nedeniyle doğal ve ekonomik kaynakların israfının söz konusu olduğu, diğer planlarda da olduğu gibi sulama projelerinin, arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri ile birlikte yürütülmesine önem verileceği, sulama tesislerini devralan örgütlerin kurumsallaşması ve katılımcı sulama yönetiminin sürdürülebilirliğinin sağlanacağı, devirlerin yaygınlaştırılacağı belirtilmiştir. Devir çalışmalarında eğitimin ve makine-ekipman desteğinin önemi vurgulanmış, bu gereksinim nedeniyle bir proje geliştirildiği ve DB tarafından finansman sağlanarak projenin uygulamaya geçirildiği, 1999 yılı sonunda 234 adet (yüzde 84) örgüt ile sözleşme yapıldığı, 155 adedinin projeden yararlandığı belirtilmiştir. Hukuki düzenlemeler olarak da; faydalananların her aşamada katılımını sağlayacak, yatırımlara kaynak yaratılmasına imkân verecek ve sulama yatırımlarında geri ödemenin güncelleştirilmesini, işletme-bakım-onarım giderlerinin tespit ve

tahsilatıyla ilgili aksaklıkların giderilmesini temin edecek şekilde DSİ 6200 sayılı *Kuruluş Kanunu*'nda düzenleme yapılacağı ve katılımcı sulama yönetiminin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi amacıyla *Su Kullanıcı Birlikleri Kanunu*'nun çıkarılacağı ifade edilmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda (2007–2013) 2005 yılı sonuna kadar geliştirilen Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü sulamalarının yüzde 95'inin işletme ve bakım hizmetlerinin çeşitli organizasyonlara devredildiği, bu yapının sürdürülebilirliğinin sağlanması için hizmetlerin devredildiği organizasyonların yasal düzenlemeye kavuşturulması ihtiyacının devam ettiği (DPT, 2006, s.31), arazi toplulaştırma yatırımlarının yaygınlaştırılacağı (DPT, 2006, s.77), sulama altyapısının işletme ve yönetiminin katılımcı mekanizmalarla gerçekleştirilmesinin sağlanacağı, toprak ve su kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir kullanımı için çiftçilere yönelik programların uygulamaya konulacağı belirtilmiştir (DPT, 2006, s.93).

Kalkınma planları incelendiğinde daha çok şu dört konuya odaklanıldığı saptanmıştır; tarla içi yatırımların yapılması, üretici örgütlerinin kurulması ve bu konudaki mevzuat boşluğunun giderilmesi, yatırımların geri ödenmesi, arazi toplulaştırması. Sulama yönetimine ilişkin sorunların altında yatan nedenler nelerdir?, mevzuat içeriklerinde ne gibi değişiklikler yapılması planlanmaktadır?, üretici eğitimi nasıl olmalıdır?, sulama tesislerinin devri ve üreticilerin yatırımları geri ödemesi neden gereklidir? sorularına karşılık, ayrıntılı ve yeterli açıklamaların, istatistik ve verilerin yer almadığı, her dönem aynı konular ve sorunlar üzerinde benzer şekilde durulduğu görülmektedir.

İlk kalkınma planından itibaren özellikle sulama tesislerinin devredileceği “örgüte” ilişkin kavramsal farklılaşma dikkati çekmektedir. Aslında bu farklılaşma rastlantısal değildir, tesislerin devredileceği örgütlerin zaman içinde geçirdiği değişimi de yansıtmaktadır. Yani 1960'lı yıllardaki “sulama birlikleri” ile 8. ve 9. planda geçen “su kullanıcı birlikleri” ve “faydalananlar” birbirinden farklı içerikte ve yapıdaki örgütlerdir.

Tablo 2.10 Kalkınma Planlarında Sulama Örgütlenmesine İlişkin Kavramsal Farklılaşma

1. Plan	Sulama Birlikleri
2. Plan	Sulama Birlikleri
3. Plan	Sulayıcı Gruplar Yararlananlar
4. Plan	----
5. Plan	----
6. Plan	Birlik Kooperatif Sulayıcı Gruplar
7. Plan	Kullanıcılar
8. Plan	Faydalananların Oluşturdukları Örgütler Su kullanıcı Örgütleri Su Kullanıcı Birlikleri
9. Plan	Faydalananlar Çeşitli Organizasyonlar

Tablo 2.11’de görüldüğü üzere kalkınma planlarında sulama yönetimi açısından 1980’li yıllardan itibaren çevresel duyarlılık, çevreyle uyumlu kalkınma gibi kavramlara, 1990’lı yılların ortalarından itibaren de sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, katılım, katılımcı sulama yönetimi gibi kavramlara yer verildiği saptanmıştır.

Tablo 2.11 Kalkınma Planlarında “Sürdürülebilirlik”, “Katılım” ve “Çevre” Kavramları

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	1-6. Plan (1963–1994)	Kavrama yer verilmemiştir.
	7. Plan (1996–2000)	Uygulanan tarım politikası doğrultusunda dengeli, sürdürülebilir ve çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik altyapının oluşturulması temel amaçtır.
	8. Plan (2000–2005)	Katılımcı sulama yönetiminin sürdürülebilirliği sağlanacaktır.
	9. Plan (2007–2013)	Su kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir kullanımı için çiftçilere yönelik programlar uygulamaya konulacaktır.
KATILIM	1-6. Plan (1963–1994)	Kavrama yer verilmemiştir.
	7. Plan (1996–2000)	Kamu eliyle yürütülen hizmetlere faydalananların katılımının sağlanması
	8. Plan (2000–2005)	Sulama tesislerinden faydalananların katılımının sağlanmasına yönelik çalışmalara devam edilmiştir. Katılımcı sulama yönetiminin sürdürülebilirliği sağlanacaktır.
	9. Plan (2007–2013)	Sulama altyapısının işletme ve yönetiminin katılımcı mekanizmalarla gerçekleştirilmesi sağlanacak.
ÇEVRE	1-3. Plan (1963–1977)	Kavrama yer verilmemiştir.
	4. Plan (1979–1983)	Büyük su projelerinin ve havza gelişme planlarının hazırlanmasında projenin ekonomik ve toplumsal etkileri yanında çevresel etkileri de dikkate alınacak, uzun dönemde çevre dengesini bozmayacak seçenekli çözümler araştırılacaktır.
	5. Plan (1985–1989)	Arazi kullanımı ve yatırım kararlarında çevre sorunları Planlama aşamasında teşhis edilecek ve ilgili mevzuatın gerektirdiği tedbirler alınacaktır. Havza boyutunda su kalitesinin değerlendirilmesine ve su kaynaklarının kullanımında rasyonel bir düzenlemeye önem verilecektir.
	6. Plan (1990–1994)	Ekonomik ve sosyal faaliyetlerin yürütülmesinde, beşeri ve doğal kaynakların israfının önlenmesi ve çevrenin korunması esas alınacaktır.
	7. Plan (1996–2000)	Uygulanan tarım politikası doğrultusunda dengeli, sürdürülebilir ve çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik altyapının oluşturulması temel amaçtır.
	8. Plan (2000–2005)	Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak ekonomik kalkınmaya imkan verecek, doğal kaynakların yönetimini sağlayacak, gelecek kuşaklara daha sağlıklı bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakacak yönde arzulanan nitelikte bir gelişme kaydedilememiştir.
	9. Plan (2007–2013)	Çevrenin korunması ve üretim sürecinin olumsuz etkilenmemesi açısından doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı konusunda kurum ve kuruluşlar arasındaki görev ve yetki dağılımındaki belirsizlikler yeterince giderilememiştir. Tarım ve turizm başta olmak üzere, çevreye duyarlı sektörlerde ekolojik potansiyel değerlendirilecek, koruma-kullanma dengesi gözetilecektir. Ülkemizde su kaynaklarının tahsisi, kullanılması, geliştirilmesi ve kirlenmeye karşı korunmasıyla ilgili hukuki düzenleme ve idari yapı oluşturulmasına yönelik olarak başlatılmış çalışmalar tamamlanacaktır. Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının kirlenmeden korunması sağlanacak ve atık suların arıtıldıktan sonra tarım ve sanayide kullanılması teşvik edilecektir.

Kalkınma planlarında sulama tesislerinin devrine ilişkin hedefleri ve bu hedeflerin gerçekleştirme durumunu gösteren Tablo 2.12 sulama tesislerinin devri konusunda nicelik

olarak büyük bir aşama kaydedildiğini ancak mevzuat sorununun yıllarca devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 2.12 Kalkınma Planlarında Sulama Tesislerinin Devrine İlişkin Hedefler ve Hedeflerin Gerçekleşme Durumu

HEDEF		HEDEFE ULAŞILIP ULAŞILAMADIĞI	
1. Plan (1963–1967)	Devlet sulama şebekelerinde sulamadan yararlanabilmek için çiftçilerin sulama birlikleri kurmaları bir ön şart haline getirilecektir.	2. Plan	Devlet sulama şebekelerinde sulamadan yararlanabilmek için çiftçilerin sulama birlikleri kurmalarını sağlayacak mevzuat çıkarılmamıştır.
2. Plan (1968–1972)	Tamamlanan tesislerin faydalanıcılara devredilmesi ve işletilmesi sağlanacaktır. Bu amaçla su birliklerinin kurulması desteklenecektir.	3. Plan	Sulama projelerinin önemli bir kesiminde sulayıcı gruplarının kurulması; kamu gözetimi saklı kalmak kaydıyla, bazı tesislerin işletmelerinin yararlanıcılara devredilmesi sağlanarak işletmeye ve özellikle küçük su yatırımlarına katılma konusunda belirli sonuçlar elde edilmiştir
3. Plan (1973–1977)	Hazırlıkları tamamlanmış olan Su Hakları ve Toprak Su Birlikleri tasarımlarının kanunlaşması için çalışmaların sonuçlandırılması sağlanacaktır.	4. Plan	-----
6. Plan (1990–1994)	Sulama projelerinden yeterli faydanın temin edilebilmesi hususunda Devlet eliyle işletilen alanlarda yeterli sayıda sulayıcı grupların oluşturulması sağlanacaktır.	7. Plan	-----
7. Plan (1996–2000)	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nce işletilen sulama tesislerinin kullanıcılara devri hızlandırılacaktır. Mevcut altyapının etkin kullanımı ve tarımsal altyapı yatırımlarının ülke ihtiyacı doğrultusunda gerçekleştirilmesi için yetki ve sorumlulukları artırılmış çiftçi organizasyonlarının oluşturulması sağlanacak, kamu eliyle yürütülen bu hizmetlere kullanıcıların her aşamada katılımı temin edilecektir.	8. Plan	DSİ tarafından inşa edilen sulama tesislerinin işletme ve bakım hizmetlerinin faydalanıcıların oluşturdukları örgütlere devri, 7. Plan döneminde hızlandırılmış ve 1999 yılı sonu itibarıyla toplam 1.530 bin hektar alanda devir gerçekleştirilmiştir. DB projesi kapsamında 1999 yılı sonu itibarıyla; DSİ sulamalarındaki su kullanıcı örgütlerinin yüzde 84'üne karşılık gelen 234 adedi ile projeye katılım ve krediden yararlanma sözleşmesi yapılmış olup, bunlardan 155 adedi projeden yararlanmıştır.
8. Plan (2000–2005)	Kamu eliyle inşa edilen sulama tesislerinin faydalanıcıların oluşturdukları örgütlere devri yaygınlaştırılırken, bu örgütlerin kurumsallaşması ve katılımcı sulama yönetiminin sürdürülebilirliği sağlanacaktır. Su Kullanıcı Birlikleri Kanunu çıkarılacaktır. Bu kapsamda, katılımcı yaklaşıma ters düşen 2032 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılacaktır.	9. Plan	Sulama tesislerinin faydalanıcılara devrinin yaygınlaştırılması ile 2005 yılı sonuna kadar geliştirilen Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü sulamalarının yüzde 95'inin işletme ve bakım hizmetleri çeşitli organizasyonlara devredilmiştir. Ancak, bu yapının sürdürülebilirliğinin sağlanması için hizmetlerin devredildiği organizasyonların yasal düzenlemeye kavuşturulması ihtiyacı devam etmektedir.
9. Plan (2007–2013)	Sulama altyapısının işletme ve yönetiminin katılımcı mekanizmalarla gerçekleştirilmesi sağlanacak, toprak ve su kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir kullanımı için çiftçilere yönelik programlar uygulamaya konulacaktır		

1963 yılına kadar DSİ ve KHGM tarafından inşa edilerek işletmeye açılan toplam sulama alanı 275.449 hektar iken Yedinci Plan dönemi sonunda (2000 yılında) 3.279.065 hektara ulaşmıştır.

Tablo 2.13 Beş Yıllık Kalkınma Planlarına Göre Kamu Kuruluşlarınca İnşa Edilerek İşletmeye Açılan Sulama Alanları

Yıllar	DSİ'ce İnşa Edilerek İşletmeye Açılan Sulama Alanı (ha)	KHGM'ce İnşa Edilerek İşletmeye Açılan Sulama Alanı (ha)	İşletmeye Açılan Toplam Sulama Alanı (ha)
1963 Yılına Kadar	264.195	11.254	275.449
1.Beş Yıllık Plan Dönemi (1963-1967)	183.189	139.474	322.643
2.Beş Yıllık Plan Dönemi (1968-1972)	219.048	99.698	318.746
3.Beş Yıllık Plan Dönemi (1973-1977)	267.292	207.412	474.704
1978 Yılı Ara Dönemi	34.382	21.855	56.237
4.Beş Yıllık Plan Dönemi (1979-1983)	213.889	150.743	364.642
1984 Yılı Ara Dönemi	83.080	43.302	126.382
5.Beş Yıllık Plan Dönemi (1985-1989)	332.108	140.144	472.252
6.Beş Yıllık Plan Dönemi (1990-1994)	234.833	62.266	297.099
1995 Yılı Ara Dönemi	65.844	21.271	87.115
7.Beş Yıllık Plan Dönemi (1996-2000)	413.043	70.753	483.796
TOPLAM	2.310.893	968.172	3.279.065

Kaynak: DPT, 8. ÖİK Raporu, s.155.

1964–1993 döneminde toplam devredilen alan 72.000 hektardır. 2003 yılı sonu itibarıyla devredilen alan miktarı 1.826.000 hektara ulaşmıştır. Bu alanın oldukça önemli bir bölümü olan 711.000 ha (yüzde 39) sadece 1995 yılı içinde devredilmiştir. Tablo 2.14’de görüldüğü üzere 1960-1989 yılları arasında DSİ tarafından devredilen alan miktarı toplam 43.698 hektar olup 1990-1999 yılları arasında bu miktar 1.486.254 hektara ulaşmıştır. 2007 yılı başında DSİ inşa ettiği sulamaların net 1.976.094 hektarını devretmiştir. 2007 yılı itibarıyla devir oranı yüzde 95,4’e ulaşmıştır (DSİ, 2007, s. 172).

Tablo 2.14 Dönemler İtibarıyla Devredilen Sulama Alanları

Dönemler	Farklı Kurumlara DSİ Tarafından Devredilen Alan (ha)
1960–1969	10.656
1970–1979	10.049
1980–1989	22.993
1990–1999	1.486.254
2000–2003	296.791

Kaynak: Düünden Bugüne DSİ: 1954-2004, 2004, s.25.

Tablo 2.15’de görüldüğü üzere 2009 yılı sonu itibarıyla işletmeye açılan toplam sulama tesisi sayısı 2236 adet olup, sulama alanı net 2 714 494 hektardır. Bunun 87.772 hektarı (66 adet sulama) DSİ işletmesindedir. 2.135.824 hektarı (702 adet sulama) DSİ tarafından inşa edilerek işletmesi Su Kullanıcı Örgütlerine devredilmiştir. 16.066 hektarı ise (29 adet sulama) DSİ tarafından bedeli karşılığında başka kurumlara (Devlet Üretim Çiftlikleri, Üniversiteler vb.) inşa edilmiştir. 450.583 hektarı (1426 adet sulama) DSİ ile birlikte mülga KHGM ve İl Özel İdareleri’nce YAS Sulama Kooperatifleri adına geliştirilmiştir.

Tablo 2.15 2009 Yılı Sulama Tesis Adedi ve Sulamaya Açılan Alan Miktarı

SULAMANIN DURUMU	Tesis Adedi	Net Alan (ha)	Brüt Alan(ha)
DSİ Tarafından İşletilen	66	87.772	101.588
Sulama Örgütlerine Devredilen	702	2.135.824	2.488.152
Bedeli Mukabil İnşa Edilen	29	16.066	18.595
YAS Kooperatifleri	1.426	450.583	514.500
TOPLAM	2.236	2.714.494	3.134.767

Kaynak: DSİ, 2010, s.59.

2009 yılı itibariyle sulama tesislerinin yüzde 95'i devredilmiştir. Tablo 2.16'dan da görüldüğü üzere sulama yetkisinin kullanıldığı alanın büyüklüğü bakımından birinci sırayı sulama birlikleri almaktadır. 2009 yılı itibariyle ülkemizde sulama alanlarının yüzde 90'ı, sayıları 368'e ulaşan sulama birlikleri tarafından işletilmektedir. Daha sonra sayıca büyüklük bakımından 255 ile köy tüzel kişilikleri gelse de, sulanan alan miktarı göz önünde bulundurulduğunda 99.525 hektar ile yüzde 5'lik bir oranla kooperatifler ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 2.16 Devredilen Sulama Alanlarının Devralan Kuruluşlara Göre Dağılımı (2009)

Kurum	Adedi	Adet Oran (%)	Alan (ha)	Alan Oran (%)
Köy Tüzel Kişiliği	225	26	40.969	2
Belediye	156	18	71.131	3
Sulama Birliği	368	43	1.922.529	90
Kooperatif	108	13	99.525	5
Diğer	6	1	1.670	-
TOPLAM	863	100	2.135.824	100

Kaynak: DSİ, 2010, s. 63.

1980 yılına sonuna kadar kurulmuş olan 210 yerel yönetim birliğinden, 7 tanesini sulama birlikleri oluştururken, 1980–1990 yılları arasında 6 tane daha kurularak sayıları 13'e ulaşmıştır.

Tablo 2.17 Ülkemizde Yıllar İtibariyle Kurulan Sulama Birliği Sayısı

1947	-	1971	1	1984	-	1997	42
1950	-	1972	-	1985	1	1998	11
1959	1	1973	1	1986	1	1999	11
1960	-	1974	1	1987	2	2000	13
1962	-	1975	1	1988	-	2002	19
1963	-	1976	-	1989	-	2003	15
1964	-	1977	-	1990	-	2004	8
1965	1	1978	-	1991	-	2005	4
1966	-	1979	-	1992	6	2006	25
1967	-	1980	-	1993	5	2007	17
1968	-	1981	1	1994	74	2008	5
1969	-	1982	-	1995	84	2009	17
1970	1	1983	1	1996	20	2010	19
TOPLAM: 408							

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Birliklere Ait İstatistikler, <http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/Birlikler.aspx> web adresindeki tablodan derlenerek oluşturulmuştur, erişim tarihi: 01.01.2011.

Tablo 2.17’de de görüldüğü gibi 1992–2000 yılları arasındaki 8 yıllık süreçte sulama birliği sayısı 20 kat artarak 266’ya yükselmiş, 2001–2010 yılları arasında da 121 tane daha birlik kurularak sayıları 2010 yılında toplam 408’e ulaşmıştır. Sulama birliklerinin bugünkü sayısının yaklaşık yüzde 95’i, 1994 yılından sonra kurulmuştur.

Sulama birliği ülkemizde ilk kez Kırkgöz Sulama Birliği adıyla 1959 yılında Antalya’da kurulmuştur. Kurulan ilk 11 sulama birliğinden 6 tanesi Antalya’dadır. Antalya’dan sonra 1965, 1970 ve 1971 yıllarında da Mersin’de; Bozyazı, Akdeniz ve Tekeli olmak üzere üç adet sulama birliği örgütlenmiştir. Afyon’da 1974, Gaziantep’de 1985 yılında kurulanlarla birlikte 90’lı yıllara kadar sadece dört kentte sulama birliği kurulmuştur.

Tablo 2.18 Ülkemizde Kurulan İlk Sulama Birlikleri

İli	Merkezi	Birlik Adı	Kuruluş Tarihi
Antalya	Merkez	Kırkgöz Sulama Birliği	1959
Mersin	Bozyazı	Bozyazı Sulama Birliği	1965
Mersin	Merkez	T.C. Akdeniz Sulama Birliği	1970
Mersin	Bozyazı	Tekeli Sulama Birliği	1971
Antalya	Kumluca	Kumluca Sulama Birliği	1973
Afyonkarahisar	Merkez	Seyitler Sulama Birliği	1974
Antalya	Konyaaltı	Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği	1975
Antalya	Kemer	Kemer Sulama Birliği	1981
Antalya	Korkuteli	Korkuteli Sulama Birliği	1983
Gaziantep	Oğuzeli	Yakacık Sulama Birliği	1985
Antalya	Merkez	Karaman-Duraliler Sulama Birliği	1986

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, <http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/Birlikler.aspx>, erişim tarihi: 01.01.2011.

Devletin teşvik ve yönetsel rehberlik sunmaya devam ettiği özgün bir yönetim transferi örneği olarak tanımladıkları Türkiye’deki devir çalışmaları hakkında Groenfeldt ve Sun (1996, s.4); Türkiye’de aslında 1954 yılından beri sulama sistemlerinin devrine olanak sağlayan bir sistemin bulunduğunu ifade ederek şu yorumda bulunmuşlardır: “Devlet yeterli derecede hizmet sunuyordu ve sistemleri geliştirmek için önemli ölçüde sermaye teşviki sağlıyordu. Bu durumda çiftçiler neden yönetimi devralmak istesinler?” Gerçekten 1990 yılına kadar sulama tesislerinin işletilmesini devralmış olan sulama birliği sayısı yalnızca 13 iken, 2010 yılı itibarıyla 408 (www.mahalli-idareler.gov.tr, 2011) olmuş, devlet eliyle sulama hizmetinin yerine getirilmesinden vazgeçildiği sayısal olarak da somutlaşmıştır. Devlet yeterli derecede hizmet sunuyorken neden 1990’lı yıllardan itibaren üreticiler yönetimi devralmaya başlamıştır? Bu sorunun yanıtı Dünya Bankası’nın ülkemizdeki sulama yönetimindeki rolüyle ilişkilendirilerek irdelenmiştir.

2.4.3 Tesislerin Devrinde İtici Güç: Dünya Bankası

Dünya Bankası, ülkemizdeki sulama tesislerinin devrinde itici gücü oluşturmuştur. 25 Ağustos 1992’de yayımlanan Dünya Bankası Sulama Yönetimi Raporu’nda; Banka’nın sulama şebekelerinin yönetimini, sulama birliklerine devretmek hususunda uluslararası çapta bir deneyime sahip olduğu, bu deneyimi paylaşmaya ve bu süreçte ülkelere yardımcı olmaya hazır olduğu ifade edilmektedir (Korkmaz, 2003, s.186).

Dünya genelinde Dünya Bankası’nın kredileri arasında ilk sıra tarım sektörüne aittir ve bu özellik Türkiye için de geçerlidir. Banka kredilerinin yüzde 20’ lik bölümü hem dünya genelinde hem de Türkiye’de tarım sektörü için açılmıştır (Ayman Güler, 2007).

Dünya Bankası kredilerinin alınabilmesi için sağlanmaya çalışılan kredi ön koşulları, ülkelerin ekonomi politikalarını dönüştürücü etkiye sahiptir. Bir örnek (www.kamuyonetimi.org, 2009); 10 Mart 2000 tarihli, Dünya Bankası Başkanı Wolfensohn’a, Kemal Derviş imzasıyla gönderilen “Türkiye Ekonomik Reform Kredisi Kalkınma Politikası” başlıklı mektupta; Dünya Bankası’nın 760 milyon dolarlık “Ekonomik Reform Kredisi” için, Yapısal Reform Programına “su hizmeti sektörüne özel sektör katılımını artıracak olan ve uzun süredir ertelenmiş bulunan reformların sürdürülmesi” konusunun dahil edildiği belirtilmiştir.

Ülkemizde sulama tesislerinin kullanıcılara devredilmesi ve sulu tarım yapan üreticilerin örgütlenmesinin sağlanması ilk kalkınma planından itibaren temel politika olarak belirlenmiş olsa da, devir çalışmalarını hızlandıran ve “katılımcı sulama yönetimi”ni oluşturmak adına gerçekleştirilen reformları tetikleyen unsur Dünya Bankası ile imzalanan sulama projelerine ilişkin kredi anlaşmaları olmuştur. Bu bağlamda “Drenaj ve Tarla İçi Geliştirme Projesi (1986)”, “Sulama Yönetimi ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi (1998)” iki önemli projedir.

2.4.3.1 Drenaj ve Tarla İçi Geliştirme Projesi (1986)

Proje 1986–1992 yılları arasında uygulanmak üzere 27 Mart 1986 tarihinde imzalanan 255 milyon dolar tutarındaki krediye dayanmaktadır. Proje sözleşmesinin temel koşullarından biri; sulama yatırımlarından yararlanan üreticilere geri ödeme sorumluluğunun yüklenmesidir. Dünya Bankası tarafından rapor edilen aşağıdaki açıklamalar projenin hedefini açıkça ortaya koymaktadır (www.yerelnet.org.tr, 2009):

“Tesis edilmiş bulunan işlerle ilgili maliyetlerin geri ödenmesi kredinin bir önşartı olmasına rağmen, bu amaca yönelik çok az sonuç alınabilmiştir. Bu, Dünya Bankası için kabul edilebilir bir durum değildir ve ilerideki projeler için başka bir yaklaşım izlenmesi

zorunludur. Dolayısıyla, tarla içi geliştirme çalışmalarının gelecekteki uygulamasında çiftçilerin mali katılımının ve sorumlulukları paylaşmasının zorunlu olduğuna inanılmaktadır. Sonuç, çiftçilere daha fazla işletme ve bakım sorumluluğunun verilmesi gereğidir”

Proje ile alan ve harcama olarak istenilen hedefe ulaşılamamış ve kredinin ancak yüzde 38’i kullanılabilmiştir. Projenin uygulama süresinin uzatılması için DPT, DSİ, KHGM, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, TZOB ve ilgili diğer kuruluşların temsilcilerinden oluşan bir “Ulusal Çalışma Grubu’nun” oluşturulmasına karar verilmiştir. Çalışma Grubu, konuya sadece sulama yatırımlarından yararlananlara geri ödeme sorumluluğunun yüklenmesi yönünden yaklaşılmasının eksik olacağı sonucuna ulaşmış ve sulama tesislerinin işletme, bakım ve onarım sorumluluğunun kullanıcılara devri de dahil olmak üzere, kullanıcıların geri ödeme ve diğer yollarla yatırımlara katılmalarının sağlanması konusunun incelenmesine karar vermiştir (Özçelik vd., 1999, s.12).

1992 yılında bitmesi gereken projenin uzaması üzerine, Türkiye’ye gelen Dünya Bankası yetkilileri kredinin hangi durumlarda devam edebileceğini şöyle ifade etmişlerdir: “Sulama tesislerinin işletme, bakım ve yatırım ücretlerinin tahsilâtına ilişkin tedbirler, Haziran 1993’e kadar yürürlüğe konmasa dahi, özellikle tesislerin işletiminin su kullanıcı birliklerine devri ve diğer hususların incelenerek gelecekteki uygulamalara yönelik tedbirler konusunda çalışmalara başlanabilmesi halinde, kredi kapanması önlenecektir” Böylece projenin devamı için bir esneklik sağlanmıştır (Korkmaz, 2003, s.186).

Sorunların giderilmesi için DSİ tarafından çözüm ilk aşamada devlet sulama tesislerinin kullanıcılara devredilmesi olmuştur ve “Sulama Yönetimi ve Yatırımlarda Katılımcı Özelleştirme Projesi” gündeme gelmiştir.

2.4.3.2 Sulama Yönetimi ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi (1998)

1998–2002 döneminde uygulanacak olan projeye ilişkin Türkiye ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası arasında imzalanan İkraz Anlaşması 27 Şubat 1998 tarih ve 23271 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

İkraz Anlaşması’nda Türkiye’nin, aşağıdaki amaçlar doğrultusunda Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası’ndan finansman yardımı talebinde bulunduğu ifade edilmiştir:

- Tarımsal sulama ile ilgili kurumları güçlendirmek,
- Kamu sektörünü, sulamaların işletme ve bakımı için sağladığı finansman ve sübvansiyon bakımından rahatlatmak,
- Kamu sektörünü, sulama şebekesi yatırımlarındaki finansman ve yönetim rolü açısından rahatlatmaya yönelik süreci başlatmak,

- Tarımda verimlilik artışına katkıda bulunmak üzere sulama sistemlerinin etkin ve devamlılık arz edecek şekilde kullanımını teşvik etmek,
- Su Kullanıcı Organizasyonlarını güçlendirme konusunda DSİ ve KHGM'ne yardımcı olmak.

Proje, bu amaçlara aşağıda belirtilen yol ve yöntemleri kullanarak ulaşacaktır:

Kısım A: İşletme ve Bakım Ekipmanı: Sulama şebekelerinin işletme ve bakımında kullanılan ekipmanın alımını finanse etmek üzere DSİ aracılığıyla Su Kullanıcı Organizasyonlarına hibe nitelikli fon sağlanması.

Projenin A kısmı su kullanıcı örgütleri tarafından yürütülecektir.

Kısım B: Kurumsal Güçlendirme: Projenin A Kısmı'nın uygulanmasını kolaylaştırmak ve sulamaları iyileştirme planlarını hazırlamak amacıyla DSİ ve Su Kullanıcı Organizasyonu'na danışmanlık hizmetleri, eğitim, ekipman sağlanması.

Projenin C Kısmı'nın uygulanmasını kolaylaştırmak ve sulamaları iyileştirme planlarını hazırlamak amacıyla KHGM'ne ve Su Kullanıcı Organizasyonu'na danışmanlık hizmetleri, eğitim, ekipman sağlanması.

*Kısım C: Pilot Damla Sulama Şebekesi:*¹⁰ Damla sulama sistemlerinin alımını ve kurulmasını finanse etmek üzere KHGM aracılığıyla Uluborlu Su Kullanıcı Organizasyonu'na hibe nitelikli fon sağlanması.

Projenin C kısmı, KHGM'nin gözetimi altında Uluborlu Su Kullanıcı Örgütü tarafından yürütülecektir.

İkraz Anlaşması'nın 2. maddesinde Banka'nın Türkiye'ye 20 milyon dolara eşit meblağda¹¹ bir ikrazda bulunmayı kabul ettiği ifade edilmiştir. Tablo 2.19 İkraz hâsılasından

¹⁰Sulama Yönetimi ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi ile sulama birliklerinde damla sulama sistemlerinin kurulmasına yönelik çalışmalar ağırlık kazanmıştır. Korkuteli Sulama Birliği'nde bu konuya ilişkin olarak 09.10.1996 tarihinde Dünya Bankası heyeti, KHGM, DSİ temsilcileri ve Sulama Birliği heyetinin katılmış olduğu bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantı tutanağından;

- Daha önceki toplantılarda proje maliyetinin % 30'unun devletin hibe olarak ödeyeceği, geri kalanın da DB tarafından karşılanacağı, karşılanan bu miktarın da birlik tarafından 2 yıl ödemesiz 8 yıla bölünerek faizsiz ödeme şeklinde yapılacağı konusunda DB'nin taahhütte bulunduğu, bu toplantıda ise bu paranın çiftçiden ve birlikten peşin istendiği,
- Birliğin bütçesinin az olduğu, birlik ve çiftçinin bankadan kredi almasının mümkün olmadığı bu yüzden de damla sulama projesinin bu aşamada yapılamayacağı,
- Birliklerin kâr amaçlı olmadığı, bu nedenle de yılsonunda banka hesaplarına para aktarmasının söz konusu olamayacağı,
- Projenin Antalya Köy Hizmetlerince de hazırlandığı, projenin onlar tarafından yapılması için çalışmaların devam edeceği anlaşılmıştır.

Korkuteli Sulama Birliği toplantısında yapılan görüşmeler DB tarafından önerilen proje kabul edilmiş olsaydı, mali yükün nasıl çiftçiye yüklenecek olduğunu göstermesi açısından önemli bir örnektir.

¹¹ Türkiye Bankaya İkraz'ın anaparasının çekilmemiş kısmı üzerinden yılda yüzde birin dördte üçü oranında bir taahhüt komisyonu ödeyecektir. Türkiye İkrazın zaman zaman çekilen ve geri ödenmemiş bulunan anapara tutarı

finanse edilecek harcama kalemlerini, her bir kaleme tahsis edilen miktarı ve her bir kalemden bu şekilde finanse edilecek harcama yüzdelerini göstermektedir.

Tablo 2.19 İkraz Hasılasından Yapılacak Çekimler

Harcama Kalemi	Tahsis Edilen Miktar (Dolar)	Finanse Edilecek Harcamaların Yüzdesi
Projenin C kısmındaki inşaat işlerine ilişkin hibe	1.550.000	%40
Projenin C Kısımındaki satın almalara ilişkin hibe	470.000	%16
Projenin A kısmındaki satın almalara ilişkin hibe	12.370.000	%28
Projenin B kısmındaki Satın almalar	2.070.000	Dış harcamaların %100'ü, iç piyasadan alımlarda, fabrika teslim maliyetinin %100'ü ve iç piyasadan diğer alımlarda, yerel harcamaların %40'ı.
Danışmanlık Hizmetleri ve Eğitim	3.150.000	%100
İşletme Giderleri	390.000	%100
TOPLAM	20.000.000	

Kaynak: R.G. Tarih: 27.02.1998, Sayı: 23271, s.9.

Tablo 2.20'de yer verilen İkraz Anlaşması'ndaki İtfa Tablosu'na göre 2003 tarihinde başlamak üzere 2014 yılına kadar kredi anapara ödemesi yapılacaktır.

Tablo 2.20 Projeye İlişkin İtfa Tablosu

Ödeme Tarihleri	Anapara Ödemesi (ABD Doları)
Her 15 Ocak ve 15 Temmuz'da 15 Ocak 2003'de başlayarak 15 Ocak 2014'e kadar	835.000
15 Temmuz 2014 tarihinde	795.000

Kaynak: R.G. Tarih: 27.02.1998, Sayı: 23271, s.12.

Projenin uygulama programına göre;

- Projenin uygulama sorumluluğu DSİ, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Su Kullanıcı Organizasyonlarına verilmiştir. DSİ'nin yeterli personel, fon, imkân ve diğer kaynaklar aracılığıyla Proje Koordinasyon Birimini¹² devam ettirmesi sağlanacaktır.

- DSİ'nin en geç 31 Aralık 1997 tarihine kadar bir *Su Kullanıcı Örgütleri Kanun Tasarısı* hazırlaması sağlanacaktır.

- Yeni su kullanıcı örgütlerinin kurulması için Bakanlıklar aracılığıyla gerekli önlemler alınacaktır.

Coşkun ve Gülçubuk'a (1995, s.289–290) göre tesislerin üreticilere devri konusuna bu derece önem verilmesinin amacı yatırımlardan üreticinin daha fazla yararlanmasını sağlamak olduğunu ileri sürmek mümkün değildir; yukarıdaki anlaşma yükümlülüklerinin apar topar da

üzerinden, her faiz dönemi için (Her yılın 15 Ocak ve 15 Temmuz günlerinde ödenecektir) LIBOR Tabanlı Oran + LIBOR Toplam Marjı'na eşit bir faiz ödeyecektir.

¹² Projenin uygulanmasını sağlamak amacıyla DSİ ve KHGM'den atanan koordinatörlerden oluşan birim.

olsa yerine getirilmesi hedeflenmiştir. Projenin hedefleri ile üreticilerin beklentileri arasında uyum bulunmadığından üretici sulama yatırım ve çalışmalarına ilgi duymamıştır.

İkraz Anlaşmasının ekinde yer alan projenin yönetim göstergeleri Tablo 2.21’de ortaya konulmuştur.

Tablo 2.21 Sulama Yönetimi ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi Yönetim Göstergeleri

Faaliyet	Uygulama Göstergeleri	Sonuç Göstergeleri
İşletme Bakım Ekipmanı	Maliyetin kendilerine düşen payını karşılayacak fonlara sahip olduğunda, su kullanıcı örgütlerinin gerekli işletme-bakım ekipmanını satınalabilmesini sağlayacak koşulları oluşturmak.	Şu hususlardaki uygulamayı yeterli düzeyde sürdürmek: Suyun zamanında ve eşit olarak dağıtımını sağlayacak sistemlerin işletilmesi; Sulama sistemlerinin durumundan da anlaşılacak olan sistem bakımı.
Pilot Damla Sulama Şebekesi	Detaylı tasarımın zamanında tamamlanması, inşaat sözleşmesinin yapılması, inşaatın bitmesi, damla sulama sisteminin satın alınması ve kurulması.	Kıt olan suyun daha iyi kullanımı ve öngörülen tarımsal üretim artışı.
Teknik Yardım ve Eğitim	Danışmanların zamanında istihdamı; bilgisayarların ve eğitim malzemesinin alımı; öngörülen eğitimin, inceleme gezileri de dahil, tamamlanması, ve tamamlanmış özel çalışmaların bitirilmesi.	DSİ ve Su Kullanıcı Örgütlerinin kendi sorumluluklarını yerine getirmekte daha da güçlenmiş olması.

Kaynak: R.G. Tarih: 27.02.1998, Sayı: 23271, s.22.

1999 yılı itibariyle bu proje kapsamında 231 birlik sözleşme imzalamış ve bunlardan 145’i hibe niteliğindeki yardımlardan faydalanmıştır. Projeden yararlanılarak satın alınan işletme ve bakım ekipmanı sayısı 1.135 adet olup, bunların tutarı 6,7 milyon ABD Dolardır. Toplam ekipman maliyetinin yüzde 72,7’si birlikler mali olanakları ve yüzde 27,3’ü ise proje kapsamında verilen hibe niteliğindeki mali yardım ile karşılanmıştır (Özçelik vd., 1999, s.24).

Sulama Yönetimi ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi çerçevesinde, DSİ tarafından hem kendi personeli hem de, sulayıcı örgütleri personelinin bilgilendirilmesi amacıyla Tablo 2.22’ de de gösterilen eğitim çalışmaları yapılmış ve binlerce kişi yoğun bir biçimde eğitilmiştir.

Tablo 2.22 Katılımcı Sulama Yönetimi Konusunda Eğitim Çalışmaları

Türü	Sayısı	Katılımcı Sayısı	Toplam Süre (gün)
Kurs	2	40	34
Seminer	23	1054	130
Toplantı	91	1048	301
Yurtdışı	17	54	178
Yabancı Heyet	33	362	225

Kaynak: Özlü, 2006, s.383.

Türkiye’deki hızlandırılmış devir çalışmaları, Dünya Bankası tarafından başarı örneği olarak gösterilmiş, konuyla ilgili uluslararası çevrelerce de olumlu değerlendirmelerde bulunulmuştur. Çalışmaların yerinde görülmesi amacıyla çok sayıda yabancı heyet ülkemizi

ziyaret etmiştir. Uluslararası Katılımcı Sulama Yönetimi Ağı-INPIM tarafından 1996 yılında Antalya’da Katılımcı Sulama Yönetimi 2. Uluslararası Semineri düzenlenmiş, sulama birliklerine saha gezileri yapılmıştır. 2004 yılında 14 farklı ülkeden 46 katılımcı ile “Katılımcı Sulama Yönetimi” konusunda uluslararası eğitim programı gerçekleştirilmiştir.

Sulama yönetiminin devredilmesinin ne gibi sonuçlarının olduğu sorusunun yanıtı önemlidir. Özlü’ye (2006, s.382) göre, devredilen örgütlerin performansları tatmin edici düzeydedir. Devir çalışmalarıyla DSİ’nin fiili personel sayısında yaklaşık yüzde 40 oranında bir düşüş olmuş; bakım ve onarım giderlerinde de devirden sonra azalma meydana gelmiş; su ücreti tahsil oranı artmış; faydalananların tesis yönetimine katılmaları, karar mekanizmalarında yer almaları ve böylece demokrasi kültürünün gelişmesi gibi faydaları da gözlemlenmiştir. Öz denetim nedeniyle tesisler, kullananlar tarafından daha fazla sahiplenilerek korunmuş, zarar verenlerin cezalandırılmasıyla tesislere müdahaleler azalmıştır.

Groenfeldt (2007, s.9) Türkiye’de katılımcı sulama yönetimi reformundan önce çiftçilerin aldıkları hizmet karşılığında devlete ödeme yapmakta oldukça isteksiz olduklarını ve ücretler her ne kadar yüksek değilse de aldıkları hizmetlerin de yeteri kadar iyi olmadığını dile getirmiştir. Ona göre reformun çekici yönlerinden bir tanesi yüksek ücretlere karşılık çiftçilerin yönetim üzerinde kontrol sahibi olabilmeleridir.

12.01.1999 tarihinde Zaman Gazetesi’nde yer alan, dönemin DSİ Genel Müdürü’nün yaptığı bir açıklama, yapılan çalışmaların ne yönde olduğunu göstermesi açısından çok anlamlıdır (Suiçmez, 2007, s.4):

“DSİ, özelleştirme uygulamasında bugün yüzde 83'lük bir seviyeye ulaştı... Bugün ülkemizde 300'e yakın sulama birliği var. Yenileri de kuruluyor. Mevcudun yüzde 83'ü çiftçilerimize devredildi. Böylece Türkiye'nin en büyük gizli özelleştirmelerinden birini gerçekleştirdik. Hedefimiz, 2000 yılına kadar tüm alanların işletmesinin devredilmesi... DSİ'nin bu çalışması dolayısıyla Dünya Bankası, Türkiye'yi örnek ülke olarak gösterdi.”

Sulama Yönetimi ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi; isminden de anlaşılacağı üzere, sulama işlerinde devlet desteğini kaldıran bir *özelleştirme* anlaşmasıdır. Günaydın’a (2003) göre Drenaj ve Tarla içi Geliştirme Projesi, Devlet Su İşleri ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün işletmecilikten çekilmesine odaklanırken; Katılımcı Özelleştirme Projesi, bu kurumların planlama ve yatırımcılık işlevlerine de son vermeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel

Müdürlüğü ve İller Bankası işlevsizleştirilmekte, finansman güçlüğüne itilmekte; taşeronlaşma uygulamalarıyla personel görevden arındırılmaktadır. Soylu'ya (2009, s.4) göre ise devlet kurumlarının işlevsizleştirilmesi sonucunda bu hizmetleri; makinasını ve işçisini de kendisinin getirdiği yabancı firmalar yapmakta, yüzde 40 hibe, yüzde 60 kredi ile birliklere sulama makinaları satılarak, borçla ülke makina mezarlığına döndürülmekte ve proje ile hibe adı altında verilenler “kaşıkla verip kepçeyle almaya” dönüşmektedir.

Dünyanın Geleceği Konseyi üyesi, Gıda ve Su İzleme Örgütü ve Uluslararası Küreselleşme Örgütü'nün yönetim kurulu üyesi olan Barlow (2008, s.13- 14) Türkçeye çevrilen “Mavi Sözleşme” kitabının önsözünde, Türkiye'nin kamusal altyapıya ve su hizmetlerine yatırım yapmak yerine; dünyadaki en kapsamlı suda özelleştirmeyi başlattığını; İller Bankası ve DSİ gibi kamu kurumlarının zayıflatıldığını, belediyelerin uluslararası finans kurumlarının ve su şirketlerinin insafına terk edileceğini belirtmiştir. Kooperatiflerin söz sahibi olduğu tarımsal sulama sistemi yerine, imtiyaz haklarının kâr amacı güden özel şirketlere satılmasına dayanan bir sistemin getirilmeye çalışıldığını vurgulamış ve bunun felakete davetiye çıkarmak olduğunu dile getirmiştir.

Dünya Bankası'nın Sulama Yönetimi Raporu'nda sulama projelerinin üreticilere devrinin çok aşırı, çok erken ve çok hızlı olduğu ifade edilmiştir. Oysa sulama tesis ve sistemlerinin neredeyse tamamının çok kısa bir zamanda Dünya Bankası'nın kendi teşviki ve zorlamasıyla devredildiği yıllarda, meslek odaları ve kooperatifler tarafından uygulamada başarısız olacakları yönünde eleştirilen tesislerin devri konusundaki bu gelişme, Dünya Bankası tarafından diğer ülkelere örnek gösterilmiş ve başarılı bir uygulama olarak sunulmuştur. Raporda; “...eksikliklerin çoğu bilinmekteydi ve birçoğu da hala devam etmektedir. Sulama birliklerinin mali ve teknik açıdan alt düzey sulama sistemlerini yönetebilecek hale gelmesini beklemeden ya da bunları yönetmek ve sürdürmek için yeterli büyüklükte ve deneyime sahip Su Kullanıcı Birlikleri Federasyonları oluşturulmadan, DSİ tarafından büyük yapılar ve ana kanallar devredilmiştir. Bu yapıların çoğu bugün büyük ölçekte yönetimsizdir ve bakımları yapılmamaktadır. Şebekenin üçte biri 40 yıldan eskidir ve çoğu ıslah ve modernizasyon gerektirmektedir...” açıklaması yer almıştır (Yıldız ve Özbay, 2009, s.145–146). Yıldız'a (2008, s.71) göre bu tespit, sulama yönetimine üretici katılımı önemli olmasına rağmen ülkeye özgün daha tutarlı politikalarla ve uygun bir döneme yayılarak gerçekleşmesinin gerekli olduğunu ortaya koymuştur ancak tersi bir politikayla ülkemizde verimsiz sistemlerle istismar alanları yaratılmıştır.

Yukarıdaki destekleyici ve eleştirel görüşler değerlendirildiğinde ve üreticiler açısından düşünüldüğünde, sulama tesislerinin devri konusunda somut olarak ortaya çıkan en önemli

sonuçlardan biri hizmetin bedelinin üreticiye devredilmesi yani sulamanın fiyatlandırılması konusudur. Devirler, sulama hizmetlerinin özelleştirilmesinin bir adımı olarak varsayıldığında bu konu daha da önem kazanmaktadır. Çünkü küresel su yönetimi anlayışında tarımsal sulama maliyet+kâr şeklinde bir fiyatlandırmayı beraberinde getirmektedir. Üreticilerin yükselen fiyatlarla tarımsal üretimi sürdürebilmelerinin giderek daha da ağırlaşıcağının göstergesi olabilmekte ve katılımlarının mali niteliği hakkında da fikir verebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SULAMA BİRLİKLERİNİN “KATILIMCI SULAMA YÖNETİMİ” ÖRGÜTÜNE DÖNÜŞÜMÜ

Sulama hizmetinin merkezden yerele aktarılması sürecinin irdelenmesi bağlamında ikinci bölümde, sulama birliklerinin sulama hizmetlerini nasıl devraldığı ve sayıca ne kadar arttırıldıkları betimlemeleriyle sınırlı kalınmıştır. Sulama hizmeti sulama birliklerine devredilmiştir ancak hukuki düzenlemelerle birliklerin yapı ve işleyişleri de değiştirilmiştir. Bu nedenle üçüncü bölümde “sulama birliklerinin katılımcı sulama yönetimi örgütüne dönüşümü” başlığı altında sulama birlikleri daha ayrıntılı olarak ele alınmış ve hizmeti üstlenen örgütün özelliği, yapı ve işleyiş biçimi, dönüşümün ne yönde olduğunu ortaya koyacağı için sulama birlikleri dayandıkları eski ve yeni mevzuat üzerinden karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

3.1 Sulama Birliklerini Düzenleyen Mevzuat: Anayasal ve Yasal Dayanaklar

Cumhuriyet öncesi dönemde, yerel yönetim birliklerine benzeyen yardımlaşmayı, dayanışmayı ve bazı ortak yerel hizmetleri gerçekleştirmeyi amaç edinen vakıflar, ahilik ve lonca teşkilatı ve divanlar gibi bazı birimler ortaya çıkmış ise de, yerel yönetim birliklerinin ilk örnekleri Cumhuriyet’in kurulması ile görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde birliklerin sayısı çok sınırlıdır. Köseoğlu (2010, s. 86) 1961 Anayasası’na kadar ki dönemde su, yol, elektrik, telefon hizmetlerini yürütmek için çok sınırlı alanlarda faaliyet gösteren valilerin ve kaymakamların önderliğinde farklı sektörlere yönelik toplam 34 adet birlik kurulduğunu ifade etmektedir.

Daha önce anayasal düzeyde dayanağı olmayan birliklere, ilk kez 1961 Anayasa’ında yer verilerek, birlik sayısının artması hedeflenmiştir.

1961 Anayasası’nın 112. maddesinin Yönetim Esasları başlığı altında “İdarenin kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir” hükmüne yer verilmektedir. 116. maddede ise, yerel yönetimler şöyle tanımlanmaktadır; “Mahalli idareler, il, belediye veya köy halkının müşterek mahalli ihtiyaçlarını karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişisidir.” Bu maddede, özerk ve tüzel kişiliğe sahip ve karar organlarını halkın seçeceği üç tür yerel yönetimden söz edilmektedir. Bunlar il özel idareleri, belediyeler ve köylere dir. Ayrıca maddede “Mahalli idarelerin seçimleri, kanunun gösterdiği zamanlarda ve

55'inci maddede yazılı esaslara göre yapılır. Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri konusundaki denetim, ancak yargı yolu ile olur. Mahalli idarelerin kuruluşları, kendi aralarında birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir” hükümlerine yer verilmektedir.

1982 Anayasası'nın 127. maddesinde “Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir. Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir. Mahalli idarelerin seçimleri beş yılda bir yapılır. Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır” hükmüne yer verilmiştir. Hüküm ile yerel yönetim kavramı tanımlanmış ve temel özellikleri belirlenmiştir.

1580 Sayılı Belediye Kanunu: 1930 yılından 2005 yılına kadar kurulan tüm birlikler 1580 sayılı kanuna tabi kılınmışlardır. Yerel yönetim birliklerine ilişkin Belediye Kanunu'nun 133–148. maddelerinde düzenlenen hükümlere göre; birliklerin kamu tüzel kişiliği haiz kamu kuruluşlarıdır, görevlerini yerine getirdikleri yerel yönetimlerin sahip oldukları hukuk ve yetkiyi kullanabilirler. Birlik meclisi üyeleri (mahalli idarelerin her birinden en az iki üye) birliğe dahil yerel yönetim meclisleri tarafından en fazla dört yıl için seçilir. İl özel idarelerinin katıldığı birliklerde başkan ve başkan vekili Vali tarafından, eğer birlik birden fazla ili kapsıyorsa İçişleri Bakanı tarafından atanır. Meclis üyeleri arasından dört kişi, birlik encümenine seçilir ve birlik başkanı aynı zamanda encümenin de başkanıdır.

Mahalli idare birlikleri için bağlayıcı olan kanun hükümleri olup İçişleri Bakanlığı'na hazırlanarak genelgeyle dağıtılan Tip Tüzükler (*Sulama Birlikleri Tip Tüzüğü*) birliklerin tüzüklerini kanuna uygun hale getirirken veya yeni tüzük hazırlanırken yardımcı olmakta ve yol göstermektedir.

Kuruldukları yıllardan bugüne kadar kalkınma planlarında, akademik çalışmalarda, toplantılarda, Dünya Bankası Projelerinde ve DSİ Raporları'nda sulama birliklerine ilişkin özel bir kanunun hazırlanması gerektiği sıklıkla dile getirilmiştir.

Gönül (1977, s.71-75) Mahalli İdare Birlikleri başlıklı çalışmasında 1960'lı yıllarda -daha sulama birlikleri henüz yapılanırken- hazırlanan kanun tasarılarından bahsetmektedir.

Bunlardan birisi “Su Kaynaklarının Kullanılması Hakkında Kanun Tasarısı”, diğeri de “Toprak ve Su Kaynaklarını Geliştirme Birlikleri Kanun Tasarısı”dır:

Su Kaynaklarının Kullanılması Hakkında Kanun Tasarısı: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nca 1968 yılında hazırlanan 7 bölümden oluşan tasarının 5. bölümü (54. maddeden–93. maddeye kadar) Su Birlikleri’ne ayrılmıştır. Tasarı ile su haklarının çağdaş bir anlayışla ve yurt koşullarına uygun olarak hukuksal ve teknik bir işlerliğe kavuşturulması amaçlanmış, bu amacı gerçekleştirmeye yönelik yaklaşımlardan birinin de “Su Birlikleri” olabileceği düşünülmüştür. Birliklere, yerel yönetim birimleri yanında, gerçek ya da özel hukuk tüzel kişiliklerinin de katılabilmesi ya da bu birlikleri kurabilmesi yolu açık tutulmuştur. Tasarının 5. bölümü için “Tasarı Gereğesinde” şu ifadeler yer verilmiştir: “Bu bölümde, su kaynaklarının değerlendirilmesinde halkın ve özellikle çiftçilerin teşebbüs ve dinamizmini sağlayacak su birlikleri ve özellikle sulama birlikleri konusu ele alınmış, bunlara, kamu tüzel kişiliği niteliğinde örgütlenme ve işlerini demokratik şekilde düzenleme imkânı sağlanmıştır. Öte yandan Anayasa’nın 51. maddesine uygun olarak, bunların devletçe desteklenmeleri de öngörülmüştür. Ayrıca, su birlikleriyle ilgili olarak meydana gelecek anlaşmazlıkların çabuk çözümlenmesi için özel usul ve yolları da getirmiştir.” Gönül’e (1977, s.73) göre bu gerekçe; su kaynaklarının gelişimi ile ilgili tüm girişimlerin devletçe yapılmasının olanaksız ve gereksiz olduğu, fazla teknik bilgi ve yatırım gerektirmeyen işlerde yerel halkın girişim potansiyelinden yararlanma olanağının bulunduğu varsayımına dayalıdır. Tasarıda öngörülen yeni birlik yapısında ABD’den esinlenilmiştir. ABD’de sayı ve etkinlikçe çok yaygınlaşan bu tür birliklerin ülkemizde de kurulması halinde, kendilerini tesislerin sahibi ya da ortağı gibi görececek, halk ile DSİ arasındaki ilişkiler düzelecek ve iç denetimin olumlu sonuçları görülebilecektir.

Toprak ve Su Kaynaklarını Geliştirme Birlikleri Kanun Tasarısı: Köy İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanan TOPSU-BİRLİK adı verilen tasarı 5 bölüm, 56 maddeden oluşmuş ve amacı 1. maddede şu şekilde yer almıştır: “Belirli bir çevrede tarımla ilgili toprak ve su kaynaklarının düzenlenmesini, geliştirilmesini, korunmasını ve kullanılmasını sağlamak, bunlarla ilgili müşterek problemleri halletmek ve bu kanunda gösterilen görevleri yerine getirmek amacıyla kamu tüzel kişiliğini haiz toprak ve su kaynaklarını geliştirme birlikleri kurulabilir”. Tasarının 4. maddesinde ise kurucularının ve organlarının (sayıları 7 kişiden az olmamak üzere) arazi sahipleri, yani gerçek kişilerden oluşacağı belirtilmiştir. Gönül’e (1977, s.74–75) göre tasarının bu maddesi yani gerçek kişilerin ya da özel hukuk tüzel kişilerinin, birliğe kurucu ya da ortak olabilmelerinin öngörülmesi, yönetim hukukunun ana ilkeleri ile

bağdaşmamakta, tasarımı hazırlayanların da ABD’de Irrigation District ve Soil Conservation District gibi adlarla kurulan ve sayıları 3000’e yakın birliklerden esinlendiği anlaşılmaktadır

Su Kullanıcı Birlikleri Kanun Tasarısı: Sulama sistemlerinin su kullanıcılarına devrine ilişkin mevzuat üzerinde çalışmak amacıyla 1995 yılında DSİ Genel Müdürlüğü tarafından bir komisyon kurulmuş, sulama kooperatifleri, sulama birlikleri, DSİ görevlileri ve üreticilerle istişare toplantıları düzenlenmiş ve 1998 yılında hazırlanan yasa tasarısıyla birlikte çalışmalar tamamlanmıştır. 2000 yılı Temmuz ayında ise Dünya Bankası tarafından desteklenen ulusal ve uluslararası hukuk uzmanlarının yardımıyla yeni bir yasa tasarısı hazırlanmış ve başbakanlığa iletilmiştir.

5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu: Mahalli idare birliklerine ilişkin halen yürürlükte olan, hukukî statüsünü, kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usûl ve esaslarını düzenlemek amacıyla çıkarılan ilk özel kanun 26.05.2005 tarihinde TBMM’de kabul edilen, 11.06.2005 tarih ve 25842 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5355 sayılı *Mahalli İdare Birlikleri Kanunu*’dur. Kanunda mahalli idare birlikleri çeşitlerine yer verilerek, bu birlik çeşitleri için ayrı ayrı hükümlerde bulunulmuştur. 19. madde sulama birliklerine ilişkindir:

“Sadece sulama amaçlı olarak kurulan mahallî idare birliklerinde birlik meclisi, 8 inci maddede belirtilen doğal üyeler ile belediye meclisi üyeliğine seçilme şartlarına sahip olan ve birliğin sulama faaliyetinden faydalanan mülk sahibi çiftçiler arasından birlik tüzüğünde gösterilen sayıda seçilecek üyelere oluşur. Seçim, üye mahallî idare sınırları içinde birliğin sulama faaliyetinden faydalanan çiftçilerin katılımıyla o mahallî idare meclisinin gözetiminde yapılır. Arazinin beş yıldan fazla kiralanması halinde birlik meclis üyeliğine seçilme ve birlik meclisi üye seçimlerinde oy kullanma hakkı kiracıya aittir. Birlik üyesi mahallî idarelerin birlik meclisinde kaç üye ile temsil edilecekleri, o mahallî idare sınırları içindeki sulanan alanların birliğin sulama faaliyetinden faydalanan toplam alana oranına göre tespit edilir. Bu birliklerde birlik başkanı, ilk mahallî idareler genel seçimlerine kadar görev yapmak üzere seçilir.”

3.2 Sulama Birlikleri Kanunu’nun Olgunlaşma Evresi: Dünya Bankası’nın İzleri

Sulama Birlikleri 2005 yılına kadar 1580 *Belediye Kanunu*, 2005 yılından itibaren de 5355 sayılı *Mahalli İdare Birlikleri Kanunu*’na tabi olarak ve bu kanunlara göre uyarladıkları tüzükleri doğrultusunda yönetilmişlerdir. Ancak Belediye Kanunu’nda olduğu gibi, 5355

sayılı kanunun da sulama birliklerine ilişkin yasal boşluğu doldurmadığı gerekçesiyle eleştiriler gündeme gelmiştir.

Dünya Bankası 2006 yılı Sulama Raporu'nda; “Su Kullanıcı Birliklerine İlişkin Mevzuat Karşılaştırması” (Comparison Of WUA Legislation) başlıklı Levha F’de, yukarıda bahsi geçen *Su Kullanıcı Birlikleri Kanunu Tasarısı* ile 5355 sayılı kanunun hükümlerine karşılaştırmalı olarak yer verilmiştir. Raporunda, bu karşılaştırma neticesinde su kullanıcı birliklerinin kurulması için önerilen Su Kullanıcı Birlikleri Yasa Tasarısı’nın üstün bir yasal araç olduğu ve en kısa sürede çıkarılması gerektiği sonucuna ulaşıldığı dile getirilerek, tasarının yasalaşması konusunda umutlar olmakla birlikte belirlenmiş bir tarihin bulunmadığı vurgulanmıştır. Tasarı çalışmalarını esnasında çıkarılan 5355 sayılı yeni yasanın önceki belediye yasasına göre bazı gelişmeler sağlamakla birlikte, bir kamu yönetimi yasasının altında özel kuruluşların kaydı ile ilgili ciddi zorlukların bulunduğu ifade edilmiştir (DB, 2006, s.39–40).

2000 yılı Temmuz ayında *Su Kullanıcı Birlikleri Tasarısı*’nı gözden geçirmek ve öneriler geliştirmek için uzmanlardan oluşan ve Dünya Bankası tarafından finanse edilen Misyon’un, tasarı hakkındaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir (DB, 2006, s.40–41):

- Genel kanı, Temmuz 2000’deki haliyle, tasarının su kullanıcı birliklerini (SKB) desteklemek için etkin bir yasal çerçeve yaratabileceği yönündedir. Misyon tarafından getirilen öneriler “iyi bir yasayı daha iyi hale getirmeyi ve potansiyel belirsizlikleri ve çatışmaları gidermeyi” amaçlamaktadır.
- Yasa tasarısı SKB’lere, sulamanın yanı sıra evsel ve endüstriyel amaçlı su yönetimi faaliyetlerinde bulunma olanağı sağlamaktadır. Bu su kullanım biçimleri arasında yasa da daha net bir ayırım yapılmalıdır.
- Taslak, seçilmiş üyelerin her zaman atanmış ve doğal üyelerin (köylerdeki muhtarlar gibi) karşısında bir çoğunluğa sahip olmasını sağlar. Bu yaklaşım Misyon tarafından da desteklenmektedir.
- SKB’lerin üyelerinin kimlerden oluştuğuna dair tanımlamalarda ve hukuk bölümünde kullanılan terminolojide bazı noktalara açıklık getirilmelidir. Bu gereksinim su kullanıcı birliklerinin ve organlarının üyeleri arasındaki (doğal ve seçimlik üye gibi) bazı belirgin karışıklılıklarla alakalıdır.
- Yasanın (tüzükler yerine), suyun adil dağılımını da kapsayacak şekilde, su kullanıcılarına önemli yasal haklar sunması gerektiği güçlü bir biçimde tavsiye edilir.

- SKB'lerin suyun adil dağılımına yönelik haklarına, üyelerin SKB'lerde adil bir yer edinmesi eşlik etmelidir. Önerildiği gibi, SKB üyelerinin görev ve sorumluluklarını belirten ve bu noktayı kapsayan uygun bir metin sunulmuştur.
- Üyelerin SKB'den ihraç edilme koşulları ve SKB üyelerine yüklenebilecek su provizyon ücretlerinin üst limiti konusunda açıklık sağlanması gereklidir.
- Misyon tarafından oy hakkı konuları da gündeme getirilmiş ve tartışılmıştır. Meclis üyesi seçiminde herkesin bir oya sahip olması, farklı üyelerin farklı arazi büyüklüklerine sahip olduğu durumlarda adil olmayabilir. Tartışmalar neticesinde bir kişi bir oy ilkesinin makul olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Yasa tasarısının güçlü bir başkanlıktan yana olan açık tercihi nedeniyle, başkan ve yönetim kurulunun atanma biçimi konusundaki endişeler dile getirilmiştir.
- Denetim komitesinin 2 yerine 3 üyeden oluşması önerilmiştir.
- Tasarının sulama hizmetlerinin belirlenmesiyle ilgili çok az rehberlik sunduğu görülmüş ve biraz yol gösterici olmanın kullanıcıları suyu daha etkin ve verimli kullanmaya teşvik edebileceği tavsiyesinde bulunulmuştur.
- SKB'nin sabit maliyetlerini, özellikle de yıllık bakım ihtiyaçlarını, karşılamak için tüketicilere sabit bir bedel yüklenmesi önerilmiştir.
- Tasarının SKB'lerin veya su kullanıcılarının çevreyi koruması ya da suyu mantıklı ve rasyonel biçimde kullanması yönünde hiçbir açıklamaya yer vermediği saptanmıştır.
- Yasa tasarısının SKB'lerin yerine getirebileceği faaliyetler konusundaki resmi kısıtlamalara yer vermediği görülmüştür.
- SKB'lerin faaliyetlerinin su dağıtımını ve bununla ilişkili faaliyetlerle sınırlı olması gerektiği şiddetle tavsiye edilmiştir. Eğer su dağıtımını dışında ticari faaliyette bulunurlarsa bu birlik ve üyeleri açısından potansiyel olarak önemli bir risk oluşturacaktır.
- İhale prosedürlerinin daha iyi tanımlanması için öneriler yapılmıştır.
- Tasarının "üst organizasyonların" kurulmasına izin verdiği görülmüştür. Ancak, örneğin, Almanya'da bu organizasyonlar ayrı bir mevzuatın altında düzenlenebilmektedir (ticaret birlikleri veya sektörel STK'lar gibi) ve SKB yasası altında düzenlenmesine gerek yoktur.
- Tasarıda SKB'lerin yasal, teknik ve mali denetimleri konusunda kısa düzenlemeler yapılmıştır. Altyapı sahipliğinin SKB'ye transferi durumunda fiziksel varlıkların yıllık denetimi için bir ödenek sağlanması gerektiği önerilmiştir (Bu durumda DSI'nin kuruluş kanununda bir değişiklik yapılması gerekecektir).
- SKB'lerin özellikle parasal konular ve kredi alımı gibi muhtelif faaliyetleri üzerinde daha sıkı bir denetim getirilmesi önerilmiştir.

- Tasarıda SKB'lerin feshine ilişkin bir hükme yer verilmediği saptanmıştır. Bu konuyu kapsayan olası hükümler önerilmiştir.

Raporda; uzmanların, Türkiye'de su üzerine ayrıntılı bir yasal düzenlemenin olmadığına işaret ettikleri; su kullanıcılarına yasal su haklarını tanıyan ve sağlayan açıkça tanımlanmış prosedürleri belirleyen bir yasanın yapılmasının güçlü bir biçimde önerildiği; yasal olarak net bir biçimde su kullanım haklarının belirlenememesinin, diğer sektörlerin su taleplerinin giderek arttığı bir ortamda, sulama yatırımlarını riske atacağı dile getirilmiştir (DB, 2006, s.41).

Su Kullanıcı Birlikleri Kanun Teklifi: 2006 Tarihli Dünya Bankası Raporu yayınlandıktan sonra, 14 Mayıs 2007 tarihinde, Şanlıurfa Milletvekili Mahmut Kaplan tarafından bu raporda söz edilen yasa taslağının adı, madde numaraları aynen, içerikleri de birbirine çok benzer biçimde korunarak bir yasa teklifinde bulunulmuştur. Meclis resmi web sayfasında yasa teklifinin halen Plan-Bütçe, Tarım Orman-Köyişleri ve Sanayi-Ticaret-Enerji Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji komisyonlarında olduğu ifade edilmektedir. Kanun teklifi ile Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nce inşa edilmiş ve edilecek sulama tesislerinin amaçlarına uygun şekilde işletilmesi, bakımı, yönetim sorumluluğunu üstlenmek ve gerekirse tesisleri geliştirmek amacıyla hizmetin verildiği alandaki gerçek kişiler tarafından "su kullanıcı birlikleri"nin kurulması öngörülmüştür.

6172 Sayılı Sulama Birlikleri Kanunu: Kanun teklif ve tasarıları nihayetinde sulama birliklerine ilişkin kanun, 8 Mart 2011 tarihinde kabul edilerek ve 22 Mart 2011 tarihli, 27882 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Mevcut sulama birliklerinin onsekiz ay içinde durumlarını bu kanuna uygun hale getirmeleri beklenmekte, aksi halde tasfiye edilecekleri kanunla hükme bağlanmaktadır (6172 sayılı kanun, Geçici madde 1)

Sulama Birlikleri Kanunu'nun olgunlaşma evresinde Dünya Bankası'nın etkisinin hakim olduğu gözlemlenmektedir. Kanunun metni Dünya Bankası Sulama Raporu'nda (2006) yer verilen taslak ile, 14 Mayıs 2007 tarihli Kanun Teklifi neredeyse aynı dili¹³ ve aynı ruhu yansıtmaktadır.

6172 sayılı kanun kabul edilmeden önce (1/873) esas numaralı *Sulama Birlikleri Kanun Tasarısı* TBMM Tarım Orman ve Köy İşleri Komisyonu'nun 25.10.2010 tarihinde yaptığı 32. toplantısında, Çevre ve Orman, Tarım ve Köyişleri, Maliye, Adalet, İçişleri Bakanlıkları,

¹³ Birkaç örnekle;

- Su Kullanıcıları, Su Kullanıcı Birliği (çiftçi ve sulama birliği yerine)
- Ana Statü, Çerçeve Statü (tüzük yerine)
- Yönetim Kurulu (birlik encümeni yerine)

Devlet Personel Başkanlığı, Ziraat Bankası A.Ş. ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılımlarıyla görüşülmüştür. Yapılan toplantıda Komisyon Başkanı tarafından, 03.01.2008 tarihinde alınan kararla komisyon başkanlığının denetim talebi üzerine, Sayıştay Başkanlığı tarafından hazırlanan “Sulama Birlikleri, Sulama Kooperatifleri ve Sulama İşlemleriyle Sınırlı Olmak Üzere Köylere Hizmet Götürme Birliklerine İnceleme Raporu’ndan” bahsedilmiş, tasarının hazırlanmasında raporun¹⁴ katkılarının olduğu belirtilmiştir. Toplantıda, tasarının geneli üzerinde yapılan görüşmelerde (tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss621.pdf, 2010); Ülkemizde kullanılabilir su miktarının 112 milyar metreküp iken, ekonomik sulanabilir alanın 8,5 milyon hektar olması neticesinde ortalama hektarda 10 bin metreküp su kullanıldığı, bu hesaplardan, 8,5 milyon hektar tarım arazisine 85 milyar metreküp suyun ayrılması gibi bir sonuç çıkacağı ve bunun zaman içinde sıkıntılara sebep olacağı, bu nedenle de sulanan arazilerin büyük bir kısmını idare eden sulama birliklerinin sorunlarına çözüm bulunmasının gereğinin vurgulanmış olduğu görülmektedir. Tasarı ile sulama işletmeciliğinin sürdürülebilir hale gelmesinin amaçlandığı; kaynak kullanımında optimizasyonun, şebekelerin bakım ve onarımında modernizasyonun, işletme ve su kullanım disiplininin, işletmelerde denk bütçenin, mevcut suya uygun tarım tekniğinin sağlanmasının amaçlandığı belirtilmektedir.

Sulama Birlikleri Kanunu incelendiğinde; birliklere ilişkin bugüne kadar sorunlu olarak görülen hususların gözönünde bulundurulduğu anlaşılmakta ancak, işleyişlerinde hizmet sunumunda özelleştirmeye doğru yönelen bir dönüşümün gerçekleştiği görülmektedir. Nitekim, kanunun genel gerekçesinde; tesislerin işletmesini devletin yüklenmesinin hem daha pahalı hem de hizmette istenen sürati yeterince sağlayamadığı, özellikle tarım, enerji ve hizmet sektörlerinde bu durumun kendini bütün dünyada hissettirmiş olduğu ve özelleştirme

¹⁴ Sayıştay Denetim Raporu tarafımdan 13 Nisan 2011 tarihinde 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca T.C. Sayıştay Başkanlığı’ndan talep edilmiştir. Sayıştay Başkanı adına Sayın Osman KAYA tarafından 22 Nisan 2011 tarihinde elektronik ortamda verilen yanıt şöyledir:

30.7.2003 tarih ve 4963 sayılı Kanun’un 7’nci maddesi ile 832 sayılı Sayıştay Kanunu’na eklenen ek 12’nci maddesinin birinci paragrafında, “Türkiye Büyük Millet Meclisi araştırma, soruşturma ve ihtisas komisyonlarının kararına istinaden Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığının talebi üzerine Sayıştay, talep edilen konuyla sınırlı olmak kaydıyla denetimine tâbi olup olmadığına bakılmaksızın özelleştirme, teşvik, borç ve kredi uygulamaları dahil olmak üzere tüm kamu kurum ve kuruluşlarının hesap ve işlemleri ile aynı usule bağlı olarak, kullanılan kamu kaynak ve imkânlarından yararlanma çerçevesinde her türlü kurum, kuruluş, fon, işletme, şirket, kooperatif, birlik, vakıf ve dernekler ile benzeri teşekküllerin hesap ve işlemlerini denetleyebilir. Denetim sonuçları, ilgili komisyonlarda değerlendirilmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulur.” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm uyarınca denetim sonuçları kamuoyuna açılmadan, gereği yapılmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmaktadır. Bu nedenle talebinizle ilgili herhangi bir işlem yapılamamıştır. Bahsedilen mevzuat hükümlerine istinaden Kurumumuzca düzenlenen raporlar ile ilgili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden bilgi alabileceğiniz değerlendirilmektedir.

Bu yanıt üzerine TBMM Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyon Başkanlığı’na başvurulmuş (Komisyon başkanı Milletvekili Sayın Vahit Kirişçi’nin danışmanı ve sulama birlikleri konusunda çalışan komisyon yetkilisi ile telefonla yapılan görüşmeler neticesinde) çalışmanın Bilgi Edinme Kanunu uyarınca kamuya açılmayacak olan belgeler arasında yer aldığı; bu konuya ilişkin bazı özet bilgilerin Sulama Birlikleri Kanunu Tasarısı’nın görüşüldüğü komisyon raporlarında yer aldığı ifade edilmiştir.

temayülünün gerek teori gerekse pratikte önemli aşamalar kaydettiğinin ifade edilmiş olması sulamada özelleştirmelerin hızlandırılacağına kanıtı olmaktadır.

3.3 Sulama Birliklerindeki Yönetmel, Yapısal ve İşlevsel Dönüşümün Mevzuat Üzerinden Yorumlanması ve Sorunların İrdelenmesi

Sulama birliklerinin yönetmel yapı ve işleyişleri, özellikle 6172 sayılı kanunla getirilen yeni yapılanmaya odaklanılarak hukuki dayanakları üzerinden bu başlık altında irdelenecektir.

3.3.1 Sulama Birliklerinin T.C. Yönetim Yapısı İçindeki Yeri

Hizmet yerinden yönetim kuruluşları olan sulama birlikleri yerel sivil toplum örgütü olarak tanımlanıyor.

Sosyal bir gelişme ile bugünkü şeklini almış olan devletin amacı, bireyler için lüzumlu ve yararlı olan işleri başarmak, insanların mutluluğuna çalışmak, hukuki deyimini ile kamu hizmetlerini görmektir. Devlet genel hizmetleri görürken yapısına en uygun sistemi kabul eder ve uygular. Genel olarak yönetim siyaseti bakımından uygulanan birbirine karşı iki sistem vardır. Bunlardan birisi; kamu hizmetlerinin tek bir merkezden idare edilmesidir ki, yönetim siyasetinde “merkezden yönetim” olarak ifadelendirilir, diğeri ise kamu hizmetlerinin çeşitli merkezler arasında bölünerek her birinin ayrı bir merkez tarafından yönetilmesidir ki, buna da yerinden yönetim adı verilir (Versan, 1990, s. 72).

Geniş anlamda merkeziyet, siyasi, hukuki veya idari bakımdan ülkenin merkezden yönetilmesini ifade eder (Öncel, 1998, s. 12). Merkezden yönetim ilkesi, ‘siyasal’ ve ‘yönetmel’ yönden olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Eryılmaz, 1999, s. 59). *Siyasal açıdan merkezden yönetim*; bir ülkede yasama organının ve hükümetin tek olmasını ve dolayısıyla siyasal otoritenin tamamen merkezdeki iktidarda toplanmasını ve hukuksal birliğin var olmasını ifade eder. *Yönetmel açıdan merkezden yönetim*’de yönetmel merkeziyetçilik, kamu otoritesinin merkezileştirilmesini gerektirir. Kamu hizmetine ilişkin politikaların belirlenmesi ve kararların alınması yetkisi merkezi organlarda toplandığı gibi, bunların yürütülmesine ilişkin inisiyatif de bu organlardadır. Burada merkezin hiyerarşik yapısı içinde yer alan alt birimlere (bölge ve il kuruluşlarına) geniş “takdir yetkisi” tanınmamaktadır. Siyasal açıdan merkezden yönetim olmayan yerde, yönetmel açıdan merkezden yönetim olmaz; fakat siyasal merkeziyetçiliğin varlığı, yönetmel merkeziyetçiliğin varlığını gerektirmez; ancak yönetmel merkeziyetçilik politik merkeziyetçiliğin bir sonucudur (Versan, 1990, s. 74). “Yerinden Yönetim ilkesi”nin Fransızcası “*décentralisation*” dur. Baştaki “*de*” öneki yokluk ifade etmektedir. *Décentralisation* yerinden yönetim demek değil, “centralisation yokluğu” yani “merkeziyet yokluğu” demektir (Gözler, 2003, s. 121). Merkezden yönetim katı biçimde

uygulandığı takdirde bütün kararların üst yöneticiler tarafından alınması ve alt kademedeki memurların her şeyi üstlerine danışarak yürütmeleri gerekir (Tortop, 1984, s. 5). Yine merkezden yönetim, yönetsel hizmetlerin merkezde toplanması ve bu hizmetlerin merkez ve merkezin hiyerarşisi içinde yer alan örgütlerce yürütülmesidir. Bu anlamda merkezden yönetimin uygulandığı varsayılırsa, o ülkede devletin dışında kamu tüzel kişisinin bulunmaması gerekir. Merkezden yönetim, yerinden yönetim ilkesiyle birlikte uygulanmaktadır. Gerçekten bazı hizmetler vardır ki, bütün ülkeyi değil, bir bölgeyi veya sadece bir kısım vatandaş gruplarını ilgilendirir. Bu tür hizmetlerin karşılanmasında devletin ilgisiz kalması beklenemez. Devlet kendi denetimi altında bir kısım hizmetleri başka kuruluşlara yaptırabilir. Bu kuruluş otonom, özerk bir kuruluş olabilir, bütçesi, tüzel kişiliği ve malları bulunabilir. Bu özellikler ışığında yerinden yönetimi tanımlarsak; yerinden yönetim kamu hizmetlerinin yönetiminin merkezi yönetimden ayrı, özerk kamu hukuku tüzel kişilerine verilmesidir (Tortop, 1984, s. 10). Modern devletlerde Örnek'e (1991, s.79) göre salt olarak tek başına ne merkezden yönetim ilkesi, ne de yerinden yönetim ilkesi uygulanmaktadır. Dünyanın çok nüfuslu, geniş coğrafi alana yayılmış hiçbir devletinde, sadece merkezden yönetim sistemine göre yapılanarak tüm kamu hizmetlerinin yerine getirildiği bir devlet yoktur. Çünkü her iki ilkedен hiçbirini, tek başına yönetsel işlerin yürütülmesi için yeterli değildir. Her ikisi de bir arada yan yana uygulanmaktadır. Belli bir alan içinde yaşama nedeniyle doğan ortak ve genel hizmetlerin görülmesi için, yerel halkın örgütlenmesi, yerinden yönetim kuruluşlarını, yerel yönetimleri doğurmuştur. Tüm ülkeleri, ortak özellikleri olan kümeler içinde sınıflandırmak güç olmakla birlikte, yerinden yönetim çeşitleri siyasal, yönetsel ve hizmet yerinden yönetim olmak üzere sınıflandırılabilir. *Siyasal yerinden yönetim* daha çok federal devletlerde, anayasalarca ulusal kimliğe sahip olmayan yerel birimlere tanınmış olan özerk ya da yarı özerk statüye dayanan bir yönetim biçimidir. Bu birimler; ülkesine göre eyalet, federe devlet, canton, land gibi adlar almaktadırlar. Amerika Birleşik Devletleri, Almanya'da durum böyledir (Keleş, 1998, s. 83). Üye devletlerin kendi anayasaları, yasa yapıcı organları, yürütme organları ve ayrı yargı sistemleri (eyalet mahkemeleri) vardır. Siyasal yerinden yönetimle *yönetsel yerinden yönetim* görevsel anlamda birbirine yakındır. Yönetsel yerinden yönetim kuruluşlarının siyasal yerinden yönetimlerden ayrıldığı temel nokta yasa yapan, yürüten ve yargılayan organlarının bulunmamasıdır. Çok sayıda kamu hizmetini yapmak ya da yaptırmak amacıyla oluşturulmuş bulunan kendi karar ve yürütme organları, kendi bütçeleri ve kamu tüzel kişilikleri olan kamu kuruluşlarıdır.

Ülkemizde il özel idareleri, belediyeler ve köy yönetimleri yönetsel yerinden yönetim kuruluşlarıdır. Yerel ölçekteki belediye meclislerimiz yasa yapamazlar ancak yasalar doğrultusunda karar alırlar. *Hizmet yerinden yönetim* kuruluşları ise, bir ya da iki kamu hizmetini yapmak amacıyla oluşturulmuş kamu kuruluşlarıdır. Yönetsel yerinden yönetim kuruluşlarının karar ve yürütme organlarının oluşumunda seçmenlerin rolü olmasına karşın, hizmet yerinden yönetim kuruluşlarında seçmenlerin doğrudan rolü bulunmaz ve siyasi parti aracılık etmez. İkinci önemli farklılığı, hizmet yerinden yönetim örgütleri, sınırlı sayıda kamu hizmetlerini yapmak üzere oluşturulurken, yönetsel yerinden yönetim kuruluşları çok sayıda kamu hizmetini yapmak için oluşturulmuşlardır. Kamu üniversiteleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütleri, hizmet yerinden yönetimlerin tipik örnekleridir (Öztekin, 2010, s.375–376).

Yerel Yönetim Birlikleri de hizmet yerinden yönetim kuruluşlarıdır. Sulama birliklerinin T.C. yönetim yapısı içindeki yeri Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1 Sulama Birliklerinin T.C. Yönetim Yapısı İçindeki Yeri

GENEL YÖNETİM		YERİNDEN YÖNETİM KURULUŞLARI	
Merkez Örgütü	Taşra Örgütü	Yönetsel Yerinden Yönetim Kuruluşları	Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşları
Cumhurbaşkanı Bakanlar Kurulu Bakanlıklar Yardımcı Kuruluşlar	İl İlçe Bucak	İl Özel İdaresi Belediye Köy	Kamu Üniversiteleri Kamu Kur. Nit. Meslek Örgütleri <u>Yerel Yönetim Birlikleri</u> -Zorunlu Birlikler -Turizm Altyapı Hizmet Birlikleri -Köylere Hizmet Götürme Birlikleri -Ülke Düzeyinde Kurulan Birlikler -Diğer Birlikler Sulama Birlikleri

1580 ve 5355 sayılı kanunlar çerçevesinde hizmet yerinden yönetim kuruluşlarından biri olan sulama birlikleri 6172 sayılı kanunun 1. maddesinin gerekçesinde “...demokratik katılımı sağlayan yerel sivil toplum örgütü...” olarak tanımlanmaktadır.

Öztekin (2010, s.91) sivil toplum örgütlerini üçüncül örgütler olarak nitelendirmektedir. Birincil örgütler kamu kuruluşları, ikincil örgütler de özel sektör kuruluşlarıdır. Sivil toplum örgütleri ne tam anlamıyla bir kamu kuruluşu ne de kâr amacı olan özel sektör kuruluşudur. Muhtemelen gerekçede dile getirilen sulama birliklerinin “sivilliliği”, organlarının oluşumunda üreticilerin yer almasından, “toplumsallığı” ise kâr, kazanç amaçlı ve ticari nitelikli kuruluşlar olmamalarından gelmektedir.

Sulama Birlikleri'nin Sorumluluğu İçişleri Bakanlığı'ndan Çevre ve Orman Bakanlığı'na Geçiyor.

Yerel yönetim birlikleri, yerel yönetimler arasındaki işbirliğinin kurumlaşmış biçimidir. Ortak ihtiyaçların çözümünde güç birliği yapmak ve hizmetin gerektirdiği optimallikte hizmet

birimleri oluşturabilmek amacıyla yönetsel yerinden yönetim kuruluşları yani köyler, belediyeler ve il özel idareleri kendi aralarında (sadece köylerden, belediyelerden veya özel idarelerden oluşan) birlik kurabilecekleri gibi diğer mahalli idarelerle ortaklaşa da (belediye/köy, belediye/özel idare, köy/özel idare, belediye/köy/özel idarelerden oluşan) birlik kurabilirler. Gönül (1977, s.14) yerel yönetim birliklerini yerel gereksinimlerin karşılanmasında yerel yönetim birimlerine yönelik, vazgeçilmemesi gereken bir destek kuruluş olanağı olarak, Ayman Güler (2009, s.297) ise tamamlayıcı kurumlar biçiminde tanımlamaktadır. Sulama birlikleri; yerel yönetim birlikleri kapsamında ve yerel yönetim birlikleri mevzuatına göre kurulan ve işleyen, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün yaparak hizmete açtığı sulama tesisleri üzerinde kurulan tarımsal amaçlı hizmet birlikleri özelliğindedir (Çevikbaş, 2001, s.97).

Sulama birlikleri yerinden yönetim kuruluşu olmaları dolayısıyla, 2011 yılına yani sulama birliklerine ilişkin kanun kabul edilene dek İçişleri Bakanlığı ile ilintili kuruluşlar olmuşlardır. Çünkü 3152 Sayılı *İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*'un 2. maddesi gereğince bakanlığın görevleri arasında “ülkenin idari bölümlere ayrılması, il ve ilçelerin genel idarelerini, mahalli idareleri ve bunların merkezi idare ile olan ilişkilerini düzenlemek” hükmü yer almaktadır. Ancak 6172 sayılı kanun ile Tablo 3.1'deki hizmet yerinden yönetim kuruluşları olarak yerel yönetim birliği çeşitlerinden biri olarak gösterilen sulama birlikleri, 5355 sayılı kanun kapsamı dışına çıkarıldığı için, İçişleri Bakanlığı'nın sulama birlikleri üzerindeki sorumluluğu kalkmıştır. Nitekim Sulama Birlikleri Kanunu yürürlüğe girdikten sonra bakanlığın resmi web sitesi yenilenerek, sulama birlikleri yerel yönetim birlikleri arasından çıkartılmıştır. Web sayfası yenilenmeden Mart 2011 tarihinden önce yerel yönetim birliklerinin sayılarına ilişkin derlenerek oluşturulan Tablo 3.2'ye aşağıda yer verilmiştir.

2010 yılı itibariyle toplam 1821 adet birlik olup, sulama birlikleri çıkarıldığında, İçişleri Bakanlığı bünyesinde yaklaşık 2/3'sini Köylere Hizmet Götürme Birlikleri'nin oluşturduğu toplam 1413 mahalli idare birliği faaliyet göstermektedir.

Sulama Birlikleri 6172 sayılı kanun ile DSİ'nin bağlı bulunduğu Çevre ve Orman Bakanlığı'nın sorumluluğuna girmiştir. Dolayısıyla bu kanunla Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nü sulama birlikleri üzerinde daha fazla yetkiye sahip kılmıştır.

Tablo 3.2 Yıllar İtibariyle Kurulan Birlik Çeşitleri ve Sayıları

	1947-1970 Yılları Arası	1980 Yılı	1990 Yılı	2000 Yılı	2010 Yılı
KHGB	13	171	365	813	910
Özel İdare Belediye Hizmet	3	6	6	7	15
Sulama	3	7	13	279	408
İçmesuyu	7	14	23	59	164
Çevre Altyapı Hizmet	-	-	-	13	124
Belediye Hizmet	-	5	7	31	63
Kalkınma	-	-	-	1	13
Turizm	1	1	5	8	69
Ulusal Düzeyde	-	-	-	-	2
Diğer	2	4	8	17	21
Fesih	-	2	3	10	32
TOPLAM BİRLİK SAYISI	29	210	430	1238	1821

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Birliklere Ait İstatistikler, <http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/Birlikler.aspx> web adresindeki tablodan derlenerek oluşturulmuştur, erişim tarihi: 01.01.2011.

6172 sayılı kanunun 1. maddesine göre, kanunun amacı; ülkenin su varlık ve kaynaklarının rasyonel kullanımı maksadıyla umumi sulardan faydalanmak üzere Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından inşa edilmiş veya halen inşa edilmekte olan ya da inşa edilmesi planlanan sulama tesislerini gayelerine uygun şekilde kullanmak, işletmek, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün onayını almak suretiyle işletmek, bu tesislerin bakım, onarım ve yönetim sorumluluğunu yürütmek, tesisi geliştirmeye yönelik yeni projeler yapmak, yaptırmak veya tesisi yenilemekle görevli sulama birliklerinin kuruluşu, organlar ile görev ve yetkilerini düzenlemektir.

Çevikbaş (2001, s.97) sulama birliklerinin asıl amacını şu şekilde dile getirmiştir: “Yönetimsel olan yerel yönetim birliklerinin bir türü olmasına karşılık, teknik bir konu olan tarımsal sulama yani devletçe yapılan sulama tesislerinin işletme, bakım ve onarımını yürütmektir” Çevikbaş'ın dile getirdiği bu amaçları doğrultusunda ve yukarıda yer verilen kanun maddesine göre işlevleri ve hizmetlerinin niteliği açısından düşünüldüğünde, sulama birliklerinin İçişleri Bakanlığı'ndan Çevre ve Orman Bakanlığı'nın sorumluluğuna geçirilmiş olması sulama hizmetleriyle ilgililik bakımından olumlu bir değişim olarak nitelendirilebilir.

Birlik Tip Tüzüğü'nün İçişleri Bakanlığı Değil Çevre ve Orman Bakanlığı Tarafından Hazırlanması Öngörülüyor.

İçişleri Bakanlığı'nca hazırlanan Birlik Tip Tüzüğü, 6172 sayılı kanunda “çerçeve ana statü” olarak ifadelendirilerek şu şekilde tanımlanmıştır: “Sulama birliklerinde seçim usulü, bütçe, borçlanma, borçların ödenmesine ilişkin esaslar, alacakların tahsili, tarifeler, harcama usulü, yatırım programı, personel istihdamı, tasfiye ve benzeri hususların düzenlendiği, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu bakanlık ile İçişleri, Maliye ve Tarım ve Köy İşleri Bakanlıklarının görüşü alınarak Bakanlık (DSİ'nin bağlı olduğu bakanlığı ifade

etmektedir: Çevre ve Orman Bakanlığı) tarafından hazırlanan metindir” biçiminde tanımlanmıştır.

3.3.2 Sulama Birliklerinin Tabi Olduğu Hukuksal Rejim

Kamu Tüzel Kişiliğine Sahip Olan Birlikler, Sulama Birlikleri Kanunu İle “Kanunda Hüküm Bulunmayan Hallerde” Özel Hukuk Hükümlerine Tabi Kılınıyor.

Hak sahibine, hukuk dilinde "kişi" denir. Kişi, hukuk kuralının tanıdığı yetkilerden yararlanan, yüklediği sorumluluklardan yükümlü olan varlıklardır. Hangi varlıkların kişi sayılacağını, başka bir deyişle "hak sahibi" olduğunu hukuk belirtmiştir. Hukukun hak sahibi saydığı varlıklar, biri "gerçek kişi" (insanlar), diğeri ise "tüzel kişi" (kişi-mal toplulukları) olmak üzere iki kümeye ayrılır. Tüzel kişiler ise, biri özel hukuk tüzel kişileri, diğeri kamu hukuku tüzel kişileri olmak üzere iki kümeye ayrılır. Kamu hukuku alanında en önemli tüzel kişilik devlettir. Kuramsal olarak, bütün kamu hizmetlerinin devlet tüzel kişiliği tarafından yürütülmesi düşünülebilir. Fakat merkezden yönetim ilkesinin yanında, yerinden yönetim ilkesinin de kullanılmasına gerek duyulması, devlet tüzel kişiliğinden başka, özel hukuk tüzel kişilerinden farklı bazı "kamuya özgü tüzel kişiliklerin" kurulmasına sebep olmuştur (Baran vd., 1999, s.182-183).

Anayasa maddesi 123/3'e göre, kamu tüzel kişiliği ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur. Dolayısıyla, kamu tüzel kişilerini özel hukuk tüzel kişilerinden ayıran ilk özellik bir yasa ile onun verdiği açık yetkiye dayanılarak idari işlemle kurulmasıdır. Oysa özel hukuk tüzel kişileri ilgililerin serbest iradesiyle kurulmaktadır. Kamu tüzel kişileri ile özel tüzel kişiler arasındaki farklılığı belirleyen ikinci ölçüt amaç ve faaliyet konusunda ortaya çıkmaktadır. Kamu hukuku tüzel kişilerinin etkinlik amacı hiçbir zaman salt ekonomik anlamda kazanç ve kâr elde etmek olamaz. Kamu tüzel kişilerinin kuruluş amacını kamu yararı ve faaliyet konularını da kamu hizmetinin oluşturduğu kabul edilmekle beraber özel hukuk kişilerinin de kamuya yararlı faaliyette bulunanların varlığı bilinmektedir. Ancak yeni bir kamu tüzel kişisinin yaratılması, aslında bir kamu hizmetinin kurulması anlamına da gelmektedir. Kamu tüzel kişilerinin ticari etkinliklerde bulunması ve ticari araç ve yöntemlerden yararlanması onların kamu hukuku tüzel kişiliğinde bir değişikliğe neden olmaz. Kamu tüzel kişilerini en belirgin ve ayırt edici özelliklerinden biri de kamusal yetki ve ayrıcalıklarla donatılmış olmalarında ortaya çıkmaktadır. Faaliyet alanlarını kamu hizmetinin oluşturması ilke olarak kamusal yetki ve ayrıcalıklardan yararlandırmayı gerektirmektedir. Örneğin; kamulaştırma, zorunlu üyelik, mallarının ve paralarının devlet mal ve parasına tanınan korumadan yararlanması (Gözübüyük, 2008, s. 184–188). Kamu tüzel kişileri kendi faaliyet alanları ile ilgili olmak ve kanuna dayanan ve ona aykırı olmamak şartıyla düzenleyici

işlem yapabilirler. Söz konusu düzenleyici işlemlerin ilgililerin işlemdeki hükümlere uyma zorunluluğu söz konusudur. Özel hukuk kişileri ancak üyelerini veya ortaklarını bağlayıcı mahiyette işlem yapabilirler (Atay, 2006, s.145).

Tablo 3.3 Mevzuat Hükümlerine Göre Birliklerin Hukuki Niteliği

<p>1580 Sayılı Belediye Kanunu</p> <p>(1580 sayılı Belediye Kanununun 138. Maddesi): "Birlikler hükmi şahsiyeti haiz amme müesseseleridir..."</p>	<p>5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu</p> <p>(5. madde, b Şıkkı): Mahalli idare birliği: Birden fazla mahalli idarenin, yürütmekle görevli oldukları hizmetlerden bazılarını birlikte görmek üzere kendi aralarında kurdukları kamu tüzel kişisini ifade eder.</p>
<p>Su Kullanıcı Birlikleri Kanun Teklifi (14 Mayıs 2007)</p> <p>(Madde 1): "...birlikler idari ve mali yönden tamamıyla özel hukuk hükümlerine tabi kamu tüzel kişiliği niteliğinde olup..."</p>	<p>Dünya Bankası Su Kaynakları ve Kurumları Çalışma Raporu'nda Birlikler</p> <p>(Madde 1): "...Bu kurumlar yönetsel ve mali konularda özel hukuka tabi kamu tüzel kişilikleridir..."</p>
<p>6172 Sayılı Sulama Birlikleri Kanunu</p> <p>(Madde 1 / 2. Fıkra): "Sulama birlikleri kamu tüzel kişiliğine sahip olup, bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde özel hukuk hükümlerine tabidir."</p>	

Yerel yönetim birlikleri kamu tüzel kişiliğine sahip kamu kurumlarıdır. 1580 sayılı kanunun 138. maddesinde; "Birlikler hükmi şahsiyeti haiz amme müesseseleridir..." denilerek yerel yönetim birliklerinin "kamu tüzel kişileri" olması yanında "kamu kurumları" olduğu da açık olarak belirtilmiştir. Bu iki kavram birliklerin hukuksal yapıları sorununu açıklayan en önemli özelliklerdir. Bu temel hukuksal özellikler, birliklerin uğraş alanlarını, haklarını, ödevlerini, yetkilerini ve sorumluluklarını çerçeveler (Gönül, 1977, s.62).

5355 sayılı kanunun genel gerekçesinde; yeni kamu yönetimi anlayışının yönetimde etkinliği ve verimliliği temel aldığı ifade edilerek, geleceğin belirsizliklerine karşı hazırlıklı olma, hızlı karar alma, sorunlara süratle çözüm üretme ve değişime uyum sağlayabilmek için yerel yönetimlerde de bir değişim ve dönüşümün gerekli olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle, yerel yönetimlerdeki aşırı bürokratik yapının kaldırılması, çalışma yöntem ve süreçlerinin sorgulanması gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Kamu hizmetlerinin sunumunda mahalli idarelere daha fazla görev ve sorumluluk verilmesinin, merkezi idare ile yerel yönetimler arasındaki yetki ve kaynak dağılımının değiştirilmesini de zorunlu kıldığı belirtilmektedir. Demokrasinin yaygınlaşması, refah artışı, teknolojik gelişmeler ve demografik yapıdaki değişimlerin, ihtiyaç ve taleplerin artmasına ve çeşitlenmesine neden olduğu ifade edilen gerekçede bu durumun yerel yönetimlerin ortak ihtiyaçları karşılamak için iş birliği yapmalarını zorunlu hale getirdiği belirtilmekte, ancak bu mekanizmaların yeterince gelişmemiş olduğuna dikkat çekilmektedir.

Yerel yönetim birlikleri kamu hukuku ilkelerine göre kurulmuş ve kamuya özgü tüzel kişilerdir. Ancak son dönemde yayınlanan resmi belgelerde, kanun teklif ve tasarılarında sulama birliklerinin hukuki statü, yapı ve işleyişlerinin değişime uğratılacağı görülmektedir. Bu değişimin sinyalleri kalkınma planlarından da anlaşılmaktadır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda (DPT, ÖİK:538, 2000, s.37) sulama birliklerine ilişkin çıkarılacak yeni yasal düzenlemeden; sulama birliklerinin taşıdığı kamu ciddiyeti ile kooperatiflerin girişim özgürlüğünün bütünleşmesinin, hizmetlerin yürütülmesinde mutlak bir özelleştirme ve katılımın sağlanmasının beklendiği ifade edilmiştir.

14 Mayıs 2007 tarihinde, Şanlıurfa Milletvekili Mahmut Kaplan tarafından yapılan *Su Kullanıcı Birlikleri Kanun Teklifi*'nin 1. maddesinin gerekçesinde;

- Tesislerin bu tesislerden istifade eden kişiler tarafından işletilmesinin ve gerçek kişiler tarafından su kullanıcı birliklerinin kurulmasının,
- Tesislerin demokratik, katılımcı yeni bir yerel sivil toplum örgütü olarak ve mahalli idareler sınırları ile bağlı olmaksızın su kullanıcı birlikleri adı altında teşkil edilecek birliklere devrinin,
- Birliklerin de idari ve mali yönden tamamıyla özel hukuk hükümlerine tabi olmasının, fakat yaptığı işlerin kamu hizmeti niteliği taşıması nedeniyle ve kamu kurumu masuniyetinden faydalanması gereği göz önünde bulundurularak birliklere, benzer kamu tüzel kişiliği verilmesinin,
- Bu birliklerin statüleri ve işleyişlerinin Bakan onayı ile yürürlüğe girecek bir ana statü ile belirlenmesinin öngörüldüğü; ifade edilmektedir.

Görüldüğü üzere DPT Raporu'nda hizmetlerin yürütülmesinde mutlak bir özelleştirmeden bahsedilmekte; Su Kullanıcı Birlikleri Kanun Teklifi'nin genel gerekçesinde özelleştirme konusunda şu ifadeye yer verilmektedir: "Bilindiği üzere devletin ana görevi ülkenin çeşitli sektörlerinde alt yapı tesislerini yapmak veya yaptırmak olup tesislerin işletmesini devletin yüklenmesi hem daha pahalı olmakta hem de hizmette istenen sürat ve verimlilik yeterince sağlanamamaktadır. Özellikle tarım, enerji ve hizmet sektörlerinde bu keyfiyet kendini bütün dünyada hissettirmiş ve özelleştirme temayülü gerek teori ve gerekse pratikte önemli aşamalar kaydetmiştir." Özelleştirme gerekçelerinden biri ve en önemlisi; çeşitli nedenlerle verimli çalışmayan kamu işletmelerinin hazineye yaptığı yükten kurtulmak olduğu savıdır. Bu gerekçe sulama tesislerinin devri için de ileri sürülmektedir (Çetin, 2003, s.119).

3.3.3 Sulama Birliklerinin Görev Alanı ve Çalışma Konuları

6172 sayılı kanunun 3. maddesine göre; birliklere devredilen tesislerin hizmet alanı; sınırları, kapsamı ve ismi DSİ tarafından belirlenecek olan görev alanını oluşturmaktadır. Artık bir görev alanı içerisinde aynı amaçla birden fazla birlik kurulamayacaktır. Bu kanun hükmü, DSİ'nin bazı birlikleri birleştirme yoluna gidebileceği izlenimini vermektedir.

Birliklerin çalışma konuları ise şunları kapsamaktadır (6172 sayılı kanun 3. madde/3.fıkra):

- Görev alanı içerisinde yer alan tesislerin işletme, bakım, onarım, yönetim ve yenileme hizmetlerini usul ve esaslarına uygun olarak yapmak,
- Katılım payını, su kullanım hizmet bedelini ve uygulanan cezaları tahsil etmek,
- Devraldığı tesislerin yatırım bedellerini geri ödemek,
- Devraldığı tesisi DSİ'nin onayını almak suretiyle geliştirmek, bu tesis ile ilgili yeni projeler yapmak veya yaptırmak,
- Görev alanı içerisinde su miktarına bağlı olarak ekilecek bitki desenini Tarım ve Köyişleri Bakanlığının ilgili birimleri ile işbirliği yaparak planlamak,
- Görev alanı içerisinde öngörülen üretim hedeflerinin gerçekleşmesine katkıda bulunmak üzere gerekli tedbirleri almak,
- Sulama ve diğer tarımsal konularda faaliyet gösteren kurumlarla işbirliği yaparak araştırma, geliştirme ve eğitim çalışmalarında bulunmak,
- Amaç ve görevleri ile ilgili konularda ulusal ve uluslararası gelişmeleri takip etmek,
- Ortak tesisler için DSİ'ce sarf olunan işletme ve bakım masraflarından kendi payına düşen miktarı ödemek.

3.3.4 Sulama Birliklerinin Tüzel Kişilik Kazanmaları

Birlik Kurulması Konusunda Bakanlar Kurulu'ndan İzin Alınması Gerektiği Hükmü Kaldırılıyor.

1580 ve 5355 sayılı kanuna göre ve sulama birlikleri birlik tüzüğüne kesinleşmesinden sonra Bakanlar Kurulu'nun izni ile kurulmakta ve tüzel kişilik kazanmaktadır. *Su Kullanıcı Birlikleri Kanun Teklifi* ve Dünya Bankası Raporu'nda yer verilen taslakta; 5 su kullanıcısı gerçek kişi ve belediye başkanları ve köy muhtarlarının imzaladığı tüzüğün Enerji Bakanlığı'nca onaylanması sonucunda birliğin tüzel kişilik kazanacağı belirtilmiştir. Sulama Birlikleri Kanunu'nda birliğin tüzel kişilik kazanabilmesi için tüzüğün belediye başkan ve

muhtarlarınca imzalanması konusunda bir hüküm bulunmayıp, su kullanıcıları 5 gerçek kişinin imzası ve Çevre ve Orman Bakanlığı'nın onayı yeterli görülmüştür.¹⁵

Sulama birlikleri artık bir mahalli idare birimi olarak görülmemekle birlikte, bu hüküm Anayasa'nın Mahalli İdareler başlıklı 127. maddesinin son fıkrasında düzenlenen "Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir" hükmüne aykırı bir düzenleme olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.4 Mevzuat Hükümlerine Göre Sulama Birliklerinin Tüzel Kişilik Kazanması

<p>1580 Sayılı Belediye Kanunu ve Sulama Birlikleri Tip Tüzüğü Birlik, Bakanlar Kurulu izniyle ve ilgili yerel meclislerin kabul ettikleri birlik ana tüzüğünün onaylanması ile kurulmaktadır. Birlik ana tüzüğü, birliği oluşturan yerel yönetimler aynı il sınırları içinde ise vali tarafından; birliğe dahil olanlar başka illere bağlı iseler İçişleri Bakanı tarafından onaylanır.</p>	<p>5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ve Sulama Birlikleri Tip Tüzüğü Birlik, birlik tüzüğünün kesinleşmesinden sonra Bakanlar Kurulunun izni ile kurulur ve tüzel kişilik kazanır. Birlik tüzüğü, birliği kuracak mahallî idarelerin meclislerinde üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla kabul edildikten sonra valinin; birlik birden fazla ildeki mahallî idarelerin katılımı ile kuruluyorsa İçişleri Bakanının onayı ile kesinleşir.</p>
<p>14.05.2007 Tarih ve 144 Sayılı Su Kullanıcı Birlikleri Kanun Teklifi Birlik, birliğin görev alanı içinde bulunan her belde ve köyden, su kullanıcı gerçek kişilerden en az beşer; bildirilmesi durumunda tüzel kişilerden birer adet temsilcinin yanı sıra belediye başkanları ve köy muhtarlarının hem alan hem de sayı itibarıyla en az yarısının bir araya gelerek imzaladıkları, ana esasları Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na belirlenen birlik ana tüzüğünün yine bu bakanlıkça tesisleri devreden kuruluşun da görüşü alınmak suretiyle onaylanması sonucu tüzel kişilik kazanır.</p>	<p>Dünya Bankası Su Kaynakları ve Kurumları Çalışma Raporu'nda Yer Verilen Su Kullanıcı Birlikleri Kanun Taslağı Birlik; ana tüzüğün, devreden kurumun sunduğu görüş ile beş gerçek kişi su kullanıcıları tarafından ve belediye başkanları ve yöneticilerin 2/3 si tarafından imzalanmasının ardından Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından onaylanması sonucu tüzel kişilik kazanır.</p>
<p>6172 Sayılı Sulama Birlikleri Kanunu Birlik; tek yerleşim biriminden oluşan birlikler hariç olmak üzere, görev alanı içinde bulunan her yerleşim biriminden; üçüncü dereceye kadar hisim olmayan ve her yerleşim biriminden en az birer kişi ve toplamda beş kişiden az olmamak üzere su kullanıcılarının imzaladığı birlik ana statüsünün, DSİ'nin de görüşü alınmak suretiyle Bakanlıkça onaylanması sonucu tüzel kişilik kazanır. (md.4 / 1.fıkra)</p>	

Birlik Tüzüğü Yerel Meclislerin Değil Kurucular Kurulunun İmzası İle Kabul Ediliyor.

5355 sayılı kanuna göre birlik tüzüğünün, birliği kuracak mahallî idarelerin meclislerinde kabul edileceği hüküm yer almakta iken, 6172 sayılı kanunla tüzüğün üreticiler tarafından (kurucular kurulu olarak tanımlanmaktadır) imzalanması yeterli görülmektedir.

5355 sayılı kanuna göre birlik tüzüğünün sulama tesisinin kapsam alanı içinde kalan yerel yönetim meclis (belediye meclisi ve köy ihtiyar heyeti) üyelerinin onayı ile kabul edilmesi konusu, akademik çalışmalarda eleştirilegelmiştir. Çevikbaş'a (2001, s.99, 101) göre bu konudan genellikle üreticilerin haberi ve bilgisi olmamış, fikri katılımları da sağlanamamıştır, üreticiler kurulan sulama birliklerine, faydalanmak için zorunlu olarak katılmışlardır. Birliğin

¹⁵ Su Kullanıcı Birlikleri Kanun Teklifi ve Dünya Bankası Raporu'nda Enerji Bakanlığı'na; Tasarıda da Çevre ve Orman Bakanlığı'na yer verilmesinin nedeni DSİ'nin bağlı bulunduğu bakanlığın değişmiş olmasından (daha önce Enerji Bakanlığı'na bağlıyken tasarının meclise sunulduğu tarihte Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlı bir kurum olmasından) kaynaklanmaktadır.

ilk kuruluş aşamasında ve ilk toplantıda hizmet götürülecek kesim olan üreticiler, sulama birliği bünyesinde yoktur ve böylece üreticilerin bulunmadığı bir örgütsel yapıya sahip ilk toplantıda inisiyatif birlik başkanı ve encümen üyesi olarak yerel yönetimlerin başkanlarına geçmiştir.

Gönül (1977, s.45) birliklerin kuruluşunda en büyük rolü kaymakamlar, daha sonra valiler ve muhtarların üstlendiğini, 1960-70’li yıllarda kurulmuş birliklerin ömürlerinin kısa olduğunu dile getirmiştir. Talihsizliğin para, araç-gereç ve personel yetersizliğinden ya da politik çıkar oyunlarından çok, tarihsel gelişime paralel olarak yerel halkın yeterince bilinçlendirilmemesinden ve kavramın kurumlaştırılmamasından ileri geldiğini ifade etmiştir.

3.3.5 Sulama Birliklerinin Organları

5355 sayılı kanuna göre sulama birliklerinin organları; birlik meclisi, birlik encümeni ve birlik başkanıdır. 6172 sayılı kanun ile sulama birlik meclisinin oluşumunda, meclisin görevlerinde, birlik meclisi üye seçiminde değişiklikler yapılmış, birlik encümeni birlik yönetim kurulu olarak değiştirilmiş, denetim kurulu adında yeni bir organ oluşturulmuştur.

3.3.5.1 Birlik Meclisi

Birlik Meclisinin Oluşumunda Doğal Üyelik Kaldırılıyor.

6172 sayılı kanun belediye başkan ve muhtarların birlik meclisi doğal üyeliklerini kaldırmış, meclis üyelerinin tamamının “su kullanıcılarından” oluşmasını öngörmüştür.

Kanunun genel gerekçesinde bu konuya ilişkin olarak şu ifadeye yer verilmiştir: “Uygulamada, birliklerin belediye ve köy tüzelkişiliklerinin katılımı ile kurulması ve 5355 sayılı kanunda birliklerin görev ve yetkileri konusunda belediye meclisi, başkanı ve encümeni yetkilerine atıfta bulunan hükümler bulunması nedeniyle, büyük ölçüde genel ve yerel idarelerin tabi olduğu, ancak sulama işletmeciliğinin tabiatı ve ekonomik işleyişiyle, doğal kaynak olan su üzerindeki tasarruf açısından denetlemenin yapılabilmesiyle bağdaşmayan kanunî düzenlemeler bu birliklerin işlemlerinde ve denetiminde sıkıntılar yaratmış, bu konuda kanunî bir düzenleme ihtiyacını gündeme getirmiştir.”

Birlik yerleşim birimlerinin kaç üye ile temsil edileceği konusunda 1580, 5355 ve 6172 sayılı kanunların üçünde de yerleşim birimlerinin sulanan arazi büyüklükleri belirleyici olmuş ve her birimin en az iki kişi ile temsil edilmesi kuralı getirilmiştir. Doğal üye, seçilmiş üye farklılaşması 2011 yılında 6172 sayılı kanunla kaldırılmıştır.

Tablo 3.5 Birlik Meclisinin Oluşumu İle İlgili Değişim ve Dönüşüm

<p>1580 Sayılı Belediye Kanunu ve Sulama Birlikleri Tip Tüzüğü Sulama birliklerine birlik meclis üyeleri genellikle birliğe üye yerel yönetimlerin, sulama tesisinden faydalanan çiftçi adedine göre (arazi alanına veya toplam nüfusa göre) tüzükte belirtilen sayıda her yerel yönetim biriminden en az iki kişi olmak üzere seçilirler. Yerel yönetim birimlerinin başkan ve muhtarları birlik meclisinin doğal üyesidir.</p>
<p>5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ve Sulama Birlikleri Tip Tüzüğü (5355 Sayılı Kanun 19. Madde): “Sadece sulama amaçlı olarak kurulan mahallî idare birliklerinde birlik meclisi, 8 inci maddede belirtilen doğal üyeler ile belediye meclisi üyeliğine seçilme şartlarına sahip olan ve birliğin sulama faaliyetinden faydalanan mülk sahibi çiftçiler arasından birlik tüzüğünde gösterilen sayıda seçilecek üyelerden oluşur. (Tip Tüzük): Meclis; doğal üyeler de dahil olmak üzere 10’ dan az 100’ den fazla olmamak şartıyla ve Birliğin hizmet verdiği sulama alanına dayalı olarak birlik üyesi her mahallî idarenin sulama alanının birliğin toplam sulama alanına oranlaması yapılarak o mahallî idarenin üye sayısı tespit edilir. Mahallî idarenin sulama alanı ne kadar küçük olursa olsun doğal üyenin yanında en az bir seçilmiş üye ile temsil edilir. Birliğin üyesi olan belediye için belediye başkanı ve köy için muhtar, Birlik Meclisi’nin doğal üyesidir. Birlik Meclisi’nde bunların dışında doğal üye bulunmaz. Birlik Meclisi’nin üye tam sayısı, seçilmiş üyeler ve doğal üyelerin toplamıdır.</p>
<p>6172 Sayılı Sulama Birlikleri Kanunu (Madde 6): Birlik meclisi, birliğe üye su kullanıcıları tarafından seçilen üyelerden oluşur. Birlik meclisi üye sayısı, birlik ana statüsünde belirtilir. Birlik meclisi üyelerinin yerleşim birimlerine göre dağılımı, her yerleşim biriminden en az iki temsilci olmak üzere birlik imkanları ile sulanan toplam arazinin her yerleşim biriminde sulanan toplam araziye oranlanması suretiyle bulunur.</p>

Sulama Hizmetinden Yararlanan Her Üretici Meclis Üyesi Olamıyor, Seçimlerde Oy Kullanamıyor.

Meclis üyeliği için 5355 ve 6172 sayılı kanun, mülk sahibi ya da en az 5 yıldır bir araziyi kiralamış olmayı şart koşturmaktadır. 6172 sayılı kanunun birlik üyelerinin haklarına ilişkin 4. maddesinde “Birliğe olan borçlarını, su kullanım hizmet bedelini ve cezalarını ödemiş olmak şartıyla birlik üyesi seçmek ve meclis üyesi seçilmek” hükmü yer almaktadır. Hüküm birlik borçlusu açısından oy kullanma ve seçilme hakkını ortadan kaldırmaktadır. Madde bu haliyle, Anayasa’nın “Kanun önünde eşitlik” başlıklı 10 uncu maddesinin 3 üncü fıkrasındaki “Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz” ve 4 üncü fıkrasında yer alan “Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadır” hükmü ile yine Anayasa’nın 38 inci maddesinin 8 inci fıkrasında yer alan “hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz” hükümlerine aykırılık teşkil etmektedir.

Tablo 3.6 Birlik Meclisine Üyelik Şartları

<p>5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ve Sulama Birlikleri Tip Tüzüğü Birliği oluşturan mahallî idarelerden birinin sınırları içinde oturan, tapuda adına kayıtlı arazisi bulunan veya sulama sahası içerisinde beş yıldan fazla süreyle arazi kiralayan, Birlik’te sulayıcı olarak kayıtlı olan her Türk vatandaşı 18 yaşını doldurduğunda Birlik Meclisi üyeliği seçiminde oy verme, 25 yaşını doldurduğunda da aday olma hakkına sahiptir. Ancak; meclis üyeliğine aday olacakların, belediye meclisi üyeliğine seçilme şartlarını haiz olmaları gerekir.</p>
<p>6172 Sayılı Sulama Birlikleri Kanunu (Mad. 6 / 1. fıkra): Birlik meclisine üyelik şartları şunlardır:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kamu hizmetlerinden kısıtlı olmamak. • ...kasten işlenen bir suçtan dolayı beş yıl veya daha fazla süreyle ya da Devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerini aklama, kaçakçılık, vergi kaçakçılığı veya haksız mal edinme suçlarından hapis cezasına mahkûm olmamak. • Onsekiz yaşını tamamlamış olmak. • Birlik görev alanı içinde mülk sahibi olmak ya da araziyi fiilen kullanmak üzere en az beş yıl süre için kiralamış olmak. • Seçim tarihi itibarıyla en az iki yıl süreyle su kullanıcısı olmak. <p>(Md. 4 / 8. fıkra): Birlik üyelerinin hakları: Birliğe olan borçlarını, su kullanım hizmet bedelini ve cezalarını ödemiş olmak şartıyla birlik üyesi seçmek ve meclis üyesi seçilmek.</p>

Arazisi Büyük Olan Üyelere Meclis Üyeliği Seçimlerinde Daha Fazla Oy Hakkı Tanınıyor.

6172 sayılı kanunun 6. maddesinin 6. fıkrasında yer alan hükme göre: “Birlik meclisi üyeliği seçimlerinde kullanılacak oy sayısı, birlik görev alanı içindeki işletmeye açılmış toplam sulama alanının aynı alan içindeki ortalama parsel büyüklüğüne bölünmesiyle tespit edilir. Her birlik üyesi, sulama alanındaki arazisinin ortalama parsel büyüklüğüne bölünmesiyle bulunacak sayıda oy hakkına sahiptir. Ancak oy hakkı beşi geçemez. Hesaplama sonucu bulunacak küsuratlı değer yarıma eşit ve büyükse bir yukarısına tamamlanır. Birlik meclisi üyeliği seçiminde oy kullanacak su kullanıcılarına ait liste birlik merkezinin bulunduğu yerin seçim kurulu tarafından seçim tarihinden üç ay önce ilan edilir. Listelere yapılan itirazlar seçim kurulu tarafından karara bağlanır. ”

Bu madde hükmünün nereden doğduğu yukarıda bahsedilen, 2000 Yılında Dünya Bankası uzmanlarının Su Kullanıcı Birlikleri Taslağı konusunda önerilerine yer verilen Dünya Bankası Raporu’ndaki (2006, s.41) şu ifadelerde gizlidir: “Misyon tarafından oy hakkı konuları da gündeme getirilmiş ve tartışılmıştır. Meclis üyesi seçiminde herkesin bir oya sahip olması, farklı üyelerin farklı arazi büyüklüklerine sahip olduğu durumlarda adil olmayabilir.” (Ancak o dönemde tartışmalar neticesinde bir kişi bir oy ilkesinin makul olduğu sonucuna ulaşılmıştır.)

Birliklerde küçük arazi sahiplerinin değil, ekonomik durumu iyi olan üreticilerin sözünün geçecek olduğu, gerçek demokratik katılım anlayışı ile bağdaşmayan bu hüküm yine Anayasa’nın “kanun önünde eşitlik” ilkesine aykırı bir düzenleme niteliğindedir.

Baran (1998, s.62) sulama birliklerine ilişkin çalışmasında, birliklerde sayısız ve dağınık yerel prenslikler, halk arasındaki söyleniş şekliyle “sulama ağaları” yaratıldığını ifade etmiştir. 6172 sayılı kanunun yukarıdaki hükmünün, bu eleştiriyi doğrulayıp pekiştirecek nitelikte bir hüküm olduğu söylenebilir.

Birlik Meclis Üyesi Seçimleri Dört Yılda Bir, Birlik Merkezinin Bulunduğu Yerin Seçim Kurulu Tarafından Yapılıyor.

6172 sayılı kanun yürürlüğe girene kadar birlik meclisi üye seçimleri mahallî idareler genel seçimlerinden sonra yani beş yılda bir gerçekleştirilmiştir. Seçimler, belediyelerin kendi meclislerince seçecekleri bir sandık başkanının başkanlığında ve kendi meclislerinde temsil edilen her siyasi partiden en az bir meclis üyesinin katılımı ile 4 kişiden az olmamak üzere oluşacak sandık kurulunun gözetiminde yapılmakta, köylerde ise muhtarın başkanlığında ve ihtiyar heyeti üyelerin tamamının katılımıyla sandık kurulu oluşmaktadır.

Çevikbaş'a (2001, s.102) göre bu seçim işinin gerçekleştiğini söylemek güçtür. Genellikle köy muhtarları ve belediye başkanları kendilerine yakın kişileri meclise üye olarak almaktadırlar. Bu nedenle de meclis toplantıları tartışmalardan ve eleştirilerden uzak başkanın ve yönetimin alkışlandığı toplantılar olmaktadır. Ayrıca üreticilikle uğraşmayan, sulama tesisinden faydalanmayan doğal üyelerin (il özel idaresi, belediye başkanları, köy muhtarları ve il daimi encümeni başkanları) meclis üyesi olması siyasi unsurları devreye sokmaktadır. Köseoğlu'na (2010, s.95) göre ise, yerel yönetim birliklerine yerel yönetim meclislerince seçilen üyeler konusunda gerekli özen gösterilmemektedir. Birlik meclis üyelerinin kişisel itibar ya da siyasi saiklerle seçiliyor olması; nitelikli ve gerekli donanıma sahip kişilerin, yönetimde söz sahibi olamaması önemli bir sorundur.

6172 sayılı kanunun 6. maddesi ile birlik meclis üyelerinin 4 yıl için seçileceği, seçimin birlik merkezinin bulunduğu yerin seçim kurulu tarafından yapılacağı hükme bağlanmıştır. Kanun ile seçimler konusunda değişikliğe gidilmesinin nedeninin, "birlik seçimlerini yerel yöneticilerden ve siyasi atmosferden bağımsız kılmak" olduğu düşünülmektedir. Ayrıca kanunun 16. maddesinde birliklerin siyasetle uğraşmasını yasaklayan bir hükme de yer verilmiştir.

Su Kullanım Hizmet Bedeli İçin Asgari Sınır Belirleniyor.

Sulama birliklerinde su kullanım hizmet bedelinin belirlenmesi, birlik meclisinin görevleri arasındadır. Bu bedel sulama birliklerine göre değişmektedir. 6172 sayılı kanun önceki kanunlarda öngürülmeyen sulama ücreti alt sınırını meclisin görevlerine ilişkin maddede şu hükümlerle belirlemiştir: "Su kullanım hizmet bedelini; Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan sulama ve kurutma tesisleri işletme ve bakım ücret tarifelerinde dekar başına tespit edilen en düşük ücret tarifesinden aşağı olmamak üzere belirlemek."

6172 sayılı kanuna göre birlik meclisinin diğer görev ve yetkileri şunlardır (md.6 / 6. fıkra):

- Başkanı seçmek,
- Yönetim ve denetim kurullarının asıl ve yedek üyelerini seçmek,
- Yönetim ve denetim kurulunu denetlemek ve ibra etmek,
- Bütçe ve çalışma programını tespit, tetkik, kabul ya da reddetmek,
- Tesislerden birliğin kuruluş gayesine uygun olanların devralınmasına karar vermek,
- Birliğin işlerinin yürütülmesi için çalıştırılması gereken personelle ilgili politikaları tespit etmek ve çalıştırılacak personelle sözleşme akdi yapmak için başkana yetki vermek, yönetim kurulu üyelerine brüt asgari ücretin yüzde ellisini ve başkana brüt asgari ücretin üç

katını geçmemek üzere aylık olarak ödenecek huzur hakları ile denetim kurulu üyelerine brüt asgari ücreti geçmemek üzere yılda bir kez ödenecek huzur haklarını tespit etmek,

- Birlik adına yapılacak sözleşme esaslarını tespit etmek, araç, gereç ve iş makinesi temini veya satın alınması, işletme, bakım ve onarım hizmetleri ve yeni tesis ve rehabilitasyon çalışmaları ile diğer işlerin ihaleyle üçüncü kişilere yaptırılmasına karar vermek ve bu hususlarda yönetim kuruluna sözleşme yapma yetkisi vermek,

- Birliğin sulama hizmetinin gerektirdiği yatırım, bakım ve onarım giderleri için borç kullanımına karar vermek,

- Birlik ana statüsünde, Bakanlığın görüşüne uygun olarak değişiklik yapmak,
- Birliğin feshine, üye tam sayısının üçte ikisinin oyu ile karar vermek,
- Gözlemcilerin hazırladıkları raporlar ile teklif ve tavsiyeleri görüşmek.

3.3.5.2 Birlik Yönetim Kurulu

Birlik Encümeni, Birlik Yönetim Kurulu Olarak Değiştiriliyor.

6172 sayılı kanunda sulama birliğinin organlarından biri olan birlik encümeni yerine birlik yönetim kurulu öngörülmüştür. Yeni yasada birlikler her ne kadar kamu tüzel kişisi olarak adlandırılrsa da, birlik meclisinde yerel yönetim birimlerinin yöneticilerine doğal üye olarak yer verilmemesi, meclisin üreticilerden oluşması, seçimlerin yerel seçimlerle bağının kaldırılması gibi değişiklikler de irdelendiğinde “birlik encümeni” yerine “birlik yönetim kurulu” na yer verilmesi şaşırtıcı değildir ancak Sev’in (2011, s.1) de dile getirdiği gibi kamu ile olan bağlarının zayıflaması açısından tüm bu değişiklikler düşündürücüdür.

Tablo 3.7 Birlik Yönetim Kurulunun Oluşumu

1580 Sayılı Belediye Kanunu ve Sulama Birlikleri Tip Tüzüğü Meclis üyeleri arasından bir yıl için 4 birlik encümeni üyesi seçilir.
5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ve Sulama Birlikleri Tip Tüzüğü Birlik encümeni, birlik başkanı ile sayısı yediyi geçmemek üzere birlik tüzüğünde gösterilecek sayıda meclis üyesinden oluşur. Bu üyeler, birlik meclisince, dönem başı toplantısında kendi üyeleri arasından gizli oyla bir yıllığına görev yapmak üzere seçilir.
6172 Sayılı Sulama Birlikleri Kanunu (7. madde / 1. Fıkra): Yönetim kurulu, birlik meclisi üyeleri tarafından gizli oy, açık tasnif usulüyle kendi aralarından seçilen dört asıl üye ile başkandan oluşur. Ayrıca dört yedek üye seçilir. Yönetim kurulu üyelerinin görev süresi iki yıldır.

Üyelerin Görev Süresi 2 Yıla Çıkarılıyor.

1580 ve 5355 sayılı kanunlara göre bir yıl olan görev süresi 6172 sayılı kanunla iki yıla çıkarılmıştır. Üyelerin iki yıllığına görev yapmak üzere seçilmeleri Gönül’ün de (1977, s.53) çalışmasında belirttiği gibi (denetim mekanizmasının etkinliği açısından olumlu olarak değerlendirilebilir.

Yönetim Kurulunun Görevleri Arasında, “İç ve Dış Kaynaklı Kredi Temini İçin Başkana Yetki Verilmesi” Yer Alıyor.

Sulama Birlikleri Kanunu'nun 7. maddesinde, daha önceki kanunlarda (1580 ve 5355 sayılı) konu edilmeyen kredi temini hususunda şu hükme yer verilmiştir: “Birlik meclisi tarafından kullanılmasına karar verilen iç ve dış kaynaklı kredinin temini için bankalar ve ilgili kuruluşlar nezdinde görüşmeler yapmak üzere başkana yetki vermek.” 7. maddenin e fıkrasında ise yönetim kurulunun görevleri arasına ihale ve satın alma kararlarının incelenmesi konusu girmiştir.

6107 sayılı kanunla 26.01.2011 tarihinde Anonim Şirketi haline gelen İller Bankası geçmişte birliklerin kredi ihtiyacı konusunda önemli bir işlev görmüştür. Gönül (1977, s.112) birliklerin özkaynak dışı gelirleri arasında saydığı borçlanmalar konusunda birlikleri için en sağlıklı ve işlerliği olan kredi kurumunun İller Bankası olduğunu, kredinin açılmasında başlıca ölçütün birliklerin son yıla ait kesin hesapları ile ortaya çıkan ödeme güçlerinin olduğunu, bu limitin altında kalanlara ise banka tarafından karşılıksız yardım yapıldığını belirtmiştir.

Sulama Birliklerinin Bakım Onarım İşleri İçin, Yönetim Kurulunun Ayırması Gereken Asgari Pay Belirleniyor.

6172 sayılı kanunun 7. maddesinin (h) bendine göre birlik yönetim kuruluna şu görev verilmiştir:

“Katılım payları, su hizmet bedeli ve para cezalarından tahsil edilen tutarların, cazibeli sulama tesislerini devralan birliklerde en az yüzde 30'unu, pompajlı sulama tesislerini devralan birliklerde en az yüzde 15'ini, yatırım geri ödemeleri ile bakım ve onarım işlerinde kullanmak; devralınan sulama tesisinin bir bölümünün cazibeli, bir bölümünün pompajlı olması durumunda, cazibeli ve pompajlı alanı gözönüne alarak yatırım geri ödemeleri ile bakım ve onarım payını yüzde 15 ila yüzde 30 arasında belirleyip uygulamak.”

Ayrıca aynı maddenin 6. fıkrasında belirtilen bu payların yukarıdaki hükümde yer alan maksatlar dışında hiçbir şekilde kullanılmayacağı, yılı içinde kullanılmayan bu payların aynı amaçla kullanılmak üzere bir sonraki yıla devredileceği ifade edilmiştir.

Kanunda dile getirilen bu hükümlerle, sulama birliklerinin bütçelerinden zorunlu olarak ayırmaları gereken iki önemli konuya ilişkin (bakım onarım ve geri ödeme) asgari pay belirlenmiş olmaktadır. Daha önceki mevzuatta yer verilmeyen bu zorunluluğun nedeni, bugüne kadar sulama birliklerinin sulama tesislerinin bakım ve onarımına gereken önemi vermemeleri ya da bütçe kısıtı nedeniyle verememiş olmalarından kaynaklandığı

düşünülmektedir. Aynı şekilde DSI'ye sulama tesislerine ilişkin yapılan geri ödemelerin sağlıklı olmamasından ileri gelmektedir. Tablo 3.8'de görüldüğü üzere kalkınma planlarında bu konuların defalarca ele alınması bunun bir göstergesi olarak düşünülebilir. Dolayısıyla kanunun ilgili hükümlerle bu sorunları aşmaya çalıştığı söylenebilir.

Tablo 3.8 Kalkınma Planlarında Sulama Tesislerine İlişkin “Bakım Onarım” ve “Geri Ödemeye” Yönelik Hedefler

2. Plan	Devletçe sulama tesislerine yapılan yatırımların faydalananlar tarafından geri ödenmesi esas olacaktır. Kadastro ve kadastrósuz durumlara göre geri ödeme sistemleri geliştirilecektir.
3. Plan	Sulama yatırımlarının geri ödenmesi konusu, yararlananların ödeme gücü ve arazi varlığı göz önünde tutularak “Kademeli katılma” esasına göre yeniden düzenlenecektir.
4. Plan	Tarımda toprağı işleyenlerin suyu kullanması, sulama yatırımlarından yararlanma ve geri ödemeler eşitlik ilkelerine göre yeniden düzenlenecektir. Bu amaçla gerekli yasa çıkartılacaktır.
5. Plan	Sulama şebekelerinde tarla içi geliştirme hizmetlerine çiftçi katkısı artırılacak, sulama yatırım ve hizmetlerinin faydalananlar tarafından geriye ödenmesi konusu düzenlenecektir.
6. Plan	Sulama yatırımlarıyla işletme, bakım ve onarım giderlerinin faydalananlarca karşılanması hususunda ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.
7. Plan	Tarımsal altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde ve yönetiminde faydalananların fikirsel, fiziksel ve mali katılımları sağlanarak yeni yatırımlara kaynak yaratılacak ve mevcut altyapının etkin kullanımı temin edilecektir. Böylece kamunun bu alandaki yükü azaltılacaktır. Geri ödeme gerçekçi baza oturtulacak, yaygınlaştırılacak ve yatırımların kullanıcılarca benimsenmesi ile yatırımdan beklenen gerçek fayda temin edilecek ve yatırımlarda süreklilik sağlanacaktır.
8. Plan	Tarımsal altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde faydalananların her aşamada katılımını sağlayacak, yatırımlara kaynak yaratılmasına imkân verecek ve sulama yatırımlarında geri ödemenin güncelleştirilmesini, işletme-bakım-onarım giderlerinin tespit ve tahsilatıyla ilgili aksaklıkların giderilmesini temin edecek şekilde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün 6200 sayılı ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 3202 sayılı Teşkilat Kanunlarında düzenleme yapılacaktır. Katılımcı sulama yönetiminin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi amacıyla Su Kullanıcı Birlikleri Kanunu çıkarılacaktır.

Kaynak: DPT,1968, s.312; DPT, 1972, s.225; DPT, 1979,, s.291; DPT, 1984, s.39; DPT,1989, s.52; DPT,1995, s.160; DPT,2000, s.186.

Pompajlı Sulama Tesislerini Devralan Birliklerin Bütçelerinde Enerji Bedelinin Ödenmesini Sağlayacak Ödeneği Ayırmaları Şartı Getiriliyor.

Yönetim kurulunun görevlerinden biri olarak 6172 sayılı kanunun 7. maddesinin (ı) bendinde; “Tamamen ya da kısmen pompajlı sulama tesislerini devralan birliklerde, (h) bendinde belirtilen paylar dışında kalmak ve bir önceki yıl sulamada kullanılan toplam enerji bedelinden aşağı olmamak kaydıyla, bütçede uygulama yılı içinde kullanılacak enerji bedelinin ödenmesini sağlayacak ödeneği tefrik etmek” hükmüne yer verilmiştir.

Kanunla yönetim kuruluna verilen diğer görevler aşağıda sıralanmıştır;

- Birliğe üye kaydını yapmak,
- Kanun, tüzük, yönetmelik, birlik ana statüsü ve ilgili mevzuatla verilen görevleri yapmak, yetkileri kullanmak ve birliği yönetmek,
- Bütçe, kesin hesap ve bunlara ait raporları hazırlamak ve su kullanım hizmet bedeli ve ceza tarifelerini birlik meclisinin onayına sunmak,
- Harcama kalemleri arasında aktarma yapmak,

- Artırma-eksiltme şartnamelerini incelemek ve tasdik etmek,
- Birlik meclisi kararlarına uygun olarak birlik çalışma alanına giren konularla ilgili kamu kuruluşları ile birlik adına yapılan sözleşmeleri karara bağlamak,
- Birlik yönetmelik taslaklarını ve birlik ana statüsü değişiklik taslaklarını hazırlamak ve birlik meclisinin onayına sunmak,
- Katılım paylarını, su kullanım hizmet bedeli ve para cezalarını üyelere tahsil etmek, birliğin alacaklarının takibini zamanında yapmak.

3.3.5.3 Birlik Denetim Kurulu

Sulama Birliklerinde Yeni Bir Organ Oluşturuluyor.

6172 sayılı kanun daha önce sulama birliklerinin yapısında bulunmayan yeni bir organ olarak denetim kuruluna yer vermiştir. Kanunun 8. Maddesine göre denetim kurulu, birlik meclisi tarafından kendi üyeleri veya birliğe kayıtlı su kullanıcıları arasından seçilen üç asıl ve üç yedek üyeden oluşmaktadır. Görev süresi iki yıldır. Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:

- Başkan ve yönetim kurulunun görevlerini mevzuata uygun olarak yürütüp yürütmediğini birlik meclisi adına denetleyerek rapor hazırlamak ve birlik meclisine sunmak.
- Oy hakkı olmaksızın yönetim kurulu toplantılarına katılmak.
- Gerekli görülmesi halinde, hazırlanan raporların bir suretini ilgili kurum veya kuruluşa sunmak.

3.3.5.4 Birlik Başkanı

Birlik başkanı, birlik meclisinin üyeleri arasından birlik meclisi tarafından seçilir, birlik meclisi ve yönetim kurulunun başkanıdır ve görev süresi dört yıldır.

6172 sayılı kanun meclis üyeliğinde doğal üyeliği kaldırdığı ve meclis üyelerinin tamamını su kullanıcılarından oluşturduğu için birlik başkanlarının artık yerel yöneticilerden oluşması olanağını (eğer aralarında su kullanıcısı yok ise) bertaraf etmiştir.

Baran'ın (1996, s.150) yapmış olduğu araştırmada birlik başkanlarının yüzde 54'ünün belediye başkanı ve muhtarlardan oluştuğu ortaya çıkmıştır. Kanun ile Köseoğlu'nun (2010, s.89) çalışmasında dile getirilen öneri yerine gelmiştir: "Yerel yönetim birliklerinin birlik başkanının çoğu zaman Vali ve kaymakamlardan oluşmaları da önemli bir sorundur. Buna ilişkin 5355 sayılı kanunda engelleyici hükümler bulunmalıdır." Gönül'e (1977, s.95) göre sulama tesisinin işletilmesi, bakım ve onarım faaliyetlerinin yürütülmesi amacıyla üreticilerin kurdukları demokratik üretici örgütleri olarak tanımlanan sulama birliklerine -uygulamada bu

tanımlarına ters düşecek biçimde- üreticiler dışındaki yerel siyasi erkler başkanlık yapmaktadır. Bu tarz bir uygulama halkın demokratik alışkanlıklarını geliştirme, kendini yönetme, yönetime katılma istek ve eğilimiyle çelişmektedir.

Birlik Başkanın görev ve yetkilerine aşağıda yer verilmiştir (6172 sayılı kanun 9. madde /3. fıkra):

- Resmi merciler ve üçüncü şahıslar nezdinde birliği temsil etmek veya yetki verdiği kişilere temsil ettirmek,
- Bütçe tasarısını ve çalışma programını birlik meclisine ve ilgili makamlara sunmak ve bütçeyi uygulamak,
- Birlik meclisi ve yönetim kurulu kararlarını uygulamak, sonuçlarını izlemek ve değerlendirmek,
- Birlik meclisi veya yönetim kurulu kararlarını gerektirmeyen konularda, birlik ana statüsü ve ilgili mevzuatın verdiği yetkiler çerçevesinde gerekli kararları alıp uygulamak,
- Birlik bütçesinin tahsilat ve ödeme amirliğini yapmak ve gerektiğinde bu yetkilerini istihdam edilen en üst yöneticiye devretmek,
- Birlik meclisi kararları gereğince yapılan her türlü satın alma ve ihale işlerini bir komisyon marifetiyle yürütmek ve yönetim kurulunun onayıyla sonuçlandırmak,
- Birlik gelirlerinin tahsilatının yapılmasını takip etmek, birliğin hak ve menfaatlerini izleyip korumak,
- Birlik meclisini ve yönetim kurulunu toplantıya çağırarak,
- Birliğin yıllık çalışma programını uygulamak,
- Yönetim kurulunun görüşünü de alarak birlikle ilgili konularda birlik meclisine teklifte bulunmak,
- Birlik adına şartsız bağışları kabul etmek,
- Birliğin taşınır ve taşınmaz varlığını yönetmek,
- Birlik adına tahsil edilen paraları birlik meclisince belirlenen oranlarda yatırım geri ödemeleri, bakım ve onarım işleri ile diğer işletme ve personel giderlerinde kullanmak,
- Diğer işletme ve personel giderleri payından, ihtiyaç duyulması halinde birlik meclisi kararıyla bakım, onarım, yenileme ve genişletme işlerinde kullanmak,
- Herhangi bir sebeple görevinin başında bulunmadığı durumlarda yönetim kurulu veya birlik meclisi üyelerinden birini başkanvekili olarak tayin etmek,
- Birlik meclisi kararlarına uygun olarak gerekli personeli istihdam etmek,

- Birlik meclisi tarafından kullanılmasına karar verilen iç ve dış kaynaklı kredinin temini için bankalar ve ilgili kuruluşlar nezdinde görüşmeler yapmak,
- 6172 sayılı kanun ve ilgili diğer mevzuatın verdiği görev ve yetkileri kullanmak.

3.3.6 Sulama Birliklerinin Gelir ve Gider Bütçeleri

Sulama birliklerinin gelirleri şunlardan oluşmaktadır:

- Katılım payı,
- Su kullanım hizmet bedeli,
- Her türlü yardım ve bağışlar,
- Yatırım bedellerine ilişkin geri ödeme katkı payı,
- Birlik ana statüsüne aykırı hareket edenlerden alınan idari para cezaları,
- Alım, satım, kira, faiz ve benzerlerinden doğan gelirler,
- Diğer gelirler,

Birliklerin giderleri ise şunlardır:

- Kanunlar ve birlik ana statüsü ile birliğe verilen görev ve hizmetleri karşılamak için yapılan harcamalar,
 - Personele ödenen aylık, ücret, harcırah ve huzur hakkı ile organlarının seçilmiş üyelerine ödenen, harcırah, huzur hakkı ve hizmete ilişkin eğitim harcamaları,
 - Birlik meclisi kararı, ilam ve sözleşmelere dayanan harcamalar ve borçlar,
 - Yatırım ve proje giderleri,
 - Makine, malzeme, ekipman ve gerekli diğer teçhizat için yapılan harcamalar,
 - Tesislere ilişkin taahhüt edilen borçlara ve devraldığı tesislerin yatırım bedellerine ilişkin geri ödemeler,
 - Diğer giderler.

Sulama Birliklerine Denk Bütçe Esası Getiriliyor, Bütçe DSİ Bölge Müdürü'nün Onayı İle Yürürlüğe Giriyor, Borç Stoku En Son Kesinleşmiş Bütçe Gelirleri Toplamını Aşamıyor.

6172 sayılı kanuna göre sulama birliklerinin çalışma programlarına uygun olarak hazırlanan bütçe, birliklerin mali yıl ve izleyen iki yıl içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterir. Bütçe dışı harcama yapılamaz. Başkan bütçe ödeneklerinin verimli, tutumlu ve yerinde harcanmasından sorumludur. Bütçelerde gelir ve gider denkleğinin sağlanması esastır. Birlik meclisince kabul edilen bütçe, ilgili DSİ bölge müdürünün onayı ile yürürlüğe girer. Birlikçe yapılan borçlanma tutarı ve borç anapara ödemeleri, bütçe gelir ve gider hesaplarıyla ilişkilendirilmeksizin ilgili hesaplarda izlenir. Ancak borçlanma giderleri, faiz ödemeleri ve faiz gelirleri bütçe gelir ve gider hesaplarında izlenir. Birliğin borç stok tutarı, DSİ'nin izni

alınmak suretiyle yapılan büyük çaplı yenileme işleri borçlanmaları hariç, en son kesinleşmiş bütçe gelirlerinin toplamını aşamaz (6172 sayılı kanun 10. madde /1. fıkra).

Birlik bütçesine ilişkin 10. maddede; birliklerin, devraldıkları tesislerin işletme, bakım, onarım ve yönetimi ile ilgili çalışmalarında kâr gayesi güdemeyecekleri; birlik gelirlerinin tamamının yine tesis için sarf edileceği hükme bağlanmıştır.

Sulama Hizmetine İlişkin Mali Yük Üreticilere Yükleniyor.

Mali kaynak yetersizliği günümüze kadar sulama birliklerinin en temel sorunlarından biri olmuştur. Baran'ın çalışmasında; birlik başkan ve genel sekreterlerinin yüzde 83'ünün birlik gelirlerini yetersiz buldukları saptanmıştır. Bu durumda sulama birliklerinin önemli ölçüde mali kaynak sıkıntısı çektiği ve sulama hizmetleri görevini istenilen şekilde yerine getiremedikleri ortaya çıkmaktadır (aktaran Çevikbaş, 2001, s.106).

2010 yılı itibariyle ülke genelinde faaliyet gösteren 388 adet sulama birliğinin SGK, TEDAŞ, Vergi Daireleri, Maliye ve DSİ gibi kurumlara olan borçlar ve personel giderleri olarak toplam 276.339.335,70 TL borcu bulunmaktadır (TBMM 23.11.2009 tarih ve 7/11120 esas no'lu önerge).

Ülkemizdeki sulama birliklerinin pek çoğunun ekonomik yetersizlikler sebebiyle kapandığı ya da kapanmak üzere olduğu TBMM Tarım Orman ve Köy İşleri Komisyonu Raporu'nda da ifade edilmiştir (www.tbmm.gov.tr, 2010).

Finansman sorunu olarak da ifade edilebilecek sorunun çözüme kavuşturulması çok önemlidir (Köseoğlu, 2010, s.93. Bu nedenle sulama birliklerinin görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için kamusal yardımlara gereksinimleri bulunmaktadır (Çevikbaş, 2001, s.106). Ancak 6172 sayılı kanunun getirdiği hükümler, birliklerin en önemli gelir kaynaklarından birinin sulama ücreti olduğu, devlete yük getirdiği gerekçesiyle sulama tesislerinin üreticilere devri göz önünde bulundurulursa, bu sorunun üreticinin mali katkısıyla çözüleceği beklentisinin olduğu ortadadır.

6172 sayılı kanunun sulama hizmetinin mali yükünü üreticiye yüklediğini düşündürten hükümlerinden bazıları:

- “İlk üyelik kaydı sırasında bir defaya mahsus olmak üzere katılım payı tahsil edilir. Katılım payı, birlikler için Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan yılı sulama ve kurutma tesisleri işletme ve bakım ücret tarifelerinde dekar başına tespit edilen en düşük ücret tarifesinden aşağı olamaz” (4. madde / 5. fıkra).

- “Su kullanım hizmet bedelini Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan yılı sulama ve kurutma tesisleri işletme ve bakım ücret tarifelerinde dekar başına tespit edilen en düşük ücret tarifesinden aşağı olmamak üzere belirlemek” (6. madde /15. fıkra / (1) bendi).

- “Katılım payları, su hizmet bedeli ve para cezalarından tahsil edilen tutarların, cazibeli sulama tesislerini devralan birliklerde en az yüzde 30’unu, pompajlı sulama tesislerini devralan birliklerde en az yüzde 15’ini, yatırım geri ödemeleri ile bakım ve onarım işlerinde kullanmak; devralınan sulama tesisinin bir bölümünün cazibeli, bir bölümünün pompajlı olması durumunda, cazibeli ve pompajlı alanı gözönüne alarak yatırım geri ödemeleri ile bakım ve onarım payını yüzde 15 ila yüzde 30 arasında belirleyip uygulamak” (7. madde / (h) bendi).

- “Tamamen ya da kısmen pompajlı sulama tesislerini devralan birliklerde, (h) bendinde belirtilen paylar dışında kalmak ve bir önceki yıl sulamada kullanılan toplam enerji bedelinden aşağı olmamak kaydıyla, bütçede uygulama yılı içinde kullanılacak enerji bedelinin ödenmesini sağlayacak ödeneği tefrik etmek” (7. madde / (1) bendi).

6172 sayılı kanuna göre katılım payı, su kullanıcılarının birliğe ilk katılımlarında, kurucular kurulu veya birlik meclisi tarafından, birlik ana statüsünde belirlenen şartlar dahilinde, arazinin her bir dekarı için belirlenen ve bir defaya mahsus olmak üzere alınan paydır.

5355 sayılı kanuna göre katılım payı birliğe üye olan yerel yönetimlerin (belediye, köy) belli bir oranda birliğe ödediği mali payı ifade etmektedir. Ancak birliklere yerel yönetimlerce katılım payının ödenmesinde başarı sağlanamadığı, birçoğunun bu payı ödemediği saptanmıştır (Köseoğlu, 2010, s.93).

Gönül (1977, s.106) birlik gelirlerinin önde gelen ve en önemli çeşidinin yerel yönetimlerce ödenen katılım paylarının oluşturduğunu; Baran (1998, s.62) ise bu payın kurucu yerel yönetim bütçelerinden birliğe aktarılması gerekirken sulayıcıya yüklendiğini dile getirmiştir.

6172 sayılı kanunla katılım payı ve su kullanım hizmet bedeli için asgari sınırlar belirlenmiş bulunmaktadır. Hizmet bedeline ilişkin kanun hükmünün birlik meclis üyelerinin bir nevi karar alma insiyatiflerini de elinden aldığı söylenebilir. Birliklerin bakım onarım için bütçelerinden ayırması gereken pay da kanun tarafından belirlenmektedir. Akademik çalışmalarda birliklerin en önemli sorunlarının başında mali kaynak yetersizliğinin geldiği ortaya çıkmakta, bu payın nasıl ayrılacağı hususu önem taşımaktadır. Bunun tek bir yolu var gibi görünmektedir; o da birliğin en önemli gelir kaynaklarından biri olan sulama ücretinin artırılmasıdır. Bu konuda CHP Milletvekili Ferit Mevlüt Aslanoğlu tarafından

yöneltilen 6/670 esas no'lu 22.04. 2008 tarihli soru önergesini Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu: “Sulama tesislerinde özellikle rehabilitasyon ihtiyacı olan tesisler için program geliştirmek üzere DSİ Genel Müdürlüğümüz bünyesinde bir inceleme ve değerlendirme komisyonu kurulmuş olup çalışmalar devam etmektedir. Malatya ilinde yer alan sulama birlikleri sulama ücretlerini çok düşük düzeyde belirledikleri için, yıl içinde yapılması gereken bakım ve onarım çalışmaları yapılmamakta ve DSİ Genel Müdürlüğü’nden sürekli yardım talebinde bulunmaktadır. Sulama tesislerinin işletme bakım ve yönetim sorumluluğunu üstlenen birlikler yıllık bütçelerini belirlerken personel giderleri yanı sıra bakım onarım giderlerini de esas almak zorundadırlar çünkü biz bütün sulama tesisatını sulama şebekesi tamamlandıktan sonra, yatırımı yaptıktan sonra tamamen sulama birliklerine devrediyoruz. Bunların işletilmesini, bakımını sulama birlikleri yapmaktadırlar ancak acil durumlarda da DSİ olarak zaman zaman destek veriyoruz” biçiminde yanıtlamıştır.

Pompajlı sulama tesislerini devralan birliklerin bütçelerinde enerji bedelinin ödenmesini sağlayacak ödeneği ayırmaları hükme bağlanmıştır. Ülkemizde sulama birliklerinin ve üreticilerin en önemli sorunlarından birini de elektrik borçlarını ödeme konusunda düştükleri sıkıntı oluşturmaktadır. Elektrik borcu nedeniyle sulama suyu kesilmekte ve üreticiler zarar etmektedir. TBMM 23. dönem 2. ve 5. yasama yılları (Nisan 2008-Ekim 2010) arası döneme ait sulama birliklerine ilişkin verilen yazılı ve sözlü önergelerinin¹⁶ bu durumu gözler önüne serdiği söylenebilir. Ülke geneli, Adana, Adıyaman, Afyon, Bitlis, Gaziantep, Isparta, İzmir, Kayseri, Manisa, Niğde, Osmaniye ve Tokat illerinde bulunan sulama birliklerinin borçlarına ilişkin sunulan önerelerde birkaç örnekle;

- Isparta’daki 7 adet sulama birliğinin toplam borcunun 25 milyon 170 bin liraya ulaştığı (TBMM, 7/16049 esas no’lu 28.07.2010 tarihli önerge),
- Niğde’nin Misli Ovasında binlerce çiftçinin mahsulünü sulayamadığı için ürününü kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldıkları (TBMM, 7/15262 esas no’lu 22.06.2010 tarihli önerge),
- Tokat Erbaa ilçesinin sağ ve sol sahil sulama birliklerinin elektrik borçlarından dolayı, su pompalarını çalıştıramadıkları, bunun sonucunda da ürünlerin yandığı (TBMM, 6/1685 esas no’lu 17.12.2009 tarihli önerge),
- Özellikle elektrik enerjisi kullanan birliklerin borç batağına girmiş ödenemez borçlarla karşı karşıya kaldıkları (TBMM, 6/1018 esas no’lu 15.10.2008 tarihli önerge),
- Tek geçim kaynaklarının ekip biçtikleri tarlaları olan üreticilerin tarlalarını sulayamamaları nedeniyle herhangi bir gelir elde edemeyecekleri bir gerçek olduğundan

¹⁶ Bu yazılı ve sözlü önergelerin ayrıntılarına ekte yer verilmiştir.

borçlarını ödemelerinin mümkün olmadığı (TBMM, 7/3841 esas no'lu 29.05.2008 tarihli önerge) ifade edilmektedir.

Tablo 3.9'da yer verilen, son yıllarda TBMM'ne sunulan kanun tekliflerinin de, üreticilerin tarımsal sulamaya ilişkin elektrik borçlarını ödeme konusunda yaşadıkları sıkıntının bir diğer göstergesi oldukları söylenebilir.

2/688 Esas Numaralı *Tarımsal Sulama ve Köy İçme Suyu Borçlarının Yapılandırılmasına Dair Kanun Teklifi*'nin genel gerekçesinde;

- Çiftçilerin sulamadan dolayı elektrik dağıtım şirketlerine olan vadesi geçmiş elektrik borçlarını ödeyemez duruma geldikleri,
- Türkiye'de toplam enerji tüketiminin 134 milyar kWh iken tarımsal sulamada elektrik tüketiminin 4,5 milyar kWh'ı bulduğu,
- Tarımsal sulamada yıllık elektrik tahakkuk bedelinin 854 milyon TL, tarımsal sulama tüketim oranının ise yüzde 3,35 olduğu,
- Tarımsal sulama hizmetlerinde en önemli girdilerden biri olan elektrik fiyatlarının yüksek olmasının sulama maliyetini artırdığı ve tarımda rekabet gücünü azalttığı,
- Elektrik borçlarını ödeyemeyen çiftçilerin ürünlerine su veremedikleri için ürünlerini kaybetme durumuyla karşı karşıya kaldıkları,
- Borçlu tarımsal sulama abone sayısının 122.380 adet; ödenemeyen elektrik enerjisi borç tutarının 1 milyar 900 bin TL olduğu,
- Anadolu'daki binlerce köyün TEDAŞ'a olan borcunu ödeyemediği, TEDAŞ tarafından su pompalarının elektrikleri kesildiği için susuz kaldığı dile getirilmiştir.

Tarımsal Sulamada Elektrik Borçlarına İlişkin Düzenleme Getiriliyor.

6111 sayılı “Torba Yasa” olarak nitelendirilen *Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun* ile sulama birliklerine üye üreticilerin borçları yeniden yapılandırılmıştır.

Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi'nin (TEDAŞ) veya bu şirketin hissedarı olduğu elektrik dağıtım şirketlerinin tarımsal sulamada kullanılan elektrik tüketiminden kaynaklanan alacaklarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Kanunun ortak hükümlerinin yer verildiği dördüncü kısım 17. maddenin 10. fıkrasında; “...vadesi 31/12/2010 tarihi itibarıyla geldiği halde bu Kanunun yayımlandığı tarih itibarıyla ödenmemiş olanların asıllarının tamamının, bu Kanunun yayımlandığı tarihi izleyen dördüncü ayın sonuna kadar aboneleri bulunan dağıtım şirketine başvuruda bulunularak ilk taksit bu Kanunun yayımını izleyen dokuzuncu aydan

başlamak üzere ve her yıl ilk taksidin tekabül ettiği ayda toplam beş eşit taksitte ödenmesi şartıyla bu alacakların ödenen kısmına isabet eden fer'ilerin tahsilinden vazgeçilir...” ifadesine yer verilmiştir. Kanuna ilişkin bu maddenin gerekçesinde elektrik borçlarının belli bir ödeme planı çerçevesinde ödenmesi imkânı oluşturularak geniş kitlelerin elektrik borcu sorununun çözümlendiği dile getirilmiştir.

Kanunun aynı maddesinin 23. fıkra (a) bendinde; sulama birliklerinin tarımsal sulama faaliyetlerinden kaynaklanan alacaklarından, 31/12/2010 tarihi itibarıyla vadesi geldiği halde bu kanunun yayımlandığı tarih itibarıyla ödenmemiş olanların asıllarının tamamı ile bu alacaklara ilişkin faiz, gecikme faizi, gecikme zammı gibi fer'iler yerine bu kanunun yayımlandığı tarihe kadar TEFE/TÜFE aylık değişim oranları esas alınarak hesaplanacağı belirtilmiştir.

Kısr Döngü: TBMM milletvekillerinin önermeleri, kanun teklifleri dışında yukarıda yer verilen 6111 sayılı kanun da sulama birlikleri üreticilerinin ekonomik sorunlarının bir anlamda aynası olmaktadır. 25 Şubat 2011 tarihinde yürürlüğe giren kanun; üreticilere borçlarını ödemeyebilmeleri konusunda bir fırsat olabilecekken; bundan yaklaşık 1 ay sonra 22 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe giren 6172 sayılı *Sulama Birlikleri Kanunu*'nda çoğu sulama birliğinin sulama ücretini katlayarak arttıracak olan su hizmet bedeline ilişkin bir asgari sınır belirlenmektedir. Bu halde geleceğe dair sorunların çözümlendiğini söylemek mümkün olmamakta, üreticilerin sulama borçlarına ilişkin ekonomik zorluklarının artarak devam edeceği düşünülmektedir. Genç ve Kutlu da (2011, s.1) kanunun üreticilere ilişkin her geçen gün artan su ve elektrik borçlarından kaynaklı icra ve haciz haberlerine karşın, üreticileri daha da yoksullaştıracak ve tarımsal üretimden uzaklaşmasına neden olacak, küçük üreticiliği tasfiye edecek bir düzenleme olduğunu dile getirmektedirler.

Tablo 3.9 Tarımsal Sulamada Elektrik Borçlarına İlişkin Kanun Teklifleri

Kanun Teklifi	Kanun Teklifinin Özeti	Dönemi ve Yasama Yılı	Esas No	Başkanlığa Geliş Tarihi
Sulama Elektrik Borcu Bulunan Çiftçilerin Borçlarının Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanun Teklifi	Teklif ile sulama elektrikli borcu bulunan çiftçilerin 1/1/2008 tarihine kadar faturalandırılmış borçlarından gecikme faizi alınmaksızın anaparanın 36 ayda eşit taksitlerle ödenmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.	23 / 2	2 / 258	16/05/2008
Çiftçilerimizin, Tarım Kredi Kooperatiflerine ve T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'ne olan Zirai Kredi Borçları ile Tarımsal Sulamadan Dolayı Devlete Ait Elektrik Dağıtım Şirketlerine Olan Vadesi Geçmiş Elektrik Borçlarının Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun Teklifi	Teklif ile son yıllarda tarım sektöründeki girdi fiyatlarının aşırı derecede artması dolayısıyla zor duruma düşen çiftçilerin Tarım Kredi Kooperatifleri ve Ziraat Bankası'na olan zirai kredi borçları ile devlete ait elektrik dağıtım şirketlerine olan vadesi geçmiş borçlarının faizlerinin silinmesi ve anaparanın taksitlendirilmesi amaçlanmaktadır.	23 / 2	2 / 262	22/05/2008
Çiftçilerimizin, Tarımsal Sulamadan Dolayı Devlete Ait Elektrik Dağıtım Şirketlerine Olan Vadesi Geçmiş Elektrik Borçları İle Tarım Kredi Kooperatifleri Ve T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'ye Olan Zirai Kredi Borçlarının Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanun Teklifi	Teklif ile çiftçilerin içme suyu ve tarımsal sulamada kullanılan elektrik tüketim bedellerine ilişkin borçları ile tarım kredi kooperatiflerine ve Ziraat Bankasına ait zirai kredi borçlarının gecikme zammı ve faizlerinin kaldırılarak taksitler halinde ödenmesi, ödemenin peşin yapılması halinde toplam borç miktarı üzerinden yüzde 30 indirim yapılması öngörülmektedir.	23 / 2	2 / 289	17/06/2008
Tarımsal Sulamada Kullanılan Elektrik Enerjisi Tarifelerine İlişkin Kanun Teklifi	Aynı alanda üretim yapan çiftçilerin farklı fiyattan enerji kullanımlarının ortaya çıkardığı adetsizliğin önlenmesi amacıyla Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından sulama hizmeti karşılığında talep edilen ücretin tarımsal sulama elektrikli kullanan aboneler için de geçerli olmasını öngörmektedir.	23 / 3	2 / 330	27/10/2008
Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılarak Tarımsal Üretimde Kullanılan Elektrikli Düşük Fiyattan Satılmasına Dair Kanun Teklifi	Tarımsal amaçlı faaliyetlerde, tarımsal sulamada ve damla sulamada kullanılan elektrik bedellerinde indirim yapılması öngörülmektedir.	23 / 4	2 / 515	06/10/2009
Tarımsal Sulama ve Köy İçme Suyu Borçlarının Yapılandırılmasına Dair Kanun Teklifi	Teklif ile, TEDAŞ ve TEDAŞ'ın hissedarı olduğu elektrik dağıtım şirketlerinin, tarımsal sulama ve köy içme suyu abonelerinin 22/4/2010 tarihi itibarıyla tüketmiş oldukları elektrik enerjisinden kaynaklanan her türlü alacaklarının ve bunların ferilerinin TEDAŞ yönetim kurulunca belirlenecek usul ve esaslar doğrultusunda, sulhen tahsil edilmesi amacıyla yeniden yapılandırılması ve tarımsal sulamada kullanılan elektrik bedeline ilişkin faturaların yılda en fazla iki defa düzenlenmesi öngörülmüştür.	23 / 4	2 / 688	22/04/2010

Kaynak: http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_, 01.01.2011.

3.3.7 Sulama Birlikleri Kanunu'ndaki Cezai Hükümler

6172 Sayılı Kanun, Birlik Üyesi Olmayan Üreticilerin Mali Mükellefiyetlerini Dört Katına Kadar Arttırılabiliyor.

Hazırlanan su dağıtım planında belirtilen süre dışında, sulama beyannamesi vermeden ya da eksik beyanname ile sulama yapan üreticilere suladıkları her dekar arazi başına su kullanım hizmet bedelinin iki katına kadar yönetim kurulu kararıyla idari para cezası verilmektedir. Su dağıtım planına uymayan birlik üyesi olmayanlara ise bu bedel dört katına kadar çıkarılabilmektedir (6172 sayılı kanun, madde 12, 1. ve 2. fıkra).

Bu madde birlik üyesi olan ve olmayan üreticiler arasında yönetim kurulu kararına bağlı olarak farklı bir cezai uygulama öngördüğü için üreticilerin bir bakıma birliğe üyelik konusunda zorlandığı söylenebilir.

3.3.8 Sulama Birliklerinin Alacaklarının Tahsili

Birlikler 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı *İcra ve İflas Kanunu* hükümlerine göre alacaklarının tahsili yoluna başvurmaktadır. 6172 sayılı kanun (13. madde) hem başkan ve hem de yönetim kurulu üyelerini, birliğin gelirleriyle ilgili işlemleri zamanında ve tam olarak yapmaktan ve ayrıca, gerekli tedbirleri almaktan sorumlu tutmaktadır. Birlik alacaklarının tahsili için gerekli işlemleri zamanında ve tam olarak yapmayan başkan ve yönetim kurulu üyeleri kendi dönemlerinde oluşan zarardan şahsen sorumlu tutulmaktadır.

3.3.9 Sulama Birliklerinin Personeli

Personel İstihdam Rejimi Değişiyor, Personelin İş Kanunu Hükümlerine Tabi Olarak Çalıştırılacakları Hüküm Altına Alınıyor.

6172 sayılı kanununun 14. maddesinde; birliklerdeki idari, teknik ve yardımcı teknik personelin 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı *İş Kanunu* hükümlerine göre çalıştırılacağı, işverenin birlik olduğu, teknik personelin sulama işletmeciliğinin gerektirdiği amaca yönelik eğitimin verildiği fakülte veya yüksekokul mezunları arasından seçileceği ifade edilmiştir.

Kanunda ayrıca 657 sayılı kanuna tabi olarak çalışan personelin, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde Devlet Personel Başkanlığı'nca tespit edilecek ihtiyaca göre kadroları ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarına devredileceği, sözleşmeli personel statüsünde çalışanların, mevcut statüleri ile istihdam edilmeye devam olunacağı, bunlar dışında yeni sözleşmeli personel istihdam edilemeyeceği hükümlerine yer verilmiştir.

Kanunun 14. maddesine ilişkin gerekçede birliklerin olabildiğince özerk olmasının sağlanmaya çalışıldığı, bu özerkliğin de doğal olarak, çalıştırılacak personel ile ilgili politikalara da yansıtacağı dile getirilmiştir.

Genç ve Kutlu (2011, s.1) çalışmalarında personel rejimiyle ilgili bu değişikliği “birliklerin yeni işleyiş ve konumuna yönelik bir tarz” olarak nitelendirmektedirler.

Bütçede Personel Giderlerine İlişkin Üst Sınır Belirleniyor.

Kanuna göre; birliğin toplam personel giderleri, *Vergi Usul Kanunu* uyarınca tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranı ile çarpımı sonucu bulunan miktarın yüzde 30'unu aşamayacaktır. Bu oran ihtiyaç olması halinde birliğin talebi üzerine Bakan onayı ile yüzde 40'a kadar artırılabilir. Yıl içerisinde aylık ve ücretlerde beklenmedik bir artışın meydana gelmesi sonucu personel giderlerinin söz konusu oranları aşması durumunda; cari yıl ve izleyen yıllarda personel giderleri bu oranların altına ininceye kadar yeni personel alımı yapılamayacak, yeni personel alımı sebebiyle bu oranın aşılması halinde oluşan kamu zararı, kanuni faiziyle birlikte başkandan tahsil edilecektir.

Kanun ile sulama birliklerinin bütçelerinin önemli bir payını oluşturan personel giderlerine ilişkin bir kısıtlamaya; birliklerin genellikle bütçelerinde ayırdıkları payın kısıtlı olduğu bakım onarım giderlerinde ise (zorunlu bir asgari pay belirlenerek) artırıma gidilmiş olduğu görülmektedir.

3.3.10 Sulama Birliklerinin Denetimleri

5355 sayılı kanuna göre birliklerin denetiminden İçişleri Bakanlığı sorumludur. Yerel yönetim birlikleri, merkezi idare adına mülkiye müfettişleri ve kontrolörler tarafından denetlenmektedir (Vesayet Denetimi). Ancak sulama birliklerinin gerektiği gibi denetlenmediği, Çevikbaş'ın (2001, s.170) araştırmasında birliklerin yüzde 85'inin denetim geçirmediğinin saptandığı, denetimsizliğin aynı sınırlar içinde etkinlikte bulunan çok sayıda birliğin ortaya çıkmasına neden olduğu ise Köseğlü'nun (2010, s. 98) çalışmasında ortaya konmuştur.

Birlikler Hesaplarını Bağımsız Denetim Kuruluşlarına Denettirebiliyor.

6172 sayılı kanuna göre sulama birliklerinin denetimi şöyle öngörülmüştür (madde 18):

- İdari ve mali denetimi, her yıl valiler tarafından yapılacak veya yaptırılacaktır.

Birliğin idari ve mali denetimini yapmak üzere vali tarafından, vali yardımcısının başkanlığında; defterdar, tarım il müdürü, DSİ bölge müdürü ve il mahalli idareler müdürü veya bunların görevlendirecekleri temsilcilerden oluşan bir denetim komisyonu kurulacaktır.

- Birlikler, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın idari ve teknik denetimine tabi olacaklardır.
- Birlikler, Sayıştay tarafından doğrudan denetlenebilecektir.
- Birlikler hesaplarını ihtiyaç halinde sermaye piyasasında bağımsız denetimle yetkili kuruluşlar listesinde yer alan bağımsız denetim kuruluşlarına denetlettirebileceklerdir.

3.3.11 Sulama Birliklerinin Tüzel Kişiliklerinin Sona Ermesi

Birliğin Amacına Ulaşamayacağına Çevre ve Orman Bakanlığı Tarafından Tespiti Halinde Bakan Birliği Feshediliyor.

Sulama Birlikleri yeni kanunla birliğin amacına ulaşamayacağına ya da birlik meclisinin (yılda iki defa) toplantı yapmadığının Bakanlıkça tespit edilmesi durumunda birlik Bakan onayı ile feshedilebilecektir. Birliğin tasfiyesi yönetim kurulu tarafından yürütülecektir. Birliğin kurulmaması veya feshedilmesi hallerinde, hizmetlerin aksamaması için, sulama faaliyetlerini DSİ kendi imkanları ile yapacak veya yıllara sari olarak hizmet alımı yoluyla yaptırabilecektir.

6172 sayılı kanuna uygun hareket edebilmek için sulama birlikleri sulama ücretlerini artırma yoluna gidecektir. Aksi halde yukarıda bahsedilen bütçelerine ilişkin öngörülen düzenlemeleri yapmaları mümkün olmayacak, feshedilebilecekler, sulama hizmeti, "hizmet alımı" yoluyla yaptırılabilir. Her halükârda sonuçta üretici olumsuz etkilenecek ve bütçelerinde ciddi açıklara neden olabilecek gibi görünmektedir.

3.3.12 Sulama Birliklerinin Üst Örgütlenmeleri

Birliklerin Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'ne Üyeliği Öngörülüyor.

6172 sayılı kanunun "Değiştirilen, yürürlükten kaldırılan ve uygulanmayacak hükümler" başlıklı 21. Maddesinde; 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı *Kooperatifler Kanunu'nun* 77 nci maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklendiği ifade edilmiştir: "Sulama Birlikleri Kanunu ile 29/6/2004 tarihli ve 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu'na göre kurulmuş birlik ve merkez birlikleri de Türkiye Milli Kooperatifler Birliğine üye olabilirler."

Türkiye Milli Kooperatifler Birliği 30 Aralık 1991 tarihinde 1969 yılında yürürlüğe giren 1163 Sayılı Kooperatifler Yasası'nın 77. Maddesi çerçevesinde kurulmuştur. Ülkemizdeki 25 tür kooperatifin kuruluşu olan Türkiye Milli Kooperatifler Birliği 7 Merkez Birliği'ni ve 5 Birliği çatısı altında örgütlemiştir (www.turkiyemillikoop.org.tr, 2011).

Sulama birliklerinin bir üst örgüte üyelikleri konusuna Dünya Bankası Raporu'ndaki Su Kullanıcı Birlikleri Kanun Tasarısı'nda da yer verildiği dikkate alınırsa birlik ve kooperatif

yapılarının farklı olmasına karşın tek elden yönetilmek istendiği, küresel örgütlere bağıllığı getireceği düşünülebilir.

3.4 Sulama Birliği İşletmeciliğinden Yap İşlet Devret Modeline (Yerelden Özele)

Sulama Birlikleri Tesislerin İşletilmesi Konusunda Şirketlerle Sözleşme İmzalayabiliyor.

6172 sayılı kanunun 15. maddesi; “Birlikler, DSİ tarafından 8/6/1994 tarihli ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap İşlet Devret (YİD) Modeli Çerçevesinde Yapıtırılması Hakkında Kanun uyarınca yapılan tesislerin işletme ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi hususunda, görevlendirilen şirketle müstakilen veya DSİ ile birlikte müştereken sözleşme imzalamaya yetkilidir” hükmüne yer vermektedir. Bu hüküm ile sulama birliklerinin yap işlet devret modeline iştirakleri sağlanmaktadır. Yap İşlet Devret Modeli Nasıl bir Modeldir? sorusunun irdelenmesinin sulama hizmetinin nasıl yerine getirileceği, sonuçlarının neler olabileceğinin değerlendirilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1980’li yıllardan itibaren ekonomik alanda meydan gelen dönüşüm süreci özellikle kamu hizmetlerinin yerelleşmesi ve özelleştirilmesi bağlamındaki iki eksenyle dikkat çekmekte, sosyo-ekonomik dönüşüm sancıları içerisinde, kamu hizmeti kavramı ilginç bir şekilde tartışmaların odaklandığı bir alan haline gelmektedir (Çal, 2007, s.9). Ozansoy’a (1997, 85) göre kamu hizmetinin, idare hukukunda “hayatî bir önem taşıyan” temel bir kavram olduğu genellikle kabul görmekte birlikte, kavramın “tanımı” veya “tanıma elverişliliği” konusunda böylesi bir kabulden söz etmek güçtür. Alan yazın incelendiğinde “Kamu Hizmeti” kavramının herkesçe kabul edilebilir açık bir tanımının olmadığı görülebilmektedir. Anayasa Mahkemesi’nin bir kararında (R.G. Tarih: 20.03.1996, Sayı: 22586) kavramın belirsizliği konusunda görüş birliğinin olduğu vurgulanarak kamu hizmeti kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır: “Devlet ya da diğer kamu tüzel kişileri tarafından ya da bunların gözetim ve denetimleri altında, genel ve ortak gereksinimleri karşılamak, kamu yararı ya da çıkarını sağlamak için yapılan ve topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinliklerdir.” Hizmetlerin, kâr amacı güdülmeden, para kazanma arzusu olmadan toplumsal ihtiyaçları, vatandaş refahını sağlamak amacıyla yapılması, hizmetten yararlananların vatandaş, toplum, halk gibi genel terimlerle anılması, hizmetin bireysel ve bölünebilir nitelikte olmaması kamu kesimi tarafından üretilen hizmetleri, özel kesim tarafından üretilen hizmetlerden ayıran bazı temel özelliklerdir (Saran, 2004, s. 70–71).

Kanun veya kanunun belirlediği sınırlar içinde oluşturulması, bizzat idare ya da idarenin sıkı gözetimi altında özel kişilerce yürütülmesi, kamu yararını gerçekleştirmek için yapılması, hizmetin süreklilik, düzenlilik ve eşitlik ilkesine göre yerine getirilmesi kamu hizmeti

konusunda genellikle ortaklaşıl原因 unsurlardır. Özey'a (2002, s.240) göre de kamu hizmetlerinden yararlanma karşılığı ödenen paranın hukuksal niteliği ne olursa olsun aslında hemen vurgulanması gereken bunun bir fiyat olmadığı, olmaması gerektiğidir. Ekonomik anlamda fiyat “maliyet artı kâr” unsurlarından oluşan bir kavramdır. Bunların olabildiğince düşük tutulması için çaba sarfedilebilir ama, bu iki unsurdan oluşan fiyattan vazgeçen hiçbir ekonomik girişim olamaz. Özel girişim tanım olarak gelir getirici bir etkinliktir ve ekonomi alanında bunun adı da kâr'dır. Buna karşılık kamu hizmetinin kâr etmesi söz konusu olmadığı gibi amacı da kamu yararadır Özey'in dile getirdiği bu düşünceler aslında kamu hizmeti kavramının tanımlanamazlığının arkasında yatan nedeni ve tartışmaların odağını ortaya koymaktadır. Kamu hizmeti günümüzde özellikle özelleştirmeler, kamu özel ortaklıkları, yap işlet devret modeli çerçevesinde tartışılmaktadır.

Kamu hizmeti literatüründe kamu hizmetlerinin görülüş yönteminin saptanmasında temel ölçüt olarak kabul edilen noktalardan biri “hizmetin niteliği” konusudur. Farklı kamu hizmeti anlayışları, kamu hizmetlerinin farklı görülüş biçimleri arasında yapılan tercihte ortaya çıkmaktadır ve kamu hizmetinin görülüş usulü konusunda temelde dört farklı yöntem üzerinde durmak olanaklıdır (Ataay, 2006, s.77–80):

- Kamu hizmetinin doğrudan kamu örgütlenmesiyle görülmesi yöntemi,
- Kamu hizmetlerinin kamu eliyle görülüp, kullananların ödediği bedellerle finanse edilmesi yöntemi,
- Kamu hizmetlerinin özel kişilerce yerine getirilmesi yöntemi,
- Kamunun özel kişilerden hizmet satın alması yöntemi.

Uygulamada kamu tüzel kişileri tarafından emanet usulü ile görülen kamu hizmetleri yanında; özel hukuk gerçek ve tüzel kişileri tarafından, müşterek emanet, iltizam, ruhsat, imtiyaz, yap işlet devret yöntemleriyle görülen kamu hizmetleri de söz konusudur.

Yap işlet devret (YİD), teknoloji ve yüksek maddi kaynak ihtiyacı duyulan projelerin gerçekleştirilmesinde kullanılmak üzere geliştirilen, sermaye ya da yabancı şirketin işletme süresi içinde ürettiği hizmetin idare veya hizmetten yararlananlarca satın alınması suretiyle, yatırım bedelinin şirkete ödenmesini sağlayan bir finansman modeli olarak devletin mali yükünü azaltmaya yönelik olarak kullanılmaktadır.

İşten çıkarmalar ve kamu hizmetlerinin paralı hâle getirilmesi ya da fiyatlarının yükseltilmesi türünden önemli sonuçlar doğuran özelleştirmenin; toplumun geniş kesimleri nezdinde olumsuz bir anlam yüklendiğini ifade eden Haspolat (2008 (a), s.56) 1990'lı yıllarda bu kavramın geri plana itilerek, kavramı muğlaklaştırma işlevi gören “yap işlet devret (Build

Operate Transfer- BOT)”, “kamu özel işbirliği (Public Private Partnership- PPPs)” ve “özel sektör katılımı (Private Sector Participation- PSI)”, katılım, işbirliği gibi olumlu anlamlarla yüklü yeni kavramlaştırmaların yaygınlaşmaya başladığını belirtmektedir. Karabulut (2005, s.3) yap işlet devret modelinin gelişmiş ülkelerde kamunun ekonomiye müdahalesinin azaltılması ve ekonomik etkinliği artırmak amaçlarıyla sınırlı kaldığını, gelişmekte olan ülkelerde ise finansman ve teknoloji ihtiyacının karşılanması amacıyla yönelik olarak kullanıldığını ifade etmekte ve modelin yaratılmasını hazırlayan asli nedenleri şöyle sıralamaktadır:

- Nüfus artışına ve ekonomik büyümeye bağlı olarak artan altyapı ihtiyacı,
- Üçüncü dünya ülkelerinde ortaya çıkan ve aşırı borçlanmadan kaynaklanan ödeme güçlüğüne yarattığı ekonomik kriz,
- Büyük inşaat firmalarının içine düştüğü kârlı yeni projeler bulma zorluğu,
- 1980’lerde birçok ülkenin hükümetleri ile uluslararası kredi kurumları tarafından savunulmaya başlanmış olan özelleştirme uygulamaları.

3.4.1.1 Kamu İmtiyazından Yap İşlet Devret Modeline: Modelin Ülkemizdeki Hukuki Gelişim Süreci

Yap işlet devret kavramı nispeten yeni bir kavram olmasına rağmen, Levy’e (1996, s.20) göre “imtiyaz” adı altında altyapı projelerinin geliştirilmesi ve işletilmesi konularında özel sektöre yer verilmesi uygulamasının temel felsefesi birkaç yüzyıl öncesine kadar uzanmaktadır. 1782 yılında Paris’in su dağıtım işi Perier Kardeşler’e verilmiş (Walker and Smith, 1999, s.1), uluslararası ilk büyük yatırım olarak 19. yüzyılda Fransız, İngiliz ve Avusturya’nın oluşturduğu bir konsorsiyum Mısır Hükümeti’nden, Süveyş Kanalı’nın 99 yıllık işletme imtiyazını almıştır (Levy, 1996, s.20). Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın sonlarına doğru demiryolu, liman, rıhtım, elektrik ve benzeri kamu hizmet işletmelerinin kurulması ve işletilmesini, yabancılara verilen imtiyazlarla sağlamaya çalışmıştır. Osmanlı döneminde Tan’a (1967, s. 285) göre bir taraftan kapitülasyonların, diğer taraftan Duyun-u Umumiye’nin imtiyazları altında, imtiyazcılarının yararına ve devletin zararına anlaşmalar ve durumlar söz konusu olmuştur.

Kamu hizmetlerinin özel kişiler tarafından işletilmesini sağlamak üzere ülkemizde çıkarılmış olan ilk kanun 10 Haziran 1910 tarihli *Menafii Umumiyeye Müteallik İmtiyazat Hakkında Kanun*dur. Ülkemizde, sona erdirilen imtiyaz sisteminin geliştirilmiş yeni modeli olarak YİD modelinin uygulanması yönünde 1980’lerin başında girişimler başlatılmış ve ilk yasal düzenleme enerji sektöründe gerçekleşmiştir ve 3096 sayılı *Türkiye Elektrik Kurumu*

Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Kendir'in (2007, s. 289) araştırmasında "bölge" için kullandığı nitelemeyle imtiyaz sözleşmeleri önce kaybolmuş ancak 80'li yıllarda "yeni bir kılıkla" geri dönmüştür.

3096 sayılı kanun Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile görevli şirket arasında "üretim tesisi kurma ve işletme sözleşmesi", "işletme hakkı verilmesi sözleşmesi" olmak üzere iki tür görevlendirme sözleşmesi yapılmasını öngörmüştür. Bu sözleşmelerin süresi 99 yıl olabilecek, bu sürenin sonunda tüm tesisler, menkul ve gayrimenkul mallar her türlü borç ve taahhütten temizlenmiş olarak devlete bedelsiz şekilde geçecektir. Kanunda öngörülen sözleşmeler yargı organlarınca (AKTAŞ Kararı) imtiyaz sözleşmesi olarak görülmüş ve bu tür sözleşmeler Danıştayın incelemesinden geçirilmeden yapıldığı için iptal edilmiştir. Özyay (2002, s.261), "yap işlet devret" modelinin maksat unsurunun sakat "imtiyaz" usulünden başka bir şey olmadığını, 3096 sayılı kanunda yer alan hükümlerin bunu kanıtladığını ifade ederek, birçok çevrede olumsuz karşılanan kapitülasyonlara çağrışım yapması ve yasal düzenlemelerde bulunan usul kurallarının bertaraf edilmek istenmesi nedeniyle bu modele imtiyazdan başka bir isim verilmek istendiğini ileri sürmüştür. Bu konuda benzer şekilde Tan (1992, s.320-321) tarafından şu ifadeler kullanılmıştır: "Menafi Umumiyyeye Müteallik İmtiyazat Hakkında Kanunun getirdiği sistemin dışına çıkma isteğinin arkasında, imtiyaz sözcüğünün kötü çağrışımlarını bir yana bırakırsak, bazı şekil ve usul kurallarından kurtulma isteğinin etkili olduğunu düşünüyoruz."

1988 yılında, özel hukuk hükümlerine tabii ve sermaye şirketi statüsüne sahip sermaye şirketlerinin; en çok 49 yıllığına, otoyollarının ve üzerindeki bütün tesislerin yapımı, bakımı, işletilmesi ile görevlendirilmesine ilişkin esasları düzenleyen 3465 sayılı kanun çıkarılmıştır.

1994 yılında çıkarılan 3974 sayılı kanun, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın üçüncü kişilerle yapacakları sözleşmelerin özel hukuk hükümlerine tabii olduğunu ve imtiyaz teşkil etmeyeceğini öngörmüştür (ek madde 5). Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı ile ilgili etkinliklerin, kamu yararına dönük kamu hizmetleri oldukları gerekçesiyle, bu hüküm Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin bu şekilde bir iptal kararı vereceği ve karar nedeniyle ortaya çıkacak hukuki durum önceden öngörülebildiği için, karar verilmeden bir süre önce, 8.6.1994 tarihinde 3996 sayılı *Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun* kabul edilmiştir. Elektrik ve otoyol dışındaki diğer alanlarda da (Köprü, tünel, baraj, sulama, içmesuyu vs.) kamu hizmetlerinin özel kişilerce işletilmesi usulü genel olarak bu kanun ile düzenlenmiştir. Kanunun 3. maddesi ile yap işlet devret modeli ilk

kez şu şekilde tanımlanmıştır: “İleri teknoloji ve yüksek maddi kaynak ihtiyacı duyulan projelerin gerçekleştirilmesinde kullanılmak üzere geliştirilen özel bir finansman modeli olup, yatırım bedelinin (elde edilecek kâr dahil) sermaye şirketine veya yabancı şirkete, şirketin işletme süresi içerisinde ürettiği mal veya hizmetin idare veya hizmetten yararlananlarca satın alınması suretiyle ödenmesini ifade eder.” Ayrıca kanun ile kamu hizmetlerinin 49 yıllığına özel hukuk hükümlerine tabi bir sözleşme ile gördürülmesini ve yatırım ve hizmetlerin, sözleşmenin sona ermesi ile birlikte her türlü borç ve taahhütlerden arı, bakımlı, çalışır ve kullanılabilir durumda bedelsiz olarak kendiliğinden idareye geçeceği öngörülmektedir. Özey (2002, s.261), kanun koyucunun asıl amacının “sözleşme” kenar başlığını taşıyan 5. maddede yer alan “Yüksek Planlama Kurulunca belirlenen idare ile sermaye şirketi veya yabancı şirket arasında imtiyaz teşkil etmeyecek nitelikte özel hukuk hükümlerine tabi bir sözleşme yapılıır” hükmünden anlaşıldığını ifade etmektedir.

3996 sayılı kanununun 5. maddesinin Anayasa’ya aykırılığı iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri’nden Mümtaz Soysal, Nami Çağan ile birlikte seksensekiz milletvekili tarafından 5. madde kapsamına giren sözleşmelerin idari sözleşmenin tüm koşullarını taşıdığı, yargı kararlarında, idarenin özel bir kişi ile yaptığı sözleşme bir kamu hizmeti yapılmasını veya böyle bir hizmetin yapılmasına katılmayı öngörüorsa, o sözleşmenin idari sözleşme olarak kabul edildiği, yap işlet devret modeline ilişkin sözleşmelerin de bu nitelikte olduğu dile getirilmiştir. Yasa'nın kimi kurallarıyla yönetime özel hukuk yetkisini aşan yetkiler tanındığından söz konusu sözleşmelerin idari nitelikte olduğu, oysa, dava konusu kuralla bu sözleşmelerin idari yargı alanının dışına çıkarılmak istendiği, öte yandan, bu sözleşmelerin aynı zamanda kamu hizmeti imtiyaz sözleşmeleri olduğu, Anayasa'ya göre imtiyaz sözleşmelerini incelemenin Danıştay'ın görevleri arasında bulunduğu, yapılan düzenleme ile bu sözleşmelerin Danıştay denetiminden kaçırılmak istendiği gerekçesiyle dava açılmıştır. 28.06.1995 tarihinde, Anayasa Mahkemesi, 3996 sayılı kanununun 5. maddesinin birinci tümcesindeki "... İmtiyaz teşkil etmeyecek nitelikte ..." sözcükleriyle, "Bu sözleşme özel hukuk hükümlerine tabidir" biçimindeki ikinci tümcesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiştir. Böylece YİD sözleşmelerinin özel hukuk hükümlerine tabi olması imkânı ortadan kaldırılmıştır.

Anayasa Mahkemesi; kanununun 2. maddesinde belirtilen köprü, tünel, baraj, içme ve kullanma suyu, arıtma tesisi, kanalizasyon, otoyol, demiryolu, deniz ve hava limanları yapımı ve işletilmesi ve benzeri etkinlikleri, toplumun ortak gereksinmelerini karşılamaya yönelik, kamu yararı için yapılan düzenli ve sürekli etkinlikler olduğunu ifade ederek bu etkinlikleri kamu hizmeti olarak kabul etmiştir. Niteliği itibarıyla kamu hizmeti sayılan bir yatırımın özel

kişiler eliyle yapılmasının, hizmetin niteliğini değiştirmeyeceği ifade edilerek, YİD sözleşmelerinde yönetimi üstün kılan kuralların bulunmasının kaçınılmaz olduğu, YİD yönteminin kamu hizmeti imtiyazından başka bir şey olmadığı, yasal düzenlemelerin de bu niteliği değiştiremeyeceği belirtilmiştir. 5. maddenin, yasa kapsamındaki yatırım ve hizmetlerin yaptırılmasında yap işlet devret modelinin uygulanması için yapılacak sözleşmelerin Danıştay'ın ön denetiminden geçirilmemesini sağlamak amacıyla düzenlendiği, oysa, Türkiye Cumhuriyeti kurulurken, imtiyaz sözleşmeleri konusunda çok duyarlı davranıldığı; 1924 (md. 51), 1961 (md.140) ve 1982 (md.155) Anayasaları ile bu yetkinin Danıştay'a verildiği, bu sözleşmelerle kamu hizmetinin görülmesinin uzun süre özel kesime bırakıldığı ve bu nedenle, sonradan giderilmesi güç sonuçlar doğurabilecek nitelikte oldukları için, Danıştay öndenetimine bağlı tutulmalarında kamu yararı da bulunduğu ifade edilmiştir.

Yap işlet devret modeline ilişkin bir diğer kanuni düzenleme de 4180 sayılı kanundur. Kanun 3996 sayılı kanunun "Hazine Garantileri" başlıklı 11.maddesini aşağıdaki şekilde değiştirmiştir: "Bu kanunun 4 üncü maddesine istinaden yürürlüğe konulan Bakanlar Kurulu Kararında belirlenen esas ve usuller uyarınca aktedilen sözleşmeler gereği, yap işlet devret modeli çerçevesindeki yatırım projeleri için idare adına sermaye şirketleri ya da yabancı şirketlere, kamu kurum ve kuruluşları ile bağlı ortaklıklarının ve mahalli idarelerin satın alacakları mal ve hizmet bedelleri ile kamu kuruluşlarınca, bu şirketlere taahhüt edilmiş üretim girdilerinin temin edilememesi halinde ilgili sözleşme çerçevesinde ortaya çıkabilecek ödeme yükümlülükleri için garanti vermeye, bu çerçevede mali yükümlülük altına giren fonlar lehine garanti vermeye, gerektiğinde, proje ile ilgili anlaşmalardaki koşullar çerçevesinde köprü krediler sağlanmasına veya sağlanacak bu krediler için geri ödeme garantisi vermeye ve yap işlet devret modeline dayanan tesisin ve/veya şirket hisselerinin söz konusu projelere ilişkin anlaşmalardaki koşullara uygun olarak satın alınması halinde de dış kredi borçlarını yüklenen kamu kurum ve kuruluşları ile bağlı ortaklıklarının ve mahalli idarelerin lehine, finansör kuruluşlara garanti vermeye ve garanti koşullarını belirlemeye Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu bakan yetkilidir." Kanunun 1. maddesiyle değiştirilen 3996 sayılı kanunun 11. maddesinin, Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 5., 7., 10., 11., 153. ve 155. maddelerine aykırılığı savıyla Mümtaz Soysal ve 112 milletvekili tarafından Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılmıştır. 26.03.1997 tarihli Anayasa Mahkemesi kararıyla değişen 11. maddedeki "Bu Kanunun 4 üncü maddesine istinaden yürürlüğe konulan Bakanlar Kurulu Kararında belirlenen esas ve usuller uyarınca aktedilen sözleşmeler..". bölümünün, Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline, kalan bölümünün

Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine, iptal edilen bölüm nedeniyle uygulama olanağı kalmayan "...gereği..." sözcüğünün de iptaline karar verilmiştir.

Davacıların iddiasında, hukuksal açıdan Anayasa Mahkemesi kararlarının uygulanamaz hale getirilmek istendiği, Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği düzenlemeyi içeren Anayasa'ya aykırı bir Bakanlar Kurulu Kararı'nın, yasa maddesi yapılmış olduğu, YİD projelerinin yeniden, "imtiyaz" kapsamı, dolayısıyla Danıştay denetimi dışına çıkarılmak istendiği vurgulanmıştır. YİD yönteminin bazı çevrelerde bir saplantı halini aldığı, projelerin talibinin daha çok yabancı sermaye olduğu ve şirketlerin kendi ulusal ya da uluslararası hukuk kurallarının uygulanmasını istedikleri, Danıştay'ın da Türk hukuk sisteminin uygulanması gerektiği konusunda "ısrar" ettiği ifade edilmiş, ... "Türkiye'yi bağımsız bir devlet değil de, manda ya da sömürge zannedenler"...tabiri kullanılarak bu kesimin YİD projelerini imtiyaz kapsamından çıkarmaya çalıştıkları, yabancı şirketlerin en kısa sürede en çok biçimde kâr elde etme amacıyla olacakları, devletin şirketlerin değil, kamunun yarar ve çıkarını korumakla yükümlü olduğu, bağımsız bir devletin bu amaca alet olmasının düşünülemeyeceği belirtilmiştir.

Danıştay İdari İşler Kurulu 3 Ekim 1997 tarihli kararı ile elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımını hizmetinin özel bir şirkete devrinin ancak imtiyaz sözleşmesi ile olanaklı olduğuna, Danıştay'ın incelemesinden geçirilmemiş bir sözleşmenin imtiyaz sözleşmesi olarak kabul edilemeyeceğine karar vermiştir.

Bu yargı kararları karşısında yap işlet devret modeli için 08.06.1996 tarihli bir Bakanlar Kurulu Kararı düzenlenmiş ve buna dayalı olarak bir tebliğ çıkarılmıştır. Ancak hem bu BKK ve hem de tebliğle yapılan düzenlemelerin, yasal dayanağının bulunmaması nedeniyle Danıştay tarafından yürütülmesinin durdurulmasına karar verilmiştir (Danıştay Onuncu Dairesi, E.1996/8792). Bu tebliğin Danıştay engeline takılmasından sonra, "yap işlet modeli" ile üretim şirketlerine ülke enerji plan ve politikalarına uygun biçimde elektrik enerjisi üretmek için mülkiyetleri kendilerine ait olmak üzere termik santral kurma ve işletme izni verilmesi ile enerji satışına dair esas ve usulleri belirlemek amacıyla 4283 sayılı kanun çıkarılmıştır.

1999 yılında da 4446 Sayılı *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun* çıkarılarak Anayasa'nın 47., 125. ve 155. maddeleri değiştirilmiştir. Devletleştirme ve Özelleştirme başlıklı 47. maddeye eklenen 4. fıkra şöyledir: "Devlet, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılacağı veya devredilebileceği kanunla belirlenir." Yargı Yolu başlıklı 125. madde

ile; “kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir” hükmü getirilmiştir. Gözler’e (2003, s.407) göre Anayasa Mahkemesi ve Danıştay Kararları sonucunda Türkiye’de 1990’lı yıllarda kamu hizmetlerinin özel kişiler tarafından yürütülmesi engellenmiş, bu yargı kararlarına tepki olarak tali kurucu iktidar anayasada değişiklik yapmış ve bu çekişmede kaybeden taraf yargı organları olmuştur. Artık bir kamu tüzel kişisi ile özel kişi arasında bir kamu hizmetinin yürütülmesine ilişkin yapılan ve idari sözleşme ölçütlerine göre normalde bir idari sözleşme olması gereken sözleşmelerin de özel hukuk sözleşmesi haline getirilebileceğine dair bir açıklama yaparak, kaybın gereğinden fazla olduğunu vurgulamıştır. İdare ile özel kişiler arasında kamu hizmetlerine ilişkin yapılan sözleşmelerden doğan uyuşmazlıkların adli yargıya tabi tutulamayacağına ilişkin 28 Haziran 1995 tarihli Anayasa Mahkemesi kararına tali kurucu iktidarın sert bir yanıt verdiğini ifade ederek, Gözler (2003, s.409) bu yanıtı şu şekilde ifadelendirmiştir; “Bırakınız bu sözleşmeleri adli yargıya tabi kılmayı, bu sözleşmelerin milli ve milletlerarası tahkime tabi kılınabileceğini öngörmüştür.”

Aynı yıl yürürlüğe giren 4492 sayılı kanunla tahkim usulü öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri Danıştay’ın ve İdare Mahkemeleri’nin görev alanından çıkarılmıştır.

Anayasa’nın değiştirilmesi suretiyle özel hukuk sözleşmesi imzalanması ve tahkim kaydının kabul edilmesi taleplerinin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasını takiben, Anayasa’nın öngördüğü şekilde, 20.12.1999 tarih, 4493 sayılı kanun ile 3996 sayılı kanunun iptal edilen 5. maddesinin yerine, “Yüksek Planlama Kurulunca belirlenen idare ile sermaye şirketi veya yabancı şirket arasında yapılacak sözleşme, özel hukuk hükümlerine tabidir” hükmü getirilmiştir. Kanunun 2 nci maddesine de, “enerji, üretim, iletim, dağıtım ve ticareti” ilgili faaliyetler dahil edilmiş, böylece kanunun kapsamı genişletilmiştir. 2. madde gerekçesinde kanunda öngörülen yatırımların gerçekleştirilmesi için yerli ve yabancı sermayenin gelmesi özendirilerek, hızlı kalkınma sürecine gidilmesinin hedeflendiği ifade edilmiştir.

21.01.2000 Tarihli 4501 sayılı kanun ile mevcut sözleşmelerin özel hukuk hükümlerine tabi sözleşmelere çevrilmesine imkân tanınmış, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde tahkim yoluna başvurulması durumunda uyulması gereken ilkeler hükme bağlanmıştır. 3996 sayılı kanunun geçici 1.maddesinin 2.fıkrası değiştirilmiş ve böylece daha önce 3096 sayılı kanun veya 3465 sayılı kanun uyarınca başlatılmış olan YİD projeleri için de özel hukuk sözleşmesi imzalanması durumu yaratılmıştır

09 Mayıs 2008 tarihinde kabul edilen 5762 sayılı kanunla, 08 Haziran 1994 kabul tarihli, 3996 sayılı *Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap İşlet Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun*'un bazı maddeleri değiştirilmiştir. 3996 ve 5762 sayılı kanunla, bazı hizmetlerin (sulama hizmeti dahil) yap işlet devret modeliyle gördürülmesi öngörülmektedir. 5762 sayılı kanunun 1. maddesine göre kanunun amacı; 'kamu kurum ve kuruluşlarınca ifa edilen, ileri teknoloji veya yüksek maddi kaynak gerektiren bazı yatırım ve hizmetlerin, yap işlet devret modeli çerçevesinde yaptırılmasını sağlamaktır. Bu madde de yer alan 'ileri teknoloji veya yüksek maddi kaynak' ibaresi, 3996 sayılı kanunda 'ileri teknoloji ve yüksek maddi kaynak' şeklindedir. Cümledeki bağlaç değişimi ile, yatırım ve hizmetlerde hem ileri teknoloji hem de yüksek maddi kaynak gerekliliğinin bir arada olma koşulu 2008 yılında ortadan kaldırılarak bunlardan birinin varlığı yap işlet devret modeli için yeterli sayılmış, dolayısıyla bu modelle hizmet yapma durumu genişletilmiştir. 3996 sayılı kanunun 2. maddesinde; yap işlet devret modeli çerçevesinde sermaye veya yabancı şirketlerin görevlendirileceği birçok hizmet ve yatırım alanı sıralanmıştır: 'Köprü, tünel, baraj, sulama, içme ve kullanma suyu, arıtma tesisi, kanalizasyon, haberleşme, elektrik üretim, iletim, dağıtım ve ticareti, maden ve işletmeleri, fabrika ve benzeri tesisler, çevre kirliliğini önleyici yatırımlar, otoyol, trafiği yoğun karayolu, demiryolu, gar kompleksi, lojistik merkezi, yeraltı ve yerüstü otoparkı ve sivil kullanıma yönelik deniz ve hava alanları ve limanları'. 5762 sayılı kanun ile bu hizmet ve yatırım alanlarına ek olarak; yük ve/veya yolcu ve yat limanları ile kompleksleri, sınır kapıları, milli park (özel kanunu olan hariç), tabiat parkı, tabiatı koruma alanı ve yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları da 2. maddede yukarıdaki hizmet alanlarının yanında sıralanmış, yeni yasal değişimle yatırım ve hizmet alanı konusunda yeni bir genişleme daha yapılmıştır. 5762 sayılı kanunda, 3996 sayılı kanunun 3. maddesine yapılan bir ekleme ile; "katkı payı" tanımına yer verilmiştir. Katkı payı görevli şirketin ürettiği mal veya hizmetin bedeli, mal veya hizmetten yararlananlar tarafından tamamen veya kısmen ödenmesi mümkün olmayan yatırımlarla ilgili yapılacak görevlendirmelerde, mal veya hizmetten yararlananların tüketim veya kullanım miktarları da dikkate alınarak belirlenen ve idare tarafından görevli şirkete tamamen veya kısmen yapılan ödemeyi ifade etmektedir. TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu'nda bu değişikliğe ilişkin olarak; sulama birlikleriyle ilgili katkı paylarının ödenmemesi halinde çiftçilerin özel şirketle muhatap olmasının çiftçilerin aleyhine bir durum oluşturacağı ifade edilmiştir (www.tbmm.gov.tr, 2009). Görüldüğü üzere 5762 sayılı kanun, kamu hizmeti olan sulama hizmetinde belirli bir işletme süresiyle özel şirketlerin görevlendirilmesine ilişkin usul ve esasları kapsayan bir kanundur. Kanun gerekçesinde de sulama birliklerinin tekrar DSİ'ye devri konu edilmiştir.

Yukarıda kanuni düzenlemeler çerçevesinde irdelenen yap işlet devret modelinin gelişim süreci ve bu süreçte Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu kararlar, Tablo 3.10’da özetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 3.10 Yap İşlet Devret Modelinin Ülkemizdeki Hukuki Gelişim Süreci ve Kanunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararları

Kanunlar	Açıklama
10 Haziran 1910 Tarihli Menafii Umumiyye Mütteallik İmtiyazat Hakkında Kanun	
4 Aralık 1984 Tarih ve 3096 Sayılı Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtım ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun	Kanunda öngörülen sözleşmeler yargı organlarınca imtiyaz sözleşmesi olarak görülmüş ve bu tür sözleşmeler Danıştayın incelemesinden geçirilmeden yapıldığı için iptal edilmiştir.
28 Mayıs 1988 tarih ve 3465 sayılı Karayolları Genel Müdürlüğü dışındaki kuruluşların Erişme Kontrollü Karayolu Yapımı, Bakımı ve İşletilmesiyle Görevlendirilmesi Hakkında Kanun	
22 Şubat 1994 Tarih ve 3974 Sayılı Kanun	Anayasa Mahkemesi tarafından “sözleşmeler özel hukuk hükümlerine tabii olup, imtiyaz teşkil etmez” şeklindeki ek madde 5’in Anayasaya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiştir.
8 Haziran 1994 tarih ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap İşlet Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtılması Hakkında Kanun	Anayasa Mahkemesi kararı ile YİD sözleşmelerinin özel hukuk hükümlerine tabi olması imkânı ortadan kaldırılmıştır.
30.08.1996 Tarih ve 4180 Sayılı 3996 Sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap İşlet Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtılması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun	Kanunun 1. maddesiyle 3996 sayılı kanunun 11. maddesi değiştirilmiş, bu değişiklik nedeniyle açılan davada Anayasa Mahkemesi maddenin bir kısmını iptal etmiştir. Danıştay İdari İşler Kurulu 3 Ekim 1997 tarihli kararı ile elektrik üretimi, iletimi ve dağıtım hizmetinin özel bir şirkete devrinin ancak imtiyaz sözleşmesi ile olanaklı olduğuna, Danıştay’ın incelemesinden geçirilmemiş bir sözleşmenin imtiyaz sözleşmesi olarak kabul edilemeyeceğine karar vermiştir.
Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi Hakkında Karar ve bu Kararın Uygulanma Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğ	Danıştay tarafından tebliğle yapılan düzenlemelerin yürütülmesinin durdurulmasına karar verilmiştir.
16 Temmuz 1997 Tarih ve 4283 Sayılı Yap İşlet Devret Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanun	
13 Ağustos 1999 Tarih 4446 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun	Kamu tüzel kişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzel kişilere yaptırılabilceği, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyumsuzlukların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülebileceği anayasa değişikliği ile hükme bağlanmıştır.
18.12.1999 Tarih ve 4492 Sayılı Danıştay Kanunu ve İdari Yargılama Usulü Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	Kanun, tahkim usulü öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini Danıştay’ın ve İdare Mahkemelerinin görev alanından çıkarmıştır.
20.12.1999 Tarih ve 4493 Sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap İşlet Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtılması Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun	Kanun ile, 3996 sayılı Kanun’un iptal edilen 5.maddesinin yerine “Yüksek Planlama Kurulunca belirlenen idare ile sermaye şirketi veya yabancı şirket arasında yapılacak sözleşme, özel hukuk hükümlerine tabidir” hükmü getirilmiş ve kanunun 2. maddesine, “enerji, üretim, iletim, dağıtım ve ticareti” ilgili faaliyetler dahil edilmiş, böylece kanunun kapsamı genişletilmiştir.
21.01.2000 Tarihli 4501 Sayılı Kamu Hizmetleri ile İlgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uyulması Gereken İlkelere Dair Kanun	Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz sözleşmelerinde, bu sözleşmelerden doğan uyumsuzlukların tahkim yoluyla çözümlenmesi durumunda taraflarca sözleşme yapılırken uyulması gereken ilke ve esaslar belirtilmiştir.
20.02.2001 tarihli 4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu	
09 Mayıs 2008 Tarihli 5762 Sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap İşlet Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtılması Hakkında Kanun ile Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	Kanun ile yatırım ve hizmet alanları genişletilmiştir.

Tablo 3.10'daki hukuksal süreç değerlendirildiğinde; 1984 yılından 1999 yılına kadar geçen 15 yıl boyunca yap işlet devret modelinin yasal bir zemine oturtulması için uğraş verildiği anlaşılmaktadır. Bu süreçte hem siyasi ve hem de hukuki bir tartışma konusu haline gelen yap işlet devret modelinin imtiyaz sözleşmesi değil, özel hukuk hükümlerine bağlı sözleşmeler olduğuna yönelik hükümler yasalarda yer almıştır. Anayasa Mahkemesi tarafından bu maddeler iptal edilmiş ve yapılan sözleşmelerin Danıştay'ın incelemesinden geçmesi gereken idari sözleşmeler / imtiyaz sözleşmeleri olduğuna karar verilmiştir. 1999 yılında Anayasa'da yapılan değişiklikten sonra ise, uluslararası tahkim yolu açılmıştır. Danıştay'ın bu tür sözleşmeleri inceleme yetkisi de tahkimin öngörülmediği sözleşmelerle sınırlandırılmıştır.

Tahkim; imtiyaz sözleşmelerinde idareye tanınan tek taraflı üstünlüğün, ticari hayatın eşitler arası işlem ilkesine uymadığını savunan, uyuşmazlık durumunda idari yargıdan kendi lehlerine bir karar çıkmayacağına inanan, yatırım yapacakları ülkedeki politik risklere karşı korunmak ve devletten bağımsız bir yargılama yolunu açmak isteyen yabancı sermayenin (Karabulut, 2005, s. 31–32) isteklerine uygun düşmektedir.

Anayasa değişikliği ve sonrasında çıkarılan yasalar sonucunda Türkiye'de artık devlet ve diğer kamu tüzel kişileri sorumluluk alanlarına giren kamu hizmetlerini, özel kişilere gördürmek üzere isterlerse idari sözleşme ya da özel hukuk sözleşmesi yapabilir ve uyuşmazlıkların çözümü için tahkim şartı koyabilir duruma gelmişlerdir (Gözler, 2003, s.409).

3.4.1.2 Yap İşlet Devret Modeli ve Tarımsal Sula(ma)

Kamu hizmetlerinin fiyatlandırılması, tesislerin kamuya teslim süresinin sürekli ileri atılması nedeniyle YİD modeli, kamu özel ortaklığından çok bir özelleştirme yöntemi olarak görülmektedir. Hizmetlerin özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi halinde doğal tekel niteliklerinden dolayı tüketicilere sunulurken fiyatlandırılmalarında sorun yaşandığını belirten Çal (2002, s.167-168), YİD modelinin uygulanması durumunda devletin dış borçlarının artmayacağı yönündeki iddiaların geçersiz olduğunu vurgulamakta; kamunun, yatırımları gerçekleştirmek için halktan toplanan vergilerle oluşan bütçe ve borçlanma (iç – dış) olmak üzere iki finansman kaynağının olduğunu, sonuçta diğerlerine tercihen dış borçlanma yolunun seçilmek durumunda kalındığını, yatırımın özel sektör eliyle yapılması ihtimalinde de ülke içi finansman kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle aynı yola yani dış borçlanmaya gidileceğini, bu itibarla da altyapıda özelleştirmenin finansman açısından bir rahatlık sağlayacağı gerekçesiyle tercih edilmesinin gerçekçi bir değerlendirme olmayacağını ifade etmektedir.

Güzelsarı'ya göre sermaye için bu projelerin önemi proje sürecinde karşılaşılabilecek risklerin kamusallaştırılması ve devletlerce garantilenmiş ödemelerin sözleşme süresince şirketlere akmaya devam edecek olmasında gizlidir. Özel sektörü devlet aygıtının bir parçası yapan kamu-özel ortaklık modelleri, kamu-özel sektör ayrımının son derece belirsizleştiği günümüzde devlet eliyle gerçekleştirilen tüm kamu mal ve hizmet alanlarında geçerli bir uygulamaya dönüşmektedir (Güzelsarı, 2004, s.74).

Sayıştay Genel Kurulu'nun 26.2.2004 tarih ve 5088/1 sayılı kararı uyarınca 18.3.2004 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmuş olduğu Enerji Raporu'nda, YİD modeli çerçevesinde şirketlerle imzalanan özel hukuk sözleşmelerinin ülkemizde bugün enerji alanında yaşanan sıkıntıların başlıca sebebi olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca sözleşmeler üzerinde idarî yargının ön denetiminin olmaması sonucunda kamu aleyhine hükümlerin yer aldığı ve riskin kamunun üzerinde kaldığı sözleşmelerin akdedildiği belirtilmiştir. Sözleşmelerin tamamına *gizlilik* yönünde hükümler konulması nedeniyle, kamu aleyhine yapılan düzenlemelerin ilgili kurum ve kuruluşlar ile kamuoyu tarafından öğrenilmesi imkânının da ortadan kalktığı ifade edilmiştir (Sayıştay, 2004, s.2).

Sayıştay tarafından YİD modeliyle yapılan 24, ve yap işlet (Yİ) modeliyle yapılan 5 olmak üzere toplam 29 adet santral incelenmiş ve raporda bu inceleme sonucunda tespit edilen aşağıdaki sorunlara yer verilmiştir (Sayıştay, 2004, s.3):

- YİD modeliyle yapılan santrallerle ilgili olarak ilâna çıkılmamış, başka şirketlerden teklif alınmamış ve ihale yapılmamıştır.
- Santrallerin kurulacakları yerlerin, Bakanlık tarafından belirlenmesi gerekirken, bu yerlerin seçiminin firmalara bırakılması sonucunda bazı bölgelerde talebin çok üzerinde enerji üretecek kapasitede santraller kurulmuş ve üretilen enerjiye o bölgede ihtiyaç duyulmadığı için ilâve yatırım yapılarak yeni iletim hatları tesis edilmiş, bu da enerji maliyetlerinin yükselmesine ve kayıp-kaçak oranlarının artmasına yol açmıştır.
- Şirketler tarafından ilgili yönetmelik hükümlerine aykırı olarak düzenlenen hatalı fizibilite raporlarına dayanılarak proje kabulleri yapılmış, bağlı ve ilgili kuruluşların fizibilite raporlarına verdikleri olumsuz görüşler dikkate alınmamıştır.
- 3096 sayılı kanun hükümlerine göre sadece elektrik üretmek amacıyla kurulan şirketlerle sözleşme imzalanması mümkün olduğu halde, farklı alanlarda da faaliyet gösteren şirketlerle sözleşmeler imzalanmış ve yine aynı kanuna göre sözleşmelerde işletme sürelerini belirleme yetkisi Bakanlar Kuruluna ait iken, Bakanlık, yetkisini aşarak Bakanlar Kurulu Kararı olmaksızın bazı projelerin işletme sürelerini artırmıştır.

- Firmaların belirledikleri yatırım tutarları ile öz sermaye getiri oranlarının hiçbir araştırma ve analiz yapılmaksızın aynen kabulü ve şirketlerle imzalanan sözleşmelere kamu aleyhine hükümler konulması sonucunda, toplam yatırım maliyetleri gerçeği yansıtmayan santrallerden yüksek tarifelerle enerji satın alınmasına yol açılmıştır. Şirketlerin söz konusu yatırımlarından dolar bazında yüzde 85'lere varan yüksek oranlarda getiri elde etmelerine neden olmuştur.

- Görevli şirketlerle imzalanan Uygulama/İmtiyaz Sözleşmeleri defalarca değiştirilmiş ve her değişiklikte, projelerin toplam yatırım tutarları ve elektrik satış tarifeleri yükseltilmiş, işletme süreleri uzatılmış, değişiklikler tamamen şirketlerin talepleri doğrultusunda ve firmaların lehine olmuş, kamu yararı açısından yapılması zorunlu olan değişiklikler yapılmamış, bu da kamu kesiminin riskinin artmasına yol açmıştır.

- Tüm bu uygulamalar sonucunda, santrallerin işletmede oldukları ortalama 4 yıllık süre içinde 2.3 milyar dolar kamu zararı ortaya çıkmıştır.

Yap işlet devret modelinin yukarıda ele alınan bu yönleri göz önünde bulundurulduğunda, modelin ülkemiz su ve sulama hizmet yönetiminde meydana getireceği sonuçlar düşündürücüdür.¹⁷ Sulama hizmetine ilişkin şirketlerin kâr elde etmek amacıyla

¹⁷ Antalya su hizmetlerinde, sonuçları itibariyle çok önemli -kamu özel ortaklığına dayalı- bir deneyime sahne olmuştur:

SU İMTİYAZINDAN ANTSU'YA: Osmanlı İmparatorluğu'nda, sermaye, teknoloji ve teknik insan gücü eksikliği gibi nedenlerle devlet tarafından gerçekleştirilememesi sebebiyle kimi hizmetlerin imtiyaz olarak özel kişilere gördürülmesi söz konusu olmuş, dönemin koşulları içinde yerli sermaye bulmak da pek mümkün olmamıştır (Çelik, 2009). Terkos, Kadıköy, İzmir, Beyrut, Selanik Osmanlı döneminde verilen su imtiyazlarıdır. Bu imtiyaz sözleşmelerinin ortak yanları incelendiğinde; imtiyazlar yabancılara verilmiş, öncelikle sözleşme sürelerine uyulmadığı, sürelerin uzatılması yoluna gidildiği görülmüştür. Yapılan imtiyaz sözleşmelerinde kurulacak şirketlerin Osmanlı Anonim Şirketleri olacağı öngörülmesine karşın gerçek idare merkezleri yurt dışında konumlanmıştır. Şirketlerin böylece yut dışına kaçırıldığını ifade eden Tan'a göre, Osmanlı Devleti'nde kamu hizmetlerinin gördürülmesi için yabancılara imtiyaz dağıtmakta gösterilen acelecilik, ciddi koşullar ve garantiler aramaması, sonradan uzun ve faydasız yakınmalara neden olmuş, (Tan, 1967, s. 323-326) şirketlerin beklentileri karşılayamaması ve su ücretlerine yapılan zamlar halkta hoşnutsuzluk yaratmış, bu süreçte halk ve hükümet ile şirket arasında meydana gelen bazı anlaşmazlıklar basının gündemine ve yargıya taşınmıştır (Yurdakul, 2010). İstanbul'a su sağlayan Terkos su şirketi hakkında bütün gazetelerde olumsuz haberler yayımlandığını ifade eden Duru'nun (2007, s.290) çalışmasında dönemin Son Posta Gazetesinden aktardığı bir haber içeriği şöyledir: "*Terkos kumpanyası koca şehri susuz bırakıyor. İstanbul'u yegâne imtiyazlı su şirketi olan Terkos Kumpanyası bu şehre senelerden beri susuzluk derdi çekti ve hala da çekmektedir.*" Zengin (2007, s.714) tarafından 1936 yılına ilişkin yapılan bir araştırmada ise, müfettiş raporları sonucunda Üsküdar-Kadıköy Su Şirketinin senelerden beri hükümet vergisi ile birlikte kanunen safi hâsılatından belediye vermeye mecbur olduğu hisseden para kaçırdığı ve yolsuzluk meblağının 18-20 bin civarında olduğu, bu nedenle de Kadıköy Su Şirketinin satın alınmasına ilişkin bir raporun hazırlandığı tespit edilmiştir. Cumhuriyet yönetimi, 30'lu ve 40'lı yıllar boyunca süren millileştirme politikası ile Osmanlı döneminde yabancılara verilmiş bu imtiyazları geri almıştır. Terkos Şirketi 1932 yılında, Üsküdar - Kadıköy Su Şirketi ise 1937 yılında satın alınarak, İstanbul Sular İdaresi'ne devredilmiştir (iski.gov.tr). İmtiyaz sisteminin geliştirilmiş yeni modeline ise 1980'li yıllarda geri dönülmüş, 1984 yılında ilk yasal düzenleme yapılarak yap işlet devret usulü ile özel sektöre enerji üretim tesislerinin yapımı ve işletilmesi hakkı öngörülmüştür. Kamu hizmeti alanında 80'li yıllarda özelleştirme politikalarıyla başlayan süreç, 90'lı yıllarda Kamu Özel Ortaklıkları ile yeni bir boyuta evrilmiş, su hizmetlerinin belli bir süre özel sektöre devredildiği Antalya ANTSU örneği bu anlamda önemli bir deneyim olmuştur (Çelik, 2009).1994 yılında kurulan ASAT- Antalya Su ve Atıksu Genel Müdürlüğü, 1996 yılında Dünya Bankası'nın baskıları sonucunda suyla ilgili görev ve sorumluluklarını Fransız şirketi ANTSU A.Ş.'ye devrederek imtiyazlar vermiş ve su fiyatları üzerinde baskılar yaşamaya başlamıştır.

ANTSU A.Ş.'nin bütün hisselerinin sahibi durumuna gelen Suez Lyonnaise des Eaux uluslararası ekonomik alanda su konusunda uzmanlaşmış yabancı sermayeli bir Fransız şirketi olup, 19. yüzyıl sonundan 1937 yılına kadar Kadıköy-Üsküdar Türk Su Şirketi'nin sahibi olan imtiyazcı şirkettir. Ayman Güler'in "*Türkiye'ye, kovulduktan yarım yüzyıl sonra Antalya'dan giren şirket*" diye ifade ettiği bu şirketle yapılan sözleşmenin özelliklerinden biri, Anayasa'da uluslararası tahkim henüz yer almazken bu usulü benimsemiş olmasıdır (Ayman Güler, 2003). ASAT-ANTSU sözleşmesi 10 yıllık süre için yapılmış olmasına karşın ANTSU daha 6 yıl dolmadan 2002 yılında zarar ettiğini ilan ederek suyla ilgili ayrıcalıklarını, görev ve sorumluluklarını terk ederek tasfiye kararı almış ve tahkim davası açmıştır. Yargı süreci halen devam etmektedir. Fransız

yatırım yapmaları, su kaynaklarının tükenmesi kaygılarını artırmaktadır (Genç ve Kutlu, 2011, s.1).

Bu model üreticinin aleyhine şirketlerin talepleri doğrultusunda fiyat artışlarını da beraberinde getireceği için, Soylu'ya (2008, s.16) göre su borcunu ödeyemeyen üretici tarlasını ve traktörünü satmak zorunda kalacaktır. Parası olan tarlasını sulayabilecek, ödeyemeyenin borcu icra yoluyla tahsil edilecek ve sonuçta ulusal ölçekte tarımsal üretim zarar görebilecektir.

firmasının işleri bırakması sonucu, su hizmetlerine ilişkin öngörülen teknik ve yönetsel yükümlülükler yerine getirilemediği gibi, yerel düzeyde kaynak israfı söz konusu olmuştur. ASAT-ANTSU arasında yapılan sözleşme gereği, ANTSU'nun tüm işletme, bakım ve yönetim görevlerini, güvenilir bir şekilde, kesintisiz ve aktiflerin ömrünü ve performansını çoğaltacak şekilde yönetmesi yükümlüğünü yerine getirmediği, işletmeci yükümlüklerinin başında gelen ifa standartlarına uymadığı raporlarla tespit edilmiştir (Öztunalı Kayır, Akıllı, 2006). Su fiyatlarının aşırı artışına neden olması dolayısıyla da halkın tepkisiyle karşılaşılmış, Osmanlı döneminde de su şirketlerine olduğu gibi tarihin tecellisiyle ANTSU'ya yönelik hoşnutsuzluklar basın gündemine taşınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA SULAMA BİRLİKLERİ

Sulama yönetimindeki dönüşümün ve 6172 sayılı Sulama Birlikleri Kanunu'nun daha iyi irdelenebilmesi açısından sorun odaklı bir bakış açısıyla Antalya merkezde yer alan; Aksu Perge, Karaman Duraliler, Kırkgöz ve Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birlikleri'nde alan araştırması yapılmıştır.

4.1 Araştırma İle İlgili Ön Bilgiler

Antalya sulama birliklerinde gerçekleştirilen araştırmanın veri ve bulgularına yer vermeden önce, ülkemizde sulama birlikleri konusunda yapılmış olan bilimsel çalışmaların bulgu ve sonuçlarına; araştırmanın yöntemine ilişkin ön bilgi ve açıklamalara yer verilmiştir.

4.1.1 Sulama Birlikleri Konusunda Yapılmış Alan Araştırmalarından Bazıları

Sulama konusunda yapılan alan çalışmalarının birçoğu ziraat, fen ve mühendislik alanlarında gerçekleştirilmiştir. Son yıllarda bu çalışmaların da, sulama sistemleri ve sulu tarımın performansını değerlendirme konuları üzerine yoğunlaştığı gözlenmektedir. Performans ölçütleri gelişmekte olan ülkelerde göreceli olmakla birlikte, Uluslararası Su Yönetimi Enstitüsü'nün (IWMI) devredilen sulama sistemlerini devir öncesiyle ve diğer sistemlerle (diğer ülkelerdeki birlikler dahil) karşılaştırmak, sistem performansını değerlendirmek için geliştirmiş olduğu bir kriter seti söz konusudur (Özdemir ve Armağan, 2010, s.76).

Çakmak (2001, s.111) tarafından Konya sulama birliklerinin 1995–1999 yıllarına ilişkin sistem performansları değerlendirilmesi için IWMI tarafından geliştirilen şu göstergeler uygulanmıştır: Proje alanı brüt üretim değeri, fiilen sulanan alan eşdeğer brüt üretim değeri, saptırılan suya karşılık eşdeğer brüt üretim değeri, sulama suyu ihtiyacına karşılık eşdeğer brüt üretim değeri, su temin oranı ve sulama oranı.

Çakmak ve Beyribey (2003, s.123) tarafından bu göstergeler Sakarya Havzası sulama birliklerinde de uygulanmış, araştırmada şebekelerde ihtiyaçtan fazla su kullanılmasına rağmen suyun etkin kullanılmadığı, birim alan ve birim sudan elde edilen üretim değerinin düşük olduğu saptanmış, DSİ tarafından işletilen sulamalarda yatırımın geri dönüşüm oranının yüksek, mali yeterlilik oranının ise düşük olduğu, bu durumun su ücretlerinin işletme ve

bakım masraflarını karşılayamadığını gösterdiği, devredilen sulama şebekelerinde ise hem yatırımın geri dönüşüm oranı hem de, mali yeterlilik oranının yüksek olduğu ifade edilmiştir.

IWMI tarafından geliştirilen karşılaştırma göstergeleri Değirmenci (2004, s.105) tarafından da kullanılmış, sulama birliklerine devredilen Kahramanmaraş, Kalealtı ve Andırın ile DSİ tarafından işletilen Göksun sulama şebekesinde 1996–2001 yıllarına ilişkin sulama sistem performansı değerlendirilmiştir.

Özdemir ve Armağan (2010, s.75) araştırmalarında Büyük Menderes Havzasında sulama işletme bakım ve yönetim hizmetlerini yürüten sulama birliklerinin faaliyetleri ile etkinliklerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymayı amaçlamışlar ve Aydın ilinde DSİ tarafından inşa edilerek işletmeye açılan sulama tesislerini devralan ve faaliyet gösteren 16 adet sulama birliğinden bin hektarın üzerinde sulama alanına sahip olan ve şebekesi inşa edilmiş olan 8 adet sulama birliğinin, performanslarını ve etkinliklerini değerlendirmişlerdir. Yıllık Ortalama Sulama Ücreti Toplama Performansının Akçay-Sağ ve Sol Sahil, Nazilli Sol Sahil sulama birliklerinde düşük düzeyde olduğu saptanmış, havzada sulama birliklerinin gereken ve hedeflenen bakımı yaparak sulama sistemlerinin sürdürülebilirliğini yerine getirmek için daha çok gayret göstermesi gerektiği ortaya konmuştur.

Dorsan ve Ul (2002, s.142) kamu tarafından yönetilen sulama şebekelerinin su kullanıcı örgütlerine devri sonrasındaki gelişmeleri ölçmek amacıyla İzmir’de gerçekleştirmiş oldukları araştırmalarında fiziksel, ekonomik, kurumsal etkinlik gibi performans kriterlerini kullanmışlar, sulama ücreti toplama etkinliğinin yanı sıra hemen tüm performans kriterlerinde devir sonrası önemli ve olumlu değişimler gözlediklerini belirtmişlerdir.

Uçan ve Yüksel (2000, s.129) Kahramanmaraş sulamasında sulama suyunun etkinliğinin belirlenmesi amacıyla yapmış oldukları çalışmalarında sulama sisteminde performans yönünden istenen seviyeye gelinemediğini, bunun için hedef ve kaynak kullanımını etkin kılacak yeni kurumsal düzenlemelere gerek olduğunu ortaya koymuşlardır.

Çakmak (2002, s.132,138) tarafından Kızılırmak Havzası’nda yer alan DSİ tarafından inşa edilen ve sulama birliklerine devredilen Ağcaşar, Fehimli, Kızılırmak, Kovalı, Sarımsaklı, Sarız, Suşehri ve Uzunlu olmak üzere 8 sulama şebekesinde 1999–2000 yıllarına ilişkin sulama sistem performansı değerlendirilmiş, suyun etkin kullanılmadığı, birim alan ve birim sudan elde edilen üretim değerinin düşük olduğu saptanmıştır.

Nalbantoğlu ve Çakmak (2007, s.222) tarafından Akıncı Sulama Birliği’nde suyun etkin kullanılmadığı, sulama ücreti toplama performansının yüksek bulunduğu, sulama sisteminin eski ve belirli bölümlerinin kullanılamaz durumda olduğundan dolayı faaliyetinin kısıtlı olduğu,

birlikten beklenen faydanın artmasının ancak tesisin onarımı ve hatta belli bölümlerinin yeniden inşası ile mümkün olacağı ifade edilmiştir.

Akkuzu ve Karataş (2004, s.109) İzmir ili dahilindeki Menemen Sağ Sahil, Menemen Sol Sahil ve Kestel Sulama Birlikleri'nin 1999–2002 yılları arası genel sulama planlarının gerçekleştirme düzeyini belirlemeye çalışmışlar sulama oranı ve bitki deseni yönünden değerlendirildiğinde planların gerçekleştirme düzeyinin Kestel Sulama Birliği dışında yüksek; su dağıtımı yönünden değerlendirildiğinde ise planların gerçekleştirme düzeyinin düşük olduğunu ortaya koymuşlardır.

Koç vd. (2009, s.21) sulama birliklerinde optimum personel sayısının belirlenmesi üzerine bir araştırma yapmışlar; Uçan ve Boz (2005, s.69) Kahramanmaraş İli'nde faaliyet gösteren Kartalkaya Sağ Sahil, Kartalkaya Sol Sahil, Andırın ve Kalealtı sulama birliklerinde çalışan personelin mesleki açıdan yeterliliğini ölçmeye çalışmışlardır.

Süheri ve Topak (2005, s.79) Konya Ovası'nda faaliyet gösteren sulama organizasyonlarını işletmecilik yönünden karşılaştırmışlar, araştırma sonucunda sulama ile ilgili teknik eleman sayısının yeterli olmadığını, ücretlendirmenin alana göre yapıldığını, sulama oranı bakımından örnek sulama örgütleri arasında bir farklılığın olmadığını ortaya koymuşlardır.

Sulama birliklerinin genel olarak performans değerlendirmelerinden, beklentilerin tam anlamıyla gerçekleştirilemediği ortaya çıkmaktadır. Antalya örneğinde de araştırmanın temel varsayımını destekler nitelikte sonuçlara ulaşılabileceği öngörülmektedir.

4.1.2 Antalya Sulama Birlikleri Araştırması Yöntemi

Tezin konusu ve varsayımı çerçevesinde Antalya merkezde yer alan dört sulama birliğinde gerçekleştirilen araştırmanın yöntemine ilişkin bilgilere alt başlıklar halinde aşağıda yer verilmiştir.

Nitel Araştırma Yöntemi: Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar niceliksel araştırmaların eleştirilen yönlerine karşı alternatif oluşturması nedeniyle her geçen gün daha yaygın olarak kullanılmakta ve bilimsel kaliteyi yükseltici etkisi olmaktadır. Niteliksel araştırmalarda veri toplamak için anket ya da başka herhangi bir ölçü aracı kullanılmamakta; araştırmacının kendisi veri toplamada anahtar araç olmaktadır. Antalya merkez sulama birliklerinde gerçekleştirilen araştırma verileri Uzuner'in (2010, s.176–180) önerileri doğrultusunda doğrudan ve dolaylı gözlem, görüşmeler, görüşmelerin dökümleri, saha notları, doküman incelemesi, ses teyp kayıtları aracılığıyla toplanmıştır.

Gözlem Yöntemi: Antalya merkez sulama birliklerinin (Karaman-Duraliler, Aksu Perge, Kırkgöz, Boğaçayı Sağ Sahil) meclis toplantılarında gözlem yapılmıştır. Birlik TİP Tüzüğüne göre birlik meclisleri her yıl Mayıs ve Kasım aylarında olmak üzere yılda iki kez olağan olarak birlik merkezinde toplandığı için, dört birlikte doğrudan gözlem yapmak üzere dönem başı toplantısı olarak adlandırılan Mayıs ayında (2010–2011) toplantılara katılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada “doğal ortamda araştırmacının katıldığı yapılandırılmamış gözlem” türü kullanılmıştır. Gözlem, sayısal veri üretmekten çok araştırmaya konu olan olguya ilişkin derinlemesine ve ayrıntılı açıklamalar ve tanımlamalar yapmaya yönelmektedir. İnsan davranışlarının bütüncül bir anlayışla tanımlanması ve kendi ortamı içinde açıklanması öncelik kazanmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 1999, 125, 129). Araştırmada gözlemin amacı; araştırmanın temel amacı doğrultusunda “sulama birliği meclis toplantılarında sulama birliklerine ilişkin sorunları saptamak, üretici katılımını betimlemek” olarak belirlenmiş, aşağıdaki sorular göz önünde bulundurularak yöntem gerçekleştirilmeye çalışılmıştır:

- Sulama birlik meclis toplantısının yapıldığı fiziksel ortam nasıldır?
- Sulama birliği meclis toplantılarında birlik faaliyetlerine ilişkin bilgiler üreticilere nasıl aktarılmaktadır?
- Üreticiler kararlara nasıl katılmaktadır? (Kabul eden, karşı koyan, işbirliği yapan...)
- Sulama birlik yönetimi ve üreticiler arasındaki ilişki nasıldır?
- Meclis içi etkileşim nasıldır (üreticilerin kendi arasındaki, üreticilerle sulama birliği yönetimi arasındaki), etkileşim sürecinde üreticilerin eleştirel düşünmesini teşvik eden ve engelleyen unsurlar nelerdir?
- Meclis toplantısında üreticilerin dile getirdikleri sorunlar nelerdir?

Görüşme Yöntemi: Nitel araştırmada gözlem dışında görüşme; temel veri toplama araçlarından biridir. Punch (2005, s.165,166) görüşme yöntemini, insanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine tanık olmanın ve insanları anlamının iyi bir yolu olarak görmektedir. Başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü yöntemlerden biri olduğu vurgulaması görüşmelerize kaynaklık etmiştir. Araştırmada, derinlemesine görüşmeyi içeren, görüşmenin gidişatına göre soruların sırasını değiştirmeye, bazı soruları iptal etmeye olanak tanıyan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmış, sorular önceden hazırlanmış olmasına karşın görüşme ilerledikçe ortaya çıkan özgül sorular da dile getirilmiştir.

DSİ 13. Bölge Müdürlüğü yetkilileri (4 kişi), sulama birlik başkanları (4 kişi), personeli (7 kişi) ve sulama birliklerine üye üreticilerle (34 kişi) olmak üzere toplam 49 kişi ile görüşülmüştür. Görüşme yapılan kişilerin isimleri araştırmada belirtilmemiş, ancak farklı

kişilerin görüşlerini ortaya koyabilmek amacıyla her birine ayrı bir kod verilmiştir. Nitekim Uzuner'in (2010, s.191) çalışmasında niteliksel araştırmaların ahlaki yönü bağlamında katılanların isimlerinin gizli tutulması gerektiğini belirtmiştir.

Verilerin analiz edilmesi aşamasında ise; “verilerde oldukça belli sözcüklerin davranış kalıplarının, düşünme şekillerinin ve olayların tekrarlandığı ve göze çarptığı fark edilir” saptaması da araştırmada görüşme yöntemi uygulanırken dikkatle üzerinde durulan konular olmuş ve ortak sorunların tespitinde yararlanılmıştır. Araştırma esnasında, üreticilerin görüşme yapmayı reddetmeleri, yanıtlarını samimi olarak vermediklerinin gözlenmesi durumunda da ses kayıt cihazının kullanılmasından vazgeçilmiştir.

Doküman İncelemesi: Sulama birliklerinden ve DSİ 13. Bölge Müdürlüğü'nden sulanan alan miktarı, sulama suyunun üreticiye satış fiyatı, sulama suyu ücreti yıllık tahsilât oranı, birlik personel sayısı gibi bilgilerin yanı sıra sulama birliklerinin bütçeleri, tüzükleri, faaliyet, denetim ve izleme-değerlendirme raporları gibi dökümanlara ulaşılmış ve irdelenmiştir.

Performans Değerlendirmesi: Sulama birlikleri konusundaki alan çalışmalarının daha çok kamu yönetimi dışındaki bilim alanları tarafından sulama performansının değerlendirilmesi konusunda yoğunlaştığı daha önce belirtilmişti. Antalya merkez sulama birliklerinde gerçekleştirilen araştırmada sulamanın çok fazla teknik boyutuna girmeden ancak sulama birliklerinin fiziksel, ekonomik ve kurumsal etkinliklerinin standart bir hesaplmasına dayalı olan temel performans ölçütlerinin hesaplanmasının yararlı olacağı düşünülmüştür.

Fiziksel etkinliğin ölçümünde “sulama oranı” (SO), ekonomik etkinliğin ölçümünde “sulama ücreti toplama etkinliği” (SÜTO), “mali olarak kendine yeterlilik oranı”(MOKYO), kurumsal etkinliğin ölçümünde ise “personel yoğunluğu” (PY) değerlendirilmiştir.

FİZİKSEL ETKİNLİK

Sulama Oranı (SO): Sulama alanı içinde fiilen sulanan alanın sulamaya açılan alana oranı olarak ifade edilir (Koç vd., 2009, s.23; Yıldız, 2010, s.10).

$SO = FSA \div SA$
SO= Sulama Oranı (%)
FSA= Fiilen Sulanan Alan (ha)
SA= Sulamaya Açılan Alan (ha)

EKONOMİK ETKİNLİK

Sulama Ücreti Toplama Oranı (SÜTO): Sulama şebekelerinde tahakkuk eden sulama ücretlerinin tahsil edilme yüzdesi olarak ifade edilir (Dorsan ve Ul, 2002, s.139; Yıldız, 2010, s.12).

$SÜTO = TESÜ \div TKESÜ \times 100$
SÜTO= Sulama Ücreti Toplama Oranı (%)
TESÜ= Tahsil Edilen Sulama Ücreti (TL)
TKESÜ= Tahakkuk Eden Sulama Ücreti (TL)

Mali Olarak Kendine Yeterlilik Oranı (MOKYO): Sulamadan elde edilen gelirin işletme bakım masrafına oranıdır (Özdemir ve Armağan, 2010, s.77; Dorsan ve Ul, 2002, s.140).

$MOKYO = TESÜ \div \text{İşletme Bakım Masrafı}$
--

KURUMSAL ETKİNLİK

Personel Yoğunluğu (PY): Fiilen sulanan alanın işletme bakım hizmetlerini yürüten toplam personel sayısına oranı olarak tanımlanmaktadır (Özdemir ve Armağan, 2010, s.77; Yıldız, 2010, s.13).

$PY = FSA \div TPS$
PY= Personel Yoğunluğu (ha/personel)
FSA= Fiilen Sulanan Alan (ha)
TPS= İşletme Bakım Hizmetlerini Yürüten Toplam Personel Sayısı

4.2 Antalya Kenti Hakkında Genel Bilgiler

Coğrafi Konum: Antalya kenti, Anadolu'nun güneybatısında Türkiye'nin Akdeniz kıyısında 29° 14' - 32° 27' doğu boylamları ile 37° 27' - 36° 06' kuzey enlemleri arasında yer alır. İlin büyük bir bölümü (yüzde 76'sı) Toros Dağları ile kaplıdır. Güneyinde Akdeniz, doğusunda İçel, Konya ve Karaman, kuzeyinde Isparta ve Burdur, batısında ise Muğla illeri yer alır. İlin güney sınırları Akdeniz kıyı şeridini oluşturmaktadır. Kıyılarının uzunluğu; girinti, çıkıntı dahil 640 km, düz hat olarak 500 km'dir. Sahil bandınının 290 km'si doğal kumsallardan oluşmaktadır.

İl arazisinin ortalama olarak yüzde 77,8'i dağlık, yüzde 10,2'si ova, yüzde 12'si ise engebeli bir yapıya sahiptir. Batıdaki Teke yöresinde geniş platolar ve havzalar yer alır. Çoğunlukla kireçtaşlarından oluşmuş bu dağlar ve platolarda, kireçtaşlarının erimesiyle oluşmuş mağaralar, düdenler, su çıkarıcılar, dolinler ve polyeler, büyüklü-küçüklü karst şekilleri çok yaygındır.

İlin topografik yönden gösterdiği değişkenlik iklimsel, tarımsal, demografik ve yerleşim yönünden farklı alanlar olan sahil ve yayla bölgelerini yaratmıştır. Sahil bölgesinde denizden yüksekliği 5–44 m arasında bulunan ilçeler; Merkez, Gazipaşa, Alanya, Manavgat, Serik, Kemer, Kumluca, Finike, Kale ve Kaş'tır. Denizden yüksekliği 900–1000 m arasında yer alan yayla kesimi ilçeleri ise; Korkuteli, Elmalı, Gündoğmuş, Akseki ve İbradı'dır. Arazinin yaklaşık yüzde 60'ı çam ormanları ve Akdeniz bitkileri ile kaplıdır. İlde dağlardan denize ulaşan birçok ırmak vardır. Ovalar alüvyonlu topraklar ile verimli tarım arazisi karakteri taşımaktadır (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2002, s.53).

Jeolojik Yapı: Kent büyük ölçüde üst plato, alt plato ve deniz altı platosu olarak üç platodan oluşmuş olup dünyada benzerine az rastlanan traverten bir yapıdadır. Kent merkezi ve yerleşimin büyük bölümünün yer aldığı alt plato 30–150 metre kotlarında yeralıp, üst plato 240–375 kotlarında bulunmaktadır. Bu kotlar Mazı Dağı bölgesinde 240–250, Kırkgöz kaynakları bölgesinde 300, Termesos derin sondaj kuyuları bölgesinde 360–375 metredir. Kırkgöz kaynaklarının gerisinde karstik yapı içerisinde dünyanın önemli yeraltı göllerinden birisi yer almakta, bu nedenle de kentteki su kaynaklarının yüzde 90'ının üst platodaki Kırkgöz kaynakları ile ilgisi bulunmaktadır (www.antalyakentkonseyi.org.tr, 2009).

İklim: Antalya ili iklimi genel olarak yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı olarak ifade edilen Akdeniz iklimine girmekte, daha iç kesimlerde ise "Soğuk Yarı-Kara İklim" tipi görülmektedir. Ocak ayında ortalama 10–20 derece arasında değişen sıcaklık yazın 28–36

derece arasındadır. Tablo 4.1'den de görüldüğü üzere ölçülen maksimum sıcaklık değeri ise 44,7 derece olup yıllık ortalama nispi nem yüzde 64 civarındadır (Antalya BŞB, 2006).

Tablo 4.1 Uzun Yıllara Ait Antalya İklimi Ortalama Verileri

	Ortalama Sıcaklık (°C)	Maksimum Sıcaklık (°C)	Minimum Sıcaklık (°C)	Güneşli Gün Sayısı	Donlu Gün Sayısı	Ort. Nisbi Nem (%)
Antalya	18,5	44,7	-4,6	305	1,8	64,0

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2007, s.42.

Nüfus: Antalya ili nüfusu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2008 yılında 1.859.275; 2009 yılında 1.919.729; 2010 yılında ise 1.978.333 olarak tespit edilmiştir (www.tuikapp.tuik.gov.tr, 2011). 2008 yılı verilerine göre şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı yüzde 68.5, köy nüfusunun oranı ise yüzde 31.5'tir. İlin nüfus yoğunluğu kilometrekare başına 89 kişidir. Nüfus bakımından en büyük ilçeleri sırasıyla Kepez, Muratpaşa, Alanya, Manavgat ve Serik'tir. Nüfus bakımından en küçük ilçesi İbradı'dır. Kentin nüfus artış hızı Türkiye ortalamasına paralel seyrederken, turizm yatırımları nedeniyle özellikle 1980 yılından sonra büyük ivme kazanmıştır. Tablo 4.2'den de görüldüğü üzere yıllık nüfus artış hızı binde 38.4'tür.

1990–2000 döneminde 81 il içinde nüfus artış hızı en yüksek olan il olarak Antalya birinci sırada yer almıştır (DİE, 2003). Nüfus artışı su hizmetleri açısından önem taşımaktadır. Nüfus projeksiyonlarında bu gelişmelerin dikkate alınması su hizmetlerinin sağlıklı yönetimi için bir zorunluluktur. O nedenle nüfus ölçütü birincil önemdedir.

Tablo 4.2 2008 Yılı Antalya Nüfus Verileri

Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu Oranı (%)	Köy Nüfusu Oranı (%)	Nüfus Yoğunluğu (%)	Yıllık Nüfus Artış Hızı (‰)
1.859.275	68.5	31.5	89	38.4

Kaynak: TÜİK, 2008, s.19, 37.

Ekonomik Durum: Devlet Planlama Teşkilatı'nın illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini belirlemek amacıyla saptadığı ölçütlere göre, Antalya hem Türkiye hem de, bölge ortalaması üzerinde büyüme gösteren bir il konumundadır.

Ekonomik, demografik ve sosyal özellikleri itibariyle Türkiye'nin gelişmiş illerinden biridir. 1996 yılı araştırmasına göre il gelişmişlik sıralamasında 7., 2003 yılı araştırmasına göre 9. sıradadır (Dinçer v.d., 2003, s.56). Antalya ekonomisi "3T" olarak adlandırılan, "Turizm, Tarım, Ticaret" sektörleri üzerine yoğunlaşmıştır.

Tablo 4.3 Antalya’da Gelir Dağılımı (2003 Yılı İtibariyle)

Fertlerin Elde Ettiği Gelir Türleri	Tutar (milyon TL)	(%)
Toplam Gelir	7.730.048.813	100,0
Maaş, Ücret	2.355.922.422	30,5
Yevmiye	22.309.124	2,9
Toplam Mütешеbbis	3.491.533.688	45,2
Tarım	1.504.872.560	19,5
İmalat	225.894.189	2,9
İnşaat	154.829.096	2,0
Ticaret	972.159.901	12,6
Hizmet	633.777.941	8,2
Mülk Gelirleri	377.829.627	4,9
Gayrimenkul	212.048.257	2,7
Menkul Kıymet	165.781.370	2,1
Toplam Karşılıksız	1.282.453.953	16,6
Devletten	1.157.018.767	15,0
Yurt dışından	25.484.028	0,3
Diğer	99.951.157	1,3

Kaynak: TUİK, 2008, s.78.

Antalya’da gelir dağılımı ve istihdam edilenlerin sektörel dağılımına ilişkin Tablo 4.3 ve 4.4 incelendiğinde oransal ağırlığı ile ilde tarımın önemli bir sektör olduğu görülmektedir. Hizmet sektöründen (turizm) sonra ikinci sırada gelmektedir.

Tablo 4.4 Antalya’da İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı (%)

	TARIM	SANAYİ	HİZMETLER
ANTALYA	34.3	15.2	50.5
TÜRKİYE	34.0	23.0	43.0

Kaynak: TR6 Akdeniz Bölgesi Tarım Master Planı, 2007, s.51.

Hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin oranı yüzde 50,5 olup Türkiye ortalamasının üstündedir. Hizmet sektöründe turizm en önemli paya sahiptir. Sahil kesiminde güneşlenme süresinin uzunluğu ve diğer doğa koşullarının elverişliliği, Antalya ilinin kıyılarını yıl boyunca turizm açısından önemli bir merkez haline getirmiştir. Antalya, Türkiye’nin ve Dünyanın en önemli turizm bölgelerinden biridir.

Merkez, Kaş, Kale, Kemer, Serik, Manavgat, Alanya ve Gazipaşa ilçelerinde Bakanlar Kurulunca ilan edilmiş toplam 21 turizm merkezi bulunmaktadır. İlin, kara, deniz ve hava yolları ile iç ve dış pazarlarla bağlantılı olması, turizm kapasitesini her yönüyle artırmaktadır. İl, Türkiye’nin en büyük deniz limanlarından birine ve hava trafiği bakımından 2. büyük havalimanına sahiptir (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2007, s.54).

Tablo 4.5 Antalya'ya Gelen Turist Sayıları

YIL	ANTALYA	TÜRKİYE
2000	3.230.837	10.428.153
2001	4.167.699	11.618.969
2002	4.747.328	13.246.875
2003	4.681.951	14.029.558
2004	6.047.168	17.517.789
2005	6.882.246	21.124.886
2006	6.011.183	19.819.833
2007	7.291.356	23.340.911
2008	8.564.510	26.336.677

Kaynak: <http://www.atso.org.tr/yukleme/dosya/e97321b695cb69a825daecf466b4b058.pdf>, erişim tarihi: 15.04.2009.

Tablo 4.5’de 2000 yılından bu yana, yıllar itibariyle Antalya’ya gelen turist sayılarına yer verilmiştir. 2000 yılında yaklaşık 3 milyon 250 bin olan turist sayısı 2008 yılında sekiz buçuk milyona ulaşmıştır. 2008 yılı itibarıyla Bakanlık Turizm Belgesi 349.857 turistik yatak kapasitesi ile Antalya, Türkiye'nin ve dünyanın en önemli turizm bölgelerinden biridir. 2009 Kasım sonu itibariyle de ülkemizi ziyaret eden 25.850.971 yabancı turistin yüzde 31,5’i Antalya’yı tercih etmiştir (www, atso.org.tr, 2009).

Tablo 4.6 Antalya’da Bitkisel Üretim (Ton) (2008)

	ANTALYA	TÜRKİYE	PAY (%)
Sebze Üretimi	3.368.357	25.130.271	13,40
Meyve Üretimi	1.011.917	16.694.268	6,06
Diğer Bitkisel Üretim	366.838	46.822.000	0,78
TOPLAM	4.747.112	88.646.539	5,36

Kaynak: <http://www.atso.org.tr/>, erişim tarihi: 15.04.2009.

Antalya uygun ekolojisiyle önde gelen bir tarım merkezidir. Tablo 4.6 ‘da Antalya’nın 2008 yılı itibariyle bitkisel üretim miktarına yer verilmiştir. 2008 yılı Türkiye sebze üretiminin yüzde 13.40’ı ve meyve üretiminin yüzde 6.06’sı Antalya’da gerçekleştirilmektedir. Toplam bitkisel üretimin ise yüzde 5.36’sı Antalya’da gerçekleşmektedir ve yaklaşık 5 milyon tondur. Türkiye’deki cam sera alanlarının yüzde 74,3’ü, plastik sera alanlarının yüzde 51,9’u Antalya’dadır. Türkiye’nin örtü altı sebze üretiminin yarıdan fazlası Antalya’da gerçekleştirilmektedir (www.atso.org.tr, 2009). Antalya Kent Konseyi tarafından yapılan incelemede kent ekonomisinin temeli olan tarım ve turizm sektörlerinin, son yıllarda gözlenen göreceli gelişmeye karşın coğrafi konum, altyapı-ulaşım, pazarlama gibi faktörler nedeniyle gelişim potansiyelini tam olarak kullanamadığı, yörede beklenen gelişmenin sağlanamadığı ortaya konmaktadır. Antalya’nın, hammadde kaynaklarına, müşteriye, sermayeye ve nitelikli işgücüne uzakta bulunduğu, turizmden elde edilen gelirlerin önemli bir bölümünün bölge dışına aktarıldığının anlaşıldığı, turizm ve tarımın kıyı bandında meydana getirdiği ekonomik canlanmanın iç bölgelere yayılmadığı, kıyı bandından 25 km içeride, gelişmemiş kapalı ekonomik yapının gözlemlendiği ve bu bölgelerin göç verdiği ifade edilmektedir (www.antalyakentkonseyi.org.tr, 2009).

Toprak ve Su Kaynakları: Antalya'nın yıllık toplam su potansiyeli Tablo 4.7'de gösterildiği üzere 15.084 milyar metreküptür. DSİ 13. Bölge Müdürlüğü tarafından bu potansiyel ve 365 milyon metreküplük yer altı suyu potansiyeli ile Antalya'nın ülkemiz su potansiyelinin yüzde 9'una sahip olduğu belirtilmektedir (www2.dsi.gov.tr, 2011).

Tablo 4.7 Antalya'da Su Potansiyeli

Yıllık Kullanılabilir Yerüstü Su Potansiyeli (YÜS)	14.531 hm ³
Yıllık Kullanılabilir Yeraltı Su Potansiyeli (YAS)	553hm ³
Yıllık Toplam Su Potansiyeli	15.084 hm ³

Kaynak: <http://www2.dsi.gov.tr/bolge/dsi13/topraksu.htm>, erişim tarihi: 21.01. 2011.

Tablo 4.8'de tüketim alanları bazında Antalya ili yıllık su tüketim miktarlarına yer verilmiştir. Antalya'nın elektrik, tarımsal sulama, içmesuyu, sanayi, hayvancılık ve turizm için yıllık su tüketim miktarı toplam 7398 milyon metreküp olup, su en çok 6092 milyon metreküple elektrik enerjisinde, ikinci sırada da 1081 milyon metreküp ile tarımsal sulamada kullanılmaktadır.

Tablo 4.8 Antalya İli Yıllık Su Tüketimi

Tüketim Alanları	Yıllık Toplam (milyon metreküp)
Elektrik Enerjisi	6092
Tarımsal Sulama	1081
Antalya Büyükşehir İçmesuyu	86
İlçe ve Köylerde İçmesuyu	76
Sanayi-Hayvancılık ve diğerleri	38
Turizm	25
TOPLAM	7398

Not: Elektrik enerjisi üretimindeki su tekrar sulamada kullanılmaktadır.

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2008, s.22.

Tarımsal Arazi Varlığı: Antalya ilinin toplam yüzölçümü 2.081.437,31 hektardır. Antalya ili'nin tarımsal arazi varlığına ilişkin veriler Tablo 4.9'da gösterilmiştir. İlin toplam yüzölçümünün yüzde 22'lik bölümü olan 466.464,84 hektarını tarım alanları, yüzde 18,66 ile 358.416,84 hektarını mera, yüzde 56,37 ile 1.173.248,13 hektarını orman, yüzde 2,56'lık oran ile 53.307,5 hektarını da tarım dışı alanlar ve yerleşim alanları oluşturmaktadır. Ülkemizde yaklaşık 28,1 milyon hektar tarımda kullanılan arazi miktarı olmasına karşın, ekilebilir nitelikteki arazi miktarı 26,6 milyon hektardır. Ancak, mutlak ve potansiyel tarım alanları içinde tarımda kullanılmakta olan arazi miktarı ise yaklaşık 21,8 milyon hektar olup; Antalya ili 466.464,84 hektar ile yarım milyona dahi varmayan bir miktarda tarım arazisine sahiptir ve ancak yarıya yakını 217.290 hektarı sulanabilir arazi niteliğindedir. Boğaçayı, Döşemealtı, Kurşunlu, Varsak, Aksu, Demre, Kasaba, Kumluova, Ovacözü, Sedre, Alara, Elmalı, Finike-Kumluca, Gazipaşa, Eynif, Korkuteli, Beşkonak-Bulhasan-Karabük, Manavgat, Serik, Bucak-Aktaş-Karataş ovaları genellikle sebze, narenciye, pamuk, buğday, meyve, hububat, şeker pancarı ekiminin yapıldığı önemli ovalardır.

Tablo 4.9 Antalya İli Tarımsal Arazi Varlığı

İlçe Adı	Sulu Mutlak Tarım	Kuru Mutlak Tarım	Dikili Meyve	Dikili Narenciye	Dikili Zeytin	Dikili Bağ	Kuru Marjinal	Sulu Özel Ürün	Toplam Tarım Alanı	Orman	Yerleşim	Diğer	Mera	TOPLAM
Akseki	-	--	113,03	-	-	1.344,21	16.287,87	-	17.745,11	135.756,49	729,35	397,39	44.510,05	199.138,39
Alanya	1.949,34	7.081,70	4.077,49	948,85	2,34	591,57	20.360,37	-	35.011,66	115.995,72	1.768,30	817,67	40.123,67	193.716,97
Demre	1.295,31	763,86	38,22	329,14	373,69	-	3.010,06	-	5.810,28	28.799,98	268,58	1.025,89	1.553,09	37.457,62
Elmalı	6.343,15	19.489,78	5.323,03	-	-	324,95	23.297,68	-	54.778,60	56.286,79	1.338,78	914,70	57.083,77	170.402,64
Finike	1.994,32	337,06	353,36	3.219,76	21,70	24,11	4.466,72	-	10.417,03	44.926,98	600,08	160,09	15.322,81	71.426,99
Gazipaşa	786,63	2.350,28	587,35	-	8,78	571,34	13.545,05	-	17.849,43	80.882,76	895,47	511,52	29.043,56	109.182,74
Gündoğmuş	-	217,47	523,23	-	-	36,74	9.261,50	-	10.038,94	42.875,36	487,20	447,77	53.443,39	107.292,66
İbradı	-	-	1,09	-	-	41,67	2.479,28	-	2.522,04	39.228,52	171,32	144,58	7.232,69	49.299,15
Kaş	2.663,43	3.298,03	3.231,50	0,28	3.588,54	482,59	23.180,10	-	36.444,47	119.531,73	1.354,31	4.325,69	17.003,29	178.659,49
Kemer	512,23	997,47	47,24	1.351,92	-	-	1.448,14	-	4.357,00	39.023,17	844,33	440,52	2.954,48	47.419,49
Korkuteli	6.400,01	32.755,86	5.009,22	-	0,52	154,73	40.615,43	-	84.935,77	93.256,10	1.865,69	671,40	73.159,57	253.888,53
Kumluca	3.738,85	894,43	284,05	3.196,29	43,24	-	12.266,73	-	20.423,59	67.183,00	713,58	1.406,45	18.751,04	108.477,66
Manavgat	13.613,80	18.793,42	440,53	300,99	408,73	4,28	18.333,65	-	51.895,40	149.134,80	2.640,35	3.701,48	22.508,51	229.878,54
Merkez	18.322,58	18.072,16	1.019,07	3.476,96	4.470,97	-	12.583,66	4.504,41	62.449,81	114.641,50	16.685,49	4.350,59	3.019,27	201.146,66
Serik	27.983,48	14.017,02	593,40	180,38	89,18	12,57	8.909,68	-	51.785,71	65.725,23	2.466,43	1.362,75	2.709,67	124.049,79
İl Toplamı	85.603,13	119.068,54	21.641,81	13.004,57	9.007,69	3.598,76	210.045,93	4.504,41	466.464,84	1.173.248,13	32.629,26	20.678,24	388.416,84	2.081.437,31

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2008, s.22.

Yerüstü ve Yeraltı Su Kaynakları: İlin akarsuları, daha çok dere ve çaydan oluşmakta, ilin önemli akarsuları arasında Manavgat, Köprü, Aksu, Düden, Dim, Kargı, Alara, Karpuz, Başgöz, Karaman ve Korkuteli Çayları yer almaktadır. Yazları sıcak ve kurak geçtiği için bu akarsuların debisi çok azalmakta ve birçoğu kurumaktadır. Dere ve çayların sonbahar yağmurları ile su seviyesi yükselmekte, ilkbaharda Toros Dağlarındaki karların erimesiyle en yüksek seviyeye ulaşmaktadır.

Tablo 4.10 Antalya İli Yerüstü Su Kaynakları ve Akarsuları

Yerüstü Su Kaynakları	Milyon Metreküp /yıl
Eşen Karaçay	496
Demre Deresi	188
Finike Karasu	174
Finike Başgöz Çayı	191
Finike Tekke Pınarı	219
Finike Alakır Çayı	252
Finike Salur Pınarı	90
Kırkgözler Çayı	202
Düden Çayı	726
Aksu Çayı	1084
Köprüçay	3378
Manavgat Çayı	4464
Karpuz Çayı	148
Alara Çayı	965
Kargı Çayı	231
Dim Çayı	505
Sedre Çayı	92
Bıçkıcı Çayı	173
Diğerleri	2067
Toplam	15 645

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2008, s.19.

Antalya'da göller genellikle ilin batı bölümünde yer almaktadır. Bunlar alan olarak küçüktür ve çoğunlukla yaz aylarında kurumaktadırlar. İldeki başlıca göller Söğüt Gölü, Karagöl Sazlığı ve Avlan Gölü'dür. Söğüt Gölü ilin Kuzey batısında yer alan ve kuru olduğu dönemlerde göl zemininde tarım yapılan geniş bir ova görünümündedir. Karagöl devamlı su altında bulunup, göl durumunu koruyan saha 24,5 km²'dir. Çevresi taşkın arttığı zaman bataklık halini alan ve suları çekildiği zaman tarıma elverişli hale gelen Avlan Gölünde göl durumunu koruyan saha 8,5 km²'dir. Alanının büyük kısmı sazlık ve kamışlıktan oluşan Kırkgöz Kaynakları Gölü olarak adlandırılan alanda devamlı anlamda göl yoktur. Ancak Kırkgöz kaynaklarının yayıldığı ve kaynak debisine bağlı olarak yayılım gösteren bataklık alanı vardır.

Antalya, yeraltı suyu yönünden oldukça zengin bir ilimizdir. İlin su ihtiyacının karşılanmasında ve sulamada bu yeraltı su kaynaklarından yararlanılmaktadır. Antalya'daki

yeraltı su kaynaklarından Kırkgöz Kaynakları Toros dağlarından çıkan bir kaynaktır. Şehrin su temin ettiği en eski kaynaklardan biri olan "Gürkavak Kaynağı" Antalya'nın kuzeybatısında Düzlerçamı Milli Parkı içerisinde bulunmaktadır. Konyaaltı Plajının karşısındaki falezlerden çıkan Mağara Kaynağı, şehre en yakın kaynak olup, şehrin içme suyu buradan karşılanmaktadır. Duraliler Kaynağı Duraliler Köyü'nün yerleşim ve tarım alanları içerisinde yer almaktadır ve bu kaynaktan sulamada yararlanılmaktadır. İskele Kaynağı yat limanındaki mescit alanından çıkmakta ve içme suyu ihtiyacını karşılamaktadır. Antalya'nın batısında Hurma Köyü içerisinde bulunan ve kaliteli suya sahip olan Hurma Pınarları yakın zamana kadar şehrin içme suyu ihtiyacının karşılanmasında kullanılmıştır. Boğaçayı Keson Kuyuları Boğaçayı havzasındaki alüvyonlarda bulunmakta, içme ve kullanma suyu ihtiyacının karşılanmasında kullanılmaktadır. Düden Şelalesi Kaynağı, Düden Şelalesi'nin altından çıkmakta, sulamada yararlanan Duraliler Kuyusu, köyün kuzeyinde bulunmaktadır. Antalya'nın Meydan semtinde bulunan Meydan Kuyuları, yerleşim alanlarının ortasında kalmıştır. Şehir içme suyunun bir kısmı buradan sağlanmaktadır.

Alakır, Korkuteli, Çayboğazı, Dim, Kozağacı, Dikenli, Ekşili, Yelten, Habipler, Cevizli, İslamlar, Doyran, Yeşilyayla, Osmankalfalar ilin sulama amaçlı kullanılan gölet ve barajlarıdır.

Tablo 4.11 Antalya İli Sulama Amaçlı Baraj ve Göletleri

Sulama Amaçlı Barajlar		
Adı	İşletmeye Girdiği Yıl	Faydası
Alakır	1971	Sulama 6752 ha / Taşkın 2000 ha
Korkuteli	1976	Sulama 5986 ha / Taşkın 1000 ha
Çayboğazı	2002	Sulama 13593 ha
Dim Alanya	2008	Sulama 5312 ha / Enerji 123 GWh / yıl / İçmesuyu 47.3 h.metreküp
Sulama Amaçlı Göletler		
Adı	İşletmeye Girdiği Yıl	Faydası
Kozağacı	1989	Sulama 755 ha
Dikenli	1989	Sulama 300 ha
Ekşili	1991	Sulama 127 ha
Yelten	1994	Sulama 160 ha
Habipler	2002	Sulama 148 ha
Cevizli	1979	Sulama 58 ha / Taşkın 300 ha
İslamlar	1976	Sulama 500 ha
Doyran	2005	Sulama 170 ha
Yeşilyayla	2007	Sulama 935 ha
Osmankalfalar	2007	Sulama 1100 ha

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2008, s.20-21.

Tablo 4.12 Antalya İli İlçeler İtibariyle Tarımsal Sulama Alanları (2007)

İlçeler	Toplam Tarım Alanı (ha)	KAMU SULAMALARI		Halk Sulaması vd. (ha)	Toplam Sulama Alanı (ha)	Sulama Alanının Tarım Alanına Oranı (%)
		DSİ (ha)	KHGM (ha)			
Merkez	62.450	33.334	2388	2950	38.672	62
Akseki	17.745	58	265	350	673	4
Alanya	35.012	3950	1986	7400	13.336	38
Elmalı	54.779	9755	1167	11.413	12.335	41
Finike	10.417	4794	1358	500	6.652	64
Gazipaşa	17.849	2085	1779	5680	9.544	53
Gündoğmuş	10.039	-	386	348	734	7
İbradı	2522	-	-	250	250	10
Demre	5810	1860	9	850	2719	47
Kaş	36.444	1740	1465	10.300	13.505	37
Kemer	4357	1432	1095	180	2707	62
Korkuteli	84.936	9494	1869	11.500	22.863	27
Kumluca	20.424	6129	569	5450	12.148	59
Manavgat	51.895	21.910	878	4300	27.088	52
Serik	51.786	38.280	364	5420	44.064	85
TOPLAM	466.465	134.821	15.578	66.891	217.290	47

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2008, s.21.

Tablo 4.12’de görüldüğü üzere Antalya’da sulanan tarım arazilerinin yüzde 62’si (134.821 hektarı) DSİ, yüzde 7’si (15.578 hektarı) KHGM, yaklaşık yüzde 31’i de halk sulamasından oluşmaktadır. Antalya’nın ilçeleri arasında 44.064 hektar ile Serik en fazla sulama alanına sahip ilçedir. Serik ilçesinden sonra Merkez ilçe ikinci ve Manavgat üçüncü en büyük sulama alanına sahiptir. Korkuteli, Elmalı ve Kaş ilçelerinde diğerlerine kıyasla daha büyük alanda halk sulaması yapılmaktadır.

Tablo 4.13’de Antalya’da DSİ tarafından inşa edilen sulama tesisleri ve sulama alanı miktarlarına yer verilmiştir. 2009 yılı itibariyle Antalya’da 16 adet büyük su işleri, 30 adet küçük su işleri olmak üzere toplam 46 adet yerüstü sulaması bulunmaktadır. 26 adet yer altı sulaması dahil toplam sulama sayısı 72 olup, yaklaşık 2/3’si cazibe, 1/3’i de pompajlı olan sulamalar toplamı alan olarak net 94.661 hektardır.

Tablo 4.13 Antalya’da DSİ Tarafından İnşa Edilen Sulama Tesisleri ve Toplam Sulama Alanları (2009)

Tesisin Adı	İşletmeye Girdiği Yıl	Cazibe Sulama (ha)		Pompajlı Sulama (ha)		Toplam Sulama Alanı (ha)	
		Brüt	Net	Brüt	Net	Brüt	Net
A-BÜYÜK SU İŞLERİ (16 Ad.)		81467	53810	29791	17830	111258	71640
VARSAK SULAMASI	1962	3472	400	-	-	3472	400
DÜDEN SULAMASI	1966	6533	3500	-	-	6533	3500
KORKUTELİ SULAMASI	1971-1976	5986	4000	-	-	5986	4000
AŞAĞI AKSU I.MER.SUL	1962	15323	11000	-	-	15323	11000
AŞAĞI AKSU II.MER.SUL	1995-1996	9378	5720	3033	1860	12411	7580
AŞAĞI KÖPRÜÇAY SUL.	1968-1971	14415	10100	10005	6400	24420	16500
MANAVGAT ULUALAN SUL.	1957	1635	1300	-	-	1635	1300
MANAVGAT SAĞ SAH.SUL.	1985	-	-	8966	5000	8966	5000
ALARA SAĞ SAH.SUL.	C:1968- P:1983	1420	900	125	100	1545	1000
ALARA SOL SAH.SUL.	1992	-	-	2600	1000	2600	1000
ALANYA DİM SULAMASI	C:1948- P:1958	1230	1000	120	100	1350	1100
FINİKE SULAMASI	1988-1993	9990	6990	933	570	10923	7560
KÖPRÜÇAY ŞEBEKE İÇİ	1995	-	-	859	300	859	300
GAZİPAŞA SUL + YAS	1994-1998	2085	1400	-	-	2085	1400
ÇAYBOĞAZI (ELMALI OV.)SUL.	2007-2009	13593	11350	-	-	13593	11350
KÖPRÜÇAY II.MER.SUL.	2006-2009	-	-	3142	2500	3142	2500
B-KÜÇÜK SU İŞLERİ (30 Ad.)		14493	9075	6671	3540	21164	12615
MANAVGAT-TAŞAĞIL ÇARDAK SUL.	1981	300	300	-	-	300	300
MERKEZ-KIRKGÖZ SUL.	1965	2500	1000	-	-	2500	1000
ELMALI POMPAJ SUL.	1968	650	400	-	-	650	400
MANAVGAT-BEŞKONAK-DEĞ.ÖZÜ SUL.	1982	133	100	-	-	133	100
BEŞKONAK KARABÜK SUL.	1985	133	100	-	-	133	100
KEMER-AĞVA SUL.	1985	133	100	-	-	133	100
KEMER-TEKİROVA SUL.	1993	133	100	-	-	133	100
ELMALI-MURSAL POM. SUL.	1987	133	100	-	-	133	100
MANAVGAT-TAŞAĞIL SAĞIRIN OV.POM.SUL.	1985	133	100	-	-	133	100
DEMRE OVASI SUL.	1995-2003	133	100	-	-	133	100
ELMALI-KIŞLA KÖYÜ POM.SUL. SUL.	1990	133	100	-	-	133	100
ELMALI-İSLAMLAR BARANDA GÖL.VE SUL.	1976	133	100	-	-	133	100
KORKUTELİ-KOZAĞACI GÖLETİ VE SUL.	1989-2003	133	100	-	-	133	100
KORKUTELİ-DİKENLİ GÖLETİ VE SUL.	1989	133	100	-	-	133	100
MERKEZ-BOĞAÇAY PROJESİ SUL.	1975	133	100	-	-	133	100
KAŞ-PALAMUT KÖYÜ POM. SUL.	1992	133	100	-	-	133	100
MERKEZ EKŞİLİ GÖLETİ VE SUL.	1991	133	100	-	-	133	100
KORKUTELİ-HACİBEKAR GÖLETİ VE SUL.	2009	133	100	-	-	133	100
KORKUTELİ-YEŞİLYAYLA GÖLETİ VE SUL.	2008	133	100	-	-	133	100
SERİK-BUCAK-AKBAŞ-KARATAŞ SUL.	1986-96	133	100	-	-	133	100
KORKUTELİ YELTEN GÖLETİ VE SUL.	1994	133	100	-	-	133	100
MANAVGAT BEŞKONAK SUL.	1999	133	100	-	-	133	100
MERKEZ-KÖMÜR ÇIPLAKLI-ODABAŞI SUL.	1998	133	100	-	-	133	100
MERKEZ-KIZILLI KÖYÜ POM. SUL.	1998	133	100	-	-	133	100
KAŞ ÇAVDIR POM. SUL.	2003	133	100	-	-	133	100
KAŞ ÜZÜMLÜ POM. SUL.	2004	133	100	-	-	133	100
MANAVGAT-DEĞİRMENÖZÜ ÇALTEPE SUL.	2003	133	100	-	-	133	100
MERKEZ-HATİPLER GÖLETİ VE SUL.	2003	133	100	-	-	133	100
MANAVGAT-OYMAPINAR POM. SUL.	2004	133	100	-	-	133	100
AKSEKİ-CEVİZLİ SUL.	2006	133	100	-	-	133	100
YERÜSTÜ SULAMALARI TOPLAMI (46 Ad.)		99553	66735	36454	21370	136007	88105
C-YERALTI SULAMALARI (26 KOOP.)		-	-	7861	6556	7861	6556
SULAMALAR TOPLAMI (72 Adet)		99553	66735	44315	27926	143868	94661

Kaynak: <http://www2.dsi.gov.tr/bolge/dsi13/isletme.htm>, erişim tarihi: 21.01. 2011.

4.3 Antalya Sulama Birlikleri Örneği

Antalya sınırları içerisinde, il merkezi ve Serik, Manavgat, Alanya, Kumluca, Korkuteli, Kemer, Elmalı ilçelerinde olmak üzere toplam 24 adet sulama birliği bulunmaktadır. Antalya'nın sulama birlikleri açısından diğer illerden ayrılan temel özelliği bu kuruluşların teşkilatlanma bakımından ilk sırada yer alıyor olmasıdır. Ülkemizde sulama birliği ilk kez Kırkgöz Sulama Birliği adıyla 1959 yılında Antalya'da kurulmuştur ve kurulan ilk 11 sulama birliğinden 6'sını Antalya'da bulunan sulama birlikleri oluşturmaktadır. 4.14 no'lu tabloda kuruluş yılları itibariyle de görüldüğü üzere, Kırkgöz dışındaki bu birlikler Korkuteli, Kemer, Kumluca, Karaman Duraliler ve Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birlikleri'dir ve geriye kalan 18 tanesi, Türkiye genelindeki birlik sayısındaki artışa paralel olarak 1994 yılından sonra kurulmuştur. Belediyelerin ve köylerin kendi aralarında ya da belediye ve köylerin bir arada kurdukları Antalya sulama birliklerinin toplam bütçesi yaklaşık 15 milyon TL civarındadır. Başta Köprüçay Sağ Sahil Cazibe Sulama Birliği olmak üzere Alanya, Çayboğazı, Manavgat Köprüçay Sol Sahil, Manavgat Sağ Sahil, Aksu-Perge Sulama Birlikleri'nin bütçeleri diğer birliklere göre daha büyüktür.

Tablo 4.14 Antalya Sulama Birlikleri

Merkezi	Birlik Adı	Kuruluş Tarihi	Bakanlar Kurulu Karar Tarihi	Bakanlar Kurulu Sayısı	Üyeleri	2009 Yılına Ait Bütçe Büyüklüğü (TL)
Alanya	Alanya	1997	24/11/1997	1997/10305	Belediye	1.019.200,00
Alanya	Alara Sol Sahil	1995	25/01/1995	1995/6527	Belediye Köy	665.000,00
Elmalı	Çayboğazı	2006	27/02/2006	2006/10124	Belediye Köy	1.117.000,00
Elmalı	Mursal	1994	06/10/1994	1994/6181	Köy	295.000,00
Gazipaşa	Gazipaşa	1998	24/07/1998	1998/11540	Belediye Köy	385.000,00
Kemer	Kemer	1981	25/12/2009	2009/15749	Belediye Köy	358.000,00
Korkuteli	Korkuteli	1983	25/12/2009	2009/15749	Belediye Köy	850.000,00
Korkuteli	Kozağacı	1994	19/01/1994	1994/5246	Köy	69.600,00
Kumluca	Kumluca	1973	25/12/2009	2009/15749	Belediye Köy	158.000,00
Manavgat	Alara Sağ Sahil	1995	25/01/1995	1995/6527	Belediye Köy	148.568,84
Manavgat	Manavgat Köprüçay Sol Sahil	1994	19/01/1994	1994/5246	Belediye Köy	1.600.000,00
Manavgat	Manavgat Sağ Sahil	1995	25/01/1995	1995/6527	Belediye Köy	1.453.000,00
Manavgat	Manavgat Sol Sahil	1995	25/01/1995	1995/6527	Köy	346.730,00
Merkez	Aksu Perge	1995	25/01/1995	1995/6527	Belediye Köy	1.133.000,00
Merkez	Karaman-Duraliler	1986	25/12/2009	2009/15749	Belediye Köy	128.500,00
Merkez	Kırkgöz	1959	25/12/2009	2009/15749	Belediye Köy	325.235,00
Merkez	Boğaçayı Sağ Sahil	1975	25/12/2009	2009/15749	Belediye Köy	340.640,00
Merkez	Döşemealtı Pompaj	1997	23/09/1997	1997/9992	Köy	152.200,00
Serik	Aksu Güney	1995	30/03/1995	1995/6716	Belediye Köy	464.400,00
Serik	Aksu Kuzey	1995	30/03/1995	1995/6716	Belediye Köy	550.000,00
Serik	Aksu Orta	1995	30/03/1995	1995/6716	Belediye Köy	340.000,00
Serik	Bucak Pompaj	1994	29/11/1994	1994/6408	Belediye Köy	150.523,68
Serik	Deniztepesi Pompaj	2006	04/01/2006	2006/9941	Köy	512.000,00
Serik	Köprüçay Sağ Sahil Cazibe	1994	19/01/1994	1994/5246	Belediye Köy	2.344.500,00
						14.906.097,52

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Birliklere Ait İstatistikler, <http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/Birlikler.aspx> web adresindeki tablodan derlenerek oluşturulmuştur, erişim tarihi:01.01.2011.

Antalya merkezde yer alan; Aksu Perge, Karaman Duraliler, Kırgöz ve Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birlikleri ulaşılabilirlikleri de göz önünde bulundurularak aşağıdaki nedenlerle araştırma alanları olarak seçilmişlerdir.

- Kırgöz Sulama Birliği'nin ülkemizde kurulan ilk sulama birliği olması,
- Aksu Perge Sulama Birliği'nin Antalya sınırları içindeki büyük bütçeli birlikler arasında yer alıyor ve DB projelerinden yani devirlerin yaygınlaşmasından sonra kurulan bir birlik olması,
- Boğaçayı Sulama Birliği'nin DB projelerinden önce (1975) kurulmuş bir birlik olması,
- Karaman Duraliler Sulama Birliği'nin diğer birlikler arasında görece küçük bir bütçeye sahip olması.

4.3.1 Aksu Perge, Boğaçayı Sağ Sahil, Karaman Duraliler ve Kırgöz Sulama Birlikleri

Tablo 4.15 Antalya Merkezde Yer Alan Sulama Birlikleri

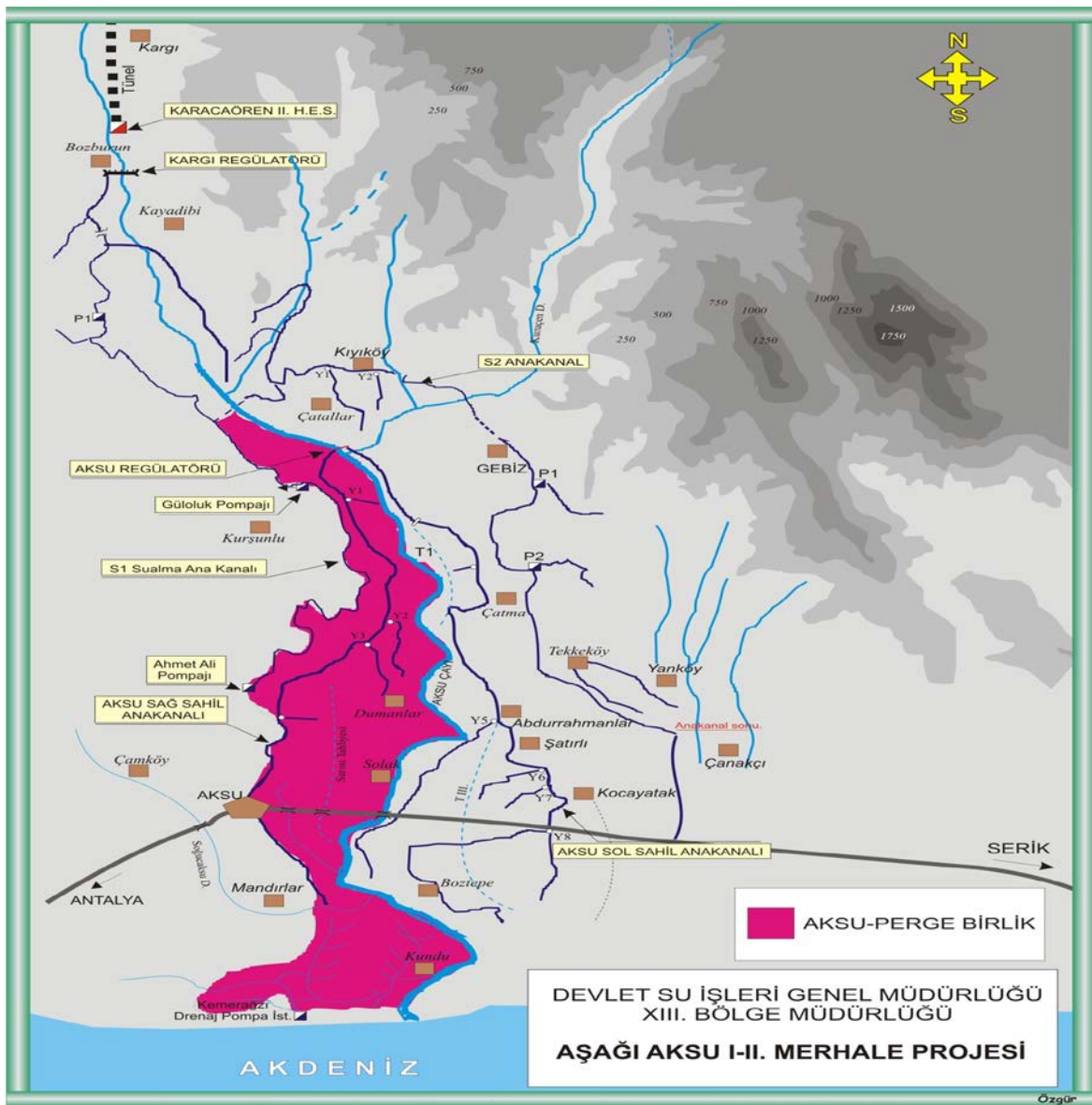
	KIRKGÖZ	BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	KARAMAN DURALİLER	AKSU PERGE
Sulamının Adı	Yeniköy Kırgöz Sulaması	Boğaçayı Sulaması	Boğaçayı Sulaması	Aksu Sulaması
Ünitenin Adı	Yeniköy Kırgöz Sulaması	Boğaçayı Sulaması	Aşağı Karaman Duraliler	Aksu I. ve II. Merhale
Devir Tarihi	1959	1975	1986	1995
Kuruluş Tarihi	11.08.1995	03.06.1981	16.03.1987	1995
Birliğin Merkezi	Döşemealtı İlçesi	Bahtlı	Aşağı Karaman Köyü	Aksu İlçesi
Birliğin Üyeleri	BELEDİYE+KÖY Döşemealtı Belediyesi Yağca Köyü	BELEDİYE+KÖY Konyaaltı Belediyesi Bahtlı Köyü	BELEDİYE+KÖY Kepez Belediyesi Aşağı Karaman Köyü	BELEDİYE+KÖY Aksu Belediyesi Alaylı Köyü Güloluk Köyü Gökdere Köyü İhsaniye Köyü Kemerağzı Köyü Kundu Köyü Karaçalı Köyü'dür.
Üretici Sayısı	1970	1205	850	5505
Parsel Sayısı	870	2474	1300	13257
Ortalama Parsel Genişliği (ha)	0,8	0,4	0,3	0,4

Kaynak: Veriler Sulama Birliklerine ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporlarından ve Birlik Tüzüklerinden derlenmiştir.

Antalya merkezde yer alan sulama birlikleri sulama hizmetini yerine getirmek için belediye ve köylerin bir araya gelerek oluşturdukları birliklerdir. Birliğe üye olan köy ve üretici sayısı bakımından aralarında en büyük sulama birliği Aksu Perge Sulama Birliğidir. 2011 yılı itibariyle 5505 üreticinin üye olduğu birlik, Aksu Belediyesi, Alaylı Güloluk, Gökdere, İhsaniye, Kemerağzı, Kundu ve Karaçalı köylerinin işbirliğine dayalı olarak hizmet

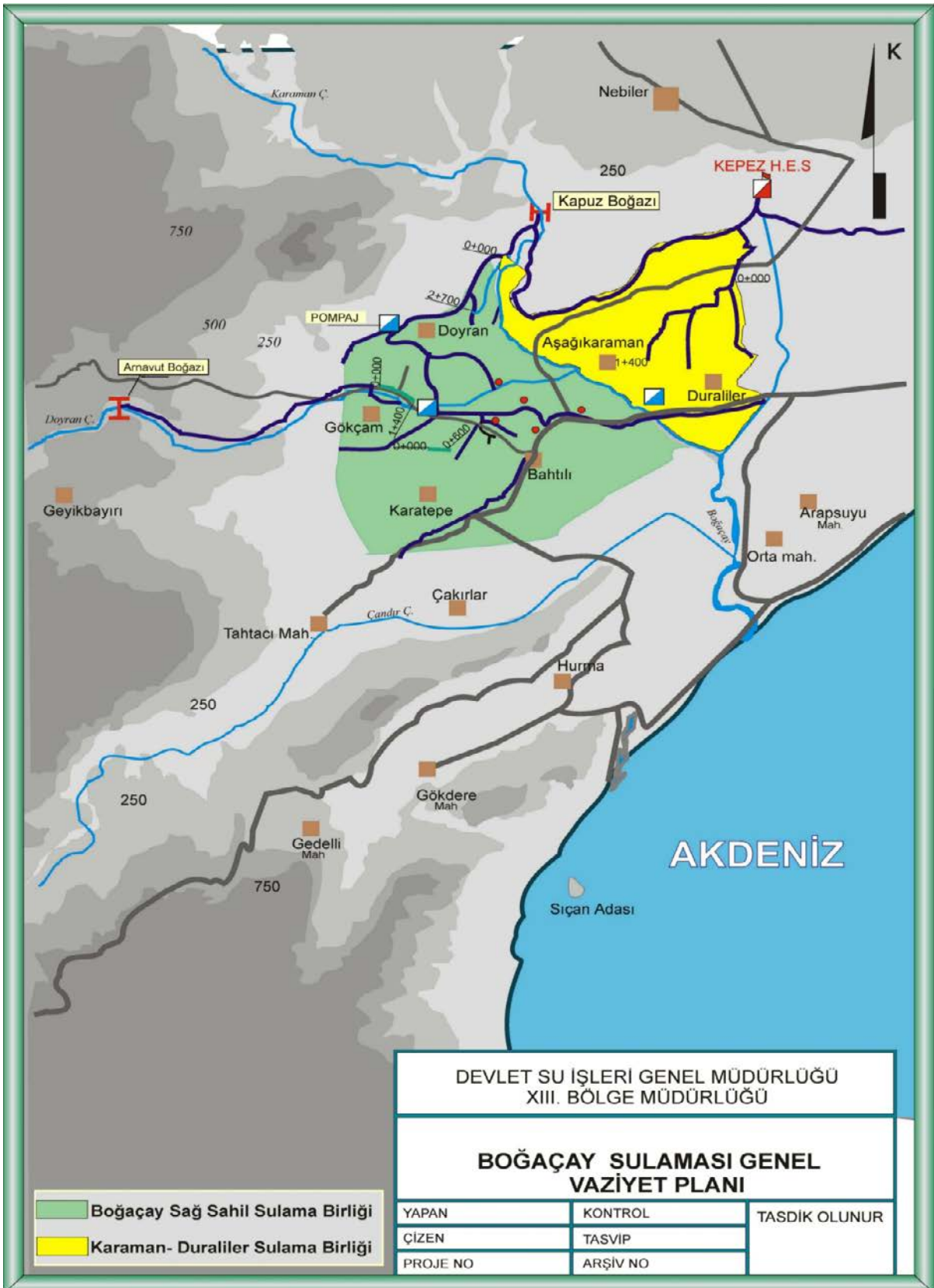
vermektedir. Antalya'yı 5 ilçeli büyükşehir haline getiren 06.03.2008 tarih ve 5747 Sayılı *Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Hakkında Kanun* ile büyükşehir hizmet alanı katlanarak artmış ve yerinden yönetim kuruluşlarının statüleri değişmiştir. Son tüzük değişiklikleri itibariyle Karaman Duraliler Sulama Birliği'nin üyeleri Kepez Belediyesi ve Aşağı Karaman Köyü; Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliğinin üyeleri ise Konyaaltı Belediyesi ve Bahtlı Köyü üreticilerinden oluşmuştur.

Şekil 4.1. ve 4.2.'de Aksu-Perge, Boğaçayı Sağ Sahil ve Karaman Duraliler Sulama Birliklerinin görev alanlarını gösteren Antalya DSİ 13. Bölge Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan haritalara yer verilmiştir.

Kaynak: DSİ 13. Bölge Müdürlüğü, 2010.

Şekil 4.1 Antalya DSİ 13. Bölge Müdürlüğü Aşağı Aksu I-II Projesi - Aksu Sulama Birliği Görev Alanı

Kaynak: DSİ 13. Bölge Müdürlüğü, 2010.

Şekil 4.2 Antalya DSİ 13. Bölge Müdürlüğü Boğaçay Sulaması – Boğaçayı Sağ Sahil ve Karaman Duraliler Sulama Birlikleri Görev Alanları

4.3.1.1 Sulama Birliklerine Ait Varlıklar

Sulama birliklerine ait varlıklar hizmet binası, lojman, depo gibi bina ve makine, araç, alet ve ekipman varlıklarından oluşmaktadır.

4.3.1.1.1 Bina Varlıkları

Birlik binasının olması üreticilerin bir araya gelebilmelerinin temel koşuludur. Bunun yanı sıra kiralama ya da mülkiyet sahipliği ile de birliğin ekonomik durumuna yönelik bilgi edinilebilmektedir.

Tablo 4.16 Sulama Birliklerinin Bina Varlığı

Sulama Birliği	Binanın Cinsi	İktisap Şekli	Yapı Cinsi	Alan (m2)
AKSU PERGE	Hizmet Binası	Kiralama	Betonarme	125
	Lojman	DSİ'den devir	Betonarme	65
	Depo-Ambar	Öz Mülk	Betonarme	-
BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	Hizmet Binası	Öz Mülk	Betonarme	120
	Depo	Tahsis	Betonarme	28
	Garaj	Öz Mülk	Sundurma	300
KARAMAN DURALİLER	Hizmet Binası	Kiralama	Betonarme	100
KIRKGÖZ	Hizmet Binası	Tahsis	Betonarme	200

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları.

Aksu Perge Sulama Birliği hizmetlerini; kiralama suretiyle kullandığı 125 metrekare; bir tanesi toplantı odası olmak üzere 4 çalışma odasından oluşan hizmet binasında yürütmektedir. Kırkgöz Sulama Birliği'nin hizmet binası belediyeye ait olup, Döşemealtı ilçe merkezinde yer almaktadır. Belediyeye kira bedeli ödenmemektedir. Karaman Duraliler Sulama Birliği'nin 100 metrekareden oluşan hizmet binası da kendisine ait olmayıp, Aşağı Karaman Köyü'nde yer almaktadır. Bahtılı'da bulunan Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği'nin hizmet binası kendi öz mülkü olup 120 metrekareden oluşmaktadır.

4.3.1.1.2 Makine Araç Alet ve Ekipman Varlıkları

Makine araç ve ekipman varlığı açısından diğer birliklere göre, Aksu Perge Sulama Birliği'nin durumu daha iyi olup, birlik yetkililerinden araçların yıpranmış oldukları ve harcama gerektirdikleri öğrenilmiştir. Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği pikap ve yükleyiciden başka gerekli traktör, iş makinası, traktör, kamyon gibi gerekli diğer araçlara sahip değildir. Karaman Duraliler ve Kırkgöz sulama birliklerinin ise sulama hizmetinin gerektirdiği işleri yapabilecekleri araç varlığına sahip olmadıkları görülmektedir.

Tablo 4.17 Sulama Birliklerinin Makine Araç Alet ve Ekipman Varlıkları

	AKSU PERGE	BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	KARAMAN DURALİLER	KIRKGÖZ
Bilgisayar	4	2	2	2
Motosiklet	5	4	2	2
Telsiz	8	2	6	-
Römork	2	-	-	-
İlaçlama Makinası	1	-	-	-
Tek Sıralı Pikap	1	1	-	-
Traktör	2	-	-	-
Ataçmanlı Traktör	2	-	-	-
Damperli Kamyon	1	-	-	-
Ağır İş Makinası (Ekskavatör)	2	-	-	-
Çift Sıralı Pikap	-	1	-	-
Yükleyici (Lastik Tekerlekli)	-	1	-	-

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları.

4.3.1.2 Sulama Birliklerinin Su Kaynakları ve Sulama Yöntemleri

Aksu Çayı, Kapuz Çayı, Doyran Göleti ve Kırkgöz kaynakları sulama birliklerinin sulama hizmeti için yararlandıkları su kaynaklarını oluşturmaktadır.

Tablo 4.18 Sulama Birliklerinin Yararlandıkları Su Kaynakları

BİRLİKLER	SU KAYNAKLARI
AKSU PERGE	Aksu Çayı
BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	Kapuz Boğazı-Doyran Göleti
KARAMAN DURALİLER	Kapuz Boğazı-Kapuz Çayı
KIRKGÖZ	Kırkgöz Kaynakları

DSİ 13. Bölge Müdürlüğü'nden alınan bilgiye göre, Aksu sulama tesisi 1965 yılında 1. merhale, 1995 yılında 2. merhale sulama sahası olmak üzere inşa edilmiştir. Tesiste 1. ve 2. merhale S1 ana kanalı, 1. ve 2. merhale S2 ana kanalı, çeşitli yedek ve tersiyerlerden oluşmaktadır. Sulama kanalının kapasitesi 30 metreküptür. Burdur-Karacaören 1 Barajından su alınmakta, su dere yatağına bırakılmaktadır. Karaöz Beldesi'nde bulunan Kargı regülâtörü ile dere yatağındaki su sulama kanalına alınmaktadır.

Sulama birliklerinin tümünde klasik sulama yöntemi olan yüzeysel sulamayla, Aksu Perge ve Boğaçayı sulama birlikleri sahasında yer alan seralarda basınçlı sulama yöntemi olan damla sulama ile sulama yapılmaktadır. Aksu Perge Sulama Birliği dışındaki diğer birliklerde sulama cazibeli suyla yapıldığı için enerji masrafı olmamaktadır.

4.3.1.3 Sulanan Alan Miktarları

DSİ 13. Bölge Müdürlüğü'nden alınan verilere göre, Aksu Perge Sulama Birliği'nin sorumlu olduğu net sulanabilir alan miktarı 7000, Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği'nin 1200, Kırkgöz Sulama Birliği'nin 1000 ve Karaman Duraliler Sulama Birliği'nin 600 hektardır.

Tablo 4.19 Sulama Birliklerinin Sulanan Alan Miktarları (ha)

	AKSU PERGE	BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	KARAMAN DURALİLER	KIRKGÖZ
Net Sulama Alanı (ha)	7000	1100	600	1000
Sulanan Alan (ha)	5323	1000+35 (Üretici İmkânlarıyla)	400	675
Sulanmayan Alan (ha)	1893	65	200	345

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları.

4.3.1.4 Fiziksel Etkinlikleri: Sulama Oranları

Sulama oranı, sulama birliklerinin fiilen suladıkları alanın sulamaya açılan alana oranını ifade etmektedir. Bu oran Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği'nde (yüzde 91) en yüksek oranda iken, Karaman Duraliler Sulama Birliği'nde ise yüzde 66 ile en düşük oranda kalmıştır.

Tablo 4.20 Sulama Birliklerinin Sulama Oranları (2010)

	SO (%)
AKSU PERGE	76
BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	91
KARAMAN DURALİLER	66
KIRKGÖZ	67.5

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporlarındaki verilere göre (Tablo 4.19'daki veriler üzerinden) hesaplanmıştır.

Tarımsal faaliyetten yeterli gelir elde edilememesi nedeniyle ekim yapılan arazilerin azalması sulama oranının 1990'lı yıllardan itibaren azalmasının nedenleri arasında ilk sırayı almaktadır. Antalya'da tarım alanlarının yerleşim, sanayi ve turizm alanına dönüşmesi de sulama oranının düşmesinde etkili olmaktadır (Sayın vd., 2010, s.52). Sulama birliklerinin Antalya il merkezinde yer alıyor olması, sulama birliğine üye yerleşim birimlerinden bazılarının 5747 sayılı kanun ile köy tüzel kişiliğini kaybederek mahalleye dönüşmüş olması nedeniyle, tarım arazilerinin imara açılması söz konusu olmaktadır.

Karaman Duraliler Sulama Birliği'nden alınan bilgiye göre birliğin sulanan alan miktarı yıllar itibariyle düşmüş, 1987 yılında 600 ha, 2007 yılında 450 ha olup 2009 yılı Birlik Faaliyet Raporu'nda 380 ha olarak belirtilmiştir. Avni Tolunay ve Ünsal Mahalleri'ndeki imarlaşma yıllar itibariyle sulanan alan miktarındaki düşüşün nedeni olarak gösterilmektedir.

Yarım asırdır hizmet veren Kırkgöz Sulama Birliği'nin net sulama alanı 1000 hektar olup, "mevcut arazi üzerinde parselasyon çalışması olması nedeniyle ekim-dikim yapılamamakta, bu yüzden de fiili olarak sulama alanlarının miktarında azalma meydana gelmektedir" (İçişleri Bakanlığı Denetim Raporu, 2009(b), s.11). Tarım arazilerinin imara açılmasının planlandığını düşündürmektedir.

4.3.1.5 Personel Durumları

Tablo 4.21 Sulama Birliklerinin Personel Durumları

	Personel	Sayı	Statü	Ortalama Gelir (TL)
AKSU PERGE	Genel Sekreter	1	Daimi	2300
	Muhasebeci	1	Daimi	1800
	Tahsildar	1	Daimi	1700
	Su Dağıtım Teknisyeni	3	Daimi	1500
	İş Makinası Operatörü	2	Daimi	1500
	Şoför	1	Daimi	1500
	Bekçi	1	Daimi	1500
	Sulama İşçisi	6	Daimi	1500
BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	İşletme Mühendisi	1	Daimi	1058
	İş Makinası Operatörü	1	Daimi	1100
	Sulama İşçisi	4	Geçici	850
KARAMAN DURALİLER	İşletme Mühendisi	1	Daimi	1000
	Tahsildar	1	Daimi	1000
	Sulama İşçisi	4	Geçici	800
KIRKGÖZ	Muhasebeci	1	Daimi	1189
	Tahsildar	1	Daimi	1289
	Sulama İşçisi	2	Daimi	907

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları.

Aksu Perge Sulama Birliği'nde genel sekreter, muhasebeci, tahsildar, şoför, bekçi ve altısı sulama işçisi, üçü su dağıtım teknisyeni, ikisi operatörden oluşan toplam 16 daimi personel hizmet vermektedir.

İçişleri Bakanlığı 2009 yılı Denetim Raporu'nda Aksu Sulama Birliği'nde bir memur personel ile sözleşmeli personel bulunduğu, işlemlerin işçiler eliyle yürütüldüğü, memur ve sürekli işçi kadrolarının meclis tarafından ihdas edilmesinin sağlanması ve genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerinin memurlar eliyle görülmesi¹⁸ için gerekli önlemlerin alınması ve ayrıca teşkilata ait birimlerin (Birlik Müdürü, Yazı İşleri, Mali İşler, Teknik İşler Birimi) oluşturulması gerektiği saptanmıştır. Raporla ayrıca meclisin gerektiğinde yevmiye usulü işçi çalıştırılmasına karar verdiği ancak kanunen bunun mümkün olmadığı, hizmet satın alınması yoluna gidilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Karaman Duraliler Sulama Birliği'nde tahsilât ve muhasebe işlemlerinde görevlendirilen kadrolu bir işçi çalışmakta, ayrıca 14.11.2005 tarihli birlik tüzüğü'nün 32. maddesi gereği 19.07.2006 tarihi itibari ile Birlik Müdürü statüsü altında bir Ziraat Mühendisi sözleşmeli ve daimi personel olarak istihdam edilmektedir.

Kırkgöz Sulama Birliği'nde birlik hizmetleri 3 sürekli işçi (2 Bekçi, 1 Büro İşçisi) ve 1 memur (Tahsildar) tarafından yürütülmekte olup daimi işçiler 5620 sayılı kanunla kadroya

¹⁸ 2011 yılında yürürlüğe giren 6172 sayılı kanuna göre birliklerde artık 657 sayılı kanuna tabi devlet memuru çalıştırılmayacaktır.

geçirilmiş, ayrıca mevsimlik geçici işçi istihdam edilmemiştir. Kırkgöz Sulama Birliği Denetim Raporu'nda (2009(b), s.3) teşkilat birimlerine (Birlik Müdürü, Yazı İşleri, Mali İşler, Teknik İşler Birimi) ait kadroların meclisçe çıkarılacak bir yönetmelikle bir an önce oluşturularak; birlik müdürlüğünde özellikle bahçe bitkileri alanında uzman bir ziraat mühendisinin istihdam edilmesi hem istatistikî bilgilerin yapılması hem de üreticiye yardımcı olunması açısından önemle tavsiye edilmiştir.

4.3.1.6 Kurumsal Etkinlikleri Açısından Personel Yoğunlukları

Tablo 4.22 Sulama Birliklerinin Personel Yoğunlukları

	PY
AKSU PERGE	409.46 ha
BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	200 ha
KARAMAN DURALİLER	100 ha
KIRKGÖZ	337.5 ha

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporlarındaki verilere göre hesaplanmıştır.

İşletme Bakım personeli başına düşen sulanan alan büyüklüğü Aksu Perge Sulama Birliği'nde 409.46 ha, Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği'nde 200 ha, Karaman Duraliler Sulama Birliği'nde 100 ha ve Kırkgöz Sulama Birliği'nde 337.5 ha olarak hesaplanmıştır.

Bekişoğlu (1994) sulanan alanlarda birim personelce denetlenmesi gereken ideal hizmet alanını 333 ha olarak bildirmektedir. Buna göre Boğaçayı ve Karaman Duraliler Sulama Birlikleri'nin personel sayıları yüksek, Kırkgöz Sulama Birliği'nin ideale yakın, Aksu Perge Sulama Birliği'nin personel sayısının yetersiz olduğu bir başka ifadeyle personel başına düşen alanın oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

4.3.1.7 Sulama Birliklerinin Gelir ve Giderleri

Katılım payı, hizmet bedeli, yardım ve bağışlar, alım-satım-kira ve faiz gelirleri sulama birliklerinin temel gelir kaynakları olup hizmet giderleri, personel ve seçilmiş organların üyelerine ödenen maaş, ücret, huzur hakkı, yolluk, faiz, sigorta, dava takip, icra ve bakım - onarım harcamaları da giderlerini oluşturmaktadır.

Tablo 4.23 Sulama Birliklerinin 2010 Yılı Gelirleri (Kesin Tutar/TL)

	AKSU PERGE	BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	KARAMAN DURALİLER	KIRKGÖZ
SU ÜCRETLERİ (Tahsil Edilen + Tahsil Edilemeyen)	1.508.038	481.855	114.852	221.520
KURUM/ÖRGÜT MALLARI GELİRLERİ	-	6.800	-	-
KATILIM PAYI	17.184	-	-	2.750
PARA CEZALARI	-	-	-	23.972
FAİZ GELİRLERİ	134.440	6.887	12.000	94
DİĞER	25.581	1.670	-	3.200
TOPLAM	1.685.244	497.212	126.852	251.936

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları.

Sulama birliklerinin Tablo 4.23'den görüldüğü üzere gelirlerinin neredeyse tamamına yakını su ücretleri oluşturmaktadır. 1.685.244 TL ile Aksu Perge Sulama Birliği en yüksek; 126.852 TL ile Karaman Duraliler Sulama Birliği en düşük gelire sahiptir. Birliklerin gelirleri arasında ikinci büyük payı faiz gelirleri oluşturmaktadır. 2010 yılında sadece Kırkgöz Sulama Birliği para cezası geliri elde etmiştir. Boğaçayı Sulama Birliği'nin diğer birliklerden farklı olarak birlik mallarından elde ettiği 6.800 TL'lik bir gelir söz konusudur.

Tablo 4.24 Sulama Birliklerinin 2010 Yılı Giderleri (Kesin Tutar/TL)

	AKSU PERGE	BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	KARAMAN DURALİLER	KIRKGÖZ
PERSONEL GİDERLERİ	490.460	94.534	55.071	71.422
BAŞKAN ÖDENEK VE YOLLUKLARI (Maaşı)	36.000	12.906	11.544	20.617
HUZUR HAKKI VE TOPLANTI ÜCRETLERİ	15.600	2.698	10.482	-
ENERJİ GİDERLERİ	-	8.897	265	-
ARAÇ GİDERLERİ	176.709	39.416	3.120	807
DİĞER İŞLETME GİDERLERİ	35.000	29.011	4.822	-
BAKIM VE ONARIM GİDERLERİ	160.000	27.000	27.000	17.000
DEMİRBAŞ ALIMLARI	2.000	-	-	-
TAŞIT ALIMLARI	15.000	-	-	-
VERGİLER	91.000	3.432	12.117	13.889
DİĞER GİDERLER	554	7.439	1.562	6.162
TOPLAM	1.121.966	256.401	129.103	135.694

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları.

Sulama birliklerinde toplam gider içinde, Aksu Perge'de yüzde 44, Boğaçayı'nda yüzde 37, Karaman Duraliler'de yüzde 43, Kırkgöz'de yüzde 53 olmak üzere en fazla gider, personele yönelik giderlerden oluşmaktadır. 4.25 no'lu tablo incelendiğinde personelden sonra en fazla harcamanın birlik araçları ve bakım onarım işleri için yapıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4.25 Sulama Birlikleri 2010 Yılı Bütçeleri (TL)

	AKSU PERGE	BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	KARAMAN DURALİLER	KIRKGÖZ
Banka ve Kasadaki Para (A)	68.000	80.355	12.394	64.622
Alacaklar (B)	464.518	132.403	44.693	131.917
Borçlar (C)	-	155.689	-	-
2011 Yılına Aktarılan Gelir (A+B-C)	532.518	57.069	57.087	196.539

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları.

Sulama birliklerinin bütçelerine ilişkin Tablo 4.25'e göre Boğaçayı Sulama Birliği dışındaki birliklerin bütçelerinden 2011 yılına gelir aktardıkları, Boğaçayı Sulama Birliği'nin ise 155.689 TL açığı olduğu görülmektedir.

Kırkgöz Sulama Birliği'ne ait bütçeler 2009 yılı İçişleri Bakanlığı denetimi sırasında incelenmiş ve raporda yer verilen açıklamaya göre; birliğin 2006 yılında tahmini geliri 117.814,64 TL olup yüzde 78 oranında gerçekleşmiş, tahmini gideri 78.185 TL olup yüzde 52 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında ise 148.180,51 TL gelir tahmini yapılmış, gerçekleşme oranı yüzde 55 olmuş; 86.702 TL olarak hesaplanan gider tahmini yüzde 32 oranında gerçekleşmiştir. 2008 yılı gelir bütçesinin gerçekleşme oranı yüzde 54 olmuş, gider bütçesinin

gerçekleşme oranı ise yüzde 32’lerde kalmıştır. Denetim dönemi itibariyle bütçelerin gerçekçi hazırlanmadığı belirtilmiştir. Bütçenin yaklaşık yüzde 90’ının personel ve sosyal güvenlik kurumu prim ödemelerine, yüzde 10’luk kısmının da mal ve hizmet alımlarına ayrıldığı, araç alımı veya yatırım yapmak için ödeneklerin yetersiz olduğu saptanmıştır. Birliğin araç olarak sadece 2 adet 250 cc motosiklete sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yatırım yapma ve araç alımı için gelir kaynağına ihtiyaç duyulduğunun ortada olduğu; sulama suyu ücret tarifeleri hazırlanırken sadece personel giderlerine odaklanılmaması ve hizmetin devamlılığı için araç alımının, yatırım harcamalarının yapılabilmesini sağlayacak şekilde ücret tarifelerinin düzenlenmesi gerektiği raporda yer almıştır.

Tablo 4.26 Aksu Perge Sulama Birliği 2000–2009 Yılları Arası Birlik Bütçesi (TL)

YILLAR	TAHMİNİ BÜTÇE		KESİN HESAP	
	GELİR	GİDER	GELİR	GİDER
2000	158.374,00	158.374,00	108.541,78	112.365,30
2001	193.000,00	193.000,00	152.903,05	155.444,55
2002	280.000,00	280.000,00	255.044,73	192.804,81
2003	450.000,00	450.000,00	289.841,35	271.994,47
2004	496.500,00	496.500,00	338.152,43	348.554,85
2005	700.000,00	700.000,00	415.154,86	446.211,46
2006	750.000,00	750.000,00	403.797,20	612.561,52
2007	704.000,00	704.000,00	589.977,34	557.053,25
2008	700.000,00	700.000,00	829.384,40	726.358,05
2009	1.133.000,00	1.133.000,00		

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Denetim Raporu, 2009(a), s.6.

Tablo 4.26’da Aksu Sulama Birliğinin 2000–2009 Yılları Arası Tahmini ve Gerçekleşen gelir ve gider durumuna yer verilmiştir. Tablodan 2008 yılı hariç diğer tüm yıllarda bütçelerin tahmini bütçelerin altında kaldığı görülmektedir. İçişleri Bakanlığı 2009 yılı denetim raporunda da birlik bütçelerinin gerçekleşme oranlarının bazı yıllarda düşük olduğu, gelir tahminlerinde daha isabetli davranılması gerektiği, gelir tahmini yapılırken Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği’nin 13. maddesinin göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir.

4.3.1.8 Sulama Birliklerinin Su Ücret Tarifeleri

6172 sayılı kanunun 6. madde, 15. fıkrasına göre su kullanım hizmet bedelinin belirlenmesi birlik meclisinin görevleri arasında sayılmıştır. Sulama birliklerinde su ücret tarifeleri birlik meclisi tarafından farklı ölçütlere göre tespit ve kabul edilebilmektedir.

Tablo 4.27 Su Ücretlerinin Belirlenme Şekli

Birlikler	Su Ücretlerinin Belirlenme Şekli
AKSU PERGE	Dekar x TL (Her Ürün İçin Farklı)
BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	
KARAMAN DURALİLER	
KIRKGÖZ	

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları.

Su ücretleri sulanan alan miktarına göre (dekar x TL), kullanıldığı zaman miktarına göre (saat x TL), kullanıldığı miktara göre (metreküp x TL) cinsinden hesaplanmaktadır. Antalya merkezde yer alan sulama birliklerinde su ücretleri dekar bazında ürüne göre belirlenmektedir.

Tablo 4.28 Ortalama Su Ücreti (2010 / TL/da)

Birlikler	Ortalama Su Ücreti
AKSU PERGE	23,95
BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	30,65
KARAMAN DURALİLER	27,81
KIRKGÖZ	25

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları.

Araştırma yapılan sulama birliklerinde ortalama su ücretlerinin dekar başına 24 TL ile 31 TL arasında değiştiği görülmektedir.

Tablo 4.29 Aksu Perge Sulama Birliği 2010 Yılı Su Tarifesi (da / Yıllık / TL)

BİTKİ	Pompa Tutar	Sondaj Tutar	Şebeke Tutar	Motopomp Tutar
Bostan	-	7,0	12,0	8,4
Çim	-	7,0	70,0	70,0
Fidan	21,0	7,0	12,0	8,4
Kavak	21,0	7,0	-	-
Mısır	28,0	7,0	16,0	11,2
Narenciye	40,0	7,0	23,0	16,1
Pamuk	28,0	7,0	16,0	11,2
Sebze	-	7,0	20,0	14,0
Sera	87,5	7,0	50,0	35,0
Süs Bitkisi	-	7,0	20,0	14,0
Susam	-	7,0	12,0	-
Tav Suyu		7,0	25,0	17,5
Yem Bitkisi	21,3	7,0	16,0	11,2
Yer Fıstığı	-	7,0	16,0	-
Zeytin	-	7,0	16,0	11,5
Fidan	21,0	7,0	12,0	8,4
Bağ	-	7,0	16,0	-

Kaynak: Aksu Perge Sulama Birliği Su Ücret Tarifesi, 2010.

Aksu Perge Sulama Birliğinde sondaj kullanılan sulamalarda tarife tüm bitki çeşitleri için yıllık dekar başına 7 TL olarak, elektrik enerjisi kullanılarak suyun pompa ile çıkarıldığı arazilerde ise 21 TL–87,5 TL arasında çok farklılaşan miktarlarda belirlenmiştir. İçişleri Bakanlığı 2009 Yılı Denetim Raporu'nda birlik meclisince hazırlanan sulama suyu ücret tarifelerinin herhangi bir maliyet ve kârlılık hesabına dayanmadığı, 2007 yılından bu yana su ücretlerinin artırılmadığı, ücret tarifelerinin düzenlenmesinde, yenileme akçesi, idare, işletme, sigorta giderleri, işçi ücret artışları, malzeme fiyatlarındaki artışlar gibi unsurların dikkate alınarak maliyet ve kârlılık hesabının yapılması gerektiği belirtilmiştir. Araştırmanın varsayımını da doğrular nitelikte olan bu raporlama maliyetlerin üreticiye yüküneceğini göstermekte, kârlılık hesaplarından söz etmektedir.

Tablo 4.30 Karaman Duraliler Sulama Birliği Su Ücret Tarifesi

	2009 (Dekar / TL)	2010- 2011 (Dekar / TL)
Açık Alan	18,0	25,0
Sera	36,0	50,0

Kaynak: Karaman Duraliler Sulama Birliği Su Ücret Tarifesi.

Karaman Duraliler Sulama Birliği'nde sulama ücreti 2011 yılında değişmemiş, 2010 ücret tarifesi ile aynı kalmıştır. 2009 yılında 18 TL olan açık alan sulama ücreti 2010 yılında 25 TL'ye çıkarılmış, 36 TL olan sera sulama ücreti ise 50 TL olarak artış göstermiştir.

Tablo 4.31 Kırkgöz Sulama Birliği Su Ücret Tarifesi

2009 (Dekar / TL)	2010 (Dekar / TL)
20	25

Kaynak: Kırkgöz Sulama Birliği Su Ücret Tarifesi.

Motopomp kullanılan araziler için yüzde 20'lik bir indirim öngörülen Kırkgöz Sulama Birliği'nde 2009 yılında sulama ücreti 20 TL, 2010 yılı için ise 25 TL olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.32 Su Ücreti Tahsilât Zamanı

Birlikler	Tahsilat Zamanı
AKSU PERGE	Haziran/Aralık
BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	Mart/Mayıs/Temmuz
KARAMAN DURALİLER	Mayıs/Aralık
KIRKGÖZ	Ekim

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları.

Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği'nde su ücretleri 3 taksit halinde olmak üzere Mart, Mayıs ve Temmuz aylarında; Aksu Perge Sulama Birliği'nde Haziran ve Aralık, Karaman Duraliler Sulama Birliği'nde Mayıs, Aralık ayları olmak üzere ikişer taksitte, Kırkgöz Sulama Birliği'nde ise Ekim ayında su ücretleri tahsil edilmektedir.

4.3.1.9 Ekonomik Etkinlikleri: Su Ücreti Toplama ve Mali Olarak Kendilerine Yeterlilik Oranları

Araştırma yapılan sulama birliklerinin su ücreti toplama (SÜTO) ve mali olarak kendilerine yeterlilik oranları (MOKYO) hesaplanmış ve ekonomik etkinlikleri irdelenmeye çalışılmıştır.

4.3.1.9.1 Su Ücreti Toplama Oranları

Tablo 4.33 Su Ücreti Tahakkuk ve Tahsilat Miktarlarına İlişkin Bilgiler (2010 / TL)

	AKSU PERGE	BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	KARAMAN DURALİLER	KIRKGÖZ
2010 Yılı Su Ücreti Tahakkuku	1.085.451	393.402	93.857	180.478
Önceki Yılların Tahakkuklarına Ait Tahsilat (A)	422.588	88.453	20.995	41.042
2010 Yılı Tahakkukuna Ait Tahsilat (B)	625.983	260.999	72.470	93.044
TOPLAM TAHSİLAT (A+B)	1.048.571	349.452	93.465	134.086

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları.

Önceki yıllarda tahsil edilemeyip 2010 yılında tahsil edilen ve 2010 yılı tahakkukuna ait olarak tahsil edilen toplam tahsilât Aksu Perge’de yaklaşık 1 milyon TL, Boğaçayı’nda 350 bin TL, Karaman Duraliler’de 94 bin TL, Kırkgöz Sulama Birliğinde 134 bin TL civarındadır.

Tablo 4.34 Sulama Birliklerinin Su ücreti Toplama Oranları (2010)

	SÜTO (%)
AKSU PERGE	57.67
BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	66.34
KARAMAN DURALİLER	77.21
KIRKGÖZ	51.55

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları’ndaki verilere göre hesaplanmıştır.

Sulama tesislerinin devri sonrasında iyileşme göstermesi beklenen göstergelerin başında sulama ücreti toplama etkinliği gelmektedir. Su ücreti toplama oranı; sulama şebekelerinde tahakkuk eden sulama ücretlerinin tahsil edilme yüzdesi olarak ifade edilir. Sulama birlikleri arasında yüzde 77.21 oran ile Karaman Duraliler Sulama Birliği’nin sulama ücreti toplama konusunda diğerlerine göre daha başarılı olduğu söylenebilir. Sulama şebekeleri yönetiminin kamu ya da birlikler tarafından gerçekleştirilmesinde en önemli olumlu değişim sulama ücretlerinin toplanması konusunda gözlenmektedir. Ancak Kırkgöz ve Aksu Perge Sulama Birliklerinde sulama ücretlerinin yaklaşık yarısının tahsil edilemediği göze çarpmaktadır. Aksu Sulaması 1990 yılı verilerine (DSİ tarafından tesislerin Aksu Perge Sulama Birliği’ne devrinden önce) göre su ücreti toplama etkinliği yüzde 59.4’tür. 2010 yılında sulama ücretlerinin yüzde 57.67’sini tahsil eden Aksu Perge Sulama Birliği’nin su ücreti toplama oranı açısından önemli bir gelişme kaydetmediği anlaşılmaktadır (Sayın vd., 2010, s.53).

Dünya Bankası katılımcı sulama yönetimi modeli ile kamu tarafından yönetilen sulama şebekelerinde su ücretinin tahsilinde yaşanan sorunların, yönetimin birliklere devri sonrasında ortadan kalkacağı varsayıldığı ve hizmetlerin birliklere devrinde en önemli mihenk taşı bu beklentinin oluşturduğu düşünülmektedir. Tezin temel varsayımı da bu doğrultuda kurgulanmıştır. 6172 sayılı kanun hükümleri de göz önünde bulundurulduğunda sulama hizmetine ilişkin mali yükün üreticiye devredilmek istendiği ortadadır ancak beklentilerin karşılanması konusu sorunludur. Antalya merkezde yer alan sulama birliklerinin sulama ücreti toplama oranlarının yetersiz olduğu saptanmış, denetim raporlarında da dile getirilmiştir. Bu sorun da kanunen (6172 sayılı Sulama Birlikleri Kanun ile) “birliklerin amacına ulaşamayacağı tespit edildiğinde hizmet alımı yönetimine başvurulması” ile çözülmektedir. Geçimini sağlayabilmek için sulama hizmetinden yararlanmak durumunda olan üreticinin mali açıdan sorununu derinleştirecek olan bu durum, tezin temel varsayımını daha da pekiştirmektedir.

Tablo 4.35 Aksu Perge Sulama Birliği 2000–2010 Yılları Arası Birlik Sulama Ücretleri Tahakkuk ve Tahsilâtı

YILLAR	TAHAKKUK	TAHSİLÂT	TAHAKKUK ARTIğI	GERÇEKLEŞME ORANI (%)
2000	93.274.361.030	108.541.776.723	-	100
2001	147.827.659.802	152.903.048.514	-	100
2002	295.017.998.950	255.044.726.000	39.973.272.950	85
2003	290.875.227.500	289.841.355.000	1.033.872.500	100
2004	464.624.875.000	338.152.425.675	126.472.449.325	72
2005	528.131,52	415.154,86	112.976,66	85
2006	464.181,32	403.797,20	60.384,12	87
2007	567.834,63	589.977,34	-	100
2008	606.942,73	705.942,36	-	100
2009*	649.945,66	477.969,67	171.975,99	73,54

*Birlik dokümanlarından elde edilmiştir.

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Denetim Raporu, 2009(a), s.6.

Tablo 4.35’de Aksu Perge Sulama Birliği’nin 2000–2009 yılları arasında sulama ücretlerinin tahsilât ve tahakkuk miktarlarına yer verilmiştir. Sulama ücretleri tahsilâtının 5 yıl tahakkuka yakın olarak gerçekleştirildiği, 2009 yılında ise tahsilât oranının yüzde 73.54’e düştüğü görülmektedir. İçişleri Bakanlığı 2009 Yılı Denetim Raporu’nda sulama suyu ücretlerinin takip ve tahsilâtının Borçlar ve İcra -İflas Kanunu hükümlerine göre yapılacağından avukat vasıtasıyla gerekli takip ve tahsilât işlemlerinin titizlikle yapılmasının gerektiği vurgulanmıştır. 13.08.2008 gün ve 14 nolu encümen kararında, 5355 sayılı kanunun 13. maddesi uyarınca ödeme imkânı bulunmayan, ödenmesi imkânsız hale gelen alacakların anaparası ve faizinin yüzde 10 alınarak sulh yoluna gidilmesine ilişkin bir kararın alınmış olduğu ve bu kararın yanlış olduğu ancak kararın uygulanmadığının tespit edildiği belirtilmiştir. 5355 sayılı kanunun 13/f maddesi gereğince encümenin dava konusu olmamış ve alacağın miktarında ihtilaf olmayan alacaklarından vazgeçmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

Kıkgöz Sulama Birliği’nde 2009 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan denetimde; birlik meclisince geçmiş döneme ait borçları olan üreticilere su verilmemesi şeklinde karar alındığı, ancak bu kararın uygulanmadığı¹⁹ birlik meclisince, kaçak su kullananlara sadece para cezası uygulaması yapılması doğrultusunda karar alındığı ancak; encümen tarafından para cezasının verilmediđi²⁰ saptanmıştır. Kaçak su kullanan üreticiler hakkında genel hükümlere göre işlem yapılmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığı’na suç duyurusunda bulunulması istenmiştir. Birliğin İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan denetiminde 2005 yılına 46.052,85 TL; 2006 yılına 49.551,77 TL; 2007 yılına 51.955,39 TL; 2008 yılına 57.923,87 TL; 2009 yılına 6.842,15 TL alacak devrettiği; 19.10.2009 tarihi itibarıyla mükelleflerin ana borç + gecikme zammı olmak üzere toplam 123.547,33 TL + 37.413,77 TL= 160.961,10 TL

¹⁹ 18.05.2006/8; 20.11.2007/10; 18.11.2008/8 tarih ve sayılı meclis kararları.

²⁰ 20.11.2007/7; 18.11.2008/5 tarih ve sayılı meclis kararları.

borcu olduğu, tahsilâtların yıllık olarak ortalama yüzde 56 gerçekleştiği incelenmiştir. Tahakkuk ettirilen gelirlerin yılı içinde tahsili konusunda daha fazla gayret gösterilmesi gerektiği denetim raporunda ifadelendirilmiş ve 74.788,85 TL alacağın avukat kanalıyla takibi için borçluların 15.08.2009 tarihinde avukata bildirildiği ancak tahsilâta yeterli hassasiyetin gösterilmediğinin anlaşıldığı belirtilmiştir.

4.3.1.9.2 Mali Olarak Kendilerine Yeterlilik Oranları

Tablo 4.36 Sulama Birliklerinin Mali Olarak Kendilerine Yeterlilik Oranları

	MOKYO (%)
AKSU PERGE	93
BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	100
KARAMAN DURALİLER	72
KIRKGÖZ	99

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporlarındaki verilere dayanarak (Tablo 4.24 (toplam gider) ve 4.33'deki (toplam tahsilât) veriler üzerinden) hesaplanmıştır.²¹

Mali yeterlilik oranı sulama birliklerinin sulamadan elde ettikleri gelirlerinin toplam işletme bakım masraflarına oranını ifade etmektedir. Mali yeterlilik oranı Karaman Duraliler Sulama Birliği dışındaki diğer birliklerde yüzde 90'ın üzerindedir. Aksu sulama şebekesinde 1990 yılı verilerine göre yüzde 32.4 olan mali yeterlilik oranı, Aksu Perge Sulama Birliği'nde 2010 yılında yüzde 93'e çıkmıştır. Sayın ve arkadaşlarına (2010, s.54) göre mali yeterlilik oranlarındaki artış tesislerin birliklere devrinden önce işletme bakım masraflarının önemli ölçüde devlet tarafından karşılandığı anlamına gelmekte; tesislerin devrinden sağlanması beklenen faydalar arasında yer alan, tesislerin işletme ve bakım masraflarını üreticiler tarafından karşılanmasını sağlamak ve devletin üstlendiği yükü azaltmak hedefine yaklaşıldığını göstermektedir. Bu açıdan irdelendiğinde Antalya'daki sulama birliklerinde gerçekleştirilen araştırmanın tezin varsayımını desteklediği söylenebilir.

4.3.1.10 Sulama Birliklerinde Sorunlar

Araştırma yapılan sulama birliklerindeki ortak sorunlar; su ücretlerinin tahsilâtı-bütçe sorunu, devlet desteğine gereksinim, bakım-onarım hizmetleri sorunu, üreticilerin sulama yönetimine katılımı sorunu ve denetim sorunu olmak üzere beş başlık altında irdelenmeye çalışılmıştır.

4.3.1.10.1 Su Ücretlerinin Tahsilâtı-Bütçe Sorunu

Birliğin temel gelir kaynağı üreticilerin ödediği sulama ücreti olup tahsilinde yaşanan sorunlar bütçe sıkıntısına neden olmaktadır. 6172 sayılı kanunun 6. maddesinin 15. fıkrası ile

²¹ Hesaplama yapılırken sulamadan elde edilen gelir olarak önceki yıllar dahil 2010 yılında tahsil edilen toplam su ücreti dikkate alınmaktadır. Sulama birliklerinin SÜTO oranı yetersiz iken mali yeterlilik oranlarının yüksek olmasının nedeni; önceki yıllara ait üretici borçlarının da gelirlere dahil edilmesidir.

birlik meclislerinin su kullanım hizmet bedelini Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan sulama tesisleri işletme ve bakım ücret tarifelerinde dekar başına tespit edilen en düşük ücret tarifesinden aşağı olmamak üzere belirleyebilecekleri hükmü getirilmiştir. Bu hükümle artık sulama birlik meclisleri sulama ücretini tarifenin altında belirleyemeyeceklerdir. Sulama ücretlerinin siyasi olarak artırılmadığını dile getiren DSİ yetkilisi (Z) yeni kabul edilen kanunla sulama ücretlerinin alt sınırının belirlenmesinin iyi olacağını ifade etmiştir. Hâlihazırda sulama ücretlerinin tahsili konusunda problemler yaşanırken kanunun uygulamaya geçirilmesiyle, sulama ücretlerinin nasıl toplanacağı konusu soru işareti yaratmaktadır.

Birliklerin bütçe sıkıntısı içinde olduğunu yansıtan görüşler:

Birlik Meclis Üyesi Üretici (L): *Bütçe ucu ucuna oluşturulur. Su ücreti 32 olacağına 30 olsun millet ödesin huzursuzluk çıkmasın denir. Birlik alacağını düzenli toplayamıyor, bazen personel maaşını alamaz, icra dönemini bekler.*

Encümen Üyesi Üretici (N): *Birliğin problemi bütçe sıkıntısı. Ücret yüksek olunca da üretici zorlanıyor. Bu işi devlet yüklenmeli, büyük yatırımların devlet tarafından yapılması gerekir. Boşa giden suların ama ek kanal ama başka kanal değerlendirilmesi lazım. Çiftçinin de birliğin de ödeme gücü yok. Kanal düştü, DSİ'den üç gün vinci gelecek diye bekledik. 3 gün vatandaşın 10 gününe mal oldu. Su boşa aktı.*

Üretici (C): *Birlik çiftçiden parasını alamıyor, bütçesini sağlayamıyor. Eleman az. Yaz günü hizmete ulaşamıyor. Paralar gününde geliverse...*

Üretici (Ş): *Çiftçi borcunu öderse, olağanüstü bir hasar olmazsa birlik öyle ayakta kalır.*

Birlik Personeli (P): *Sulama ücretlerinde alt sınırın tespiti personel ve bütçe sıkıntısı nedeniyle iyi oldu. 2 yıldır sulama ücreti 30 TL. Artış olmadı bu sene. En ufak kapak 15–20 bin TL para. Hem para verme, hem hizmet bekle...illaki yüzde 30'u kalıyor, toplayamıyoruz, onu da icrayla alıyorsun. Çiftçiyi su elemanları ile beyan vermeye zorluyorsun ama ücret almaya zorlayamıyorsun. Borcunu ödemeyenin önceden suyunu atlatıyorduk. Ürününde kalite kaybı olacak. Beyanını verdiği sürece suyunu veriyoruz. Birlik resmi kurum gibi değil de dernek gibi görülüyor çiftçi tarafından. Yıl sonunda artık acımadan icraya veriyoruz. .*

Birlik Başkanı (D): *Tahsilâtta ve bütçede zorlanıyoruz. Çiftçi de mahsulümüz para etmiyor, kazanabiliyoruz da mı ödeyemiyoruz diyor. Eskisi gibi pamuk da ekilmiyor artık...*

Birlik Personeli (S): *Bütçemiz sıkıntılı. Personel ücretlerini ödeyemiyoruz. Vergimizi, elektrik borcumuzu aksatıyoruz.*

Birlik Personeli (V): *Birliği zor zahmet de olsa yine yürütüyoruz.*

Sulama birliklerinde yapılan derinlemesine görüşme ve gözlem sonuçlarına göre üreticilerin de mali açıdan sıkıntılı oldukları saptanmıştır.

Birliklerden birine beyan vermeye gelen bir üretici cezalı sulama ücreti ödüyor. Personele siz *tefecilerden de kötüsünüz, sondajdan para almaya hakkınız yok* diyor ve borcun faizini ödemek istemiyor.

Üretici (C): *Girdi yüksek, çıktı düşük. Sulama ücreti yüksek. Bir de sondajdan para alıyorlar, çiftçi kendi kuruyor, dışından para alıyorlar. Para alacaksa kendileri sondajı kursun, öyle para alsınlar.*

Üretici (E): *Mazot, gübre pahalı. Çiftçinin aldığı pahalı, sattığı ucuz, mısır ve buğday üretiminden vazgeçildi, susam artık ekilmiyor.*

Üretici (O): *Devlet çiftçiye destek versin. Gübre fiyatlarında düzenleme yapsın. Arazim var, ekemiyorum, çiftçilik kazanç getirmiyor artık. Birlikler de böyle giderse bitecek. Dünyanın en kaliteli pamuğu Antalya Döşemealtı Yenice Boğazında yetiştiriliyordu, bitti. Tarıma dayalı sanayinin de çökmesi demek bu. Türkiye’de tekstil bitiyor, tek övündüğümüz şey buydu, o da bitti.*

4.3.1.10.2 Devlet Desteğine Gereksinim

Bütçe sıkıntısı nedeniyle hizmet verme sorunu yaşayan birliklerin mali olarak güçlenmeleri gerektiği; devletin ise bu alandan çekilmek ve bütçesindeki yükü azaltmak niyetinde olduğu görülmektedir. Ancak sulama işinin kamu yararına dönük olarak yürütülmesi meselesi ortada durmakta, sorunların aşılmasında yükün üreticiye devredilmesi, çözüm olarak öngörülmektedir. Fakat temel gelir kaynağı sulama ücreti olan birliklerin içinde bulunduğu durum, üreticinin hizmet bedelini ödeme güçlüğünden kaynaklandığı için ortada bir kısır döngünün var olduğu ve son raddede bu kısır döngünün çözüm yolunun tarımsal hizmetlerin özel sektöre devredileceğini düşündürmektedir.

6111 ve 6172 sayılı yasalar ile kanun koyucunun birliklerin ve üreticilerin mali sorununa yanıt bulmaya çalıştığı söylenebilir. Bu kanun hakkında birlik personeli aşağıdaki yorumlarda bulunmuştur:

Birlik Personeli (Ö): *5 yıllık bir süre verilmiş. Borcu çiftçi de unuttur, biz de. Tapuda bankada borcunu ödemeyenlerin kayıtları var, bir şekilde borcunu ödemeyenlere ulaşıyor, nasıl ödemeye geliyorlar biliyor musunuz.. Borcunu ödeyenlerin günahı ne?*

İnsanlar af ümidini kesmişti. Nasıl olsa af çıkar diye ödeme yapmamaya başlayacaklar. 1.5 milyon TL alacağımız var. Bu borç af kapsamına alınsın istemiyorduk. Geçmiş yıllara ait alacaklarımızı toplamaya başlamıştık. Devletin bize bir katkısı yokken bir de af çıkarması bizi çileden çıkardı.

Birlik başkanı (C): 6111 sayılı kanun müzmin borçlular için bir fırsat. Kanun gecikme faizinin bir kısmını siliyor. Para toplama işini güçlendirir.

Birlik Personeli (S): Kanun 90 bin TL alacağımızı kesiyor. Hem alacağımızı siliyor hem yardımı kesiyor.

Birliklerin devletten yardım bekledikleri görülmüş, devletin desteğine ihtiyaçları oldukları ve tesislerin bakım ve onarımı, hizmetlerin yerine getirilebilmesi açısından özellikle DSİ'nin yardımına muhtaç durumda oldukları kanısına varılmıştır. Devletin ve vatandaşın kendilerini bir kamu tüzel kişisi olarak görmediğini ifade eden birlik personeli (V):

Devlet Türk tarım ekonomisine destek olmalı. Devletin denetimi artıyor ama mali katkısı azalıyor. Belli bir oranda katkı koyması lazım, yanaşmıyor, bana destek versin tümünü yatırıma harcayayım. Bakanlığın ön ayak olması lazım. Araç bandrollerinden bari devlet bizi muaf tutsun. Devlet desteği olmalı. Tarım İl Müdürlüğü olsun, DSİ olsun vatandaşları bilinçlendirme yönünde bölgesel eğitim toplantıları yapmalı. Devletin görevlendireceği personel örneğin damla sulama konusunda kahvehanelerde sunum yapsın. Birlik de eğitim çalışması yapmıyor.

Birlik Personeli (S): Devlet desteği şart. Birlikler kendi gelirleriyle ayakta durmaya çalışırsa yatırım yapamaz. Sadece yılı bitirmek için çalışır. Kanal temizliği, bakım onarım konusunda DSİ'nin desteği lazım. Hibe ile araç vermesi gerekir. Belediyenin iş makinaları ile yapıyoruz işlerimizi. Devlet desteğini çekerse zor. Devlet çiftçiyi düşünüyorsa yardım etmeli. Sonuç çiftçiyi vuracak.

Birlik Personeli (R): Belediyelerin devletten sağladığı kolaylıklar var ise birliklere de sağlanmalı. Belediye katkı payı var nüfusları nispetinde. Birliklere yok, vergi muafiyeti yok. Birlikler kamu kurumudur diyemiyorum bu nedenle. Bütçemizdeki 100 TL'nin 40'ını devlete ödüyoruz. SSK vergisi daha düşük alınabilir.

Birlikler makine araç, personel gibi nedenlerle DSİ'ye olan gereksinimlerini dile getirmektelerse de artık Sulama Birlikleri Kanunu'ndan ve izlenen politikalardan anlaşıldığı üzere birliklerin sulama ücretlerini bütçelerini göz önünde bulundurarak artırmaları²², tahsilât

²² 6172 sayılı Kanunun "Yönetim kurulunun görev ve yetkileri" başlıklı 7. Maddesinde katılım payı, su kullanım hizmet bedeli ve para cezası gibi tahsil edilen tutarların cazibeli sulama tesislerini devralan birliklerde en az yüzde 30'unu, pompajlı sulama tesislerini devralan birliklerde en az yüzde 15'ini, yatırım geri ödemeleri ile bakım ve onarım işlerinde kullanılması gerektiği hükmü getirilmektedir. Birliklerin bu hükmü yerine getirebilmeleri için yapabilecekleri ilk şey en temel gelir kaynakları olan sulama ücretinin artırılması olacaktır.

oranını yükseltmeleri²³ beklenmektedir. Bu beklentiyi DSİ 13. Bölge Müdürlüğü Yetkilisi (Z)'nin sözleri de doğrulamaktadır:

Sulama birliklerine bugüne kadar DSİ ücretsiz yardım etti. Sulama birliklerinin artık ayaklarının üzerinde durma zamanları geldi.

Birliklerin en büyük sorunu yeterli iş makinalarının bulunmaması ve personel yetersizliği, az personelle çok iş yapalım politikası” diyen DSİ yetkilisi (T) birliklerle olan ilişkileri şöyle anlatmaktadır:

Her yıl sulama mevsimi öncesi saha DSİ personeli tarafından incelenir. Birliğe uyarı yazımızı göndeririz, şu işleri yap diye. Daha sonra birlik bu işleri yerine getirmiş mi diye kontrol ederiz. Yapmamışsa, DSİ kendi yapar, masrafları birlikten alır. Bakım onarım işlerini takip ediyoruz, etmediğimiz zaman sorun bize geliyor. Çiftçi dilekçe yazıyor.

1995 yılından önce DSİ tarafından yerine getirilen tesislerin her türlü bakım onarım işi, masrafı 95 yılından itibaren birliklere aittir. Ancak DSİ birliklere kendi ellerinde mevcut olmayan ana kanalların temizliği için paletli beko türü iş makinesinin kullanılması, kırılan kanaletlerin yerine DSİ'nin elinde bulunan daha önce kullanılmış kanaletlerin ücretsiz verilmesi gibi yardımlarda bulunmaktadır. Yeni kanaletler ücret karşılığı verilmektedir. İşçilik masrafları, işçi ücretleri birliklere aittir, sadece iş makinası ve kanalet yardımında bulunmaktadır.

Ülkemizdeki DSİ kanalet fabrikaları kapandı. Kanaletli sulamadan vazgeçiliyor. Kapalı sistem sulamaya geçiliyor. Açık kanalda su kaybı az olmaktadır. Kapalı sistem tesisatı özel şirketlerden firmalardan alınıyor artık.

Birlik Personeli (R): Kanalet fabrikası varken maliyet düşüktü, o dönem DSİ hizmet veriyordu. Kendisi de artık bakım onarım işlerinde ihale yapıyor. 2004 yılında bizim mali gücümüzün üzerinde sel tahribatı nedeniyle tesislerde bakım onarım gereksinimi oldu, DSİ'den yardım aldık. DSİ birliklere yardımını sürdürse iyi olur, yazın sulama mevzi görevlilerinin kullandığı 2 motorsikletimiz dışında aracımız yok, bazı işlerimizi Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği'nden aldığımız araçlarla yerine getiriyoruz. Dışarıdan ücret karşılığı hizmet alıyoruz.

Birlik Personeli (S): DSİ senede bir kez kanal temizliği yapar. Bakım onarım işi siyasidir. Seçimler geliyor, bu sene para vermeyiz bakım onarıma.

²³ İçişleri Bakanlığı Denetim Raporları'ndaki uyarılar da bu yöndedir.

Birlik Personeli (Ö): *Bir yazıyla üstündeki görevi atamazsın. Personel bakıma geliyor. Birlik yemek vs. ikram etmek durumunda kalıyor. Sen zaten devletten yolluk yevmiye alıyorsun..İşlerine gelmediği zaman yardım etmiyorlar.*

Sorumlu DSİ, devlet bu işleri yapmak zorunda. Bir iş için 3 görevli geliyor. Yağcı, Şoför, Operatör. Sulama birliklerinden ziyade DSİ'nin revizyona ihtiyacı var. İşler araya siyasileri sokarsan yapıyor. DSİ milletvekili aracılığıyla (G.) Sulama Birliği'ne çalıştı geçen sene.

Birlik Personeli (Ş): *Hizmet iktidara yakınlık uzaklığa göre değişiyor. Yazıyorsun, topografçı geliyor, teknik ekibi yok. Bize tesisler devredilmiş ancak bizim hiçbir yaptırım gücümüz yok. Kimse bizi dikkate almıyor. Belediye vasfında bir kuruluş ama hiçbir gücümüz yok. DSİ bizim adımıza bütçeden ödenek alıyor, bize yansıyan hiçbir şey yok. Çimento yapı malzemesini biz alıyoruz, makinayı araya siyasileri sokarak alıyoruz.*

Sulama Birliği TİP Tüzüğü'nün 20. maddesinde birliklerin her meclis toplantısına DSİ'den bir temsilcinin gözlemci sıfatı ile katılacağı ve temsilcinin sulama işletmeciliği ile ilgili önerilerinin mecliste görüşülerek karara bağlanacağı hükmüne yer verilmiştir. Sulama birlikleri toplantılara artık DSİ'den bir temsilci gönderilmediğinden şikâyetçidir:

Birlik Personeli (Ö): *DSİ'den bir yetkili toplantılara gelirdi, ücretler düşükse çiftçiye ikna etmeye çalışırdı. Yaklaşık 10 yıldır bir ilgisizlik, başıboşluk söz konusu.*

Birlik Başkanı (C): *DSİ'den gelen olmaz. Son yıllarda yok. Biz gündemimizi gönderiyoruz. Gerek duymuyorlar. Faydalandırma gereği duymuyorlar.*

Araştırma çerçevesinde gözlem yapmak amacıyla katılmış olduğum sulama birlikleri meclis toplantılarının hiçbirine DSİ'den bir temsilci gelmemiştir.

8 Mart 2011 tarihinde kabul edilen Sulama Birlikleri Kanunu'nun birliklerin beklentilerini karşılayıp karşılamadığına ilişkin soruya birlik personeli (S) *bizim için birlik hangi bakanlığa bağlanmış v.s. bu değişiklikler önemli değil, sonuç önemli...sonuçta da birlikler artık daha da kendi haline bırakılıyor* cevabını vermiştir. Birlik personeli (Ö) ise *“kanun fos çıktı, sorunlarımıza çözüm getirmeyecek* diyerek, kanunun bir hükmü gereğince birliklerin artık özelleştirileceği kanısına vardığını ifade eden şu yorumda bulunmuştur:

Birlik personeli asgari ücretle kanal içinde yarı beline kadar su içinde çalışıyor. Birliklerin kıymeti bilinemedi. Özelleştirmeye zemin hazırlanıyor. Direk özelleştiriyoruz deseler olmayacaktı. Zaten yüzde 90'ı SSK borcu vs. nedeniyle kendi kendini idare edemiyor. Yeni kanunda bariz not düşülmüş, başarısız olmaları durumunda feshedilebilir diye. Hizmetlerin satın alınması yoluna gidilecek. Özel sektör işin içine

girince sulama ücretleri artar. Hizmet aksamaz belki ama bizim kâr amacımız yok. Devlet bizi farklı bir kategoride değerlendirmiyor.

Birliğin yabancı bir firmanın eline geçtiğini düşünürseniz, kıtlık durumunda yabancı firma suyu vermez, üretimi engellerse o zaman ne olur gerisini düşünmek bile istemiyorum. Birlik sulama ücretini ödemeyene de su veriyor. Çiftçinin ekini kurusun istemiyor. Özel şirket ülkeyi düşünmez kârını düşünür. Eğer amaç suya hükmetmekse ürünün en verimli olacağı zaman suyu da kesebilir. O zaman ürünü ithal etmeye gideriz. İnce bir yoldan çıkıyor ama GDO ithali soyumuzu, geleceğimizi etkileyecek bir gelişme, işin boyutu buralara kadar uzanıyor.

Sulama Birlikleri Kanunu ile ilgili olarak birlik personeli (P): Kanunda hüküm bulunmayan hallerde özel hukuk hükümlerine tabidir diyor sulama birlikleri için, ne demek bu özelleştirmenin bir ayağıdır bu. 657 sayılı kanuna tabi devlet memurları birlikte çalışmayacak artık. Hizmet alımıyla işler yapılacak. Personel + kâr sulama ücretinin 60 TL'ye çıkması, bedeli çiftçinin ödemesi demektir. İhaleyle yaptırılan işlerde de herkes para yemek derdinde...En iyisi birliğin kendini yönetmesi. Bizim devletten isteğimiz makro konularda tesis yenileme gibi konularda yardım etmesi. Benim DSİ ile tek derdim vinç.

Sulama birliklerinde görüşme yapılan birlik başkanı, personel ve üreticilere sulama hizmetinin yerine getirilmesi açısından devlet, birlik ve özel sektör arasında bir tercih yapması istenmiştir. Hizmeti DSİ ve birliklerin yerine getirmesi gerekenler konusunda farklı yanıtlar alınmış olmakla birlikte görüşülen kişilerin hiçbirisi hizmetin özel sektörce yerine getirilmesini tercih etmemiştir.

Karaman Duraliler Sulama Birliği Başkanı birliğin kuruluşuyla ilgili bilgiler verirken hizmetin birlik eliyle yürütülmesinin daha iyi olduğunu şu sözleriyle aktarmıştır:

Karaman Birliğin kurulmasını Aşağı Karaman ve Duraliler Köyü müştereken arzuladılar. DSİ'de bu mevzuda teşvikçi oldu, DSİ o dönem birliklere tesisleri devretmeyi önerir ve teşvik eder durumdaydı. Birliğimiz 1986 yılında kuruldu, 1987 yılında faaliyete geçti. Faaliyete geçmeden önce sulama sistemi çok düzenli değildi. Çiftçiler arasında su tevzi çok dengeli olmuyordu. Devletin personeli araziye de bilmez, Kayserili DSİ çalışanı Karaman'ı nereden bilsin? Keyif kaçırın hallerle de karşılaşılıyordu. Birlik kurulduktan sonra gayrinizamî haller bertaraf edildi. Yaz dönemi sulama başladığında baş savaktan başlar son savağa kadar sulama yapılır. Sezonda 6-8 tur ne ise aynı rakamda sulama yapılır. İlk etapta böyle bir faydasını

gördük birliğin. Adı üstünde “birlik” bir ve beraber olalım denir ya, adının ifade ettiği mânâ korunuyor.

DSİ Yetkilisi (T): Hizmetlerin DSİ tarafından yerine getirilmesi işçi ücret ve masraflarıyla birlikte çok pahalıya mâl oluyordu. Devletin hantal yapısı yerine birliklerin hizmeti yerine daha ucuza mal etmesi söz konusu. DSİ çiftçiden sulama ücretini tahsil edemiyordu. Borcunu ödemeyen sulamasına devam ediyordu. Birlikler ücretini ödemeyene icra takibatı başlatıyor. Özel sektör hizmeti para kazanmak için yapar, iyi olmaz, kâr amacıyla kurulur. Sulama birliği personelin ücretini vereyim, bir iki araç alayım der, şirket büyük düşünür. Birlik hizmeti, özel sektör kâr elde etmeyi ilk plana alır.

Üretici (C): Birlik vermeli, birlik çiftçinin kendisi demektir, ne sorunu varsa çiftçi kendisi halletsin. Özel sektörü karıştırma, 50 TL'lik hizmeti 1000 TL'ye verir.

Üretici (I): DSİ daha iyi, daha hızlıydı. Şu anda DSİ yine hizmet veriyor, sulama birliğinin gücünün yetmediği yerde onlar geliyor. DSİ zamanında su civarları, savakçuları vardı, onlarla iletişime geçiyorduk, gelip kanalı temizlerlerdi. Sulama ücretini ödeme konusunda zorlanmıyorduk. Şimdi kanalların etrafını ot, böğürtlen bürüdü, DSİ sulama mevsimi öncesi kanalların etrafına ilaç sıkardı otların çıkmasını önlemek için. 20 gün sonra sulama başlayacak temizlik yapılması lazım.

Üretici (A): DSİ vermeli. Daha önce hizmeti DSİ veriyordu, çok rahattık. İstedığımız zaman kanalın başında bekçi vardı. Kapılar sağlamdı.

Üretici (K): Benim için devletin yapması her zaman doğrudur. Ama birlik yerinden yönetim, prosedür açısından daha avantajlı; fakat ayakta durmak için çarpınırken nasıl hizmet verecek, devlet elini uzatmalı.

Üretici (E): DSİ'ye geçerse ve özelleşirse daha kötü olur. Su ücretini istedikleri fiyattan alırlar. Sulama birliği istediğini diyemez, çiftçi ağlar. Başkanın kendi toprağı da var nitekim. DSİ bir şey yapmıyor. Başka yerlerde kapalı sisteme geçildi, bize sıra gelecek diye bekliyoruz.

Üretici (O): Birlik vermeli, devlet denetlemeli ama biraz da kendi başına bırakmalı. Birlik kendi kendini de denetlemeli. Başkanın rüşvetle susturamaması için, denetleyenlerin sayıca fazla olması da lazım.

Üretici (L): Sulama işini özel sektör alırsa yandık o zaman. İyi olmaz, işimize gelmez. Biz sulama birliğinde gece gündüz çalışıyoruz. Özel şirket çalışanı 8 saat çalışır. Bir de ayrı gececi personel tutar, onun da maaşını çiftçinin sırtına sarar. Gelsinler bizim düzeni görsünler ibret alsınlar. Rant uğruna her şey yapılır. Biz zorluğu çekiyoruz ki en ucuza suyu sağlayalım diye, özel sektör gelirse imece kalmaz, çiftçinin tarlası toprağı da

kalmaz. DSİ'nin önceden daha çok desteği vardı. Çimento, iş makinası, kanal işleri... Artık çimento vermiyor da vinç verir. Hizmeti birliğin vermesini tercih ederiz.

Üretici (M): DSİ idare etsin. Eşitlik ilkesine dayalı her türlü yönetime biz varız. Haksızlık olmasın. Arazisine göre çiftçi kanal işlesin. Özel sektör verirse parayı veren düdüğü çalar hale gelir, eşitlik bozulur..

Üretici (N): DSİ uygun olur, bütün hizmetler onun. Devletin gücüyle birliğin gücü bir mi olur. Devletin kasası fazla, birliğin gücü yok. Devlet bütçesiyle daha iyi hizmet yapılır. Özel sektör taraflı çalışır, hizmet yapmaz, suyu saat ücretiyle satar, hizmet için değil kazanç için uğraşır, çiftçiden çok kârını düşünür.

4.3.1.10.3 Bakım Onarım Hizmetleri Sorunu

Sulama birliklerinin iyi bir şekilde işletilebilmesinin temel ve zorunlu koşulu, sulama tesislerinde fiziki yapıların (kanal, çek yapısı, ölçü tesisleri, üretici prizi vb hidrolik yapılar) sulama mevsiminden önce sulamaya hazır hale getirilmesi ve bu amaçla gerekli bakım-onarım çalışmalarının (boya, kanal temizliği, düşen kanaletlerin yerleştirilmesi, tamirat, sızdırmazlık sağlanması vb.) yapılmasıdır.

Tablo 4.37 Sulama Birliklerinin 2010 Yılı Bakım ve Onarım Harcamaları (TL)

	AKSU PERGE	BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL	KARAMAN DURALİLER	KIRKGÖZ
2010 YILI İÇİN AYRILAN ÖDENEK	160.000	30.000	30.000	18.000
BETON ONARIMLARI	10.600	4.122	3.500	4.000
Ana Kanal (m3)	10.600	5.156	3.500	4.000
KANAL TEMİZLİKLERİ	77.000	2.500	18.500	5.500
Ana Kanal (m3)	38.000	2.656	13.500	4.000
Yedek Kanal (m3)	-	-	5.000	1.500
Drenaj Kanalı	25.000	-	-	-
Sanat Yapıları	14.000	-	-	-
KANALET ONARIMLARI	24.000	3.500	5.000	-
Kanalet Değişimi (m)	21.000	3.500	5.000	-
Ayak Değişimi	3.000	-	-	-
SERVİS YOLLARI BAKIM VE ONARIMI	48.400	14.406	-	7.500
Yol Bakımı (m)	38.400	14.406	-	7.500
Stabilize Serilmesi (m2)	10.000	-	-	-
TOPLAM	160.000	27.184	27.000	17.000

Kaynak: Sulama Birliklerine Ait DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporları.

Aksu Perge Sulama Birliği'nde 2009 yılı içinde birlik üyesi yerleşim merkezlerindeki sulama sahalarında kanal temizlik ve tamiratları yapılmıştır. Karaman Duraliler Sulama Birliği 2009 Yılı Faaliyet Raporu'nda Kapuz'daki su alma yapısı seddesini selin tahrip ettiği bu tahribatın DSİ ile irtibata geçilerek giderildiği, kanalların bazı yerlerinde meydana gelmiş kırılma, hasar, düşme gibi hasarların onartıldığı, Duraliler Merkez ve Avni Tolunay İnbaşı Arıklarında makineli çalışma yaptırıldığı, saha içinde bir sondaj açtırma çalışmasının

yapıldığı belirtilmiştir. 2010 Yılı Faaliyet Raporu'nda Kırkgöz Sulama Birliği'nin ana kanal ve yan arklarında 19 km temizlik yapıldığı ifade edilmiştir. Birlik denetimi sonucunda bu ana kanal, yedek kanal, tersiyer kanal tamiratlarının ve temizliğinin DSİ tarafından yapıldığı, birlik tarafından sadece 2005 yılında kanal temizliği için 340,76 TL, 2009 yılında da kanal kapılarının tamiri için 472 TL'lik harcamanın yapıldığı raporda yer almıştır.

Aksu Perge Sulama Birliği tarafından gerçekleştirilen isale kanalı, ana kanal, yedek kanal, tersiyer kanal ve kanaletler ile servis yolları için yıllar itibariyle yapılan bakım ve onarım giderleri tablosuna aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 4.38 Aksu Perge Sulama Birliği Yıllar İtibariyle Yapılan Bakım ve Onarım Giderleri

YIL	BAKIM ONARIM GİDERİ (TL)
2000	27.135,25
2001	39.754,78
2002	68.861,88
2003	78.257,07
2004	94.682,56
2005	116.243,12
2006	113.063,16
2007	165.193,56
2008	197.663,76
2009	46.740,23
TOPLAM	947.325,37

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Denetim Raporu, 2009(a), s.4.

İçişleri Bakanlığı 2009 Yılı Denetim Raporu'nda, birlik tarafından kullanılan sulama tesisleri için yapılan giderlerin yıllar itibariyle arttığı, ama bütçe olanaklarının yetersiz olması nedeniyle ihtiyaçların tam olarak giderilmediğinin anlaşıldığı ifade edilmiştir. Kanalların çok eski olması, bakım ve onarım için gerekli olan kaynağın ayrılmaması ve yeterince bakım ve onarım yapılmaması nedeniyle sulanmayan alanların gittikçe arttığının anlaşıldığı dile getirilmiştir. Yedek ve tersiyer kanallarda yenileme ve sanat yapılarının hızlandırılması, çek kapaklarının ve bentlerin bakım ve onarımının yapılması, toprak kanalların sık sık temizliğinin yaptırılması, toplulaştırma ve drenaj çalışmalarının bittiği yerlerde sulama kanalları yapımına hız verilmesi, bütün bunlar için yeterli kaynağın sağlanması hususunda azami gayretin gösterilmesi tavsiye edilmiştir.

Birliklerde yapılan görüşme ve gözlemler neticesinde bakım ve onarıma yeterince kaynak ayrılmadığı görülmüştür. Bunun nedeni birlik personeli tarafından bütçe yetersizliğine, araç gereç yokluğuna, kışın seracılık yapıldığı için kanaldan suyu kesip temizlik yapma imkanlarının olmamasına dayandırılmaktadır. Bu konuda DSİ 13. Bölge Müdürlüğü yetkilisi (T) birliklerin çalışmalarının yüzde 70'ini yerine getirmediklerini, yapılan temizlik çalışmalarının da zamanlaması açısından sorunlu olduğunu belirtmiştir. Aynı kurumdan görüşülen yetkili (Z)'nin yorumu da bu sorunu ortaya koyması ve sulama yönetiminde

gerçekleştirilen devir çalışmalarının neticesini ortaya koyması açısından önemlidir: *Sulama tesisleri birliklere devredildi, devletin yükü azaldı ama tesislerimiz elden gitti.*

Birliğe ait tesislerin sahiplenilmesi üreticinin sulama yönetimine katılımı açısından son derece önemli bir konudur. Birliğe ait yapılara, kanallara zarar verenleri uyarıp birliğe haber verip vermedikleri konusunda yöneltilen soruya evet yanıtını ilk etapta vermekle birlikte görüşme yapılan üreticilerden bazılarının yanıtları şöyledir:

Üretici (B): *Haber verir, zarar veren kişi ihbar edilir. Kişi uyarılır, uyarıyı dikkate almazsa ismen bile şikâyet edilir. Bazen sel nedeniyle çiftçi tarafından mecburiyetten kırıldığı da oluyor. Birlik gelmiyor, ne yapılacak istenmeden kırılabilir.*

Üretici (H): *Vatandaşın kendine zararı varsa verir, onun dışında seslenmez. Birlikten personel gelene kadar on sefer arar, sonunda kendi parasıyla yaptırır. Topladıkları paraya karşılık 50 kuruşluk hizmet yok.*

Üretici (I): *Herkes haber vermez. Kırdı mı kaçır, yakalanırsa ceza alır. Yanlışlıkla traktör kaçıtır, saban vurur...*

Üretici (L): *Koruyan da olur tahrip eden de.*

Üretici (O): *Görürse haber verir. Akrabasını şikâyet etmez.*

Birlik Personeli (S): *Kendine zararı varsa verir, adıyla sıfatıyla belirtir. Herkes kendi işinin olduğuna bakar. Sadece 1 kişi vardı..., emekli albay dilekçe vermişti su boşa akmasın diye.*

Kanal temizliği, bakım ve onarım işlerinde diğer birliklere göre Aksu Sulama Birliği üreticilerinin birliğe sulama ücretini ödedikleri için yardımcı olma taraftarı olmadıkları gözlenmiştir:

Üretici (B): *Biz ona fırsat bulamayız, birlik benden aidatını alıyor, hizmetleri yerine getirmesi lazım.*

Üretici (C): *Para veriyorum, aidatı peşin ödüyorum.*

Üretici (K): *Hiç kimse olmaz, su bile vermez. 5 Lira verir, 500 binlik hizmet bekler.*

DSİ 13. Bölge Müdürlüğü Aksu sulamasından sorumlu yetkili (T): *Çiftçi işlerin devlet ve birlik tarafından yapılmasını bekliyor. Şahsi işlerini bile. Kanalındaki çöpü kürekle alıvereyim demez. Kendi arazisindeki, kendi evinin önündeki tesisi ufak bir menfaati için kırabiliyor.*

Birliğin bakım onarım çalışmalarından memnuniyetsizliğini dile getiren üretici (K)'nın verdiği yanıt çarpıcıdır: *1 katrilyonum olsa sulama birliğine yardım etmem ama sulama ücretimi öderim o ayrı.*

Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği Doyran Mahallesi'nde görüşülen üreticilerin toprak büyüklüğüne göre kanal temizliği yapılması gerektiği konusunda hemfikir oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Üretici (M) bu konuda yöneltilen soruya *Kanal temizliği yaparız. İmece usulü devamlı temizleriz. Kanal temizliği konusunda da haksızlık var. Toprak sahiplerinin köleliğini bize yaptırıyorlar* yanıtını vermiştir.

Sulama birlikleri sahasında görüşülen üreticilerin çoğunun birliklerin temizlik bakım onarım çalışmaları konusunda birlik tarafından verilen hizmetlerden memnun olmadığı saptanmıştır.

Üretici (B): *Verdiğimiz para nereye gidiyor. Geri dönüş yok. Kanaletler yıllardır yarık. Vatandaş kirletiyor tamam, halı dokuyacağım diye vatandaş milleri söküyor, domates yaprağını kucak kucak kanala atıyor. Kanaletten tarlasına su geliyor, kapıyı kırıyor, gören komşu bilmiyorum diyor, peki birlik ne yapıyor?*

Üretici (D): *Kanaletler göçük, hizmet yok, fuzuli para alıyorlar. Ben doğruyu söylüyorum. Tarlam çamur içinde. DSİ zamanında daha iyiydi. Şimdi Rabbena, hep bana. (Kameraya da çek, adımın altına imzama da atarım diyor.)*

Üretici (E): *Anakanalda DSİ'ye ait beton kalmadı, çamur deryası, su o yüzden gelmiyor. Su telef oluyor. 60'lı yıllarda demekki gücü o kadardı, beton kalmadı. Tam su lazım oluyor, o zaman kanal temizleniyor. Benzincilerden bıktık. Kanala sandık, lastik atılıyor. Su kapalı sistemle gelsin temiz gelsin, bu konuda dertliyiz. Elin adamı girmiyor kanala, birliğe para verdim ben diyor, girmiyor. Geçen sene çamurun çöpün içinde çocuklarla rezil olduk. DSİ'ye dilekçe verdik, bakan eden yok, atlatıyorlar, kendimiz temizliyoruz ama baş etmemiz mümkün değil. DSİ bizim yapacağımız bir şey yok, müdür ödenek yok diyor, sulama birliğinin de gücü yok ki temizlesin...*

Üretici (I): *Kesik var, işlenmedi. Toprak kanal otlanıyor. Otların temizlenmesi lazım. 1 senedir temizlenmedi. Muhtar da yaptıramadı. Başkan benim köyden, şikayet ettiğimiz zaman temizlenmesi gerekir, biz paramızı veriyoruz.*

Üretici (K): *Memnun değilim. Şahsi ve özel işler yapılıyor. Halkın birliğe güveni yoktur. Basit bir planlama ile çiftçi kesimine hitap edilebilir. DSİ 10 kat daha fazla katkı sağlıyordu. Adamlar kanalı cayır cayır işliyordu. 10 defa kepçe işim oldu, bir defa alamadım, sel oldu alamadım ama diğer bir kişi (adını söylüyor) 5 gün boyunca kepçeyi kullandı. Bizim için kullanacağı zaman kepçenin mazotu yoktur. Kanalların bakıma ihtiyacı var. 7-8 kişi 24 saat çalışsa yine yapamaz. Yılda 1 kez DSİ'nin gelmesiyle olur mu bu iş?*

Üretici (O): *Ben çiftçi olarak şu anda çok memnun olduğumu söyleyemem. Ben kendi başkanlığım döneminde 16 bin dönümü iki bekleyle idare ettim. Şimdi 4000 dönüme iki bekle yetmiyor. Bakım onarımdan çiftçi memnun değil, su zayıf geliyor.*

Üretici (N): *300–400 senelik arık ilgisizlikten yok oldu (Doyran Köyü Arığı). Bir kısmını da vatandaş bozdu. Teknoloji yokken insanlar küreğiyle kazmasıyla yapmış, şu an teknoloji var yapılmıyor. Yazın bir dünya su geliyor dereden (Doyran Çayı) boşa gidiyor.*

Karaman Duraliler Sulama Birliği'ne üye üreticilerin diğer birliklere oranla birlik hizmetleri konusunda daha çok memnun oldukları gözlenmiştir. Birlik Faaliyet Raporu'nda "mükelleflerin düzenli bir şekilde yani adaletli olarak hiç kimse kimseden ayrıcalıklı olmaksızın sulama yaptırılmış hala da yaptırılmaktadır. Bu hususta mükelleflerimizin bir çoğu sağlanan bu düzen ve nizamı takdir etmektedirler" ifadesine yer verilmiştir.

4.3.1.10.4 Üreticilerin Sulama Yönetimine Katılımı Sorunu

4.3.1.10.4.1 Üreticilerin Birlikle İlişkisi

Üreticilerle yapılan görüşmeler sonucunda birliklerin üreticilerle en çok telefon aracılığıyla arama ve toplu mesaj gönderme şeklinde iletişim kurdukları, birlik toplantılarına ilişkin bilgileri de ortak mekânlara astıkları ilanlarla ya da belediye hoparlörü ile duyurdukları öğrenilmiştir. İletişimde kullanılan bu yöntemler genel itibariyle yeterli bulunmakla birlikte, ilanla yapılan duyuruların okunmadığı, duyuruların sözlü olarak yapılması gerektiği dile getirilmiştir.

Üreticilerin sulama ücretini yatırma ve beyanname verme gibi zorunluluklar dışında birliklere daha az uğradıkları çoğunlukla şikâyet, istek ve bakım onarım talepleri için ve sohbet etmek için de gittikleri öğrenilmiştir. Üreticilerin bu konuda verdikleri yanıtlardan bir kaçışöyledir;

Üretici (A): *Gelmeyiz, ancak para yatırmaya geliriz.*

Üretici (C): *Para ödemeye, beyanname vermeye, başka zaman uğramam.*

Üretici (E): *İşimiz düştüğü zaman. Keyfi gelemeyiz. Çiftçinin işi bitmez. Ücret, beyanname. Kanalet düşüyor, zarar oluyor, sifonlar tıkanıyor, onarılсын isteğiyle geliyoruz.*

Üretici (F): *Çay içmeye de gelirim. Arkadaşlarım var.*

Üretici (N): *Sadece para vermeye, başka da yok, hizmet alacağım diye. 75 yılından beri para yatırıyoruz, daha da karşılığını görmedik.*

Üretici (O): *Bazı çiftçi vardır. İşi bırakır sohbet eder. Geneli işi düştüğünde. Su sırasını öğrenmek için, para yatırmak için, komşusunu şikayet etmek için...*

Birlik Personeli (P): *Hiç uğramazlar. Sorun varsa, ancak parasını yatırmaya, onu da birini yollarlar çoğunlukla.*

Aksu Perge Sulama Birliği'nde birlik meclisi ile ilgili iş ve işlemlere ilişkin olarak İçişleri Bakanlığı (2009a) tarafından yapılan denetimde, kesinleşen birlik kararlarının halka duyurulduğuna dair herhangi bir belgenin ibraz edilmediği, 5393 sayılı kanununun 23. maddesi gereğince birlik meclisinin açık ve kapalı toplantılarında almış olduğu kararlara ait özetlerin kesinleştikten sonra 7 gün içinde (ilan panosunda askıya çıkarma, belediye hoparlöründe yayınlama, yerel gazetelerde ilan, birlik internet sitesinde yayınlama..) uygun araçlarla halka duyurulması gerektiği belirtilmiştir.

4.3.1.10.4.2 Birlik Meclis Üyeliği Seçimi ve Meclis Toplantılarına Katılım

Kırkgöz Sulama Birliği'nin Döşemealtı Belediyesi ve Yağca Köyü olmak üzere 30; Aksu Sulama Birliği'nin Aksu Belediyesi, Özlü, Kemerağzı, Karaçalı, İhsaniye, Gökdere, Alaylı ve Güloluk Köylerinden olmak üzere 56; Karaman Duraliler Sulama Birliği'nin Kepez Belediyesi ve Aşağı Karaman Köyü'nden 25; Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği'nin ise Konyaaltı Belediyesi ve Bahtlı Köyü'nden olmak üzere toplam 45 meclis üyesi vardır. Yılda iki kez olağan olarak birlik merkezinde birlik meclis üyelerinin katılımlarıyla meclis toplantıları gerçekleştirilir.

Tablo 4.39 Sulama Birliklerinin Meclis Üye Sayıları

Birlik Meclisi		
	Üye Sayısı	Toplantı
	Meclis doğal üyeler de dahil olmak üzere 10'dan az 100'den fazla olmamak kaydıyla ve birliğin hizmet verdiği sulama alanına dayalı olarak birlik üyesi her mahalli idarenin en az bir üye ile temsil edileceği şekilde;	
KIRKGÖZ SULAMA BİRLİĞİ	Döşemealtı Belediyesinden 26(yirmi altı) asıl 13 yedek YAĞCA Köyü'nden 2 (iki) asıl 1 yedek olmak üzere seçilmiş 28 (yirmi sekiz) asıl üye ve 2 (iki) doğal üye ile birlikte toplam 30 (otuz) üyeden teşekkül eder.	Her yıl MAYIS VE KASIM aylarında olmak üzere yılda iki kez olağan olarak birlik merkezinde toplanır. Mayıs ayında yapılan toplantı dönem başı toplantısıdır.
AKSU PERGE SULAMA BİRLİĞİ	Aksu'dan 20 asıl, 10 yedek, Özlü (Kundu)'den 4 asıl, 2 yedek, Kemerağzı'ndan 4 asıl, 2 yedek, Karaçalı'dan 4 asıl, 2 yedek, İhsaniye'den 4 asıl, 2 yedek, Gökdere'den 4 asıl, 2 yedek, Alaylı'dan 4 asıl, 2 yedek, Güloluk'dan 4 asıl, 2 yedek olmak üzere 48 asıl üye ve 8 delege ile birlikte 56 (ellialtı) meclis üyesinden oluşur. Yedek meclis üyesi 24'tür.	Her yıl MAYIS VE ARALIK aylarında olmak üzere yılda iki kez olağan olarak birlik merkezinde toplanır. Mayıs ayında yapılan toplantı dönem başı toplantısıdır.
KARAMAN DURALİLER SULAMA BİRLİĞİ	Aşağı Karaman Köyü 13 asıl, 7 yedek, Kepez Belediyesinden 10 asıl, 5 yedek olmak üzere seçilmiş 23 asıl ve 2 doğal üye ile birlikte toplam 25 (yirmi beş) üyeden oluşur	
BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL SULAMA BİRLİĞİ	Bahtlı'dan 26 asıl, 13 yedek, Konyaaltı Belediyesi'nden 17 asıl, 9 yedek olmak üzere seçilmiş 43 üye ve 2 doğal üye ile birlikte toplam 45 (kırkbeş) üyeden oluşur.	

Antalya merkez sulama birliklerinin dönembası meclis toplantılarına bizzat katılarak doğrudan gözlem yapılmış, üreticilerin ve sulama birliği yönetiminin tutumları kendi ortamları içinde incelenmiştir. Kırkgöz Sulama Birliği toplantısında birliğe olan sulama borcunu ödeyemeyen üreticiler tarafından borç faizinin silinerek anaparanın bir ay içinde ödenmesi hususunda; Merkez-Yağca-Çığlık Sulama Kooperatifi üyesi üreticilerden bir kısmının Kırkgöz Sulama Birliği'nin sulama ücretinin daha ucuz olması nedeniyle kooperatif yerine birliğin hizmetlerinden faydalanma isteği üzerine yazılmış dilekçeler okunmuş ve tartışılmıştır. Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği'nin bütçe açığının nedeni sorgulanmış, sulama birliğinin Bahtılı'ya sondaj yaptırdığı ancak, 20 senedir Doyran'a bu konuda bir hizmet verilmediği dile getirilmiştir. Toplantı sonrasında yeni seçilen encümen üyelerinden bir üretici ile görüşülmüş, Doyran, Karatepe ve Gökçam'ın sulama birliğinin hizmetinden memnun olmadığı, aslında birlikten ayrılmak istedikleri ve bu konuda daha önce birlik ile mahkemelik oldukları ifade edilmiştir. Toplantılarda üreticilerin dile getirdikleri sorunlar ve üzerinde durdukları konular aşağıdaki gibi kategorize edilebilir:

- Üretici borcu
- Sulama suyu ücreti
- Birlik bütçe açığı
- Birlik hizmeti

Birlik meclis üyelerinin meclis toplantılarında en çok tartıştıkları konu nedir sorusuna, görüşülen üretici ve birlik personelinin tümü *sulama ücretidir* yanıtını vermiştir.

Birlik personeli (S): *Sulama ücreti. Başka şey istemezler. Birliği ayakta tutalım düşüncesi yoktur. Fazla yeri olan toplantıya biraz daha indirim yapturalım diye gelir.*

Meclis toplantıları meclis üyelerinin tamamına yakınının toplantıya katılımı ile gerçekleşmiştir. Ancak fiziki katılımlarına kıyasla, Kırkgöz Sulama Birliği dışında üreticilerin toplantıya fikri katılımları açısından aynı tespitte bulunmak güçtür. Meclis toplantısının yapıldığı fiziki ortamın da katılım düzeyini olumsuz etkilediği kanısına varılmıştır.

Sulama birliklerine ilişkin TİP Tüzük'te Birlik Meclisi'nce, dönem başı toplantısında encümen üyelerinin gizli oy, açık tasnif usulüyle bir yıllığına görev yapmak üzere seçileceği ifade edilmektedir. Aksu Perge Sulama Birliği dışında encümen seçimlerinde oyların gizliliği konusunda sıkıntı olduğu (birlik yönetimlerince zarflar dağıtılırken hatırlatılsa da...) üreticilerin oy verirken birbirlerinden etkilendikleri gözlenmiştir.

Birlik dönem başı meclis toplantılarında birlik faaliyet raporları ve kesin hesapları görüşülmektedir. Toplantılarda sunulan faaliyet raporu ve kesin hesabının üreticiler tarafından

çok fazla irdelenmediği, gelir ve giderlerin sorgulanmadığı (Boğaçayı Sulama Birliğinde söz alan iki üretici dışında) saptanmıştır. Ancak Aksu Perge Sulama Birliği'nde üreticilerin faaliyet raporunu ve kesin hesabı daha iyi inceleyebilmek için, toplantıdan 10 gün önce taraflarına gönderilmesini talep etmeleri katılım kavramının anlamına uygun bir davranış içinde oldukları anlamını taşımaktadır.

Emre (2003, s.142) *Türkiye’de Yerel Yönetim Birlikleri Uygulamasına Genel Bir Bakış: Gözlemler-Değerlendirmeler* başlıklı çalışmasında, gözlemci olarak katıldığı birlik meclis toplantılarında hemen hemen bütün kararların oybirliğiyle alındığını, bu durumun da, birliklerin işleyişinde “yerel katılım” boyutuyla ilgili ciddi eksikliklerin bulunduğunu ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Araştırma gözlemlerimiz de bu doğrultudadır. Görüşme yapılan üretici (B)’nin yanıtı üreticinin sulama yönetimine katılımı konusundaki sorunu ortaya koyar niteliktedir: *Buranın çiftçisi kuzudur, her şeyi kabul eder*. Toplantılarda üreticilerin sonuç itibarıyla her şeyi kabullendikleri gözlemlense de sulama birliklerinin dördünde de dileklerini ve şikâyetlerini çok rahat bir şekilde dile getirdikleri de görülmüştür. Birlik personeli (Ö)’nün sözleriyle *Bir bardak suda fırtına koparanlar, haklı olmadığı halde haklılığını ispat etmeye çalışanlar var. “Benim paramla çalışıyorsun diyenler var*.

Aslında birliklerin işleyişindeki yerel katılım boyutunda, üreticilerin haklarının ne olduğunu bilmedikleri, birliğin yasal ve yönetsel işleyişi ile ilgili bilgi sahibi olmadıkları bu nedenle de gerçek anlamda bir katılımın sağlanamadığı kanısına varılmıştır. Arıkboğa(1998, s. 71) bilgisiz katılımın fonksiyonel olarak bir anlam ifade etmediğini, (çünkü) bilgisizliğin teslimiyetçiliği de beraberinde getirdiğini belirten açıklaması da katılımın niteliği hakkında önemli bir vurgudur. Etkin bir katılım için üreticilerin, yönetimin yapısı ve işleyişi hakkında yeterli bilgiye sahip olması, yönetimin uygulamalarından haberdar olması, yapılanların doğruluğunu ya da yanlışlığını denetleyebilecek bilgi düzeyinde olması, yapılacak işler, alınacak kararlar ve belirlenecek politikalarla ilgilenmesi ve fikir yürütebilmesi gerekliliğinin yerine gelmediği düşünülmektedir. Bilgilenme, bireylerin kendi bilgi kapasitelerinin ötesinde, yönetimin; yapılanlar ve yapılacaklar hakkında doğru bilgi vermesini gerektirmektedir, sağlanamadığı durumda da etkili bir katılımın gerçekleşebilmesi imkânsızdır (Arıkboğa, 1998, s.71–72).

Üreticilerin, meclis üyeliği seçimlerine (seçmen ve aday olarak) ve meclis toplantılarına katılımları birlik yönetiminde söz sahibi olmaları, sulama yönetimine katılımları açısından önemli araçlardır.

Gerçek anlamda bir üretici katılımı için gerekli olan temel nitelikleri şöyle özetleyebiliriz:

- Siyasi ve otorite ilişkilerinin ortama hakim olmaması,
- Üreticileri dinlemenin ötesinde düşüncelerine önem verildiğini gösterir uygulamaya dönük kararların -üreticilerin önerileri doğrultusunda- alınması,
- Üreticilerin kararların sonuçları üzerinde etkili olduklarını görmesi yani üreticilere alınan kararları etkileme gücünü yaratacak ortamın sağlanması,
- Birlik yönetiminin, meclis toplantılarında “günü kurtarma” düşüncesi içerisine girmemesi,
- Üreticilerden yöneltilen talepleri dikkate alıp, bunları bastırmaya çabalamaması yönetimin yapılanların doğruluğunu tek yönlü ispat çabası içine girmek yerine meselelerin heryönüyle tartışılabilmesini sağlamaya çalışması
- Üreticilerin alınan kararları etkileme gücünün adil olması.

Görüşme yapılan sulama birlik personelinin ve üreticilerin tamamı birlik meclis toplantılarına meclis üyesi olan üreticiler dışındaki diğer üyelerin katılmadıklarını ifade etmiştir.

Meclis Üyesi Üretici (O): *Şimdiye kadar katılan olmadı. Ya encümenin ya meclis üyelerinden birinin arkadaşıdır, öyle gelmiştir, yoksa ben de dinleyeyim diyen olmaz. Birliğe karşı ilgisizlik var.*

Birlik Personeli (P): *Katılmaz. 1 kişi gelirdi, şimdi o da gelmiyor. Herkes toplantıya girebilir. Dinlemek de sakınca yok, oy hakkı yok.*

Birlik Başkanı (D): *Gelen olmaz. Meclis üyelerini zorla telefon üstüne telefonla getiriyoruz.*

Meclis Üyesi Üretici (H): *Ben katılmadım ama meclis üyesiymişim herhalde.*

Aksu Perge Sulama Birliği meclis üyesi üretici (H) tarafından verilen yukarıdaki yanıt kişinin aday olmadan nasıl seçildiği ve seçimlerin nasıl yapıldığı sorusunu akla getirmektedir. Bu konuda görüşme yapılan üretici (O)'nun da yanıtı dikkate değerdir:

Yerel seçimden önce İ.D.'ye başkanlık için söz verilmiş. Listesinde kendi akrabaları... Sesini çıkarmayacak, önerge vermeyecek kişiler listeye alınmış.

İki farklı sulama birliği üreticisinin verdiği bu yanıtlar sulama yönetimine üretici katılımı açısından oldukça düşündürücüdür. Seçimlerin sağlıklı yapılmadığı kanısını uyandırmaktadır.

Sulama yönetimine katılım konusundaki isteksizlik ve meclis üyeliği adaylığı için talebin azlığı bunun nedeni olarak düşünülebilir.

Birlik meclis üyesi seçimlerinin, mahalli idareler genel seçimleri sonrasında yapılmasının birlik meclisi oluşumunda siyasetin etkili olup olmadığına ilişkin soruya, çoğu etkilemediğini

dile getirirse de üreticilerden birkaçının verdiği yanıt siyasetin belirleyici olduğunu göstermektedir:

Üretici (E): *Etkiliyor, şimdi yalan söylemeyelim. Genelde muhtar ya da belediye başkanları birlik başkanı olarak seçilir, biz de ilk defa son seçimde çiftçiler arasından bir başkan seçildi.*

Üretici (C): *Eskiden oluyordu, şimdi olmuyor, geçen seçimde olmadı.*

Birlik Personeli (Ö): *Başkan ve muhtarlara yakın isimler meclis üyesi olarak seçiliyor. Toplantılarda muhtar ne derse herkes ona uyum sağlıyor, ona göre parmak kaldırıyor. Ama birlik başkanlığı konusunda ciddi bir seçim yapılıyor. Geçen seçimde 3 başkan adayı vardı, 1 oyla başkan adayı seçimi kaybetti. Adaylar seçim öncesinde delegeleri geziyor... Personel de el altından başkan olmasını istediği adayı destekliyor.*

Birlik Personeli (S): *Seçim çiftçinin tekelinde değil. Belediye başkan seçiminden 1 ay sonra. Birlik belediyeye bağlı bir kurum gibi görülüyor. Elektriğimizi bile belediye ödüyor. Birlik seçimi yerel seçimlerden önce olsa çiftçi söz sahibi olur. Sandık kurulumu da belediye oluşturuyor. Birlik başkanının kim olacağı seçimden önce biliniyor. Zaten meclis üyelerinin yüzde 80'i belediye başkanına yakın isimlerdir. Belediye başkanı meclis üyelerinin arasından birine sen başkansın vaadini vermiştir.*

Birlik Başkanı (C): *Yerel seçim sonrası birlik meclis üyesi seçimi yeni seçilen muhtar ve belediye başkanlarının gözetiminde yapılıyor. Neticeye resmen olmasa da psikolojik etkileri vardır.*

Birlik üyesi yerel yönetimlerin başkan ve muhtarlarının sulama birlik başkanlığını yürütmesi konusunda birlik personeli (V) şu yorumu yapmıştır:

Belediye başkanının sulama birliğinde verimi ne kadar olacak? Kendi köyüne hizmet verir, Delegelerin kendi içinden seçilen kişi çiftçilerin yanında olur. Belediye başkanının bir kalem arazisi yok, üreticilerin derdini bilmeyen, üretici olmayan nasıl başkanlık yapsın. Belediye başkanları ve muhtarların delegeliklerinin düşmesi gerekir, siyaset o zaman ortadan kalkar.

Üreticilerin meclis üyeliği seçimlerine ve toplantılara katılma konusunda isteklilik halleri bir yana bırakılsa da, katılımcılık konusunda kanuni engellerin de olduğu düşünülmektedir. Sulama hizmetinden yararlanan her üretici meclis üyesi olamamakta ve seçimlerde oy kullanamamaktadır:

6172 sayılı kanunun 6. maddesine göre, bir üreticinin birlik meclisine üye olabilmesi için arazi sahibi olması ya da araziyi fiilen kullanmak üzere en az beş yıl kiralamış ve seçim tarihi itibarıyla en az iki yıl süreyle su kullanıcısı olması gerekmektedir. Ayrıca kanunun 4.

maddesinin 8. fıkrası ile, üreticilerin birlik üyesi seçebilmeleri ve meclis üyesi olarak seçilebilmeleri; birliğe olan borçlarını, su kullanım hizmet bedelini ve cezalarını ödemiş olmaları şartına bağlanmıştır.

6172 sayılı kanun yürürlüğe girmeden önce de sulama birliklerinin tüzüklerinde (Aksu Perge ve Kırkgöz) birliğe borcu bulunmayan kişilerin birlik meclisi üyeliği seçimine katılabilecekleri ifade edilmiştir. Karaman Duraliler Sulama Birliği'nin tüzüğünde ise, meclis üyesi seçilebilmek için “en az beş yıl kiracı olma ve borcu bulunmama” şartlarına yer verilmemiştir.

Konuya ilişkin olarak yöneltilen soruya karşılık, birlik başkanı (C):*Borcu olanın seçme ve seçilme hakkı olmamalı, ödemeye teşvik eder* ifadesiyle kanuni düzenlemeyi olumlu bulmakta ise de, birlik personeli (Y), başkanla hemfikir olmadığını, borçla oy hakkının karıştırılmasına karşı olduğunu dile getirerek *Adamı icraya ver, al parayı ikisi ayrı şeyler. Bazı birlikler suyu keser ben ona da karşıyım. Dönüme göre seçme seçilme hakkına ikisi de katılmıyor. Bizde 100 metrekare sulanan alanı olan bile oy kullanabilir. Aksi halde birlik yönetimini yüzde 40'a seçtirmiş oluruz. İnsanlara tepeden bakmış oluruz. Muhtarlıklara listeleri toprak büyüklüğüne bakmaksızın veririz, herkes oy kullanır* yanıtını vermiştir.

6172 sayılı kanununun 6. maddesinin 6 fıkrasında “Birlik meclisi üyeliği seçimlerinde kullanılacak oy sayısı, birlik görev alanı içindeki işletmeye açılmış toplam sulama alanının aynı alan içindeki ortalama parsel büyüklüğüne bölünmesiyle tespit edilir. Her birlik üyesi, sulama alanındaki arazisinin ortalama parsel büyüklüğüne bölünmesiyle bulunacak sayıda oy hakkına sahiptir. Ancak oy hakkı beşi geçemez” hükmü yer almaktadır.

Genel oy, eşitlik ve demokratiklik ilkeleriyle bağdaşmayan bu düzenleme, arazisi büyük olan üreticiyi beşe kadar oy hakkına kavuşturmakta, küçük üreticiyi büyük toprak sahipleri karşısında güçsüz bırakmakta, söz haklarını ellerinden almaktadır. Ülkemizde sulama yönetimine ilişkin son yıllarda yapılan düzenlemeler “katılımcı sulama yönetiminin” oluşturulması adına gerçekleştirilmiştir. Ancak kanunda yer alan bu tek maddelik hüküm bile “demokratik katılımcılık” anlayışına gölge düşürecek mahiyette bir hüküm niteliğindedir.

6172 sayılı kanununun 6. maddesinin 4. fıkrası gereğince, birlik meclisi üyelerinin yukarıdaki Tablo 4.39’da yer aldığı üzere yerleşim birimlerine göre dağılımı, her yerleşim biriminden en az iki temsilci olmak üzere birlik imkânları ile sulanan toplam arazinin her yerleşim biriminde sulanan toplam araziye oranlanması suretiyle bulunmaktadır. Bu hüküm yerleşim birimlerine yine arazi büyüklüğüne göre mecliste temsil hakkı tanıyan bir hüküm olup, kanununun madde gerekçesinde bu dağılımın birlik meclisinin en uygun kompozisyonla

oluşumunu sağlayacağı dile getirilmekteyse de, bu bağlamda Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği encümen üyesi (N) ile yapılan görüşme sonucunda alınan bilgiler, katılımcılık konusu esas alındığında dikkate değerdir. Kanunun bu maddesi gereğince Sulama Birliği'nin meclis üye sayısı Bahtılı'dan 26, Konyaaltı Belediyesi'nden 17 asıl olmak üzere seçilmiş 43 üye ve 2 doğal üye ile birlikte toplam 45 (kırkbeş)'tir. Üretici (N), Konyaaltı Belediyesinden sulama birliğine beyan veren üretici sayısının Bahtılı'ya göre daha fazla olmasına rağmen, arazi büyüklüğü nedeniyle (Bahtılı 7000 da, Konyaaltı 5000 da) Bahtılı Köyü'nün mecliste oy sayısının kendilerinden fazla olmasından şikayetçidir:

Üye sayımız çok, arazi miktarımız az olduğu için mecliste bizi temsil eden delege sayımız az. Toplantılarda oy sayımızın azlığından dolayı önergelerimiz reddedilir, Bahtılı'dan bize destek veren olmadığı sürece önergeler boşa... İyi kötü üç köyün (Doyran, Karatepe, Gökçam) temsilcisi ben varım. (Encümen üyelerinin diğer 3 tanesi Bahtılı Köyü'nden seçilmiştir). Başkan da Bahtılı'dan seçildi. İsteddiğimiz başkanı seçme şansımız yok, gönüllü olarak başkanlığı bizim oradan birine verirlerse ancak öyle olacak... Delege sayımızın azlığından da dolayı meclis kararlarının alınmasında etkimiz olmuyor.

Bahtılı'nın arazisi sürekli azalıyor. Alanların yüzde 60'ı artık tarım amaçlı kullanılmıyor. At çiftliği, restaurant..bizim tarım alanlarımız 2B nedeniyle çoğaldı, ona buna rağmen delege sayımız çoğalmıyor. Arazi büyüklüğüne göre değil, beyana göre (kişi sayısına göre) delege sayısı belirlenmeli ki mecliste sözümüz geçsin.

4.3.1.10.4.3 Üreticilerin Birlik Mali Kayıtları İle İlgilenme Durumları

Görüşme yapılan kişilerin tamamı, üreticilerin birliklerin mali kayıtları ile ilgilenmedikleri yönünde yanıt vermiştir.

Üretici (A): İlgilenmeyiz, ona meclis üyeleri karışır. Tarlam çok olsa meclis üyelerine sorarım.

Üretici (V): Atamız ne demiş, "köylü milletin efendisi" ama şimdi uyanıkların (birlik yönetimine hitaben söylüyor) eline kaldık, biz sormayız.

Üretici (H): Bilmeyiz, daha ilk defa sen sordun diye şimdi soruyorum. "Bizden 50'şer TL para aldınız geçen sene, bina yaptıracağız dediniz, nereye gitti o paralar" diyerek birlik personeline soruyor. (Bana dönüp evlat acısı gibiydi diyor)

Üretici (I): Toplanan ücretler nereye gidiyor biz bilmiyoruz.

Üretici (K): Bizim işlerimizde, sulamayla ilgili işlerde harcanmadığı kesin. Çiftçi bilinçlendirilmemektedir. Haklarının ne olduğunu bilmez. Körü körüne kendine deneni

yapar, öde dendi mi öder gider. Ne hizmeti bilir ne hakkını. Güven duygusu ve ayıp olur mantığından kaynaklanıyor. Yanlış yanlış doğurur. Yanlışlar anında düzeltilmeli ama bir vurdumduymazlıktır gidiyor.

Üretici (L): Senede iki kez meclis toplantısı olur, meclis üyeleri birliğin hangi harcamasını soracak, hangi biriyle ilgileneceksin. Encümen üyeleri daha sık toplanır, onlar bilir, meclis üyesi olmayan çiftçi hiç bilmez.

Üretici (M): Seçilen delege sorar. Sorsa da sağlıklı cevap alamaz, ben encümen üyesiyim ben bile bilmiyorum. 4500 TL para verildi deniyor kepçeye, kayıtlarda 1500 görünüyor, üstü nereye gitti?

Üretici (O): Çok nadir soran olur, ona da başkan cevap verir mi bilmiyorum. Başkan haram yemiyorsa açıklama yapar. Faaliyetlerini saklıyorsa onun altında çapanoğlu vardır.

Üreticilerin mali kayıtlarla ilgilenme, kayıtlarla ilgili bilgi ve belge isteme durumları, birlik başkan ve personeline sorulmuş birlik personeli (P) şu yanıtı verilmiştir:

Kimse istemez. Encümen ister veriyorum ellerine, tek tek anlatayım diyorum ama anlatamıyorsun. Analitik bütçeyi çiftçi anlamıyor. Bu harcamayı neden dört beş kez yazıyorsun diyor. Alt kalemler bunlar diyorum anlatamıyorum. Encümene her ay akaryakıt, PTT, Telekom vs. ilişkin doküman sunuyorum. Çiftçilerde birliğin para yediği, kendi çevresine hizmet ettiği gibi bir kanı var, arkamızdan bu lafları ediyorlar, ama gelip de sormuyorlar. Bu para nereye gidiyor, hizmet nereye veriliyor diye.

Üreticilerin mali kayıtları çok fazla sorgulamadıklarını ifade eden birlik personeli (S) soruyu:

Meclis üyeleri bilgi ister toplantıda onlar da işçiye, akaryakıtta, kırtasiyeye ne kadar harcandı ayrıntılı sormazlar. Başkan ve personelin maaşını sorarlar. Meclis üyesi dışındaki çiftçi gelip sormaz. Zaten harcama az, nesini bilecek. Bugüne kadar duymadıkları farklı bir harcama olmalı ki... yıllardır aynı harcama. Kendilerine değişik gelen bir harcama olsa incelerler. Meclis üyeleri de toplantıya gelmiş olmak için gelirler zaten, şeklinde yanıtlamıştır.

4.3.1.10.5 Denetim Sorunu

1995 yılında kurulan Aksu Perge Sulama Birliği İçişleri Bakanlığı tarafından ilk denetimi 16.12.1998 tarihinde, ikinci denetimi 29.07.2009 tarihinde olmak üzere iki kez denetlenmiştir. Birlik Sayıştay Başkanlığı tarafından da denetlenmiş, 2001, 2003, 2005 ve 2007 mali yıllarına ait muhasebe kayıtları, defterler, gelir ve gider belgeleri denetim programına alınmıştır.

1986 yılında kurulmuş olan Karaman Duraliler Sulama Birliği İçişleri Bakanlığı'nca hiç denetlenmemiştir. Personel tarafından, birliklerin defterdarlıktan almış oldukları bir şifreyle Maliye Bakanlığı'nın Kamu Bilgi Sistemi'ne (KBS) 2009 yılından bu yana gelir ve giderlerine ilişkin bilgileri aylık olarak aktardıkları ve birliklerin bu şekilde denetlendiği ifade edilmiştir. Karaman Duraliler Sulama Birliği personelinin Kırkgöz Sulama Birliği'nin denetlenmesi sonrasında birliği ziyaret ettikleri ve kendi birliklerine ilişkin eksiklikleri oradan edindikleri bilgilere göre düzelttikleri, ellerindeki en iyi rehberin birlik tüzüğü olduğu, kendilerine yol gösterici bir düzenlemenin olması gerektiği öğrenilmiştir.

1959 yılında kurulan Kırkgöz Sulama Birliği İçişleri Bakanlığı tarafından iki kez denetlenmiş; ilk denetimini 02.09.1998 tarihinde, ikinci denetimini yaklaşık 10 yıl aradan sonra 19.10.2009 tarihinde geçirmiştir.

Araştırma yapılan birliklerde kuruldukları tarihten itibaren geçirdikleri denetim sayılarına bakıldığında ciddi bir denetimin olmadığı görülmektedir.

6172 sayılı kanun ile artık İçişleri Bakanlığı'nın sorumluluk alanı dışına çıkarılan sulama birliklerini idari ve teknik yönden Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından denetlenecek, idari ve mali denetimleri ise vali tarafından, vali yardımcısının başkanlığında; defterdar, tarım il müdürü, DSİ bölge müdürü ve il mahalli idareler müdürü veya bunların görevlendirecekleri temsilcilerden oluşan denetim komisyonunca yapılacaktır. DSİ yetkilisi (Z)'nin sorununun çözüleceğini belirttiği sözleri kesinlik içermektedir:

Devletin müfettişi mali kayıtları evraklar üzerinden inceliyordu. Birlikler de bütçe kalemlerinden istedikleri gibi kaydırma yapıyorlardı. Yeni kanunla birlikte DSİ, araziye yerinde inceleyerek, birliğin bakım onarım için ayırdığı bütçeyi gerçekten o iş için kullanmış mı kullanmamış mı kontrol edecek. Denetim sorunu aşılacak.

Denetim konusunda birlik personeli (Ö)'nün sözleri denetimin niteliği açısından dikkat çekicidir:

Birlikler denetimden değil denetleyenlerden rahatsız. 2 günde bitecek denetim, "getir bizi, yedir bizi" 10 günde bitiyor. Külfet, bu denetim değil, bize gelen denetçi 5 yıldızlı otelde kalmak istedi, hayır deme şansımız yok.

Birlikler keşke her sene denetlense de biz de hatalarımızı görsek, 10 sene aynı hatayı yapmasak.

Sulama birliklerinde görüülen üreticilerin çoğunun birliklerin denetlenip denetlenmedikleri konusunda bilgilerinin olmadığı ve denetlendiklerini de düşünmedikleri tespit edilmiştir.

Üretici (I): *Bilmiyorum, encümen denetliyordur herhalde.*

Üretici (C): *İnanmıyorum. Denetim sorunlu.*

Üretici (K): *Hesaplar üzerinde denetleme yapılıyordur herhalde. Bu konuda bilgimiz yok, harcama faturalıdır, parasal konularda bilgimiz yok. Encümen üyelerine $2 \times 2 = 5$ derler, denetleyemez.*

Üretici (N): *İnanmıyorum. Yönetime soran yok. Encümene birlik ne bilgi verdiyse ona göre denetlenmiş oluyor işte.*

Üretici (O): *99 yılında denetlendiğini gördüm. Denetimin de mantıksız olduğunu gördüm. DSİ'den personel gelmiş, birlik ne yapmış... davar kesmiş, onlarla yemiş içmiş.*

4.3.1.10.5.1 Kamu Zararı Tespiti

Kamu zararı; kamu görevlilerinin kasıt, kusur veya ihmallerinden kaynaklanan mevzuata aykırı karar, işlem veya eylemleri sonucunda kamu kaynağında artışa engel veya eksilmeye neden olunmasıdır.

Kamu zararının belirlenmesinde 5018 sayılı kanunun 71. madde hükümleri geçerlidir;

- İş, mal veya hizmet karşılığı olarak belirlenen tutardan fazla ödeme yapılması,
- Mal alınmadan, iş veya hizmet yaptırılmadan ödeme yapılması,
- Transfer niteliğindeki giderlerde, fazla veya yersiz ödemede bulunulması,
- İş, mal veya hizmetin rayiç bedelinden daha yüksek fiyatla alınması veya yaptırılması,
- İdare gelirlerinin tarh, tahakkuk veya tahsil işlemlerinin mevzuata uygun bir şekilde yapılmaması,
- Mevzuatında öngörülmediği halde ödeme yapılması, esas alınmaktadır.

İçişleri Bakanlığı'nın denetimi kapsamında birliklerde yapılan mali incelemeler sonucunda kamu zararı tespit edilebilmektedir. 5355 sayılı kanunun 22. maddesinde kamu zararına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. İçişleri Bakanlığı, valiler veya kaymakamlarca malî denetim sonucunda tespit edilen kamu zararı üzerine yapılan kişi borcu teklifleri, birlik meclisinde görüşülerek karara bağlanmakta, karara karşı hakkında kişi borcu çıkarılanlar on gün içinde idarî yargıya başvurabilmekte ve idarî yargı kararı doğrultusunda işlem sonuçlandırılmaktadır.

Kontrol, denetim, inceleme, kesin hükme bağlama veya yargılama sonucunda tespit edilen kamu zararı, zararın oluştuğu tarihten itibaren faiziyle birlikte ilgililerden tahsil edilmektedir. Kırkgöz Sulama Birliği'nin İçişleri Bakanlığı tarafından 02.09.1998 tarihinde yapılan denetiminde başkana 4.338.677.822 TL kişisel borç çıkarılmış; 19.10.2009 tarihinde yapılan ikinci denetimde borcun tamamının tahsil edildiği denetim raporunda ifade edilmiştir (İçişleri Bakanlığı Denetim Raporu, 2009(b), s.8).

29.07.2009 tarihinde denetlenen Aksu Perge Sulama Birliği'nin başkan ve birlik başkanına vekalet eden vekillerine meclis kararıyla başkanlık ödeneği ödendiği incelenmiştir (İçişleri Bakanlığı Denetim Raporu, 2009(a), s.9). Sulama birlik meclisi ile birlik encümeninin başkan ve üyelerine meclis ve encümen toplantılarına katıldıkları her gün için birlik başkanına (5000), encümen üyelerine (2000), meclis üyelerine (1500) gösterge rakamının devlet memurları için belirlenen aylık katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarı geçmemek üzere, birlik meclisi tarafından belirlenecek miktarda huzur hakkı ödenebileceği 5355 sayılı kanun ile hükme bağlanmıştır.

Aksu Perge Sulama Birliği İçişleri Bakanlığı Denetim Raporu'nda (2009(a), s.11) huzur hakkı ödenecek gün sayısının bir yıl içinde 24 günü geçemeyeceği, kanun koyucunun iradesinin birlik başkanlarına huzur hakkı dışında ayrıca ödenek verilmemesi yönünde olduğu belirtilmiştir. Birlik başkan ve vekillerine mevzuat hükümlerine aykırı olarak toplam 52.048,59 TL ödeme yapıldığı tespit edilmiş, bu tutarın başkan ve vekillerinden geri alınmasını, bunun mümkün olmaması halinde 5018 sayılı sayılı *Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve Kamu Zararlarının Tahsiline İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik* hükümlerine göre işlem yapılmak suretiyle tahsilinin sağlanması gerektiği ifade edilmiştir.

4.3.1.11 Sulama Birlikleri Dönem Başı Meclis Toplantıları Gözlem Notları

2010 yılı Mayıs ayının 12'sinde Kırkgöz, 20'sinde Karaman Duraliler, 25'inde Boğaçayı Sağ Sahil ve 26'sında Aksu Perge Sulama Birliklerinde dönem başı toplantısı olarak adlandırılan meclis toplantılarında gözlem yapılmıştır. Aşağıda, sulama birliklerinde gerçekleştirilen gözlemlere ait notlara tablolar halinde yer verilmiştir.

KIRKGÖZ SULAMA BİRLİĞİ

BİRLİĞİN ADI: KIRKGÖZ SULAMA BİRLİĞİ

TARİH: 12 Mayıs 2010 Çarşamba

SAAT: 10.00

GÖZLEM NOTLARI

Birlik meclis toplantısı birlik hizmet binasında yapılmıştır. Boş bir oda meclis toplantısı için ayrılmış, birlik başkanı, başkan vekili ve personeli için bir masa hazırlanmıştır. Üreticiler için hazırlanan sandalyeler masanın karşısına, odanın ortası boş kalacak ve herkesin birbirini yüz yüze göreceği şekilde dairesel olarak yerleştirilmiştir. (Bu ortamın katılımı pozitif yönde etkilediği, iletişim ve etkileşimin daha etkili olmasını sağladığı kanısına varılmıştır.)

Birlik tüzüğüne göre birlik meclisi üye sayısı Döşemealtı İlçesinden 26 (YİRMİALTI) asıl 13 yedek YAĞCA köyünden 2 (İKİ) asıl 1 yedek olmak üzere seçilmiş 28 (YİRMİSEKİZ) asıl üye ve 2 (İKİ) doğal üye ile birlikte toplam 30 (OTUZ) üyeden oluşmaktadır.

18 kişinin katılımı ile salt çoğunluğun sağlandığı belirlendikten sonra meclis toplantısı başkan tarafından açılmıştır. Yoklama yapılmış, saygı duruşunda bulunulmuştur. Toplantı esnasında katılım sayısı artmış, katılım sayısı 27'ye ulaşmıştır. Başkan tarafından meclis gündemi okunmuş, birlik faaliyet raporu ve birlik bütçe kesin hesabı okunarak oylamaya sunulmuştur. Oy birliği ile kabul edilmiştir.

Bir üretici tarafından, gündem sırasından farklı olarak encümen seçiminden önce dilek ve temennilere yer verilmesi istenmiştir. Encümen seçiminden sonra meclis üyelerinin toplantıdan ayrıldığı, ortamın hareketlendiği ve sorunların havada kaldığı dile getirilmiştir.

Encümen Seçimi: Encümen için aday olmak isteyenlerin isimleri duvara asılan beyaz bir kâğıda yazılmıştır. Dört kişi aday olmuştur (İsa KÖSE, İsmail KAŞLI, Mustafa ÇAT, Ali YILDIRIM). Aday olması için birkaç kişiye ısrar edilmiş, adaylık konusunda üreticiler çok fazla istekli görülmemiştir. Birlik başkanının oturduğu masaya seçim sandığı getirilmiş, içinin boş olduğu üreticilere gösterilmiş, oylama için seçim zarfları üreticilere aynı anda dağıtılmış, üreticilerin kiminin zarfı alıp gizli bir şekilde oy verdiği, kiminin ise birlikte karar verdiği gözlenmiştir. Seçim sonunda aday olan dört kişi encümen üyesi olarak seçilmiştir. (Toplantı sonrasında encümen üyelerinin daha önceki günlerde üreticileri dolaşp aday olacaklarını bildirdikleri öğrenilmiştir.)

Dilek ve Temenniler: Seçimin daha çok işbirliği ve ortaklaşa karar sonucu gerçekleştiği, dilek ve temenniler kısmında ise tersine, üreticilerin kararlara katılımında yarışmacı ve karşı koyan bir psikoloji içine girdikleri kanısına varılmıştır. Üreticilerin neredeyse bir kaçı dışında hepsi söz almış, yorum yapmıştır. Birlik yönetiminin üretici katılımını kolaylaştırıcı, arttırıcı bir tavır içinde olduğu gözlenmiştir. Dilek ve temenniler dilekçe ile birlik yönetimine iletilmiştir. Birliğe olan sulama borcunu ödeyemeyenler tarafından imzalanmış, borç faizinin silinerek anaparanın bir ay içinde ödenmesi hususunda yazılmış dilekçeler okunmuş ve tartışılmıştır. Üreticilerden biri söz alarak ödeyenlerin kabahati ne olacak demiştir. Diğer bir üretici insan bile bile suç işler mi, affedelim, vicdanınıza kalmış diye cevap vermiştir. Bir diğeri cebimde para var o zaman ben de ödemeyeyim..herkes dilekçe yazsın...o zaman su istimal olur...dilekçeyi yazan adamın cebinde para var biliyorum, ödemiyor demiştir. Bir diğeri olmaz herkes ödeyecek demiştir. Faizin yüzde 20'sini ödesinler, 2 ay süre verelim, devlet af veriyor biz niye vermeyelim diyen bir üretici olmuştur. Birlik personeli meclis üreticinin menfaatini düşünür, ben birliğin menfaatini düşünürüm, birliğin faiz borcunu silersek, birliğin ipini çekeriz demiştir. Birlik yönetimi "karar alırsak dilekçeyi veren beş kişi ile sınırlı kalmaz bu mesele, herkese uygulamak zorunda kalırız, İçişleri Bakanlığı Müfettişinin teftiş raporu var, kalan borcu tahsil etme sorumluluğu verdi bize, devletin adamı bu sorumluluğu bize verdi" demiştir. Üreticilerden biri "adamın suyunu kesersin, borcunu öder, borcu olana su verildi, geçen sene mecliste karar alındı, yine suları kesilmedi...karar almayalım, meclis niye toplandı o zaman" demiştir.

Merkez-Yağca-Çıglık Sulama Kooperatifi üyesi üreticilerinden bir kısmı Kırkgöz Sulama Birliği'nin hizmetlerinden faydalanmak ve suyunu kullanmak üzere dilekçe yazmışlardır.

Toplantıda sulama birliğinin suyunun bu kişilere verilir verilmemesi sorunu önemli bir tartışma konusu olmuştur. Suyun verilmesine karşı çıkanların yanında su kimsenin tapulu malı değil, isteyene verilsin, bu birlik cambazlık yapıyor, açılalım batalım diyenler olmuştur. Birlik yönetimi tarafından bu kişilerin damla sulamaya geçmeleri halinde hizmet verilebileceğine dair şartlı bir öneri, üreticilerin oylamasına sunulmak istenmiştir. Üreticilerden biri bir başka sulama kooperatifi sahası içindeki bir üretici diğer sulama birliğinden su alabilir mi? sorusunu yöneltmiştir. Üreticilerden bir diğeri birine su verirsen, diğerleri de ister, bu işin önü alınmaz suyumuzu vermeyelim demiştir. Birlik yönetimi daha önce benzer sorunlarla karşılaştığını, Yağca Sulama Kooperatifi'nden sulama sahalarına girilmemesine ilişkin yazı geldiğini ifade etmiştir. Birliğin faaliyet alanı dışında, kooperatifin faaliyet alanı içinde kalan bu üreticilerin, Çıglık Sulama Kooperatifinden hizmet almayacaklarına dair bir yazıyı getirirlerse ancak birlik tarafından su verilebileceği belirtilmiştir.

Kooperatif başkanı gelsin ortak karar verelim diyen üreticiler olmuştur. Kooperatif başkanı cep telefonu ile aranarak çağrılmış, kendisinden bu üreticilerin sulama birliğinden faydalanabileceklerine dair bir yazı vermesi istenmiştir. Kooperatif başkanı "kooperatif faaliyet alanı içindeki üreticiler için ben bu üreticilere hizmet vermem diyemem, yasal olarak da mümkün değil, dersem hata ederim, başkan olarak yazı verme şansım yok. Yazı verirsem beni mahkemeden siz mi kurtaracaksınız...Ama bu adamlar benden hizmet almıyor diye şikayet edecek de değilim.. benim başkanlığım geçici" demiştir. Kırkgöz Sulama Birliği'nin sulama ücretinin kooperatife göre daha ucuz olduğu toplantı sırasında öğrenilmiştir. Üreticilerden biri bana dönerek, "amcam marketten aynı ekmeğin 50 kuruş olanını mı, 100 kuruş olanını mı alırsın" diye sormuştur. Kooperatif başkanına suyun fiyatını düşür sende alalım suyu diyenler olmuş, başkan; "gelin siz başkan olun, elektrik borcunu ödeyin, fiyatı siz düşürün bakalım" şeklinde cevap vermiştir. Toplantı sonunda, bu kişilerin damlama sulamaya geçmeleri halinde sulama birliğinden hizmet alabileceklerine dair şartlı öneri üreticilerin oylamasına sunulmuş, 14 kişi verilmesi, 9 kişide verilmemesi yönünde oy kullanmıştır.

KARAMAN DURALİLER SULAMA BİRLİĞİ

BİRLİĞİN ADI: KARAMAN DURALİLER SULAMA BİRLİĞİ

TARİH: 20 Mayıs 2010 Perşembe

SAAT: 09.30

GÖZLEM NOTLARI

Birlik meclis toplantısı birlik hizmet binasının üst katındaki kahvehanede yapılmıştır. Birlik başkanı, başkan vekili ve personeli için bir masa hazırlanmıştır. Üreticiler için hazırlanan sandalyeler masanın karşısına arka arkaya düzenlenmiştir.

Birlik tüzüğüne göre birlik meclisi üye sayısı Aşağı Karaman Köyü'nden 13 asil, 7 yedek, Kepez Belediyesinden 10 asil, 5 yedek üye olmak üzere seçilmiş 23 (yirmi üç) üye ve 2 (iki) doğal üye ile birlikte toplam 25 üyeden oluşmaktadır.

23 kişinin katılımı ile salt çoğunluğun sağlandığı belirlendikten sonra meclis toplantısı başkan tarafından açılmış, saygı duruşunda bulunulmuştur. Başkan tarafından meclis gündemi okunmuş, birlik faaliyet raporu ve birlik bütçe kesin hesabı okunarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

Sulama sahası ile ilgili tapu müdürlüğünden veri isteme işinin karara bağlanmasına ilişkin gündem maddesi okunmuş, birlik başkanı bu maddeye ilişkin açıklama olarak sulama sahası miktarında kişinin beyanı esas alınmıyor diyerek bundan sonra kolaylık açısından Kepez ve Konyaaltı Tapu Müdürlüklerinden sulama sahasındaki arazilerin tapu kayıtlarının talep etmek istediklerini ifade ederek maddeyi oylamaya sunmuş oy çokluğu ile karar alınmıştır. Üreticilerden ikisi maddeye itiraz etmiş, katiplerle tespit yapalım, hisseli tapular var, 3 dönümü olup 15 dönüm sulayanlar var demiştir. Başkan tapu kaydına göre daha fazla alan olsa da suladığın yer de bu kadardır diye ısrar etmeyeceğiz şeklinde cevap vermiştir.

Birlik personelinin 2010 Ocak ayında katılmış oldukları DSİ İznik seminerinde sondaj sulamalarından da artık ücret alınması gerektiğini öğrendiklerini, bu konuda bir genelgenin de yayınlanmış olduğunu bu nedenle de bu konuda meclisin karar alması gerekliliğini ifade etmiştir. Alınan karar oy birliğiyle kabul edilmiştir.

Encümen Seçimi: Encümen için aday olmak isteyenlerin isimleri beyaz bir tahtaya yazılmıştır. Dört kişi aday olmuştur (Ali ELÇİN, Süleyman ER, Ali ÖGE, Ahmet ORUN).

Birlik başkanının oturduğu masaya seçim sandığı getirilmiş, içinin boş olduğu üreticilere gösterilmiş, oylama için seçim zarfları üreticilere aynı anda dağıtılmış, üreticilerin kiminin zarfı alıp gizli bir şekilde oy verdiği, kiminin ise birlikte karar verdiği gözlenmiştir. Seçim sonunda aday olan dört kişi encümen üyesi olarak seçilmiştir. 23 kişinin oy zarfından iki boş oy pusulası çıkmış, encümen adayları 12, 13 ve iki adet 15 olmak üzere birbirine yakın oylar almıştır. Üreticilerden oylamaya gitmeye gerek yok, oy birliğiyle kabul edelim diyenler olmuş, başkan tüzüğe uygun hareket ederek seçimi gerçekleştirmeleri gerektiğini ifade etmiştir.

BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL SULAMA BİRLİĞİ

BİRLİĞİN ADI: BOĞAÇAYI SAĞ SAHİL SULAMA BİRLİĞİ

TARİH: 25 Mayıs 2010 Salı

SAAT: 10.00

GÖZLEM NOTLARI

Birlik meclis toplantısı birlik hizmet binasında yapılmıştır. Birlik başkanı, başkan vekili ve personeli için bir masa hazırlanmıştır. Üreticiler için hazırlanan sandalyeler masanın karşısına arka arkaya düzenlenmiştir.

Birlik tüzüğüne göre birlik meclisi üye sayısı toplam 45 (kırkbeş) üyeden oluşmaktadır.

42 kişinin katılımı ile salt çoğunluğun sağlandığı belirlendikten sonra meclis toplantısı başkan tarafından açılmış, saygı duruşunda bulunulmuştur. Başkan tarafından meclis gündemi okunmuş, birlik faaliyet raporu ve birlik bütçe kesin hesabı okunarak oylamaya sunulmuş ve faaliyet raporu ve bütçe kesin hesabı 25 kişinin oyu ile (salt çoğunlukla) kabul edilmiştir. 2 üretici faaliyet raporu ve bütçeyi kabul etmediğini belirtmiştir.

Toplam gelir 187.644,59, toplam gider 359.290, 81 kuruş olarak bildirilmiş, birliğin 2010 yılına borçlu girdiği, SSK, vergi ve elektrik borcunun 170 bin TL olarak bütçe emanetinde borç görüldüğü belirtilmiştir. Üreticilerden biri söz alarak gelir ve gider hesaplarını eleştirmiş, elektrik borcunun şişirildiğini, neden birliğin bu kadar borcu olduğunu anlayamadığını ifade etmiştir. Üreticilerden bir diğeri başkana birliğin toplam kaç adet sondajı bulunduğunu sormuş, 6 adet olduğu yönünde yanıt almıştır. Üretici 20 senedir Doyran'a bir tane yapılmadığını belirtmiştir.

Gündem maddelerinden birisi de mahkeme harç ve masraflarına ilişkin olup, üreticilerin kendi avukat masraflarını kendilerinin, birliğin avukat masrafını da kendisinin ödeyeceğine ilişkin bir karar alınması birlik yönetimince talep edilmiş, üreticilerin avukatlardan borcun ödendiğine dair yazı getirmeleri istenmiş, karar oylamaya sunulmuş oy birliğiyle kabul edilmiştir. (Gündem maddesinden üreticiler ile birliğin mahkemelik oldukları anlaşılabilir ancak nedeni, toplantı sonrasında görüşülen bir üreticiden öğrenilmiştir.)

Encümen Seçimi: Encümen için aday olmak isteyenlerin isimleri beyaz bir tahtaya yazılmıştır. Sekiz kişi aday olmuştur (Selahattin ARI, Turgut TALAY, Hüseyin BOZ, Hüseyin Vedat MUTLU, Veysel DOĞAN, Metin ÖZCAN, Veli ÇETİN, Zeki ÖGKE).

Birlik başkanının oturduğu masaya seçim sandığı getirilmiş, içinin boş olduğu üreticilere gösterilmiş, oylama için seçim zarfları üreticilere aynı anda dağıtılmış, üreticilerin kiminin zarfı alıp gizli bir şekilde oy verdiği, kiminin ise birlikte karar verdiği gözlenmiştir. Seçim sonunda Selahattin ARI, Hüseyin Vedat MUTLU, Veysel DOĞAN, Metin ÖZCAN encümen üyesi olarak seçilmiştir. Encümen üyelerinden 3'ünün Bahtılı Köyü'nden olduğu öğrenilmiştir.

AKSU PERGE SULAMA BİRLİĞİ

BİRLİĞİN ADI: AKSU PERGE SULAMA BİRLİĞİ

TARİH: 26 Mayıs 2010 Salı

SAAT: 14.00

GÖZLEM NOTLARI

Birlik meclis toplantısı birlik hizmet binasında yapılmıştır. Birlik başkanı, başkan vekili ve personeli için bir masa hazırlanmıştır. Üreticiler için hazırlanan sandalyeler masanın karşısına arka arkaya düzenlenmiştir.

Birlik tüzüğüne göre birlik meclisi üye sayısı Aksu Belediyesi'nden 20 (Yirmi) asil üye 10 (on) yedek üye, Özlü (Kundu) Köyü'nden 4(dört) asil üye 2 (iki) yedek üye, Kemerağzı Köyü'nden 4 (dört) asil üye 2 (iki) yedek üye, Karaçalı Köyü'nden 4 (dört) asil üye 2 (iki) yedek üye, İhsaniye Köyü'nden 4 (dört) asil üye 2 (iki) yedek üye Gökdere Köyü'nden 4 (dört) asil üye 2 (iki) yedek üye, Alaylı Köyü'nden 4 (dört) asil üye 2 (iki) yedek üye, Güloluk Köyü'nden 4 (dört) asil Üye 2 (iki) yedek üye olmak üzere 48 (kırksekiz) asil üye ve 8 (sekiz) doğal delege ile birlikte 56 (ellialtı) meclis üyesinden oluşmaktadır.

52 üye toplantıya katılmıştır. Salt çoğunluğun sağlandığı belirlendikten sonra meclis toplantısı başkan tarafından açılmış, saygı duruşunda bulunulmuştur. Birlik yönetimince hazırlanan faaliyet raporu ve bütçe kesin hesabı okunmamış, fotokopi ile çoğaltılarak birlik meclis üyelerine dağıtılmış, incelemeleri ve itiraz ve soruları varsa söz almaları istenmiş, üreticilere okuyup incelemeleri için zaman tanınmıştır. Daha sonra faaliyet raporu oylamaya sunulmuş 1 kişi kabul etmemiş, rapor 27 kişinin oyu ile kabul edilmiştir. Kesin hesap da oylamaya sunulmuş, yine 1 kişi kabul etmemiş, 1 kişi çekimser oy kullanmış, oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Üreticilerden biri söz alarak faaliyet raporu ve kesin hesap 10 gün önce üreticilere dağıtılsa daha iyi olurdu, inceledik, diğer bir üretici birlik gündemi göndermeliydi demiştir. Birlik yönetimi bir daha ki meclis toplantısından önce öyle yapalım şeklinde yanıt vermiştir. Meclis üyesi üreticilerden biri hukuki açıdan avukatımız geldi mi, meclis üyelerine yol gösterir, doğru yola sevkederdi, Birlik tüzüğünü de meclis üyeleri bilmiyor, faaliyet raporlarına onu da ekleyip gönderseniz demiş, birlik başkanı 1995 yılından bu yana meclis toplantılarında avukatlık işlerinin olmadığını ifade etmiş, birlik personeli avukat tüzüğü bizden daha iyi bilmez şeklinde yanıt vermiştir.

2009 yılı İçişleri Bakanlığı denetimi ile birliğin plan bütçe komisyonu seçimine gitmesi gerektiği ve birliğin bu komisyon üyeleri ile 2011 yılı bütçesini hazırlaması yönünde uyarı aldığı belirtilerek oluşturulacak komisyona aday olmak isteyenler var mı diye sorulmuştur. Meclis üyesi üreticilerden Musa AKIMAL, Yaşar ATİK, Mustafa KURT aday olmuşlar, oy çokluğu ile seçilmişlerdir.

Encümen Seçimi: Encümen için aday olmak isteyenlerin isimleri beyaz bir tahtaya yazılmıştır. Altı kişi aday olmuştur (Halil İbrahim ŞAN, İbrahim ESKİOĞLU, Ali KOCA, Mehmet ŞİMŞEK, Ayhan ŞİMŞEK, Osman İMÇİR). Birlik başkanının oturduğu masaya seçim sandığı getirilmiş, içinin boş olduğu üreticilere gösterilmiş, oylama için üreticilerin ikişer ikişer isimleri okunmuş, masaya gelip imzalarını atan üreticiler seçim zarflarını alarak birlik binasında kimsenin bulunmadığı iki ayrı odaya alınmışlar, oylarını gizli bir şekilde kullanmışlardır.

SONUÇ

Tez çalışmasında sulama yönetiminde ülkemizde gerçekleşen ve iki ayrı politikayı içerdiği düşünülen “sulama yönetiminden” “katılımcı sulama yönetimine” geçiş süreci irdelenmiştir. Sulama yönetimi ile, devletin kamusal hizmet niteliğinde kamu yararı gözeterek geleneksel olarak yürüttüğü bir hizmet yönetimi kastedilirken; katılımcı sulama yönetimi devletin bu alandan çekildiği yerel ve özel örgütler tarafından yerine getirilen bir hizmet yönetimini temsil etmektedir.

“Katılım” ve “dönüşüm” kavramları çalışmanın temelini ve odak noktasını oluşturmaktadır. Katılım kavramı, Dünya Bankası tarafından araçsallaştırılmakta, bu nedenle de gerçek içeriğinden farklılaştırılarak, çağrıştırdığı demokratik, kapsayıcı, genişletici, gözetici, denetimci gibi olumlu niteliklerinden uzaklaştırılmaktadır. Sulama yönetiminde üretici katılımının sağlanacağı gerekçesiyle gerçekleştirilen dönüşüm de yönetsel açıdan hizmeti yöneten örgütlerin yapısal, işlevsel ve siyasi değişimini ortaya çıkarmaktadır.

Sulama yönetimindeki katılımcılık vurgusunun, demokratik ve düşünsel olmaktan çok, sulama yatırım ve hizmetlerine ilişkin mali yükün üreticiye devredilmesi olduğu araştırmanın ortaya koyduğu temel varsayımdır.

Araştırmanın birinci bölümünde, suyun küresel ölçekte siyasi bir araç haline getirilerek yönetilmek istenmesiyle başlayan sürecin, tarımsal sulama yönetimiyle devam etmekte olduğu ve sulama yönetiminin de küresel boyutta yönlendirildiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Küresel ısınma, su kıtlığı, su kaynaklarının kirlenmesi konularının bu çabaların nedenleri arasında gösterildiği, su kaynaklarının korunması, tasarruflu kullanılması gerekçeleriyle de suyun fiyatlandırılmasının amaçlandığı ortaya konmuştur.

Dünya Bankası'nın sulama yönetiminde; sulama tesislerinin toplam maliyetini kapsayan ve geri ödemeyi içeren bir fiyatlandırmayı önerdiği, politikalarını “katılımcı sulama yönetimi” kavramına dayalı olarak, Katılımcı Sulama Yönetimi Uluslararası Ağı (INPIM) aracılığıyla gerçekleştirdiği saptanmıştır.

Araştırmanın ilk bölümünde, ayrıca Dünya Bankası'nın katılımcı sulama yönetimi konusunda öne sürdüğü; devletin sulama sistemlerinin yönetim ve işletiminden kaynaklanan mali yükten kurtulacağı, sulama bedelini ödediği için üreticilerin sistemi sahipleneceği ve sulama tesislerini koruyacağı, yerleşme söz konusu olacağından hizmette etkinliğin arttırılacağı, damla sulama gibi yöntemlerle su tasarrufu ve verimlilik artışının sağlanacağı yönündeki gerekçeler irdelenmiştir. Dünya Bankası'nın katılımcı sulama yönetimindeki

katılımcılık politikasının; sorunlar, riskler ve çelişkiler içerdiği sonucuna varılmıştır. Çünkü, suyun üreticilere olan maliyeti artmış, devlet sulama hizmetinden desteğini çok yüksek oranda çekmiştir. Yereldeki görece daha güçlü üreticilerin kontrolü artmış, diğer ülke örneklerinde de görüldüğü gibi, sulama hizmetini yerine getiren örgütlerin başarısızlığı durumunda da, Dünya Bankası, sulama hizmetlerinin özelleştirilmesini çözüm yolu olarak sunmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde, katılımcı sulama yönetimi modelinin Türkiye’de yapılandırılması süreci, tarihsel olarak yasal ve kurumsal düzenlemeler aracılığıyla irdelenmeye çalışılmıştır. Türkiye’de sulama yönetimindeki DSİ, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve İller Bankası olmak üzere yıllarca hizmet görmüş olan üç temel kurumun yapısal ve işlevsel dönüşümü sağlanarak, sulama hizmetleri kamusal hizmet niteliğinden uzaklaştırılmıştır. Kurumların kendi iç işleyişleri, yapıları ve örgütlenmelerinde ortaya çıkan değişiklikler olumsuz sonuçlar doğurmuştur. DSİ’nin küresel örgütlerin politikalarını içselleştirmesi, farklı bakanlıklara bağlanıp yeniden değiştirilmesi, tarihsel ve birikimsel zenginliğinin değerlendirilememesi, uzman personel göçünün hızlanması, yatırım yeteneğinin yok edilmesi, alt yapı tesislerinin gözden çıkarılması, hizmetlerde aracı kuruluş haline getirilmesi ve kurumsal örgütlülüğü üzerinden politika yürütülmesi, DSİ’deki dönüşümün olumsuz sonuçlarıdır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün tasfiye edilmesi sonucu KÖYDES ve BELDES projeleriyle hizmetlerinin yerelleştirilmesi, proje niteliğine dönüştürülmesi ve İl Özel İdarelerine aktarılması kurumsallaşma, hizmetin sürekliliği, bilgi ve deneyimlerin aktarılması açılarından zayıflatıcı hatta yok edici bir süreç olarak ortaya çıkmıştır. İller Bankası, Dünya Bankası kredisiyle Anonim Şirket haline getirilerek, yerel yönetimlerin alt yapı hizmetlerinin temel direği olan bir kurum olmaktan çıkarılmış; yerel yönetimlerin düşük faizli ve uzun vadeli kredi alma olanakları ortadan kaldırılarak dış kaynaklara bağımlı hale gelmesi sağlanmıştır.

Katılımcı sulama yönetiminin Türkiye’de gerçekleştirilmesinde aracı kuruluş olarak işlev gören DSİ’nin, 1993 yılında başlatılan “hızlandırılmış devir programı” aracılığıyla, inşa ettiği ve işlettiği bütün tesislerinin devri amaçlanmıştır. Kamuda devir; kamu tesislerinin mülkiyetinin devri şeklinde olabileceği gibi, mülkiyet devredilmeden de işletme ve yönetim hakkının devri olabilmektedir. Katılımcı sulama yönetimi politikası çerçevesinde DSİ, tesislerin mülkiyeti kendisinde kalmak üzere, hizmet alanlarındaki tesislerinin işletim, yönetim hakkı, kullanım, bakım ve onarım yükümlülüğünü devretmiştir. Dünya Bankası’nın sulama yönetimiyle ilgili öne sürdüğü gerekçeler, sunduğu krediler, önerdiği proje ve teknikler, ülkemizde kamusal nitelikli tarımsal sulama hizmetinin devredilmesinin altında yatan temel nedenleri oluşturmuştur. Katılımcı sulama yönetiminde devrin gerçekleştirileceği

“su kullanıcı örgütü” olarak “sulama birlikleri” tercih edilmiştir. Sulama tesislerinin belediye, köy tüzel kişiliği ve sulama kooperatiflerine de devri gerçekleşmekteyse de, sulama alanları itibariyle -yüzde 90'lara varan- en büyük oranda devir sulama birliklerine yapılmıştır. Ülkemizde ilk sulama birliği 1959 yılında kurulmuş, 1990'lı yıllara kadar 30 yıllık sürede sayıları yalnızca 13 olan sulama birlik sayısı, bu tarihten itibaren 2010 yılına gelindiğinde 20 yıllık sürede 30 katı artarak 408'e ulaşmıştır. Bu kadar kısa bir sürede, üreticilerin örgütlenme istekliliğini gösteremeyecekleri yargısına dayanılarak, araştırmada, sulama birliklerinin sayıca artışının nedeni 1986 ve 1998 tarihli Dünya Bankası sulama projelerine dayandırılmıştır. Hızlı ve tepeden inme bir yaklaşımla 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin sulama yönetimi teknik ve mali açıdan donanımsız, temel yasal dayanaktan yoksun olan sulama birlikleri eliyle yönlendirilmeye başlanmıştır.

Katılımcı Özelleştirme Proje Anlaşması'nda, Türkiye'ye “Su Kullanıcı Örgütleri Kanun Tasarısı” hazırlanması ön şartı getirilmiş, kalkınma planlarında ve DSİ raporlarında da mevzuat boşluğu sürekli olarak vurgulanmıştır. Dünya Bankası'nın 2006 yılında yayınlamış olduğu bir raporda, ülkemizde yürürlüğe konması istenen yasal düzenlemeye ilişkin bir taslak çalışmaya yer verildiği saptanmıştır. Hedeflenen sulama politikalarına hız kazandıracak kanuni süreç, 8 Mart 2011 tarihinde kabul edilen Sulama Birlikleri Kanunu ile tamamlanmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, sulama yönetimindeki dönüşüm 6172 sayılı Sulama Birlikleri Kanunu üzerinden incelenmiş, kanunun tezin temel varsayımını doğrular nitelikte hükümleri içerdiği saptanmıştır. 6172 sayılı kanun, sulama birliklerinin kendilerine özgü olarak çıkarılmış olan ilk yasal düzenleme olup, birlikler 2005 yılına kadar 1580 sayılı Belediye Kanunu'na, sonrasında da 2011 yılına kadar 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu'na dayalı olarak yönetilmişlerdir. Türkiye'nin yönetim yapısı içinde bugüne kadar tabi oldukları kanunların adlarından da anlaşıldığı gibi “hizmet yerinden yönetim kuruluşları” ve kamu tüzel kişiliğine sahip kamu kurumları olarak nitelenen sulama birlikleri 6172 sayılı yeni kanunda yerel sivil toplum örgütü olarak tanımlanmıştır. Sulama birliklerinin sorumluluğu İçişleri Bakanlığı'ndan alınarak, Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'ne geçirilmiş, kurulmaları konusunda Bakanlar Kurulu'ndan izin alınması zorunluluğu kaldırılmıştır. Ülkemizde yerinden yönetimlerin karar ve yürütme organlarının adı olan “encümen” yerine, özel sektör kuruluşları, şirketlerin yürütme organları için tabir edilen “yönetim kurulu” ifadesine yer verilmiş, birlik encümeni, birlik yönetim kurulu olarak değiştirilmiştir. Birlik yönetim kurulunun görevleri arasında “iç ve dış kaynaklı kredi temini için başkana yetki verilmesi” sayılmıştır. Sulama birlikleri, sulama tesislerinin

işletme ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi konusunda şirketlerle yap işlet devret sözleşmesi imzalamaya yetkili kılınmış, böylelikle sulama hizmetinin özelleştirilmesi kanunen hükme bağlanmıştır. 6172 sayılı kanunun tüm bu hükümleriyle sulama birliklerinin kamusal bağları zayıflatılmıştır.

Yap işlet devret modelinin, ülkemizde kamu hizmetleri alanında uygulanması süreci, pek çok kanunun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesinden tahkim usulünün geçerli kılınmasına kadar olan aşamaları geride bırakmıştır. Osmanlı döneminde sona erdirilmiş olan imtiyaz sisteminin geliştirilmiş hali olduğu düşünülen bu yöntemin küçük üreticiyi tarlasını sulayamaz hale getireceği iddia edilmiştir.

6172 sayılı kanun ile birliklerin su ücreti asgari alt sınırı, borç stok sınırı, bakım, onarım - geri ödeme için bütçelerinden ayırmaları gereken asgari pay ve personel giderlerine ilişkin üst sınır belirlenmiş, pompajlı sulama tesislerini devralan birliklerin bütçelerinde enerji bedelinin ödenmesini sağlayacak ödeneğin ayrılması şartı getirilmiştir. Ancak birliklerin ve üreticilerin gereksinimi doğrultusunda devlet desteğine ilişkin herhangi bir maddeye yer verilmediği saptanmıştır.

Kanunda yer verilen hükümler, sulama birliklerinin ve üreticilerin mali durumları dikkate alındığında, daha anlamlı hale gelmektedir. Mali kaynak yetersizliğinin, ülkemizdeki sulama birliklerinin bugüne kadar en temel sorunlarından biri olduğu, pek çoğunun kapanmak üzere bocaladığı TBMM yazılı ve sözlü önermeleri, kanun teklifleri, 6111 sayılı kanun, TBMM İhtisas Komisyonu Raporu gibi kamusal belgelerde açıkça ortaya konmuştur. Bu belgelerde ele alınan sorunlar göz önünde bulundurulduğunda, 6172 sayılı yeni kanunun sulama birlikleri ve üretici açısından bir çözüm getirmediği ortaya çıkmıştır.

Araştırmada, bütçe sıkıntısı nedeniyle hizmet verme sorunu yaşayan birliklerin mali olarak güçlenmeleri gerektiği saptanmıştır. Devletin, kendisini sulama hizmet alanından çekmek ve bütçesindeki yükü azaltmak niyetinde olduğu; sulama işinin kamu yararına dönük olarak yürütülmesi meselesi ortada durmakta iken, sorunların aşılmasında yükün üreticiye devredilmesini çözüm yolu olarak öngördüğü vurgulanmıştır. Temel gelir kaynağı sulama ücreti olan birliklerin içinde bulunduğu durum, üreticinin hizmet bedelini ödeme güçlüğünden kaynaklandığı için ortada bir kısır döngünün varlığının da söz konusu olduğu, bu sorunun aşılmasında da özel sektörün devreye sokulmak istendiği ortaya konmuştur.

Son bölümde, Antalya Sulama Birliklerinde gerçekleştirilen araştırmanın, tezin temel varsayımını destekleyen, ülke genelindeki üreticilerin ve sulama birliklerinin resmi metinlerle

de ortaya konan sorunlarını yansıtan, katılımcı sulama yönetiminin sürdürülemezliğine ilişkin diğer ülke örnekleriyle benzer sonuçları üreten bulgularına yer verilmiştir.

Yapılan görüşme yöntemi ve gözlem sonucunda; Antalya merkezde yer alan sulama birliklerine üye üreticilerin mali açıdan sıkıntı içinde oldukları saptanmış, sulama birliklerinin hizmetin gerektirdiği yeterli alt yapı, donanım ve mali kaynağa sahip olmadıkları, devletten yardım bekledikleri ortaya çıkmıştır. Birliklerin gelirlerinin tamamına yakınına oluşturan su ücretlerinin, tahsil edilemediği ve bunun da birliklerde bütçe sıkıntılarına neden olduğu görülmüştür. Personel giderlerinin bütçede en yüksek paya sahip olduğu ve bakım onarım için yatırım yapılmadığı saptanmıştır.

Su bedelini ödediği için üreticinin sistemi sahiplenme duygusunun gelişeceği yönündeki Dünya Bankası görüşünün aksine, alan araştırmasında “bedelini ödedim, yapsın” mantığıyla geleneksel dayanışmacı ve katılımcı imece kültürünün zedelendiği görülmüştür. DSİ ve sulama birliklerinin görev paslaşmaları arasında sulama tesisleri yıpranmaya devam etmiş, kamusal yapılar gereği gibi korunamamıştır. Banka'nın sulama hizmet ve yatırım maliyetlerinin karşılanacağına ilişkin öngörüsü ise, İçişleri Bakanlığı denetim raporlarıyla da tespit edilen su ücretlerinin tahsili konusundaki yetersizlik sorunu çerçevesinde gerçekleşmemiştir.

Araştırmada, birlik personeli ve üreticilerin hiçbirisinin, sulama hizmetinin özel sektör tarafından yerine getirilmesini tercih etmediği ortaya çıkmış, birliklerde düzenli ve sistematik bir denetlemenin yapılmadığı saptanmış, birlik meclis toplantılarda üreticilerin genellikle oybirliğiyle karar aldıkları ve sunulan faaliyet raporu ve kesin hesabın çok fazla irdelenmediği, gelir ve giderlerin sorgulanmadığı gözlenmiştir. Üreticilerin haklarının ne olduğunu bilmedikleri, birliğin yasal ve yönetsel olarak işleyişi ile ilgili olarak bilgi sahibi olmadıkları bu nedenle de gerçek anlamda bir katılımın sağlanamadığı kanısına varılmıştır.

Ülkemizde katılımcı sulama yönetiminin oluşturulması adına gerçekleştirilen düzenlemelerin, mali yükün üreticiye devredilmesi hedefinden ibaret olduğu, sulama yönetiminde üreticinin düşünsel ve demokratik katılımını sağlayıcı bir yapının oluşturulmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Birlik üyesi üreticinin borcu olması durumunda meclis üyesi olamaması ve seçimlerde oy kullanamamasına ilişkin 6172 sayılı Sulama Birlikleri Kanunu'nun katılımı sınırlayıcı ve engelleyici hükmü de bu kanıyı güçlendirmiştir. Arazi büyüklüğünün oy sayısına yansımaya ilişkin hüküm de, üreticinin düşünsel katılımı yerine mali katılımının temel alındığını kanıtlar içerikte; küçük üreticiyi büyük toprak sahipleri karşısında güçsüzleştirici ve söz haklarını kısıtlayıcı, genel oy, eşitlik ve demokratiklik ilkelerine aykırı bir hüküm niteliğindedir. Ayrıca, birlik meclisinde üreticilerin

yerleşim birimlerine göre sayısal dağılımının, üretici sayısına göre değil de arazi büyüklüğüne göre belirlenmesinin üretici katılımı açısından sorunlu olduğu tespit edilmiştir.

Sulama birliklerinin yeni yapılanması ile birlikte su ücretlerindeki artışlar kaçınılmaz görünmektedir. Birliklerin yasaya uyum sağlayamaması ya da başarısız olmaları sonucu feshedilmeleri durumunda dahi, hizmet özel sektör aracılığıyla yeniden gördürüleceğinden, su ücretlerinin artacağını ve bu yeni yapının küçük üreticiliği tasfiye edecek bir etki yaratacağını, üreticilerin mali sorunlarını derinleştireceğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Sulama hizmetinin devriyle gelineen noktada, gerçekleştiği kesin olarak söylenebilecek husus; Dünya Bankası ile imzalanan katılımcı özelleştirme proje anlaşması hükümlerine uygun hareket edilerek yeni hukuksal ve yapısal düzenlemelerin yapıldığıdır. Sulama birlikleri sayıca çok fazla ve hızlı bir şekilde artmış, yasal düzenleme yapılmış, sulama hizmetinin özelleştirilmesi yönünde kapı sonuna kadar aralanmıştır. Tasarruflu su sistemlerinden ve yeni teknolojilerden yararlanılması yönündeki proje amaçlarının gerçekleştirilmesi, bu süreçte zarar gören sulama tesisleri için bir gereklilik ve zorunluluk haline gelmiştir.

Üreticilerin, birlik meclis üyeliği seçimlerine arazi büyüklüğü ve borç kısıtı olmadan katılarak birlik yönetiminde söz sahibi yapıldığı, alınan kararları etkileme gücünün verildiği, sadece sulama ücretini ödeyen abonmanlar olarak görülmediği, meşruiyet aracı olarak kullanılan değil, gerçek ve demokratik bir katılımcılık anlayışına gereksinim vardır.

Su ve toprak ilişkisi, küresel ekolojik geleceğin belirleyicisidir. Kırsal alandaki ilişkilerin temeli, tarımsal verimliliği ve istihdamı arttıran ve gıda gereksinimi için temel bir girdi olan su ve sulama; yaşamsal, toplumsal, kültürel, ekonomik ve yönetsel olmak üzere çok boyutlu bir konudur. Sanayisizleşen ülkelerin ve tüm dünya nüfusunun beslenmesinde kilit önem taşıdığı için vazgeçilemez önemdedir ve özel sektöre bırakılamayacak bir hizmet alanıdır.

Türkiye, tarımsal politika ve hedeflerini geliştirerek ve bunun için de öncelikli olarak tarımsal sulamayı güçlü kamusal destek plan ve programlarıyla ele alarak kalkınma sağlamayı seçmek durumundadır. Ülkemizde suyun yaklaşık yüzde 75'inin sulama için ayrıldığı, sulamaya açılacak arazi sınırına henüz ulaşılmadığı, sulama hizmetlerine ilişkin yatırım ihtiyacının devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda ulusal çıkarlarımız ve kendi öz gereksinimlerimiz doğrultusunda, öz kaynaklarımızla “kamu yararı” çerçevesinde hizmeti yerine getirecek güçlü bir kurumsal yapılanmaya olan ihtiyacımız gün yüzüne çıkmaktadır.

Tez, Sulama Birlikleri Kanunu'nun henüz yürürlüğe girdiği döneme kadar olan süreci ele almış ve irdelemiştir. 6172 sayılı kanun 22 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe girmiş olup sulama

birliklerinin onsekiz ay içinde durumlarını bu kanuna uygun hale getirmeleri hükme bağlanmıştır, dolayısıyla tezdeki saptamalar uygulama sonuçları üzerinden değil kanun hükümleri üzerinden yapılmıştır. Sulama birlikleri ayakta durmaya devam edebilecek, üreticilerin sorunlarına yanıt bulunabilecek midir? Yanıtlanması gerektiği düşünülen bu sorular çerçevesinde, asıl bu süreçten sonra bilim insanları ve uzmanların yapacağı bilimsel katkıların yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAP, MAKALE VE TEZLER

AKDOĞAN A., “Yeni Yerel Yönetim Yasalarında Katılım”, http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/21fa74b50ba3f7c_ek.pdf?tipi=7&turu=X&sube=0, 1-16, erişim tarihi: 14.10.2009.

AKKUZU E., KARATAŞ B. S., “İzmir İli Dahilindeki Sulama Birliklerinin Genel Sulama Planlarına Göre İşletim Performansı”, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt: 41, Sayı:1, (2004), 107–116.

ANONİM, “Asıl Tehlike Üç p”, Express Dergisi, Sayı: 2009 / 03, Ezgi Matbaacılık, İstanbul, (2009), 18–20.

ARIKBOĞA E., Yerel Yönetimler, Katılım ve Mahalle Muhtarlığı, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998.

ATAAY F., Neoliberalizm ve Devletin Yeniden Yapılandırılması Türkiye’de Kamu Reformu Üzerine İncelemeler, De Ki Basım Yayım, Ankara, 2006.

ATAY E. E., İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.

AYCRIGG M., “Participation and the World Bank Success, Constraints and Responses”, Social Development Papers, Paper Number: 29, November 1998, <http://siteresources.worldbank.org/INTPCENG/Resources/sdp-29.pdf>, 1-32, erişim tarihi: 21.08.2009.

AYMAN GÜLER B., “Dünya Bankası ve Tarım Sektörü Kredileri”, <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/ktts02/11.pdf>, erişim tarihi: 29.08.2007.

AYMAN GÜLER B., “Katılımcılık ve Demokrasi: Ağır Bir İpoteği Kaldırmak”, http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/44fea3bec53bcea_ek.pdf?tipi=7&turu=X&sube=0, 1-5, erişim tarihi: 14.02.2009 (a).

AYMAN GÜLER B., Türkiye’nin Yönetimi, İmge Kitabevi, Ankara, 2009(b).

AYMAN GÜLER B., “Devlette Reform”, Mimarlar Odası Yayını, 3 Mart 2003, <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/birgulaymanguler.pdf>, 1-24, erişim tarihi: 19.05.2010.

BARAN E. A., Sulama Birlikleri Kuruluş Görev ve Sorunları, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.

BARAN E. A., “Sulama Birliklerinin Yapısı ve Sorunları”, Tarım ve Mühendislik Dergisi, Sayı:57, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, (1998), 61–63.

BARAN E. A., BOZTAŞ N., SAYIN D., Su Hizmetleri Yönetimi Genel Yapı, ed. Ayman Güler B., Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, No. 298, Ankara, Aralık 1999.

BARLOW M., Mavi Sözleşme Küresel Su Krizi ve Su Hakkı Mücadelesi, çev. Cezar B., Yordam Kitap, İstanbul, 2008.

BAYRAM A. M., SALİHOĞLU S., “İki Büyük Kentteki Susuzluğun Nedeni Plansızlık ve Kurumsal Gerileme”, http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=553&tipi=4&sube=0, erişim tarihi: 14.10.2009.

BEKİŞOĞLU M., “Türkiye’deki Sulama Sistemlerinin Mevcut Durumu, İşletme ve Bakım Sorunları”, Su ve Toprak Kaynaklarının Geliştirilmesi Konferansı Bildirileri, Cilt: 2, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı DSİ Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1994, 579-586.

COOKE B., KOTHARİ U., “Zorbalık Olarak Katılım Olgusu”, Katılım: Yeni Bir Zorbalık mı? ed. Cooke B., Kothari U., çev. Çiğdem A., Demokrasi Kitaplığı Yayınevi, İstanbul, 2002.

COŞKUN C. İ., GÜLÇUBUK B., “Etkin Sulamada İnsan Unsuru”, Tarımda Su Yönetimi ve Çiftçi Katılımı Sempozyumu, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, Ankara, 1995, 284-292.

ÇAKMAK, B. “Konya Sulama Birliklerinde Sulama Performansının Değerlendirilmesi”, Tarım Bilimleri Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 3, (2001), 111–117.

ÇAKMAK B., “Kızılırmak Havzası Sulama Birliklerinde Sulama Sistem Performansının Değerlendirilmesi”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (KSÜ) Fen ve Mühendislik Dergisi, Cilt: 5, Sayı:2, (2002), 130–141.

ÇAKMAK B., BEYRİBEY M., “Sakarya Havzası Sulamalarında Sistem Performansının Değerlendirilmesi”, Tarım Bilimleri Dergisi, Cilt: 9, Sayı:1, (2003), 116–124.

ÇAL S., “Anayasa Değişikliği Sonrasında Kamu Hizmeti Kavramının İrdelenmesi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:51, Sayı:2, (2002), 163-197.

ÇAL S., Kamu Hizmetlerinin Özel Sektör Tarafından Finansmanı ve İşletilmesi Bağlamında İmtiyaz ve Kamu Hizmeti Kavramlarının 1999 Yılı Anayasa Değişiklikleri Çerçevesindeki Değişim ve Dönüşümü, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (İdare Hukuku) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2007.

ÇELEBİ M., ÇİFTÇİ N., ÇİVİCİOĞLU N., “Konya Ovalarında Toprak Su Kaynakları ve Sulamada İşletme Problemleri”, I. Ulusal Sulama ve Tarımsal Yapılar Sempozyumu (27-29 Mart), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, 2009.

ÇELİK F. E., “Hizmet Sunumuna Katılım ve Kamu Özel Ortaklıkları”, <http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/9ae49a23f67c7591ek.pdf?tipi=7&turu=X&sube=0>, erişim tarihi: 14.10.2009.

ÇEVİKBAŞ R., “Türkiye’de Sulama Yatırımları ve İşletilmesi”, Tarımda Su Yönetimi ve Çiftçi Katılımı Sempozyumu, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, Ankara, 1995, 175-193.

ÇEVİKBAŞ R., “Türkiye’de Yerel Yönetim Birlikleri ve Sulama Birliği Örneği”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt:10, Sayı:3, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) Yayını, (2001), 86–113.

ÇINAR T., “Neoliberal Su Politikaları Doğrultusunda İller Bankası, DSİ ve Belediyelerin Değişen Rolü”, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Bülteni, Sayı:3, (2006), 70-78.

ÇINAR T., “Su Hizmetleri Yönetiminde Neoliberal Reform ve Uygulamalar”, Kuraklık ve Su Sorunları Dosyası, (2007), 82-89.

ÇINAR T., “Kuraklık ve Kentsel Su Yönetimi Sorunu: Türkiye Örneği”, Toplum ve Hekim Dergisi Cilt: 23, Sayı:1, (2008), 41-52.

DEĞİRMENCİ H., “Kahramanmaraş Bölgesinde Bazı Sulama Şebekelerinin Karşılaştırma Göstergeleri İle Değerlendirilmesi”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen ve Mühendislik Dergisi, Cilt: 7, Sayı:1, (2004), 104–110.

DİNÇER B., ÖZASLAN M., KAVASOĞLU T., İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT Yayın No: 2671, Ankara, 2003.

DORAISWAMY R., MCGLYNN T., MOLLINGA P., PEARCE G., SIMPSON L., STOUTJESDIJK J., VERMILLION D., Shaping the Future of Water for Agriculture, A Sourcebook for Investment in Agricultural Water Management, The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Washington, 2005.

DORSAN F., UL M. A., “İzmir İlinde Kamu Tarafından Yönetilen Sulama Şebekelerinin Su Kullanıcı Örgütlere Devri Sonrası Gelişmeler”, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt: 39, Sayı:2, (2002), 135–142.

DRAHOR N., “Sulama Birliklerinin Kuruluşu ve Çiftçi Örgütlenmesi”, Tarımda Su Yönetimi ve Çiftçi Katılımı Sempozyumu, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, Ankara, 1995, 206-214.

DURAN O., Kamu Yönetimi Reformu Çerçevesinde Türk Su Yönetimi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, 2010.

DURU B., “1931 Tasarruf Yılı: Tek Partili Dönemin Başlangıcı”, Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1929-1939, ed. Ayman Güler B., 229-303, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Türkiye Cumhuriyeti İdare Tarihi Araştırması (TİDATA), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2007.

ERDOĞAN F. C., “DSİ Sulama Tesislerinde İşletme ve Bakım Hizmetlerinin Faydalananların Kurdukları Örgütlere Devrine İlişkin Çalışmalar”, Tarımda Su Yönetimi ve Çiftçi Katılımı Sempozyumu, Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, Ankara, 1995, 194-206.

GENÇ F., KUTLU D., Sulama Birlikleri Yasası Kimi Sulayacak?, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=36646, 07 Nisan 2011, erişim tarihi: 05.05.2011.

GÖKSOY A., “Kamu İşletmeciliğinde Tasfiye Süreci: DSİ Örneği”, TMMOB Türkiye VI. Enerji Sempozyumu, Ankara, 22 Ekim 2007, 325-333.

GÖNÜL M., Yerel Yönetim Birlikleri, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1977.

GÖRMEZ K., Yerel Demokrasi ve Türkiye, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.

GÖZLER K., İdare Hukuku, Cilt: II, Ekin Kitabevi, Bursa, 2003.

GÖZÜBÜYÜK Ş., TAN T., İdare Hukuku, Cilt: 1 Genel Esaslar, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.

GROENFELDT, D., "Introduction: A Global Consensus on Participatory Irrigation Management", Case Studies In Participatory Irrigation Management, ed. Groenfeldt D., Svendsen M., 1-3, WBI Learning Resources Series, The International Bank For Reconstruction and Development / The World Bank, Washington, 2000.

GROENFELDT D., "An Overview Of Participatory Irrigation Management", The Third International Capacity Building Program On Participatory Irrigation Management, DSİ Gümüldür Training Centre, Gümüldür- Izmir, Turkey October 21-30, 2007, 1-15.

GROENFELDT D., SUN P., Demand Management of Irrigation Systems Through Users' Participation, http://www.inpim.org/files/Documents/Gro_dema.pdf, 1996, 1-10, erişim tarihi: 17.09.2010.

GÜNAYDIN G., "Küreselleşme Sürecinde Türkiye Su Politikalarında Değişim ve Tarımsal Sulamada Özelleştirme Uygulamaları", http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/usy_03/10.pdf, 2003, 1-6, erişim tarihi: 15.08.2007.

GÜNAYDIN G., "Suyun Piyasalaştırılması, Küresel Tarım-Su İlişkisi", Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, Sayı:10, (2009), 33-58.

GÜZELSARI S., "Kamu Özel Ortaklıkları Üzerine Eleştirel Birdeğerlendirme", Kamu Yönetimi Yapı İşleyiş Reform, ed. Övgün B., 43-77, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 598, Kamu Yönetimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No: 5, Ankara, 2009.

HAKGÖREN F., Sulama (Planlama ve Projeleme İlkeleri), Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Antalya, 1996.

HASPOLAT E., "Su Özelleştirmelerinin Yöntemi Olarak Yap-İşlet Devret Modeli Ve Kamu Özel İşbirlikleri", Toplum ve Hekim Dergisi, Cilt: 28, Sayı: 1, (2008(a)), 53-62.

HASPOLAT E., "Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün Çevre ve Orman Bakanlığı'na Bağlanması Nedenleri", Memleket Mevzuat- Aylık Yerel Yönetim Dergisi, Cilt:3, Sayı:34, Ankara, (2008 (b)), 43-48.

HASPOLAT E., Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün Çevre ve Orman Bakanlığı'na Bağlanması: Bir Dünya Bankası ve Avrupa Birliği Projesi, Su Araştırmaları Merkezi (SUAR) Broşür, 2008(c).

HAYIRSEVER TOPÇU F., "Marakeş'ten İstanbul'a Dünya Su Forumları", Antalya Su Sempozyumu Bildiri Kitabı, ed. Akıllı H.S., 42-54, Antalya, Şubat 2008.

HILDYARD N., HEDGE P., WOLVEKAMP P., REDDY, S., "Çoğulculuk, Katılım ve İktidar: Hindistan'da Ortak Orman Yönetimi, Katılım: Yeni Bir Zorbalık mı?" ed. Cooke B., Kothari U., çev. Çiğdem A., Demokrasi Kitaplığı Yayınevi, İstanbul, 2002.

HOERING U., "Privatisation in Irrigation Agriculture PIM, IMT and PPP", http://www.globe-spotting.de/fileadmin/user_upload/globe-spotting/english/briefing_irrigation.pdf, 1-4, erişim tarihi: 09.01.2011.

HOLM-MÜLLER K., ZAVGORODNYAYA D., “Conflict-Resolution Mechanisms In Uzbek Water Users’ Associations: One Of The Important Institutional Criteria”, http://www.zef.de/module/register/media/5bd6_DaryaZavgorodnyaya_montpellier.pdf, 1-4, erişim tarihi: 09.01.2011.

HUSSAIN I., NASEER Z., The Role Of Inpim In Promoting Participatory Irrigation Management, The Third International Capacity Building Program On Participatory Irrigation Management, DSİ Gümüldür Training Centre, Gümüldür - İzmir, Turkey October 21-30, 2007, 1-10.

ILLICH I., H2O ve Unutmanın Suları, çev. Behmoaras L., Yeni İnsan, İstanbul, 2007.

İPEK Ş., Sulama, Su Vakfi Yayını, İstanbul, 2006.

JONES W. I., The World Bank and Irrigation, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington, 1995.

KARABULUT PEKGÜÇLÜ G., Türk Özel Hukukunda Yap İşlet Devret (YİD) Sözleşmesi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Medeni Hukuk) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2005.

KARADAĞ A. A., “Türkiye’deki Su Kaynakları Yönetimine İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara, 2008, 389-400.

KARADAL Z., “5. Dünya Su Forumu Niçin Toplanıyor?” Express Dergisi, Sayı: 03, Ezgi Matbaacılık, İstanbul, (2009), 5-6.

KARAHANOĞULLARI O., Kamu Hizmeti, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.

KELEŞ, R., Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul, 1998.

KENDİR ÖZDİNÇ H., Avrupa Birliği’nde Su Politikaları, Su Yönetimi ve Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri, ed. Kendir Özdiñç H., Çınar T., 145-178, Memleket Yayınları, Ankara, 2006.

KENDİR ÖZDİNÇ H., Neoliberal Politikalar ve Bölge Yönetimi Sorunu: Türkiye Deneyimi, T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi - Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2007.

KENDİR ÖZDİNÇ H., “Bölgesel Kuruluşlar: Türkiye’de Altyapı Alanındaki Kamu Kuruluşlarının Bölgesel Düzeyde Örgütlenmesi”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:42, Sayı:3, (2009), 1-23.

KİLİM GÜZELOĞLU E., ŞENER M., “Su Politikadır: Küresel Su Politikalarının Ulusal ve Yerel Ölçekte Yansımaları”, http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=784&tipi=9&sube=0, 2008, erişim tarihi: 10.10.2010.

KOÇ C., DAĞDELEN N., YILMAZ E., ÖZDEMİR K., “Su Kullanıcı Örgütlerince Belirlenen Sulama Ücretleri ile Kullanılan Sulama Suyu Birim Maliyeti Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”, ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı:2, (2005), 59-65.

KOÇ C., YILMAZ E., DAĞDELEN N., “Sulama Birliklerinde Optimum Personel Sayısının Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma”, ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı:1, (2009), 21-28.

KORKMAZ T., Türkiye'nin Kullandığı Uluslararası Krediler ve Çevre (IMF ve Dünya Bankası), TC. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Çevre Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2003.

KÖSEOĞLU M., “Yerel Yönetim Birliklerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Türk İdare Dergisi, Sayı: 468, T.C. İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, (2010), 85–102.

KÜÇÜK İ., “Su Kaynakları ve Etkileşim Süreci”, <http://www.ekolojistler.org/su-kaynaklari-ve-etkilesim-sureci-ismail-kucuk.html>, 2007, erişim tarihi: 21.10.2009.

LEVY S. M. Build Operate Transfer Paving the Way for Tomorrow's Infrastructure, John Wiley & Sons, Newyork, 1996.

MOSSE D., “Halkın Bilgisi, Katılım ve Patronaj: Kırsal Kalkınmada Eylemler ve Temsiller, Katılım: Yeni Bir Zorbalık mı? ed. Cooke B., Kothari U., çev. Çiğdem A., Demokrasi Kitaplığı Yayınevi, İstanbul, 2002.

NALBANTOĞLU G., ÇAKMAK B., “Akıncı Sulama Birliğinde Sulama Performansının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi”, Tarım Bilimleri Dergisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayını, Cilt:13, Sayı:3, (2007), 213–223.

OZANSOY C., “Türkiye'de Kamu Hizmeti Tartışmaları: Bir Hamaset ve Habaset Alanı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:46, Sayı: 1, (1997), 85-100.

ÖNCEL Y., Mahalli İdareler Maliyesi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998.

ÖRNEK A., Kamu Yönetimi, Meram Yayın Dağıtım, İstanbul, 1991.

ÖZAY İ., Günışığında Yönetim, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2002.

ÖZÇELİK A., TANRIVERMİŞ H., GÜNDOĞMUŞ E., TURAN A., Türkiye'de Sulama İşletmeciliğinin Geliştirilmesi Yönünden Şebekelerin Birlik ve Kooperatiflere Devri İle Su Fiyatlandırma Yöntemlerinin İyileştirilmesi Olanakları, Ankara, Kasım 1999.

ÖZDEMİR K., ARMAĞAN G., “Aydın İlindeki Sulama Birliklerinin Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi ve Etkinliklerinin Belirlenmesi”, ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı:2, (2010), 75-83. ÖZGEN N., “Kitap Tanıtımı: Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımı: Menemen Projesi Uygulaması ve Halilbeyli Köyü Örneği”, Tarımsal Yayın ve Kırsal Kalkınmada Katılımcı Yaklaşımlar Bülteni, Bülten No: 1, Ege Üniversitesi Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, İzmir, (2004).

ÖZLÜ H., “Su Kullanımı ve Yönetiminde Katılımcı Yaklaşım”, TMMOB Su Politikaları Kongresi Bildiriler Kitabı 2. Cilt, İnşaat Mühendisleri Odası Yayını, Ankara, 2006, 376-391.

ÖZLÜ H., Irrigation Management Transfer (IMT) to Water User Organizations (WUOS) In Turkey, The Third International Capacity Building Program On Participatory Irrigation Management, DSİ Gümüldür Training Centre, Gümüldür- İzmir, Turkey October 21-30, 2007, 1-9.

ÖZTEKİN A., Yönetim Bilimi, Siyasal Kitabevi, Ankara, Ağustos 2010.

ÖZTUNALI KAYIR G. , AKILLI H., “Antalya Su Hizmetlerinde Özelleştirme”, Su Yönetimi ve Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri, ed. Kendir Özdiñ H., Çınar T., 317-377, Memleket Yayınları, Ankara, 2006.

ÖZTUNALI KAYIR G., “Küresel Ölçekte Suyun Yönetimi”, Antalya Su Sempozyumu Bildiri Kitabı, ed. Akıllı H.S., 28-41, Antalya, Şubat 2008.

PACHECO P., “What Lies behind Decentralisation? Forest, Powers and Actors in Lowland Bolivia”, European Journal of Development Research, Vol.16, No.1, (2004), 90–109.

PINAR A., YILMAZ H., KOYUNCU E., , Köy Hizmetlerinin Yerelleştirilmesi, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Yayını, Ankara, Ekim 2008.

PUNCH K. F., Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005.

RAYMOND J. P., “Participatory Irrigation Management”, Washington, http://www.maff.go.jp/e/nousin/kaigai/inwepf/i_document/pdf/sympo_inpim.pdf, 2004, 1-13, erişim tarihi: 08.08.2010.

SALİHOĞLU, S., “Küresel Su Siyaseti Nedir? ”, Su Yönetimi, Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri, ed. Kendir Özdiñ H., Çınar T., 3-42, Memleket Yayınları, Ankara, 2006.

SALİHOĞLU, S., “Dünya Su Konseyi, Su Forumları ve İstanbul 2009”, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/60678e8f2ba9c54_ek.pdf?dergi=139, 41-45, erişim tarihi: 22.08.2010.

SALMAN M., SALMAN A., The Legal Framework for Water Users' Associations A Comparative Study, World Bank Technical Paper No. 360, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington, 1992.

SARAN U., Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, Kalite Odaklı Bir Yaklaşım, Atlas Yayınları, Ankara, 2004.

SAYIN B., ÇELİKYURT M., KARAMAN S., AKKAYA H., “Sulama Organizasyonlarının İşletmecilik Yönünden Değerlendirilmesi: Aksu İlçesi Örneği”, Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi (22-24 Eylül), Cilt:1, Şanlıurfa, 2010, 49-56.

SEV A. K., “Sulama Birlikleri Kanunu’yla Tarımsal Sulamanın Özelleştirilmesi Tamam” <http://www.karasaban.net/a-kadir-sev-sulama-birlikleri-kanunuyla-tarimsal-sulamanin-ozellestirilmesinin-altyapisi-tamamlaniyor/>, 30.03.2011, erişim tarihi: 05.05.2011.

SHİVA V., Özelleştirme, Kirlenme ve Kâr-Su Savaşları, bgst, İstanbul, 2007.

SOYLU N., “Sulama Alanları İşletme-Bakım Hizmetlerinde Devir İşlemleri ve Devlet Sulama İşletmeciliğinin Alternatifleri”, Tarımda Su Yönetimi ve Çiftçi Katılımı Sempozyumu, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, Ankara, 1995, 215–244.

SOYLU N., SUIÇMEZ B. R., BARAN E., ALEMDAROĞLU E., GÖZAR M., ÜNAL S., “Türkiye Su Kaynakları ve Sulama Hizmetleri Yapılanması”, TMMOB Su Politikaları Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt:2, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, Ankara, 2006, 331-348.

SOYLU N., “5762...TC Tapusunu Şirketlere Devir Kanunu”, Memleket Mevzuat Aylık Yerel Yönetim Dergisi, Cilt:3, Sayı:36, (2008), 16.

SOYLU N., “Katılımcı Özelleştirme Projesi Bağlamında Sulama Yatırımlarında Yönetim Çeşitliliğinin Sonuçları”, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/937fb5864ed06ff_ek.pdf?tipi=14&sube=, 1-4, erişim tarihi: 15.08.2009.

SUIÇMEZ, B. R. “Türkiye’deki Sulama İşletmeciliği”, <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/usy03/13.pdf>, 1-7, erişim tarihi: 15.08.2007.

SÜHERİ S., TOPAK R., “Konya Ovasındaki Sulama Örgütlerinin İşletmecilik Yönünden Karşılaştırılması”, S.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, Sayı:3, (2005), 79–86.

SVENDSEN M., “IMT Case Study Turkey: Irrigation Management Transfer in Turkey”, International E-Mail Conference on Irrigation Management Transfer, <http://www.fao.org/landandwater/aglw/waterinstitutions/docs/CSTurkey.pdf>, 2001, 1-25, erişim tarihi: 23.08.2008.

TAN T., Osmanlı İmparatorluğu’nun Yabancılara Verilmiş Kamu Hizmeti İmtiyazları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:22, Sayı:2, (1967), 285-326.

TAN T., Kamu Hizmeti İmtiyazından “Yap-İşlet-Devret” Modeline, Ankara Üniversitesi Dergisi, Cilt:47, Sayı:3, (1992), 307-325.

TORTOP N., Mahalli İdareler, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1984.

UÇAN K., YÜKSEL N., “Kahramanmaraş Sulamasında Sulama Suyu Etkinliğinin Belirlenmesi”, Fen ve Mühendislik Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, (2000), 120-130.

UÇAN K., BOZ İ., “Sulama Birlikleri Personelinin Mesleki Açından Yeterlilikleri: Kahramanmaraş İli Örneği”, Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt: 36, Sayı:1, (2005), 69–75.

UL M.A., DORSAN F., “Manisa İlinde Kamu Tarafından Yönetilen Sulama Şebekelerinin Su Kullanıcı Örgütlere Devri Sonrası Gelişmeler”, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt: 39, Sayı: 2, (2002), 143–150.

UZUNER Y., Niteliksel Araştırma Yaklaşımı, <http://www.aöf.edu.tr/kitap/IOLTP/2294/unite09.pdf>, 01, 07.2010.

VERMILLION D., “Building and Sustaining Water User Associations”, The Third International Capacity Building Program On Participatory Irrigation Management, DSİ Gümüldür Training Centre, Gümüldür - İzmir, Turkey October 21–30, 2007, 1-23.

VERSAN V., Kamu Yönetimi, Der Yayınları, İstanbul, 1990.

VUREN G., PAPIN C., NAWAL E., “Participatory Irrigation Management: Comparing Theory with Practice a Case Study of the Beni Amir Irrigation Scheme in Morocco”, ftp://ftp.fao.org/agl/emailconf/wfe2005/pim_morocco.pdf, 2005, 1-11, erişim tarihi: 17.09.2009.

WALKER C., SMITH, A. J., Privatized Infrastructure the BOT Approach, Thomas Telford Publications, London, 1999.

XIE M., “Global Development Of Farmer Water User Associations (WUAS): Lessons From South-East Asia”, The Third International Capacity Building Program On Participatory Irrigation Management, DSİ Gümöldür Training Centre, Gümöldür- Izmir, Turkey October 21–30, 2007, 22-33.

YENİGÜN K., “Harika Madde Su”, Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi, Sayı: 419, İnşaat Mühendisleri Odası Yayını, Ankara, (2002), 10-11.

YILDIRIM E., ÇAKMAK B., “Participatory Irrigation Management in Turkey”, Water Resources Development, Vol. 20, No:2, (2004), 219–228.

YILDIZ D., “Ülkemizdeki Su Kaynakları Yönetimi Kurumsal Yapısı ve Geleceği”, Antalya Su Sempozyumu, ed. Akıllı H.S., 63-77, Antalya, Şubat 2008.

YILDIZ D., ÖZDEMİR Ö., Su ve Toprak, Ulusal Sanayici ve İşadamları Derneği (USİAD), İstanbul, 2009.

YILDIZ E., Aşağı Seyhan Ovası Örneğinde Sağ Sahil Sulama Birliklerinin Sistem Performanslarının Değerlendirilmesi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarımsal Yapılar ve Sulama Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2010.

YILMAZ A., “Dünya Bankası ve Su Politikası”, Toplum ve Hekim Dergisi, Cilt:23, Sayı: 1 (2008), 21-30.

YILMAZ A., “Yeni Sağcı Su Politikası Kavramları Fiyatlandırma, Su Hakkı, Özerklik-Katılım”, Memleket, Siyaset Yönetim Dergisi, Sayı: 10, Memleket Yayınları, Ankara, (2009), 1-32.

YILMAZ, G., Suyun Metalaşması (Kıtlığın Nedeni Kıtlığa Çare Olabilir mi?), Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayını, Ankara, 2009.

YURDAKUL İ., Aziz Şehre Leziz Su Dersaadet (İstanbul) Su Şirketi 1873-1933), Kitabevi Yayınları, Ağustos 2010.

ZAT E., “Su Özelleştirme Fiyaskoları Neoliberalizmin Harabeleri”, Express Dergisi, Sayı: 2009 / 03, Ezgi Matbaacılık, İstanbul, (2009), 7-11.

ZENGİN O., “1936: Parti İle Devletin Bütünleşmesi Yılı”, ed. Ayman Güler B., 705-811, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Türkiye Cumhuriyeti İdare Tarihi Araştırması (TİDATA), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2007.

ZERKI S., K. EASTER W., “Water Reforms in Developing Countries: Management Transfers, Private Operators and Water Markets”, Water Policy 9, (2007), 573–589.

KURUMSAL RAPOR VE DOKÜMANLAR

.....Aksu Perge Sulama Birliği 16.12.1998–08.08.2009 Dönemi İdari İş ve İşlemlere İlişkin Denetim Raporu, T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Kontrolörlüğü, Sayı:87/39, Yıl:2009 (a).

.....Aksu Perge Sulama Birliği DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporu.

.....Aksu Perge Sulama Birliği 2009 Yılı Faaliyet Raporu.

.....Aksu Perge Sulama Birliği Tüzüğü.

.....Antalya Büyükşehir Belediyesi (BŞB) Stratejik Planı 2007–2011, Temmuz 2006.

.....Antalya İl Çevre Durum Raporu (2008), T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü, 2009.

.....Antalya Tarımsal Kuraklık Eylem Planı, T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Antalya İl Müdürlüğü, Antalya, 2008.

.....Boğaçayı Sulama Birliği DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporu.

.....Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği 2009 Yılı Faaliyet Raporu.

.....Boğaçayı Sağ Sahil Sulama Birliği Tüzüğü.

.....CAT.5c.1.859 Sayılı, TU-4235 nolu Proje Danışmanlık Hizmeti Alımı Konulu Korkuteli Sulama Birliği'ne Yazılan Resmi Yazı.

.....Karaman Duraliler Sulama Birliği DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporu.

.....Karaman Duraliler Sulama Birliği Faaliyet Raporu.

.....Karaman Duraliler Sulama Birliği Tüzüğü.

.....Kırkgöz Sulama Birliği 02.09.1998–19.10.2009 Dönemi Genel İş ve İşlemlere İlişkin Denetim Raporu, T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Kontrolörlüğü, Sayı:113/42, Yıl: 2009 (b).

.....Kırkgöz Sulama Birliği DSİ 2010 Yılı izleme ve Değerlendirme Raporu.

.....Kırkgöz Sulama Birliği 2009 Yılı Faaliyet Raporu.

.....Kırkgöz Sulama Birliği Tüzüğü.

.....İl Tarım Kırsal Kalkınma Master Planlarının Hazırlanmasına Destek Projesi Antalya Tarım Master Planı, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Antalya Tarım İl Müdürlüğü, Antalya, Aralık 2002.

.....TR6 Akdeniz Bölgesi Tarım Master Planı, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2007.

.....TR61 Antalya, Isparta, Burdur Bölgesel Göstergeler, T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK), Yayın No: 3294, Ankara, 2008.

.....2000 Genel Nüfus Sayımı, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara, Mart 2003.

.....1954–2009 Su ve DSİ, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009(b).

.....2006 Yılı Faaliyet Raporu, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2007.

.....2007 Yılı Faaliyet Raporu, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2008.

.....2008 Yılı Faaliyet Raporu, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009 (a).

.....2009 Yılı Faaliyet Raporu, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Ankara, 2010(a).

.....Stratejik Plan 2010–2014, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü DSİ Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2010(b).

.....Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), Ankara, Ocak 1963.

.....İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), Ankara, 1968.

.....Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), Ankara, 1972.

.....Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979–1983), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), Ankara, Nisan 1979.

.....Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), Ankara, 1984.

.....Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994),T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), Ankara, 1989.

.....Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996–2000), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), Ankara, 1995.

.....Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000–2005), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), Ankara, 2000 .

.....Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), DPT: 2522, ÖİK: 538, Ankara, 2000.

.....Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planı Su Havzaları, Kullanımı ve Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), DPT: 2555, ÖİK: 571, Ankara, 2001.

.....Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planı Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), DPT: 2538, ÖİK: 554, Ankara, 2001.

.....Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007–2013), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), Ankara, 2006.

.....Dokuzuncu Kalkınma Planı Toprak ve Su Kaynaklarının Kullanımı ve Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), DPT: 2718, ÖİK: 671, Ankara, 2007.

.....Irrigation and Water Resources with a Focus on Irrigation Prioritisation and Management Economic Sector Work, World Bank, Water Resources and Institutions, June 2006.

.....Türkiye’de Dünya Bankası 1993-2004 Ülke Yardım Değerlendirmesi, Dünya Bankası, 20 Aralık 2005.

.....Water in a Changing World, The United Nations (UN) World Water Development Report, The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), Paris, 2009.

.....Yap-İşlet-Devret ve Yap-İşlet Modeli Kapsamında Yaptırılan Enerji Projeleri Hakkında Sayıştay Raporu (Enerji Raporu) Hakkında Özet Bilgi, T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2004, <http://www.sayistay.gov.tr/rapor/diger/2004/Enerji/EnerjiRaporuÖzet.doc>, erişim tarihi: 10.04.2010.

.....TBMM Tarım Orman ve Köy İşleri Komisyonu Raporu, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss621.pdf>, erişim tarihi: 09.12.2010.

KANUNLAR, KANUN TASARI -TEKLİFLERİ, ANLAŞMA, TBMM ÖNERGELERİ, DANIŞTAY VE ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI

10 Haziran 1910 Tarihli Menafii Umumiyye Müteallik İmtiyazat Hakkında Kanun

1580 Sayılı Belediye Kanunu (RG Tarih: 14.04.1930 / Sayı: 1471).

3096 Sayılı Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtım ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun (RG Tarih: 19.12.1984 / Sayı: 18610).

3202 Sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (RG Tarih: 22.05.1985 / Sayı: 18761).

3465 Sayılı Karayolları Genel Müdürlüğü dışındaki kuruluşların Erişme Kontrollü Karayolu Yapımı, Bakımı ve İşletilmesiyle Görevlendirilmesi Hakkında Kanun (RG Tarih: 02.06.1988 / Sayı: 19830).

3974 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 3182 Sayılı Bankalar, 2983 Sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması, 2985 Sayılı Toplu Konut, 2499 Sayılı Sermaye Piyasası ve 3238 Sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ile 1177 Sayılı Tütün Tekeli Kanununun Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması ve Kamu İktisadî

Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkında Kanuna Ek Maddeler Eklenmesine İlişkin KHK'nin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun (RG Tarih: 01.03.1994 / Sayı: 21864).

3996 Sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun (RG Tarih: 13.06.1994 / Sayı: 21959).

4180 Sayılı 3996 Sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (RG Tarih: 04.09.1996 / Sayı: 22747).

4283 Sayılı Yap İşlet Devret Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanun (RG Tarih: 19.07.1997 / Sayı: 23054).

4446 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (RG Tarih: 14.08.1999 / Sayı: 23786).

4492 Sayılı Danıştay Kanunu ve İdari Yargılama Usulü Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG Tarih: 21.12.1999 / Sayı: 23913).

4493 Sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap İşlet Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (RG Tarih: 22.12.1999, Sayı: 23914).

4501 Sayılı Kamu Hizmetleri ile İlgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uyulması Gereken İlkelere Dair Kanun (RG Tarih: 22.01.2000 / Sayı: 23941).

4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu (RG Tarih: 03.03.2001 / Sayı: 24335).

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (RG Tarih: 24.12.2003 / Sayı: 25326).

5286 Sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (RG Tarih: 28.01.2005 / Sayı:25710).

5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu (RG Tarih:11.06.2005, Sayı:25842).

5762 Sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun ile Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG Tarih: 21.05.2008 / Sayı: 26882).

6107 Sayılı İller Bankası Anonim Şirketi Hakkında Kanun (RG Tarih: 08.02.2011 / Sayı:27840).

6111 Sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (RG Tarih: 25.02. 2011 / Sayı: 27857).

6172 Sayılı Sulama Birlikleri Kanunu (RG Tarih: 22.03.2011 / Sayı: 27882).

6200 Sayılı Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun (RG Tarih: 25.12.1953/ Sayı: 8592).

Su Kullanıcı Birlikleri Kanun Teklifi (Dönemi ve Yasama Yılı: 22/ 5, Esas No: 2 / 1029).

Sulama Elektrigi Borcu Bulunan Çiftçilerin Borçlarının Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanun Teklifi (Dönemi ve Yasama Yılı: 23/ 2, Esas No: 2 / 258).

Çiftçilerimizin, Tarım Kredi Kooperatiflerine ve T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'ne olan Zirai Kredi Borçları ile Tarımsal Sulamadan Dolayı Devlete Ait Elektrik Dağıtım Şirketlerine Olan Vadesi Geçmiş Elektrik Borçlarının Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun Teklifi (Dönemi ve Yasama Yılı: 23/ 2, Esas No: 2 / 262).

Çiftçilerimizin, Tarımsal Sulamadan Dolayı Devlete Ait Elektrik Dağıtım Şirketlerine Olan Vadesi Geçmiş Elektrik Borçları İle Tarım Kredi Kooperatifleri Ve T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'ye Olan Zirai Kredi Borçlarının Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanun Teklifi (Dönemi ve Yasama Yılı: 23/ 2, Esas No: 2 / 289).

Tarımsal Sulamada Kullanılan Elektrik Enerjisi Tarifelerine İlişkin Kanun Teklifi (Dönemi ve Yasama Yılı: 23/ 3, Esas No: 2 / 330).

Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılarak Tarımsal Üretimde Kullanılan Elektrigin Düşük Fiyattan Satılmasına Dair Kanun Teklifi (Dönemi ve Yasama Yılı: 23/ 4, Esas No: 2 / 515).

Tarımsal Sulama ve Köy İçme Suyu Borçlarının Yapılandırılmasına Dair Kanun Teklifi (Dönemi ve Yasama Yılı: 23/ 4, Esas No: 2 / 688).

Türkiye Cumhuriyeti ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Arasında İkraz Anlaşması (Sulama Yönetimi ve Yatırımlarında Katılımcı Özelleştirme Projesi), 28 Ekim 1997 (RG Tarih: 27.02.1998 / Sayı: 23271).

Sulama Birliklerinin TEDAŞ'a Olan Borçlarına İlişkin Yazılı Soru Önergesi (Esas No: 7/16049 / Tarih: 28.07.2010).

Niğde'nin Bazı Köylerinin Elektrik Kesintisi Nedeniyle İçme ve Sulama Suyu Kullanamamasına İlişkin Yazılı Soru Önergesi (Esas No: 7/15262 / Tarih: 22.06.2010).

Tarımsal Sulamada Kullanılan Elektrik Borçlarına İlişkin Sözlü Soru Önergesi (Esas No: 6/1685 / Tarih: 17.12.2009).

DSİ'nin Sulama Birliklerine Devrettiği Su Kanallarına İlişkin Sözlü Soru Önergesi (Esas No: 6/1018 / Tarih: 15.10.2008).

Sulamada Kullanılan Elektrigin Kesilmesine İlişkin Yazılı Soru Önergesi (Esas No: 7/3841 / Tarih: 29.05.2008).

Anayasa Mahkemesi E.1996/63, K.1997/40 Sayılı Kararı (RG Tarih: 28.06.2001 / Sayı: 24446).

Anayasa Mahkemesi E.1994/71, K.1995/23 Sayılı Kararı (RG Tarih: 20.03.1996 / Sayı: 22586).

Anayasa Mahkemesi E.1994/43, K.1994/42–2 Sayılı Kararı (RG Tarih: 24.01.1995 / Sayı: 22181).

Danıştay Birinci Dairesi E.1992/232, K.1992/294 Sayılı Kararı

Danıştay Onuncu Dairesi E.1991/1, K.1993/1752 Sayılı AKTAŞ Kararı.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Bureau of Reclamation, <http://www.usbr.gov/main/about/>, erişim tarihi: 20.01.2011.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Irrigation_management, erişim tarihi: 30.07.2009.
- <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, erişim tarihi: 20.07.2010.
- <http://tuikapp.tuik.gov.tr>, 13.04.2011.
- <http://water.europa.eu/en/welcome>, erişim tarihi: 09.02.2009.
- <http://wbwater.worldbank.org/water/node/29>, erişim tarihi: 21.10.2010.
- <http://wbwater.worldbank.org/water/topics/agricultural-water-management>, erişim tarihi: 21.10.2010.
- <http://www.aksam.com.tr/haber.asp>, erişim tarihi: 23.06.2007.
- <http://www.antalyakentkonseyi.org.tr/dosya/belge7.doc>, erişim tarihi: 15.04.2009.
- <http://www.atso.org.tr/yukleme/dosya/85e18aa8cf7ca4f50f6914348db23d38.pdf>, erişim tarihi: 15.04.2009.
- <http://www.cities-localgovernments.org/uclg/index.asp?pag=template.asp&L=EN&ID=6>, erişim tarihi: 09.02.2009.
- <http://www.dsi.gov.tr/bolge/dsi13/isletme.htm#sulama>, erişim tarihi: 15.04.2010.
- <http://www.dsi.gov.tr/hizmet/tarim.htm>, erişim tarihi: 15.04.2010.
- <http://www.dsi.gov.tr/kurumsal/org.htm>, erişim tarihi: 15.04.2010.
- <http://www.dsi.gov.tr/kurumsal/tarihce.htm>, erişim tarihi: 15.04.2010.
- <http://www.dsi.gov.tr/uhf/bilgiagi.htm>, erişim tarihi: 10.04.2011.
- <http://www.inpim.org>, erişim tarihi: 29.06.2009.
- <http://www.inpim.org/leftlinks/Seminars/leftlinks/Seminars/10thSeminar.htm>, 01.08.2010.
- <http://www.iski.gov.tr/Web/statik.aspx?KID=1001917#susirketleri>, erişim tarihi: 17.10.2010.
- <http://www.izsu.gov.tr/simplepage.aspx?page=13>, erişim tarihi: 17.10.2010.
- <http://www.kamuyonetimi.org/ktml2/files/uploads/pdf/mektup.pdf>, erişim tarihi: 16.04.2009.
- <http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/HukukiYapiBirlik.aspx>, erişim tarihi: 10.03.2009.
- http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_, erişim tarihi: 01.01.2011.
- http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.sorgu_baslangic, erişim tarihi: 01.01.2011.
- <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss621.pdf>, erişim tarihi: 04.04.2011.

<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss94m.htm>, erişim tarihi: 12.02.2009.

<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss94m.htm>, erişim tarihi: 04.04.2011.

<http://www.turkiyemillikoop.org.tr/turkiyemillikoopbirliginew.htm>, erişim tarihi: 23.04.2011.

<http://www.worldbank.org/wbi/pimelg/index.htm>, erişim tarihi: 07.05.2010.

<http://www.worldbank.org/wbi/pimelg/index.htm>, erişim tarihi: 10.03.2009.

<http://www.worldwatercouncil.org/index.php?id=92&L=0>, erişim tarihi: 09.02.2009.

http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=195, erişim tarihi: 24.04.2011.

http://www.yerelnet.org.tr/yerel_hizmetler/su_atiksu/sulamabirlikleri.php, erişim tarihi: 20.03.2009.

<http://www.zmo.org.tr/calismalar/2004cr.doc>, erişim tarihi: 02.11.2008.

<http://www2.dsi.gov.tr/bolge/dsi13/topraksu.htm>, erişim tarihi: 21.01. 2011.

<http://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-1029.Sapdf>

“Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda Tarım Sektörü”, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4678&tipi=5&sube=0, erişim tarihi: 23.08.2009.

İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Birliklere Ait İstatistikler, <http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/Birlikler.aspx>, erişim tarihi: 01.01.2011.

Su Kanunu Tasarı Taslağı Hakkında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın Görüşleri, [http://www.tigem.gov.tr/.../duzenleme%20taslakları/ Su%20Kanunu%20tasari%20taslagi.doc](http://www.tigem.gov.tr/.../duzenleme%20taslakları/Su%20Kanunu%20tasari%20taslagi.doc) –, 20.12.2010.

TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası (HKMO) Basın Açıklaması, “Neo-liberal Dönüşümün Yansıması: İller Bankası Anonim Şirket Oluyor”, 14.03.2010, http://www.hkmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=7130&tipi=3&sube=0, erişim tarihi: 05.10.2010.

E K L E R

Ek - 1 Sulama Birliği Başkanlarına Yönelik Görüşme Formu

SULAMA BİRLİĞİ BAŞKANLARINA YÖNELİK GÖRÜŞME FORMU	
1.	Daha önce ne işle uğraşıyordunuz? Mesleğiniz?
2.	Eğitim durumunuz nedir?
3.	Kaç yıldır birlik başkanısınız? Daha önceki yönetimden farklı olarak sulama birliğinde ne gibi değişiklikler, yenilikler yaptınız?
4.	Birliğin tarihçesinden bahseder misiniz (kaç üye ile kuruldu, kurulmasını kim istedi, kimler ön ayak oldu, nasıl örgütlenildi, hangi hizmetler ilk etapta verildi)?
5.	Birlik üyesi üreticilerle haberleşme nasıl sağlanıyor? İletişim yeterli midir?
6.	Birlik üyeleri ile tanışıklık durumunuz nasıldır, hangileri ile (meclis üyeleri, birlik merkezindekiler...) daha çok görüşüyorsunuz?
7.	Üreticiler birliğe en çok ne zaman ve ne amaçla uğrarlar?
8.	Mahalli idareler genel seçimleri sonrası yapılan birlik meclis üyesi seçimi üreticilerin oy verme davranışını ne kadar ve nasıl etkiliyor? Siyasi gruplaşma birlik meclis seçimine yansıyor mu?
9.	Üreticiler hangi durumlarda oy kullanamıyor?
10.	En çok hangi özelliklere sahip birlik üyeleri meclis seçiminde aday oluyor? (Gelir durumu iyi olan, toprak miktarı fazla olan, yerel yönetimlerin karar ve yürütme organı üyeleri...)
11.	Birlik üyelerinin meclis toplantılarında en çok itiraz ettikleri, tartıştıkları konular hangileridir?
12.	Birlik toplantılarına meclis üyesi olmayan üreticiler de katılır mı? (Ortalama sayıca ne kadar?)
13.	Üreticiler birliğe ait yapılara, kanallara zarar verenleri uyarıp birliğe haber verir mi?
14.	Üreticiler birliğin mali kayıtları ile ne kadar ilgilenir? (Meclis toplantısı dışında bilgi isteyen olur mu?)
15.	Sizce iyi bir sulama örgütü nasıl olmalıdır? (Devlet desteklemeli, devlet elini çekmeli, sulama birliği şeklinde örgütlenmeli, yap işlet devret modeliyle özel sektöre devredilmeli-Üretici açısından hangisi daha iyi?)
16.	Sulama hizmetini önceden devlet üstlenmişken neden birliklere devretti?
17.	Sulama tesislerinin işletmesinin Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nden birliklere devri sonucunda sizce neler değişti? Devirle birlikte hangi sorunlar çözüldü, hangi sorunlar gündeme geldi?
18.	Birliklerle ilgili yasa tasarısı gündemde. Bu yasal değişim konusunda beklentileriniz, istekleriniz nelerdir?
19.	Sulama birliğini ayakta tutan, sulama tesislerinin işletilmesini sağlayan temel gelir kaynağı nedir?
20.	Sulama ücreti belirlenirken hangi konular göz önünde bulunduruluyor (Üreticilerin ödeme gücü dikkate alınıyor mu) ?
21.	Sulama ücretleri sağlıklı bir şekilde ve zamanında ödeniyor mu? Birliğin sulama ücretlerinin tahsilat durumu nedir?
22.	Sizce tahsilatta yaşanan zorluğun nedeni nedir? (İzinsiz sulama, gelir düzeyi düşüklüğü, üreticilerin DSİ zamanında su ücretini ödememe alışkanlıkları...)
23.	Sulama borcunu ödemeyen üreticiye ne gibi bir yaptırım uygulanıyor?
24.	Birliğin ne gibi sorunları vardır (tesis ve şebeke, makine, donanım, fiziki mekan, ekonomik, personel...)?
25.	Birliğin üreticilerle ne gibi sorunları vardır?

Ek - 2 Üreticilere Yönelik Görüşme Formu

ÜRETİCİLERE YÖNELİK GÖRÜŞME FORMU

1. Birlik, üreticilerle haberleşmeyi nasıl sağlıyor? Sizce iletişim yeterli mi?
2. Birliğe en çok ne zaman ve ne amaçla uğrarsınız?
3. Birlik toplantılarına meclis üyesi olmayan üreticiler de katılır mı? (Ortalama sayıca ne kadar?)
4. Birlik toplantılarında üreticiler kendi düşüncelerini özgürce açıklayabiliyor mu?
5. Birlik bünyesinde en çok kimin etkin olduğunu düşünüyorsunuz? (Başkan, encümen üyeleri, teknisyenler, birlik çalışanları, sekreter, üreticiler, bürokratlar, politikacılar)
6. Mahalli idareler genel seçimleri sonrası yapılan birlik meclis üyesi seçimi üreticilerin oy verme davranışını ne kadar ve nasıl etkiliyor? Siyasi gruplaşma birlik meclis seçimine yansıyor mu?
7. Üreticiler birliğe ait yapılara, kanallara zarar verenleri uyarıp birliğe haber veriyor mu?
8. Birliğin mali kayıtları ile yakından ilgilenir misiniz? Üreticilerin ilgi durumu nasıldır?
9. Kanal inşaatı, bakımı gibi sulama işlerinde üreticiler birliğe yardım eder mi?
10. Birlik toplantılarında sulama kararları alınırken kimlerin daha çok söz sahibi olduğunu düşünüyorsunuz? (Maddi güç sahibi/ büyük arazi sahibi/ yörede nüfuzu olan üreticilerin daha etkin olduğunu düşünüyor musunuz?)
11. Toplanan sulama ücretleri nerelerde kullanılıyor?
12. Sulama ücretini ödeme konusunda zorlanıyor musunuz?
13. Sulama ücreti belirlenirken sizin de görüşünüz alınıyor mu? Üreticilerin ödeme gücünün dikkate alındığını düşünüyor musunuz?
14. Sulama borcunu ödemeyen üreticiye ne gibi bir yaptırım uygulanıyor?
15. Sulama birlik yönetiminin hizmetlerinden memnun musunuz?
16. Üreticilerin dile getirdikleri sorunlar sulama birliği tarafından çözüme ulaşır mı?
17. Sulama birliği yönetimi sorunları dinlemek maksadıyla üreticileri ziyaret eder mi?
18. Sulama birliklerinin uygun şekilde denetlendiğine inanıyor musunuz?
19. Hizmet sunarken birlik üyeleri arasında ayırım yapılıyor mu?
20. Sulama birliği yönetimi üreticilere karşı ilgisiz midir?
21. Sizce birliğe üye üreticilerin temel sorunları nelerdir?
22. Birlik hizmetleriyle ilgili olarak sizin en çok şikâyetçi olduğunuz konu nedir?
23. Birliklerle ilgili yasa tasarısı gündemde. Bu yasal değişim konusunda beklentileriniz, istekleriniz nelerdir?
24. Sizce sulama hizmetini devlet mi, birlik mi, özel sektör mü vermelidir? Neden?
25. Sizce birliğin ne gibi sorunları vardır (tesis ve şebeke, makine, donanım, fiziki mekan, ekonomik, personel...)?

Ek - 3 Gözlem Formu

GÖZLEM FORMU
<p><u>AMAC</u> Gözlemin amacı araştırmanın temel amacı doğrultusunda sulama birliği meclis toplantılarında sulama birliklerine ilişkin sorunları saptamak, üretici katılımını betimlemektir.</p>
<p><u>ARASTIRMA SORULARI</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Sulama birlik meclis toplantısının yapıldığı fiziksel ortam nasıldır?• Sulama birliği meclis toplantılarında birlik faaliyetlerine ilişkin bilgiler üreticilere nasıl aktarılmaktadır?• Üreticiler kararlara nasıl katılmaktadır? (Kabul eden, karşı koyan, işbirliği yapan...)• Sulama birlik yönetimi ve üreticiler arasındaki ilişki nasıldır?• Meclis içi etkileşim nasıldır (üreticilerin kendi arasındaki, üreticilerle sulama birliği yönetimi arasındaki), etkileşim sürecinde üreticilerin eleştirel düşünmesini teşvik eden ve engelleyen unsurlar nelerdir?• Meclis toplantısında üreticilerin dile getirdikleri sorunlar nelerdir?
<p>BİRLİĞİN ADI: TARİH: SAAT:</p>
<p><u>GÖZLEM NOTLARI</u></p>

Ek - 4 TBMM Sulama Birliklerine İlişkin Yazılı ve Sözlü Önergeleri (23. Dönem 2. ve 5. Yasama Yılları- Nisan 2008-Ekim 2010 Arası Döneme Ait)

<p>7/16049 Esas Numaralı 28.07.2010 tarihli Sulama Birliklerinin TEDAŞ'a Olan Borçlarına İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>MHP Milletvekili Süleyman Nevzat Korkmaz tarafından Maliye Bakanı Mehmet Şimşek'e yöneltilen önergede; Isparta'da bulunan 7 adet sulama birliğinin TEDAŞ'a toplam borçlarının 25 milyon 175 bin liraya ulaştığı bu sorunun tüm illerdeki sulama birliklerinin ortak sorunu olduğu çiftçilerin arazilerini sulayamaz hale geldiği belirtilerek, borçların yeniden yapılandırılması konusunda bir çalışmanın olup olmadığı sorulmuş, sulama birliklerinin sürdürülebilir olması için çiftçilerin ürettiği üründen kazanç elde etmesi gerektiği, 2002 yılından itibaren çiftçilerin durumlarının daha da kötüye gittiği ifade edilmiştir.</p> <p>Yanıt: "Muhtelif nedenlerle borçlarını ödemede yetersiz kalan abonelere kolaylık sağlamak ve enerji alacaklarının tahsilini gerçekleştirmek üzere tarımsal sulama ve köy içme suyu abonelerinin enerji borçlarına ilişkin olarak, Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. tarafından kabul edilen "Taksitlendirme Uygulama ve Esasları" çerçevesinde, 36 aya kadar taksitlendirme yapılabilmektedir."</p>
<p>7/15262 Esas Numaralı 22.06.2010 tarihli Niğde'nin Bazı Köylerinin Elektrik Kesintisi Nedeniyle İçme ve Sulama Suyu Kullanamamasına İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>CHP Milletvekili Ahmet Küçük tarafından yöneltilen önerge Maliye Bakanı Mehmet Şimşek tarafından yanıtlanmıştır. TEDAŞ'ın özelleştirilmesi kapsamında tarımsal sulama amacıyla kullanılan enerji borcunun tahsili için yoğun şekilde elektrik kesintileri yapılması; çiftçinin mahsulünün susuzluktan yanmasa sonucunu doğurmuştur. Niğde'nin Misli Ovasında binlerce çiftçi mahsulünü sulayamadığı için ürününü kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır, bu konuda ne gibi önlemler almayı düşünüyorsunuz?</p> <p>Yanıt: Meram Elektrik Dağıtım A.Ş. 30.10.2009 tarihinde Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ile Alcen Enerji Dağıtım ve Perakende Satış Hizmetleri A.Ş. arasında imzalanan Hisse Satış Sözleşmesi ile özelleştirilmiş olup, elektrik piyasası ile ilgili düzenleme ve denetim yetkisi Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'na aittir.</p>
<p>7/15250 Esas Numaralı 21.06.2010 tarihli Adana'da Sulama Birliklerine Borçlu Çiftçilere İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>MHP Milletvekili Yılmaz Tankut tarafından yöneltilen önerge Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu tarafından yanıtlanmıştır. İklim şartları gereği başta Çukurova olmak üzere ülkemizin değişik bölgelerinde ikinci ürün ekimi hızlanmış durumdadır. İkinci üründe su hayati derecede önem arz etmektedir. Ancak ne var ki, bazı sulama birliklerinin sulama borçlarından dolayı çiftçilere su vermediği öğrenilmiştir. Sadece bir ürün ile kâr edemeyen, borçlarını bile kapatamayan üretici, bir yılda ancak ikinci ürünle birlikte masrafını çıkarabilmekte, şans yüzüne gülerse kâr edebilmekte, böylece gelecek yıl için hazırlık yapabilmektedir. O nedenle sulama birliklerinin böylesi acımasız bir yaptırımını tercih etmesi asla çözüm yolu olamaz, olmamalıdır. Bu tercih zaten çok sıkıntılı şartlarda hayat mücadelesi veren çiftçilerimizi cezalandırmak, tarımsal üretime de darbe vurmak anlamına gelmektedir. Bu bilgiler çerçevesinde sulama birliklerinin borcu olan çiftçilere sulama suyu vermediği doğru mudur? Sulama birliklerine borcu olan çiftçilerimize yönelik olarak kısmi ödeme veya birikmiş borçlarını taksitlendirme şeklinde acil bir çözüm düşünülmekte midir?</p> <p>Yanıt: DSİ Genel Müdürlüğümüzce inşa edilen sulama tesislerinin, işletme bakım ve yönetim sorumluluğunu devralan sulama birlikleri halen 5355 sayılı "Mahalli İdare Birlikleri Kanun'u kapsamında kurulmakta olup, idari ve mali yönden İçişleri Bakanlığının görev ve sorumluluğundadır. Sulama birliklerinin faaliyetleri ile ilgili olarak karşılaşılan sorunların aşılması amacıyla hazırlanan "Sulama Birlikleri Kanunu Tasarısı" TBMM'ye sunulmuştur. Sulama Birliklerinin borç ve alacakları ile alakalı kararlar, Birlik Meclisi tarafından alınmaktadır. Kuruluşumuzun bu konuda bir müdahalesi söz konusu değildir.</p>
<p>7/14805 Esas Numaralı 31.05.2010 tarihli Sulama Birliklerine Yönelik Çalışmalara İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>MHP Milletvekili Alim IŞIK tarafından yöneltilen önerge Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu tarafından yanıtlanmıştır. Sulama Birlikleri Kanun tasarısı İçişleri Bakanlığı, Çevre ve Orman</p>

	<p>Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Hazine ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının katılımlarıyla hazırlanmış olup Başbakanlık tarafından TBMM'ye sunulmuştur. Tasarıda; sulama birliklerinin denk bütçeli kuruluşlar olması yönünde düzenlemeler getirilmiştir. Sulama birliklerinin kuruluş ve işleyişleri ağırlıklı olarak Çevre ve Orman Bakanlığı'nın denetiminde olacaktır. Ancak denetim, tarımsal üretim planlaması gibi hususlarda Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Sayıştay Başkanlığı ve Valilikler gibi diğer kurumlara da görev ve yetki verilmektedir. Birliklerin ekonomik güçlerini aşan bakım-onarım çalışmalarının, DSİ Genel Müdürlüğümüz ve birlik tarafından müştereken yapılarak, masrafların uzun vadede geri ödenmesine imkan sağlayacak projeler uygulamaya konulmuş olup bu projelere müracaat eden birliklerin bulunduğu ilgili bölge müdürlüklerine 2010 yılı için ödenek tahsis edilmiştir.</p>
<p>7/14352 Esas Numaralı 28.04.2010 tarihli Tarımsal Sulamada Kullanılan Elektrik Borçlusu Çiftçilere İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>CHP Afyonkarahisar Milletvekili Halil Ünlütepe tarafından yöneltilen soru önergesi Tarım ve Köyişleri Bakanı Mehdi Eker tarafından yanıtlanmıştır.</p> <p>Afyonkarahisar'da tarımsal sulama aboneleri çiftçilerimizin büyük bir kısmı tarımda yaşanan çöküntü nedeniyle TEDAŞ'a olan elektrik borçlarını ödeyememektedir. Bu nedenle pek çoğunun elektrikleri kesilmiş, saatleri mühürlenmiştir. Sulama yapamamaktadırlar. Ekim alanlarının büyük bir kısmı kaderine terk edilmiş durumdadır. Tarımsal sulama yapmak zorunda olan bazı çiftçilerimiz mühürleri sökerek elektrik kullandıkları için ayrıca para cezasına çarptırılmış ve mahkemeye verilmişlerdir. İlimizde borcunu ödeyemediği için elektriği kesilen kaç tarımsal sulama aboneleri vardır?</p> <p>Yanıt: Afyonkarahisar ilinde tarımsal sulama abonelerinden elektrik borcunu ödeyemediğinden dolayı enerjisi kesik abone sayısı 1570'dir. 2009 yılı itibarıyla 1135 üreticinin toplam borç miktarı 9.439.612,00 TL'dir.</p>
<p>7/14143 Esas Numaralı 21.04.2010 tarihli Osmaniye'deki Tarımsal Sulamada Kullanılan Elektrik Borçlarına İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>CHP Milletvekili Hulusi Güvel tarafından yöneltilen soru önergesi Maliye Bakanı Mehmet Şimşek tarafından yanıtlanmıştır.</p> <p>Osmaniye İlimize 31.05.2009 tarihine kadar TEDAŞ ve TEDAŞ'ın hissedarı olduğu dağıtım şirketlerinin tarımsal sulamada kullanılan elektrik tüketiminden kaynaklı anapara, faiz ve gecikme zammı ayrı ayrı belirtilmek suretiyle vadesi geçmiş alacakları ne kadar olmuştur?</p> <p>Yanıt: Toroşlar Elektrik Dağıtım A.Ş.'nin Osmaniye iline ait 31.05.2009 tarihi itibarıyla vadesi geçmiş tarımsal sulama alacak tutarı 139.870,79 TL'dir, bunun 47.385,94 TL'si anapara, 92.484,85 TL'si de faiz ve gecikme zammıdır.</p>
<p>7/12945 Esas Numaralı 26.02.2010 tarihli Sulama Birliklerine İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>MHP Milletvekili Alim Işık tarafından yöneltilen soru önergesi Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu tarafından yanıtlanmıştır.</p> <p>Ülkemizde sulama birlikleri bünyesinde çalışan çok sayıda personelin genellikle asgari ücret düzeyinde bir gelirle geçinmek zorunda kaldıkları ve yöneticileri dahil hemen hemen tamamının yıllık altı ay süreyle çalıştırıldıkları, aksi davranışta bulunan yöneticilerin ise değişik cezalarla muhatap oldukları bilinmektedir. Diğer yandan, tarımsal amaçlı sulama suyu gelirden başka geliri olmayan sulama birliklerine mahalli idarelere bağlı olduğu halde genel bütçeden de destek yapılmamaktadır. Son yıllarda hükümetinizce uygulanan yanlış politikalar nedeniyle sulama birliklerinin gelirleri azalmış, bu birliklerin birçoğu çalıştırdıkları personelin maaşlarını dahi ödeyemez hale gelmiştir. Bakanlığımızın konuya ilişkin 2010 yılı çalışma programı nasıldır?</p> <p>Yanıt: Bakanlığımızca devir uygulamalarının başladığı 1993 yılından bugüne kadar yürütülen değerlendirmelerde tespit edilen meseleler ve bunların çözümüne yönelik geliştirilen önerilerin uygulanmasına imkân verecek hükümleri de ihtiva eden, "Sulama Birlikleri Kanunu Tasarısı Taslağı" çalışmaları devam etmektedir. Tasarının kanunlaşması durumunda DSİ Genel Müdürlüğümüz sulama birliklerinin karşılaştığı meselelerin çözümünde etkili olabilecektir.</p>
<p>6/1794 Esas Numaralı 26.01.2010 tarihli</p>	<p>MHP Milletvekili Reşat Doğru tarafından yöneltilen soru önergesi</p>

<p>Sulama Birliklerinin Borçlarına İlişkin Sözlü Soru Önergesi</p>	<p>İçişleri Bakanı Beşir Atalay tarafından yanıtlanmıştır. Ülke genelinde kaç tane sulama birliğinin elektrik vergi vs. borcu vardır. Bunların miktarı ne kadardır. Sulama birliklerinde kaç kişi çalışmaktadır. Birliklerin personele borcu ne kadardır? Yanıt: Ülke genelinde faaliyet gösteren 388 adet sulama birliğinde toplam 4622 personel görev yapmakta, birliklerin SGK, TEDAŞ, Vergi Daireleri, Maliye ve DSİ gibi kurumlara olan borçlar ve personel giderleri olarak toplam 276.339.335, 70 TL borcu bulunmaktadır.</p>
<p>6/1795 Esas Numaralı 26.01.2010 tarihli Sulama Birliklerinin DSİ'ye Devrine İlişkin Sözlü Soru Önergesi</p>	<p>MHP Milletvekili Reşat Doğru tarafından sorulmuştur. Ülke genelinde sulama birlikleri, kullanılan elektriğin ve personelin ücretini ödeyememektedir. Sulama birliklerinin borçlarından dolayı da çiftçiler mağdur olmakta ve su kullanamamaktadır. Sistemin iyi yürütmesi için Birlikleri DSİ'ye devretmeyi düşünüyor musunuz?</p>
<p>6/1685 Esas Numaralı 17.12.2009 tarihli Tarımsal Sulamada Kullanılan Elektrik Borçlarına İlişkin Sözlü Soru Önergesi</p>	<p>MHP Milletvekili Reşat Doğru tarafından Maliye Bakanı Mehmet Şimşek'e sorulmuştur. Tokat Erbaa ilçesinin sağ ve sol sahil sulama birlikleri elektrik borçlarından dolayı, su pompalarını çalıştıramamışlar bunun sonucunda ürünler yanmıştır. Tokat ilindeki birliklerin ne kadar elektrik borcu bulunmaktadır? Yanıt: Tokat'ta elektrik kesintisi nedeniyle ürünlerin susuzluktan yandığına ilişkin idareye ulaşan bir tespit ve bilgi olmamıştır. İldeki sulama birliklerinin faiz dahil borcu 3.8 milyon lirası anapara olmak üzere toplam 8.2 milyon liradır. AK Parti iktidarları döneminde sulama birlikleri ve çiftçilerimizin birikmiş borçları için 2003 ve 2005 yıllarında gecikme bedelleri TEFE üzerinden tekrar hesaplanarak yeniden yapılandırılmıştır ve yüzde 50'lere varan indirimler sağlanmıştır. 2005 yılında kw saat başına 1.7 kuruş, tarifede indirim yapılmıştır. 36 aya varan faizsiz taksit imkanı getirilmiştir. Temmuz 2009'da 5917 sayılı kanunun geçici 2. maddesiyle de yeni bir imkan daha getirilmiştir.</p>
<p>7/9148 Esas Numaralı 01.07.2009 tarihli Sulamada Kullanılan Elektrik Fiyatlarına İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>CHP Milletvekili Ensar Ögüt tarafından yöneltilen soru önergesi. Tarımsal sulamadan kaynaklanan elektrik borçlarının faizlerinin makul seviyeye indirilerek taksitlendirilmesinin yeterli olmayacağı çiftçilerimize bir fayda sağlamayacağı bellidir. Son yıllarda küresel ısınmanın etkisiyle ortaya çıkan kuraklık sonucu istediği verimi alamayan çiftçilerin elektrik borçlarını ödeyemediği borçların gecikme faiziyle çok ciddi rakamlara ulaştığı görüldü. Sulama kanallarında kullanılan elektrik fiyatı sanayide kullanılan elektrik fiyatına çekilebilir mi?</p>
<p>7/8826 Esas Numaralı 26.06.2009 tarihli Manisa'daki Çiftçilerin Tarımsal Sulama Amaçlı Elektrik Borçlarına İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>MHP Milletvekili Erkan Akçay tarafından yöneltilen soru önergesi Maliye Bakanı Mehmet Şimşek tarafından yanıtlanmıştır. Ülkemizin her tarafında olduğu gibi Manisa ilinde de çiftçiler tarım kredi kooperatiflerine, bankalara ve elektrik idaresine borçlarını ödeyemedikleri için icralarla karşı karşıyadır. Bu nedenle, diğer borçların yanında elektrik borçlarının ana faizlerinde indirim yapılarak çiftçilerimizin borçlarını ödemelerini kolaylaştırmaya yönelik bir çalışma yapılması gerekmektedir. Tarımsal sulama amaçlı abonelerin Manisa Gediz A.Ş.'ye ne kadar borcu vardır? Yanıt: 31.03.2009 tarihi itibarıyla Manisa'da tarımsal sulama amaçlı 9.590 elektrik abonesi bulunmaktadır. Bu abonelerin Manisa Gediz A.Ş.'ye 29.590 TL'si anapara, 11.290 TL'si gecikme cezası olmak üzere toplam 40.889 TL borcu bulunmaktadır. 31.03.2009 tarihi itibarıyla TEDAŞ genelinde borçlu tarımsal sulama abone sayısı 113.000 adettir. Bunların 1.500 milyon TL'si anapara, 900 milyon TL'si gecikme faizi olmak üzere TEDAŞ'a toplam borcu 2.400 milyon TL'dir.</p>
<p>7/8263 Esas Numaralı 28.05.2009 tarihli Sulama Birliklerinin Borçlarına İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>CHP Milletvekili Abdullah Özer tarafından yöneltilen soru önergesi Maliye Bakanı Mehmet Şimşek tarafından yanıtlanmıştır. Ülke genelinde faaliyetlerini sürdüren çiftçilerimizin tarımsal üretim çalışmalarını sırsında başta ekonomik kriz olmak üzere çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldıkları yadsınamaz bir gerçektir. Çiftçilerimizin yaşadığı sorunlar sıralamasının başında sulama birliklerinin borçları da bulunmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda; <ul style="list-style-type: none"> • Sulama birlikleri borçlarının 3-4 yıllık vadelere bölünmesi konusuna bakanlık olarak bakışınız nedir? </p>

	<ul style="list-style-type: none"> Bazı sulama birliklerine borçlarından dolayı elektrik kesintisi uygulanmaktadır. Doğal olarak elektrik enerjisinden yoksun birlikler sulama konusunda faaliyetlerini durdurmaktadır. Bu durumdaki birliklerin mağduriyetini bertaraf etmek için bakanlık olarak herhangi bir çalışma planlanmakta mıdır? Bakanlık olarak tarımsal faaliyetlerin olmazsa olmaz durumundaki sulama mevsimiyle ilgili borçlarından dolayı mağdur olan çiftçilerimiz için tedbir önerileriniz nelerdir? <p>Yanıt: 25.06.2009 kabul tarihli 5917 sayılı Kanun'un geçici 2. maddesinde, tarımsal sulama abonelerinin borçlarının sulh yoluyla tahsil edilmesine ve çiftçilerin mağduriyetinin giderilmesine yönelik aşağıdaki şekilde düzenleme yapılmıştır: "Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketinin ve Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketinin hissedarı olduğu elektrik dağıtım şirketlerinin 31/5/2009 tarihi itibarıyla tarımsal sulamada kullanılan elektrik tüketiminden kaynaklanan her türlü alacaklarının ve fer'ilerinin yargıya intikal edip etmediğine ve daha önce herhangi bir ödeme planına bağlanıp bağlanmadığına bakılmaksızın sulhen tahsili hususunda Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi Yönetim Kurulu yetkilidir. Bu yetki çerçevesinde bir defaya mahsus olmak üzere ilgililerin iş bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki ay içinde müracaat etmeleri halinde karşılıklı olarak sulh sözleşmesi imzalanır."</p>
<p>6/1334 Esas Numaralı 21.04.2009 tarihli Tarımsal Sulama Amaçlı Elektrik Abonelerinin Borçlarına İlişkin Sözlü Soru Önergesi</p>	<p>CHP Milletvekili Yaşar Ağyüz tarafından Tarım ve Köyişleri Bakanı Mehdi Eker'e yöneltilmiştir. Ülkemizde yaşanan ekonomik kriz toplumumuzun her kesiminde olumsuz etkilerini göstermekte ve ödeme gücü içerisinde sıkıntılar artmaktadır. Borç ödeme gücü içerisinde bulunan Gaziantep ilçe ve köylerindeki çiftçilerimiz de tarımsal sulama Elektrik borçlarını ödeyememenin zorluğu içerisinde. Tarımsal sulama için kullandıkları elektrik borçları nedeniyle elektrikleri kesilen çiftçilerimiz hasat dönemi sırasında sulama yapamamakta ve borcunu da ödeyememektedir. Büyük kısmı gecikme faizi olan bu borçlar için Elektrik dağıtım şirketlerinin yaptığı taksitlendirme soruna çözüm olmadığından, sulama elektrik borçlarının yeniden yapılandırılmasını, faizin dondurularak ana borcun 24-36 ay süreli taksitlendirilmesini düşünüyor musunuz? Sorunun çözümü için ilgili bakanlıklarla birlikte ortak bir çalışmanız var mı?</p>
<p>7/7497 Esas Numaralı 09.04.2009 tarihli Adana'daki Tarımsal Sulama Amaçlı Elektrik Abonelerinin Borçlarına İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>CHP Milletvekili Hulusi Güvel tarafından sorulmuş, Maliye Bakanı Mehmet Şimşek tarafından yanıtlanmıştır. Bakanlığınızca yaşanan krizde üreticilerimizin karşılaştığı ödeme gücünün hafifletilmesi amacıyla Adana ilimizde çiftçilerimizin tarımsal sulamadan kaynaklı elektrik borçlarının ertelenmesi, faizlerin silinmesi, yeniden yapılandırılması gibi önlemlerin alınması düşünülmekte midir?</p>
<p>7/7499 Esas Numaralı 09.04.2009 tarihli Adıyaman'da Tarımsal Sulama Amaçlı Elektrik Kullananların Borçlarına İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>CHP Milletvekili Şevket Köse tarafından sorulmuş Maliye Bakanı Mehmet Şimşek tarafından yanıtlanmıştır. Bakanlığınızca yaşanan krizden üreticilerimizin karşılaştığı ödeme gücünün hafifletilmesi amacıyla Adıyaman ilimizde çiftçilerimizin tarımsal sulamadan kaynaklı elektrik borçlarının ertelenmesi, faizlerin silinmesi, yeniden yapılandırılması gibi önlemlerin alınması düşünülmekte midir?</p>
<p>7/6857 Esas Numaralı 02.02.2009 tarihli Sulama Amaçlı Kullanılan Elektrik Bedellerine İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>MHP Milletvekili Behiç Çelik tarafından sorulmuş, Maliye Bakanı Kemal Unakıtan tarafından yanıtlanmıştır. Sulama amaçlı kullanılan elektrik bedellerinde bir indirim düşünülüyor mu? Ülke genelinde uygulanan ulusal tarifeler 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun geçici 9. maddesi ve diğer ilgili mevzuat kapsamında Dağıtım şirketlerinin enerji alım maliyetleri ve diğer ilgili tarife bileşenleri dikkate alınarak EPDK tarafından belirlenmektedir. Tüketicilerin desteklenmesi konusu 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 13. maddesi c alt bendinde yer alan "Belirli bölgelerde ve belirli amaçlara yönelik olarak tüketicilerin desteklenmesi amacıyla sübvansiyon yapılması gerektiğinde, sübvansiyon fiyatlara müdahale edilmeksizin miktarı ile esas ve usulleri Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu Kararı ile</p>

	belirlenmek üzere söz konusu tüketicilere geri ödeme şeklinde yapılır.” Hükmü ile düzenlenmiştir.
6/1091 Esas Numaralı 19.11.2008 tarihli Çiftçilerin Sulamada Kullanılan Elektrik Borçlarına Ödeme Kolaylığı Sağlanmasına İlişkin Sözlü Soru Önergesi	CHP Milletvekili Yaşar Ağyüz tarafından Tarım ve Köyişleri Bakanı Mehdi Eker’e sorulmuştur. Ülkemizde bu yılın kurak geçmesi çiftçilerimizi mağdur etmiştir. Sulama elektrik borcunun da çok ağır yük getirmesi tüm çiftçilerimizi güç durumda bırakmıştır. Çiftçilerimizin sulama elektrik borçlarının ödemesinin yeniden yapılandırılması kriz yükünü azaltmak için düşünülmekte midir?
6/922 Esas Numaralı 21.07.2008 tarihli Çiftçilerin Sulama Suyunda Kullandıkları Elektrik Borçlarına İlişkin Sözlü Soru Önergesi	CHP Milletvekili Yaşar Ağyüz tarafından Tarım ve Köyişleri Bakanı Mehdi Eker’e sorulmuştur. 14 Temmuz 2008 günü Bakanlar Kurulunda açıklanan kuraklık desteğine ilaveten sulama suyunda kullandıkları elektrik borcunu ödeyemeyen çiftçilerimiz için ödeme kolaylığı sağlayacak yasal düzenleme yapılması da gerekmiyor mu? Yanıt: 2009 Kasım sonu itibariyle tarımsal sulama abonelerinin TEDAŞ’a gecikme bedeli dahil toplam 1.7 milyar lira borçları bulunmaktadır.
6/1018 Esas Numaralı 15.10.2008 tarihli DSİ’nin Sulama Birliklerine Devrettiği Su Kanallarına İlişkin Sözlü Soru Önergesi	CHP Milletvekili Ferit Mevlüt Aslanoğlu tarafından yöneltilen önerge Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu tarafından yanıtlanmıştır. DSİ tarafından yapılıp sulama birliklerine devredilen sulama kanallarında önemli su kayıplarının olduğu özellikle elektrik enerjisi kullanan birlikler borç batağına girmiş ödenemez borçlarla karşı karşıya kalmışlardır. Sulama birlikleri ile ilgili yeni bir düzenleme yaparak DSİ’nin kontrolü altına vermeyi düşünüyor musunuz? İçişleri Bakanlığı bu birliklere ne gibi bir hizmet vermektedir? Elektrik enerjisi kullanan birliklerle kullanmayan birlikler arasında sosyal bir denge oluşturmayı düşünüyor musunuz? 20-30 yıl önce yapılan kanallarda hiçbir tadilat ve tamir yapılmadığı için çok önemli su kayıpları oluşmaktadır. Bu konuda nasıl bir önlem almayı düşünüyor sunuz? Yanıt: Şu anda bu konuda sulama birlikleri kanunu bütün grupların da mutabakatıyla hazırlanmıştır, Bakanlar Kurulunda imzaya açıldı, önümüzdeki hafta Meclise intikal edeceğini ben müjdelemek istiyorum. Pompajlı sulama tesislerimizi devralan sulama birliklerinin enerji bedeli sebebiyle ücretlerini, cazibeli sulama tesislerine göre daha yüksek belirlemeleri, sürdürülebilir işletmeciliğin, gereklerinden birisidir. Enerji giderlerinin toplam sulama ücreti içindeki oranı enerji birim fiyatıyla doğrudan ilgili olup bu husus Genel Müdürlüğümüzün, DSİ Genel Müdürlüğünün görev ve sorumluluk alanında bulunmamaktadır, Enerji Bakanlığıyla alakalı. Bu konuda da görüşmeler devam ediyor efendim. Özellikle devir tarihinden itibaren sulama tesislerinin her türlü işletme, bakım ve onarım hizmetlerinin devralanlar tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir. Bakım, onarım çalışmalarının idaremiz ve devralanlarca ortak yapılabilmesinin önünü açmak maksadıyla bak-onar ve ıslah et-iyileştir projeleri geliştirilmiştir. Bu projeler kapsamına alınacak işlerin maliyetinin yüzde 50’si DSİ Genel Müdürlüğümüzce, kalan yüzde 50’si ise devralanlarca, yani sulama birliklerince karşılanacak olup, DSİ tarafından finanse edilen kısmı 6200 sayılı Kanun hükümleri doğrultusunda tahsil edilecektir.
7/4873 Esas Numaralı 01.08.2008 tarihli Kayseri’deki Tarımsal Sulama Amaçlı Elektrik Kullanımına İlişkin Yazılı Soru Önergesi	CHP Milletvekili Mehmet Şevki Kulkuloğlu tarafından yöneltilen soru önergesi Maliye Bakanı Kemal Unakıtan tarafından yanıtlanmıştır. Kayseri ilimizde “tarımsal sulama amaçlı elektrik kullanan abonelerin borç ve faizlerinde indirim yapılması veya borçlarda yeniden yapılandırılmaya gidilmesi planlanmakta mıdır?”
7/4401 Esas Numaralı 01.07.2008 tarihli Sulamada Kullanılan Elektrik Borçlarına İlişkin Yazılı Soru Önergesi	MHP Milletvekili Ahmet Orhan tarafından Maliye Bakanı Kemal Unakıtan’a yöneltilmiştir. Türk tarımının son yıllarda uygulanan ekonomik politikaların yanlışlığı ve yaşanan iklim değişiklikleri, Türkiye tarımında girdi maliyetlerinin yükselmiş olması nedeniyle Türk çiftçisi fakirleşmiş ve Türk tarımı küçülmüştür. Türk çiftçisinin sorunları tarihindeki en önemli üst seviyelerine ulaşmış artık dayanacak gücü maalesef kalmamıştır. Türk çiftçisi ülkemize ve dünyanın birçok yerine ürün yetiştirirken artık naçar durumda kalmış icra takipleri ile

	<p>boğuşmaktadır. Bu sıkıntılardan bir kısmı da tarımsal sulamada kullanılan elektrik tüketim bedellerinden doğan borçları ve faizleridir. Türk çiftçimize tahakkuk ettirildiği halde tahsil edilememiş olan tarımsal sulamada kullanılan elektrik tüketim bedellerinden doğan alacakların ve faizlerinin taksitlendirilerek tahsil edilmesinde uygulanacak esaslarda Türk çiftçimizin lehine yeni ödeme kolaylıkları hakkında bir çalışma yapmayı ve bu çalışmanın sonucunda Türk çiftçisini rahatlatıp icralardan kurtarmayı düşünüyor musunuz?</p>
<p>7/4311 Esas Numaralı 25.06.2008 tarihli Erbaa Ovası Sulama Şebekelerinin Elektriklerinin Kesilmesine İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>MHP Milletvekili Reşat Doğru tarafından yöneltilen önerge Maliye Bakanı Kemal Unakıtan tarafından yanıtlanmıştır.</p> <p>Hükümetiniz tarafından yürütülen çalışmalarda kamunun mükelleflerden olan alacaklarının uzlaşma yoluyla tahsil edilmediği büyük bir kısmının affedildiği bilinmektedir. Entansif tarımın yapıldığı Erbaa ovasına su sağlayan Erbaa Sağ ve Sol Sahil sulama şebekelerinin elektrik borcu nedeniyle elektriklerinin kesilmesi sonucu pompa istasyonları çalışmamakta ve kanallara su verilememektedir. Bunun neticesinde çiftçilerimizin ürünleri kurumaktadır. Bu konuda hükümet olarak herhangi bir çalışma yapmayı düşünüyor musunuz?</p> <p>Yanıt: TEDAŞ'ın anapara, gecikme zammı ve KDV'den oluşan alacaklarının taksitlendirilmesi, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve Elektrik Piyasası Müşteri Hizmetleri Yönetmeliği hükümleri ile TEDAŞ Yönetim Kurulu Kararı ekinde yer alan "Taksitlendirme Uygulama Usul ve Esasları" çerçevesinde tarımsal sulama ve köy içme suyu abonelerine ait enerji borçlarına 36 aya kadar taksitlendirme yapılabilmektedir.</p>
<p>7/4310 Esas Numaralı 24.06.2008 tarihli Manisa'da Tarımsal Sulama Amaçlı Kullanılan Elektrik Borçlarına İlişkin</p>	<p>MHP Milletvekili Erkan Akçay tarafından Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'a sorulmuştur. Manisa TEDAŞ'a borcu olup ödeme zorluğu bulunan Tarımsal sulama amaçlı elektrik abonelerine ödeme kolaylığı sağlamayı düşünüyor musunuz?</p> <p>Yanıt: TEDAŞ'ın anapara, gecikme zammı ve KDV'den oluşan alacaklarının taksitlendirilmesi, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve Elektrik Piyasası Müşteri Hizmetleri Yönetmeliği hükümleri ile TEDAŞ Yönetim Kurulu Kararı ekinde yer alan "Taksitlendirme Uygulama Usul ve Esasları" çerçevesinde tarımsal sulama ve köy içme suyu abonelerine ait enerji borçlarına 36 aya kadar taksitlendirme yapılabilmektedir</p>
<p>7/4062 Esas Numaralı 09.06.2008 tarihli Sulamada Kullanılan Elektrik Kesilmesine İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>CHP Milletvekili Ensar Ögüt tarafından Maliye Bakanı Milletvekili Kemal Unakıtan'a sorulmuştur. Bölgede (Bitlis İli Adilcevaz İlçesi Heybeli Köyü) yaşayan çiftçilerimizin mağdur olmaması için elektrik kesilmelerine yol açan sorunun tespit edilerek çözümlenmesi için ne gibi çalışmalarınız olacak?</p> <p>Çiftçilerimizin kuraklık nedeniyle yaşamış oldukları sıkıntı ile birlikte elektrikte uygulanan borç faizleri oranlarının daha makul oranlara çekilerek geçmişe ait borçlara uygulanan faizin silinmesi için bir girişimde bulunacak mısınız?</p>
<p>7/3841 Esas Numaralı 29.05.2008 tarihli Sulamada Kullanılan Elektrik Kesilmesine İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>CHP Milletvekili Ramazan Kerim Özkan tarafından Tarım ve Köy İşleri Bakanı Mehdi Eker'e sorulmuştur.</p> <p>Bilindiği üzere ülkemiz küresel ısınma ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan aşırı sıcaklar ve kuraklık tehdidiyle karşı karşıyadır. Özellikle tarım sektöründe bu nedenle büyük sıkıntılar yaşandığı ve kuraklığın tarımsal üretimi çok büyük ölçüde etkilediği bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla üreticilerimiz ettikleri tarlalarını sulamak amacıyla kuyu sularından yararlanmaktadır. Ancak bu kuyulardan su temini için elektrik enerjisine ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak gerek elektrik fiyatlarının aşırı bir şekilde artmış olması gerekse sulama yatırımlarındaki pahalılık ve ürünlerin satışından yeterli kazanç sağlanamaması ve devlet desteklerinin yetersizliği nedeniyle üreticilerimiz elektrik borçlarını ödemede sıkıntıya düşmektedirler. Özellikle bu günlerde başta hububat ürünleri olmak üzere tüm ürünlerin yoğun su gereksiniminin bulunduğu da bir gerçektir. Ancak anılan nedenlerle elektrik şirketlerine borçlarını ödeyemeyen üreticilerimizin büyük çoğunluğunun sulama kuyularının elektrikleri kesilmekte ve mühürlenmektedir. Dolayısıyla</p>

	<p>üreticilerimizin büyük emek vererek hasada hazırladıkları tarlaları susuz kalarak kurumaya yüz tutmaktadır. Bu da topraklardan ürün alınmaması nedeniyle büyük çapta bir ekonomik kayba neden olmakla birlikte zaten borçlarını ödeyemedikleri için sıkıntıda bulunan üreticilerimizin tamamen mağdur olmalarına yol açmaktadır. Aynı zamanda tarlalarından elde edecekleri ürünlerini satarak elektrik ve diğer borçlarını ödemeyi uman üreticilerimizin tüm ümitleri tükenmektedir. Yine çaresizlikleri dolayısıyla mühürleri kırmak suretiyle kurumaya yüz tutan tarlalarını sulamak isteyen binlerce üreticimiz savcılığa sevk edilmek suretiyle şu sıralarda mahkeme kapılarında sürünmektedir.</p> <p>Tek geçim kaynakları ekip biçtikleri tarlaları olan üreticilerimizin tarlalarını sulayamamaları nedeniyle herhangi bir gelir elde edemeyecekleri bir gerçek olduğuna göre bu borçlarını ödemeleri sizce mümkün müdür? Hiç değilse bu dönemde üreticilerimizin gecikmiş elektrik borçlarının dondurularak tarlalarını sulamaları için kuyularının yeniden açılmasını ve bu suretle elde ettikleri ürünlerini satarak borçlarını ödemeleri için bir kaynak sağlanmalarına olanak verilmesini uygun bulur musunuz?</p>
<p>7/3787 Esas Numaralı 22.05.2008 tarihli Sulamada Kullanılan Elektrik Borçlarına İlişkin Yazılı Soru Önergesi</p>	<p>MHP Milletvekili Kamil Erdal Sipahi tarafından Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'a sorulmuştur. Küresel ısınma ve geçen yılki kuraklık ege çiftçisini diğer tarım girdilerindeki anormal artışlarla birlikte çok kötü bir duruma getirmiştir. Sebze meyvecilik ve çiçekçilik alanlarında yoğun faaliyet gösterilen İzmir Küçükmenderes havzasında Beydağı Bölgesi hariç sulama sitemleri; Kuyu pompa sistemine dayanmaktadır. Gittikçe derine çekilen su daha fazla enerji yani elektriği gerekli kılmaktadır. Bayındır, Tire, Ödemiş ve Kiraz ilçelerinde elektrik faturasını ödeyemediği için çiftçinin elektriği kesilmekte bu nedenle susuzluk tarımı yok ederken, hayvan besiciliği hatta insani ihtiyaçları su birikintilerine mahkum etmektedir. Masum elektrik faturaları fahiş gecikme zamlarıyla ödenemeyecek duruma gelmiştir. Kayıp ve kaçak oranının ülke genelinde yüzde 20'ye yaklaştığı, bazı illerde %70'i bulduğu ülkemizde, devletin gücü ege çiftçisine mi yetmekte, diğer yörelerdeki kaçak elektriğin intikamı İzmirli çiftçiden mi alınmaktadır? Elektriği kesilen çiftçilerin miktarı, bunun Türk Tarımına olacak etkileri konusunda bir araştırma yapılmış mıdır?</p> <p>Yanıt: Özelleştirme İdaresi Başkanlığında bu konuya ilişkin bilgi bulunmamaktadır.</p>
<p>6/670 Esas Numaralı 22.04.2008 tarihli Sulama Kanallarının Bakımına İlişkin Sözlü Soru Önergesi</p>	<p>CHP Milletvekili Ferit Mevlüt Aslanoğlu tarafından Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu'na sorulmuştur.</p> <p>DSİ tarafından yapılan ve sulama birliklerine devir edilen sulama kanalları bakımsız, yıpranmış, bu nedenle suyun çok önemli kısmı kayıp olmaktadır. Sulama birlikleri yeterli kaynağa sahip olmadığı için gerekli tamir ve tadilatı yapamamaktadır. DSİ tarafından yapılan bu kanalların sürekli yenilenmeye ihtiyacı vardır. Bu nedenle su kaynaklarımızın daha verimli kullanılmasını açısından DSİ ve Sulama Birliklerinin teknik ve mali işbirliği konusunda Bakanlığınızca bir çözüm düşünülüyor mu?</p> <p>Yanıt: Sulama tesislerinde özellikle rehabilitasyon ihtiyacı olan bu tesisler için program geliştirmek üzere DSİ Genel Müdürlüğümüz bünyesinde bir inceleme ve değerlendirme komisyonu kurulmuş olup çalışmalar devam etmektedir. Malatya ilinde yer alan sulama birlikleri sulama ücretlerini çok düşük düzeyde belirledikleri için, yıl içinde yapılması gereken bakım ve onarım çalışmaları yapılmamakta ve DSİ Genel Müdürlüğü'nden sürekli yardım talebinde bulunmaktadırlar. Sulama tesislerinin işletme bakım ve yönetim sorumluluğunu üstlenen birlikler yıllık bütçelerini belirlerken personel giderleri yanı sıra bakım onarım giderlerini de esas almak zorundadırlar çünkü biz bütün sulama tesisatını sulama şebekesi tamamlandıktan sonra, yatırımı yaptıktan sonra tamamen sulama birliklerine devrediyoruz. Bunların işletilmesini, bakımını sulama birlikleri yapmaktadırlar ancak acil durumlarda da DSİ olarak zaman zaman destek veriyoruz.</p>

Kaynak: http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.sorgu_baslangic, erişim tarihi: 01.01.2011, internet adresindeki sorgu formu aracılığıyla derlenmiştir.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Hüsniye AKILLI

Doğum Tarihi ve Yeri : 09.08.1979 / Tefenni

Medeni Durumu : Evli

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Karatay Lisesi / Antalya

Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü

Yükseklisans Diploması: Akdeniz Üniversitesi S.B.E. Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Konusu : “Katılımcı Sulama Yönetimi” Devlet Sulama İşletmeciliğinden Yerel ve Özel Sulama İşletmeciliğine: Antalya Sulama Birlikleri Örneği

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler

Ulusal Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler

- Akıllı H., Kemahlı F., Okudan K., Polat F., “*Ekolojik Ayak İzinin Kavramsal İçeriği ve Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde Bireysel Ekolojik Ayak İzi Hesaplaması*”, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 15, Mayıs 2008. (Derginin Tarandığı İndeksler: TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı, International Bibliography of the Social Sciences (IBSS), EBSCO)
- Akıllı H., “*Neoliberal Dönüşümün Etkisinde Tarımsal Sula(ma)*”, Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, Sayı: 10, Memleket Yayınları, Ankara, 2009. (Derginin Tarandığı İndeks: Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS Index))
- Akıllı H., “*Türkiye’de Yerel Yönetim Sistemindeki Dönüşümün Sayısal Sonuçları: Antalya Örneği*”, Türk İdare Dergisi, Sayı: 469, Aralık 2010.

Kitap Bölümü

- Kayır G., Akıllı H., “*Antalya Su Hizmetlerinde Özelleştirme*”, Su Yönetimi, (Editör: Hülya Kendir, Tayfun Çınar) Memleket Yayınları, Ankara, 2006.

Ulusal Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitabında Basılan Bildiriler

- Akıllı H., “*Ekoturizmin Sosyal, Çevresel, Ekonomik ve Yönetimsel Açından İrdelenmesi: Antalya Köprülü Kanyon Milli Parkı Örneği*” II. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Kongresi, Gökçeada, 19–23 Mayıs 2004.
- Akıllı H., “*Ekoturizm: Antalya Köprülü Kanyon Milli Parkı Örneği*”, Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, Isparta, 8–10 Eylül 2005. (Sempozyum bildiri kitabında yayınlanmıştır).
- Akıllı H., Kemahlı F., Okudan K., “*Kamu Yönetimi Reform Dinamiklerinin Kavramsal Analizi*”, 3. Kamu Yönetimi Forumu, Ankara, 17–18 Kasım 2005. (Edit: Şinasi Aksoy, Yılmaz Üstüner, Kamu Yönetimi: Yöntem ve Sorunlar, Nobel Yayıncılık, Ankara içinde yayınlanmıştır).

- Önder R., Akıllı H., “Türkiye’de 1990 Sonrası Sulama Hizmetleri Yönetimindeki Dönüşümün İrdelenmesi: Korkuteli Sulama Birliği Örneği”, 5. Kamu Yönetimi Forumu, Kocaeli, 18–20 Ekim 2007.
- Akıllı H., Kayır G., “Turizmde Su Tüketimi”, Su Kaynakları ve Turizm Paneli, Antalya, 24 Kasım 2008.

Sempozyum / Panel Düzenleme Komitesi Üyeliği

- 2 Mayıs 2003 tarihinde Akdeniz Üniversitesi, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü tarafından düzenlenen “Türk Kamu Yönetiminde Bilişim Sistemleri E-Devlet Sempozyumu” düzenleme komitesi üyesi.
- 24 Kasım 2008 tarihinde Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu tarafından düzenlenen “Su Kaynakları ve Turizm Paneli” düzenleme komitesi üyesi.
- 30 Nisan 2010 tarihinde YAYED Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği Antalya Şubesi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Antalya Şubesi ve Antalya Barosu tarafından düzenlenen “GDO’ların Tarım Sağlık Üzerine Etkileri ve Yönetimsel-Yasal Sorunlar Paneli” düzenleme komitesi üyesi.

Araştırma Projesi

- Antalya’nın Yönetimi - Antalya’da Yönetimsel ve Siyasal Yapılanma (Kamu Kuruluşları, Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Örgütleri, Sendikalar ve Siyasi Partiler) Projesi, Destekleyen Kurum: Akdeniz Üniv. & Antalya Valiliği İl Özel İdaresi, Nisan 2007–2008, Görev: Araştırma Grubu Başkan Yardımcılığı.

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Akdeniz Üniversitesi S.B.E.

Adres : Varlık Mahallesi, 172 Sokak, Çalığışu Apt., No:13, 2/3 ANTALYA

E-Mail : husniyeakilli@gmail.com